

B 38

BIBLIOTHECA INDICA;

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED UNDER THE SUPERINTENDENCE OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

THE NĀRADA PANCHĀ RĀTRA

IN THE ORIGINAL SANSKRIT

EDITED

BY REV. K. M. BANERJEA,

SECOND PROFESSOR OF SANSKRIT
BISHOP'S COLLEGE
MEMBER OF THE BOARD OF EXAMINERS, FORT-WILLIAM,
HONORARY MEMBER OF THE ROYAL ASIATIC SOCIETY, LONDON.

श्रीनारदपञ्चरात्रं ॥

Calcutta:

BISHOP'S COLLEGE PRESS.

1865.

967

leading divinities. They represented the three *gunas*, or principles, which Hindu philosophers had at an early period hypothesized in order to explain the various phenomena of the universe. The first of the three selected gods, Brahmá, had the principle of *Rajas*, or passion, allotted to him. His peculiar office was that of creation and required the exercise of *effort*, corresponding to the active principle of *Rajas*. The second, Vishnu, was the preserver of the universe, and had the conservative principle of *Sattva* as his distinguishing attribute. The third, or Siva, was the destroyer, and fitly represented the principle of darkness, or *tamas*.

Of the three select divinities, the first, however, had never become an object of especial adoration, having been guilty of an incestuous attempt on his own daughter. The incident is thus accounted for in the work now presented to the public.

"Hearing his father's (Brahmá's) words the Muni Nárada became angry. He immediately cursed his father saying, Thou shalt be unadored in the world. Thou shalt have no votaries. Thou shalt be a prey to unlawful lusts."

Brahmá being thus incapacitated for receiving worship, the other two, Vishnu and Siva, have shared among themselves the adoration of the Hindus. It would appear from certain legends recorded in the Itiháses and Puráṇas that Siva was the god of the aboriginal inhabitants of the country. He was worshipped by Daityas and Rákshases who are represented as mortal enemies of the Aryas, or Brahmins, and all their institutions. It is not said that the Brahmins bore any hostility to Siva, but their enemies, the Daityas, whom I take to have been the aborigines of the country, were decidedly opposed to the

INTRODUCTION

TO THE

Náraḍa Páncha Ráṭra.

The *Náraḍa-páncha-ráṭra* is one of the oldest, if not the very first, specimen of Vaishṇava literature in Sanscrit. The only work which can contest the palm of seniority with it is the Bhágavata Puráṇa, commonly known by the name of the *S'ri Bhágavata*. Without stopping to decide this *contest*, we may safely declare that each has in its own way done much to recommend the Vaishṇava doctrine to the Brahmins and give a turn, till then unknown, to the worship of Vishṇu as the supreme ruler of the universe.

Vishṇu is a name not unknown to the Vedas. His divinity is recognized in those ancient writings and he is even styled a great god. But he was not considered supreme. The word *parama* stands in some places as his predicate, but, as shown by Professor Max Muller, not in the sense of supreme.

अग्निवै देवानामवमो विष्णुः परमसतहन्तरेण सर्वा अन्या देवताः।

“Agni is the *first* among the gods, Vishṇu the *last*, between them stand the other divinities.”

The last, however, became in process of time, *not the least* in the devotional conceptions of the Hindus. Three of the gods had from a remote period been selected as

The subsequent elevation of Vishṇu as supreme among gods was at the same time both a cause and an effect of the work now published. The work was itself called into existence by the craving felt by the Brahmins for some specific object of devotion, and it contributed largely in its turn to swell the number of Vishṇu's votaries among the Brahmins, whom the prevalence of Buddhism had taught a lesson not to be despised.

The age of the Nārada-pancha-rātra, produced a great change in the opinions of the Brahmins with reference to the worship of Vishṇu. He was then held up as the supreme divinity in the form of Kṛishṇa. The worship of that divinity was considered sufficient in itself for the attainment of eternal felicity. It required no complement, and it admitted no supplement. This was a doctrine unknown to former ages. A voice from heaven revealed it to Nārada.

आराधितो यदि हरिस्तपसा ततः किं
नाराधितो यदि हरिस्तपसा ततः किं ।
अन्तर्वह्नि यदि हरिस्तपसा ततः किं ।
नान्तर्वह्नि यदि हरिस्तपसा ततः किं ॥
विरमं विरमं ब्रह्मन् किं तपस्यासु वत्स
ब्रजं ब्रजं दिजं शोभं शङ्करं ज्ञानसिन्धुं ।
लभं लभं हरिभक्तिं वैष्णवोक्तां सुपक्ता
भवनिगडनिवन्धक्तेदनीं कर्तनीच्च ॥

"If Hari (that is to say Kṛishṇa) is propitiated what is the use of austerities ? If Hari is not propitiated what is the use of austerities ? If Hari is within and without, what is the use of austerities ? If Hari is *not* within and without, what is the use of austerities ? Desist, desist, O Brahmin,—what has thou O child to do with austere

worship of Vishṇu, held in reverence by the Brahmins. Kānsa, Hiranya Kasipu, Rāvāna, and other enemies of the A'ryas were devout worshippers of Śiva, but hostile to Vishṇu. And the description given of Śiva as the Lord of the mountains, the captain of goblins and spirits infesting woods and cemeteries, inclines us to the opinion that he was the god of the original inhabitants whom the Aryan invasion had driven to inaccessible forests and mountain cliffs. We find it expressly said in the Vasiṣṭha smṛiti, cited by Prof. Max Müller, that Vishṇu was the god of the Brahmins—Soma, Sūrya and others those of Kshetriyas and Vaisyas—while Rudra or Śiva was the god of the Sūdras and others.

नारायणं परं ब्रह्म ब्राह्मणानां हि दैवतं ।
सोम सूर्यादयो देवाः चत्रियाणां विश्वामषि ॥
शूद्रादीनां तु रुद्राद्या अर्चनीयाः प्रयत्नतः ॥

Vishṇu is represented as a god of civilization. He did not like Śiva soil his person with dust and ashes; he did not take vulgar delight in carrying about and exhibiting human bones and skulls; he did not indulge in drinking solutions of intoxicating and deleterious drugs; he did not dance frantically at the head of impure goblins, bedecking himself with snakes and other emblems of savage life. Vishṇu on the contrary clad himself in decent apparel and was the patron of the fine arts. He was distinguished by a suavity of manners which betokened an improved state of society. His conversation was polite. His very vices were those of polished life. Such is his character in Sāstras of an age, post Vedic indeed, but preceding the still later times of the Nārada Pancha-rātra and the Śrī Bhāgavata.

NARADA PANCHĀ RATNA.

devotions? Haste, haste, thou Brahmin to Śankara the ocean of knowledge. Obtain perfect faith in Hari, as set forth by Vaishnavas, the same which divides and cuts asunder the chains of the world."

It is remarkable that Śankara, or Śiva, should be impressed to circulate the supremacy of his rival Vishṇu, or Krishṇa, and thereby sign, seal, and sanction his own degradation. The Brahmins knew that there could not be a more effectual method of enforcing the claims of their favourite god, than by the confession of the very divinity under whose banner their old enemies, the Rākshas and Daityas, had marshalled their powers against Vishṇu and the rites and ceremonies of the Vedas. The Brahminical stratagem has completely succeeded. This assignment of divine supremacy to the principal incarnate forms of Vishṇu has been respected all over India—and Śiva has ever since remained a sort of *pensioned* divinity, in full enjoyment of his former titles, acknowledged and worshipped by the Brahmins themselves, but unable to direct or stimulate the sanctimonious devotion of aspirants after transcendental excellencies.

The Mahābhārata relates a curious fact about the same Nárada, here represented as receiving a voice from heaven. The divine sage had seen from the top of Mount Meru the S'weta-dwipa,* or white continent, on the north side of the ocean of milk. Nárada repaired to that fair land, and obtained a vision of Vishṇu such as was never vouchsafed elsewhere—or to any but *ekāntins*, or worshippers of one exclusive God, which the inhabitants of that white land were, and which was a peculiar characteristic of Nárada himself.

* Mahabharat. XII. sections 337-341

There has been an animated discussion among certain scholars on the geography of this *white land*.—Some have maintained that the anecdote relates to a visit paid by some Brahmins to a Christian country from which was introduced the doctrine of *salvation by faith* in a divine manifestation, such as an incarnation of the supreme Vishṇu was held to be—others protest against the theory of any Brahminical doctrine having been ever suggested from external sources.

It is curious no one has referred to the possibility of the story about the ekāntins, or *unitarians*, having been suggested by the followers of Mahomet in the neighbouring countries of Central Asia. But this is not the place for renewing the above discussion. We cannot however help stating a few facts in connexion with the doctrine of salvation by faith in Vishṇu's divine supremacy.

This doctrine was not inculcated until a recent period in the history of Brahminism and several hundred years after Christ.

The scene of its inculcation was the South of India, and Conjeveram is considered to this day as the original seat of Ramanuja, the first Brahmin who acted on the above doctrine, by instituting a sect professing faith in Vishṇu as the only means of eternal salvation.

Several hundred years before the initiation of this novel doctrine by a *voice from heaven*, Christian communities had been formed in the South of India professing the doctrine of salvation by faith, and contradicting the old theory of sacrificial rites.

The doctrine of Vishṇu opened the door of salvation to all classes of men (Yavans and Mlechhas not excepted) after the fashion of Christianity. The primitive Brahmins

would not allow the right of religious exercises to the Súdras, whose *caste-duty* was servility to the higher orders. The Vaishnavas, however, not only received them as brethren in the faith, but promoted them also to the dignity of spiritual guides and tutors, when any were found worthy of such dignity by reason of learning and zeal. That such spiritual enfranchisement of Súdras was a great innovation on the old system, will appear from a fact related in the Rámáyana. I give it in my own words from another work.

"After Ráma had returned home from his expedition to Lánka, and commenced a happy and prosperous reign in Ondh, a Brahmin came to his door, bitterly complaining of the untimely death of a child, only five years old, and attributing the tragical event to some curse under which the kingdom lay, owing to the king's want of watchfulness. Ráma listened to the Brahmin's invectives with self reproach, and could not, with such a humiliating fact before him, gainsay the Brahmin's conclusion. Advised by ministers and Rishis, he proceeded, sword in hand, to search out the unknown curse of the national sin. By the side of a tank he discovered a man absorbed in deep and austere devotion. Challenged by the king, the devotee gave his name (Sambuca), and confessed his race (Súdra). For a servile man to seek admission to the society of gods by such religious exercises, was an iniquity, which sufficiently accounted for the national calamity. With one stroke of his sword, the king severed the Súdra's head from his body. Indra and the other gods fell into ecstacies of delight at the promptness with which the son of Dasaratha exterminated such a crying evil, and immediately sent down a perfumed shower of celestial flowers, acknowledging at the same time that the step, so effectually put to the aspiring Súdra's attempt to obtain a footing in heaven, was a service done to themselves. And Ráma was then assured that the moment the wretched man's head dropped from his neck, life was restored to the Brahmin's son." *Dialogues on the Hindu Philosophy*

It is for the reader to judge for himself whether the South Indians when they introduced such innovations in doctrine and practice had received no suggestion from their Christian neighbours on the Coromandel and Malabar coasts.

नारदपञ्चरात्रं ॥

प्रथमोऽथातः ।

यो नमो भगवते वासुदेवाय ।

नारायणं नमस्कृत्य नरचैव नरोत्तमं ।
देवीं सरस्वतीष्वैव ततो जबमुदीरयेत् ॥

गणेशशेषब्रह्मेशदिनेशप्रमुखाः सुराः ।
कुमाराद्याश्च मुनयः सिद्धाश्च कपिलाद्यः ॥ १ ॥
लक्ष्मी सरस्वती दुर्गा सावित्री राधिका पराः ।
भक्त्या नमन्ति यं शश्वत्तं नमामि परात्परं ॥ २ ॥
ध्यायन्ते सन्ततं सन्तो योगिनो वैष्णवाः सदा ।
ज्वोतिरभ्यन्तरे रूपमतुलं श्यामसुन्दरं ॥ ३ ॥
ध्याये तं परमं ब्रह्म परमात्मानमीश्वरं ।
निरीक्षमतिनिर्लिङ्गं निर्गुणं प्रकृतेः परं ॥ ४ ॥
सर्वेशं सर्वरूपच्च सर्वकारणकारणं ।
सत्यं नित्यच्च पुरुषं पुराणं परमव्ययं ॥ ५ ॥
मङ्गल्यं मङ्गलाहृष्टं मङ्गलं मङ्गलालयं ।
सेष्वामयं परं चाम भगवन्तं सनातनं ॥ ६ ॥

स्मुवन्ति वेदा यं शश्वन्नाल्तं जानन्ति यस्य ते ।
 तं स्तौभि परमानन्दं सानन्दं नन्दनन्दनं ॥ ७ ॥
 भक्तप्रियच्च भक्तेशं भक्तान् ग्रहविग्रहं ।
 श्रीदं श्रीशं श्रीनिवासं श्रीकृष्णं राधिकेश्वरं ॥ ८ ॥
 ज्ञानाभृतं ज्ञानसिन्धोः संप्राप्य शङ्कराहुरोः ।
 परावराच्च परमाच्छोगीन्द्राणां गुरोर्गुरोः ॥ ९ ॥
 वेदेभ्यो दधिसिन्ध्यश्चतुर्भ्यः सुमनोहरं ।
 तज्ज्ञानमन्यदण्डेन संनिर्मल्य नवं नवं ॥ १० ॥
 नवनीतं समुद्भृत्य नत्वा शम्भोः पदाम्बुजं ।
 विधिपूर्वो नारदोऽहं पञ्चरात्रं समारभे ॥ ११ ॥

ओ

नारायणाश्रमे परये पुण्यक्षेत्रे च भारते ।
 सिद्धेनारायणक्षेत्रे वटमूले सुपुण्यदे ॥ १२ ॥
 कृष्णांशं कृष्णभक्तच्च परं कृष्णपरायणं ।
 श्रीकृष्णचरणाभ्योजध्यानैकतानमानसं ॥ १३ ॥
 अपन्तं परमं ब्रह्म कृष्ण इत्यक्षरहयं ।
 सुखासने सुखासीनं कृष्णदैपायनं मुनिं ॥ १४ ॥
 पग्रच्च शुकदेवक्ष्य सर्वत्रं पितरं मनिः ।
 कारक्ष्य पुराणानां पुराणं परमव्ययं ॥ १५ ॥

श्रीकृष्णाय ।

भगवत् सर्वतत्त्वम् वेदवेदाङ्गपारग ।
 यदत्प्रकारं ज्ञानच्च निगृहं सुतिसमातं ॥ १६ ॥

तेषु यत् सारभूतस्यायज्ञानान्वयप्रदीपकं ।

तत्सत् सर्वं समालोच्य मां बोधयितुमईसि ॥ १७ ॥

स पिता ज्ञानदाता यो ज्ञानं तत् कृष्णभक्तिं ।

सा भक्तिः परमा शुद्धा कृष्णदास्यप्रदा च या ॥ १८ ॥

तदेव दास्यं शस्त्रं यत् साक्षात्तरणसेवनं ।

नित्यं गोलोकवासस्य पुरुतः स्तवनं हरे: ॥ १९ ॥

शश्वन्निमधरहितं तत्पादपद्मदर्शनं ।

शश्वत्सार्हमालापसेवाकर्मनियोजनं ॥ २० ॥

तेन सार्हमविच्छेदस्थानं परमशोभनं ।

भक्तानां वाञ्छितं वस्तु सारभूतं श्रुतौ श्रुतं ॥ २१ ॥

पुच्छ्य वचनं श्रुत्वा व्यासदेवो जहास सः ।

विज्ञाय ज्ञानिनं पुच्छं परमाङ्गादमाप ह ॥ २२ ॥

पुच्छं शुभाश्रियं श्रुत्वा सर्वज्ञः सर्वभावनः ।

यथा प्राप्तं गुरुमुखात् प्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ २३ ॥

गीतास उवाच ।

शुक्र धन्वोऽसि मान्वोऽसि पुण्यरूपोऽसि भारते ।

पुच्छेण भवताऽस्माकं कुलं मुक्तश्च पावनं ॥ २४ ॥

स पुच्छः कृष्णभक्तो यो भारते सुयशस्त्रारः ।

पुनाति पुंसां शतकं जन्ममाचेष्ट लीलयां ॥ २५ ॥

मानामहानां शतकं मातरं मातृमातरं ।

सोदरान् वान्धवांश्चैव जृत्यान् पल्लीं सहात्मर्जा ॥ २६ ॥

यत्कन्या प्रतिष्ठाति तदादिपुरुषचयोः ।

कन्याप्रदाता छतुरो जीवन्मुक्तः सभाव्यक्तः ॥ २७ ॥
 स्वयं विधाता भगवान् परं हृष्णपरायणः ।
 हृष्णभक्तो वशिष्ठस्तु तत्सुतो वैष्णवः स्वयं ॥ २८ ॥
 वैष्णवस्तत्सुतः शक्तिः हृष्णधानैकमानसः ।
 पराशरश्च तत्पुच्चः हृष्णपादाञ्जसेवया ॥ २९ ॥
 जीवन्मुक्तो महाज्ञानी योगीन्द्राणां गुरोर्गुरुः ।
 अहं वेदविभक्ता च श्रीकृष्णपादसेवया ॥ ३० ॥
 गुरुर्मे भगवान् साक्षात्योगीन्द्रो नारदो मुनिः ।
 गुरोर्गुरुर्मे शम्भुश्च योगीन्द्राणां गुरोर्गुरुः ॥ ३१ ॥
 तेषां पुण्येन पुच्छस्वं पुण्यराशिश्च मूर्त्तिमान् ।
 पद्मानां भम पुंसाश्च प्रकाशो भास्त्ररः स्वयं ॥ ३२ ॥
 श्रीकृष्णाचरणाभोजं पादाञ्जं नारदेशयोः ।
 सरस्वतीं नमखृत्य ज्ञानं वस्थ्ये सनातनं ॥ ३३ ॥
 श्रूयतां पञ्चरात्रश्च वेदसारमभीष्मितं ।
 पञ्चसंवादमिष्टश्च भक्तानामभिवाञ्छितं ॥ ३४ ॥
 ग्राणाधिकं प्रियं शुद्धं परं ज्ञानामृतं शुभं ।
 पुरा हृष्णो हि गोलोके शतशृङ्गे च पर्वते ॥ ३५ ॥
 सुपुण्डे विरजात्मीरे चटमूले मनोहरे ।
 पुराणो राधिकायाश्च ग्रहाणं कमलोऽप्नवं ॥ ३६ ॥
 तमवाच महाभासं सुवर्णं प्रखतं सुते ।
 पञ्चरात्रमिष्टं पुण्यं श्रुत्वा च जगता विधिः ॥ ३७ ॥
 ग्रणस्य राधिकां लक्ष्मीं प्रवक्षी शिवमन्तिक्षेत्रं

भक्त्या तं पूजयामास शङ्करः परमादरं ॥ ३८ ॥
 सुखासने समासीनं स्वस्यं भक्तच्च पूजितं ।
 प्रप्रश्च वार्तां विनयी विभयेन सुखावहां ॥ ३९ ॥
 सर्वं तं कथयामास पञ्चरात्रादिकं शुभं ।
 वसन्तं वटमूले च स्वर्गे मन्दाकिनीतटे ॥ ४० ॥
 योगीन्द्रैरपि सिद्धेन्द्रैर्मुनीन्द्रैश्च स्तुतं प्रभुं ।
 ज्ञानाभृतं तमुक्ता स ब्रह्मलोकं जगाम ह ॥ ४१ ॥
 शम्भुश्च कथयामास स्वशिष्यं नारदं मुनिं ।
 नारदः कथयामास पुष्करे सूर्यपर्वणि ॥ ४२ ॥
 मां भक्तमनुरक्तच्च पुण्याहे मुनिसंसदि ।
 पञ्चरात्रमिदं शुद्धं भ्रमान्धव्यंसदीपकं ॥ ४३ ॥
 रात्रच्च ज्ञानवचनं ज्ञानं पञ्चविधं स्तुतं ।
 तेनेदं पञ्चरात्रच्च प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ ४४ ॥
 ज्ञानं परमतत्त्वच्च जन्ममृत्युजरापहं ।
 ततो मृत्युच्छयः शम्भुः संप्राप्त कृष्णवक्षतः ॥ ४५ ॥
 ज्ञानं द्वितीयं वरमं लुमुक्तूणाच्च वाङ्महातं ।
 परं मुक्तिप्रदं शुद्धं यतो लीनं इरोः पदे ॥ ४६ ॥
 ज्ञानं शुद्धं द्रवीयच्च मङ्गलं ज्ञानभक्तिरहं ।
 तदास्यद्भम्भीष्मच्च यतो दासं लभेत्वरेः ॥ ४७ ॥
 चतुर्वं यौगिकं ज्ञानं सर्वसिद्धिप्रदं परं ।
 सर्वसं योगिनां पुण्यतिदानाच्च सुखप्रदं ॥ ४८ ॥
 अविमा यज्ञित्वा व्याप्तिः प्राप्ताम् तदिमा तथा ।

ईशित्वम् विजित्वम् तथाकामावश्यायिता ॥ ४८ ॥
 सर्वं दूरश्रवणं परकावप्रवेशनं ।
 कायव्यूहं जीवदानं परजीवहरं परं ॥ ५० ॥
 सर्वकर्तृत्वग्निस्पष्टं सर्वसंहारकारणं ।
 सिद्धम् घोडशविधं ज्ञानिनाम्बुद्धयो भवेत् ॥ ५१ ॥
 ज्ञानम् परमं प्रोक्तं तदैवैषयिकं नृणां ।
 यदीष्टदेवी माया सा परं समोहकारणं ॥ ५२ ॥
 विषये बहुचित्तम् सर्वमिन्द्रियसेवनं ।
 पोषणं स्वकुटम्बानां स्वात्मनम् निरन्तरं ॥ ५३ ॥
 प्रथमं साम्बिकं ज्ञानं द्वितीयम् तदेव च ।
 नैर्गुण्यम् दृतीयम् ज्ञानम् सर्वतः परं ॥ ५४ ॥
 चतुर्थम् राजसिकं भक्तस्तत्त्वाभिवाच्छ्रति ।
 पञ्चमं तामसं ज्ञानं विदांस्तत्त्वाभिवाच्छ्रति ॥ ५५ ॥
 ज्ञानं पञ्चविधं प्रोक्तं पञ्चरात्रं विदुर्बुधाः ।
 पञ्चरात्रं सप्तविधं ज्ञानिनां ज्ञानदं परं ॥ ५६ ॥
 आष्टमं शैवम् कौमारं वासिष्ठं कायिलं परं ।
 नौतसीवं नारदीयमिदं सप्तविधं सूतं ॥ ५७ ॥
 षट् पञ्चरात्रं वेदांश्च पुराणानि च सर्वशः ।
 इतिहासं अर्जुनालं शास्त्रम् तिदिवोगणं ॥ ५८ ॥
 हृष्टा सर्वं समावोक्ष्य ज्ञानं संप्राप्य शङ्खरात् ।
 ज्ञानावृतं पञ्चरात्रं चकार नारदो भूतिः ॥ ५९ ॥
 पुण्यम् पापक्षम् भूतिदास्यप्रहृतरेः ॥ ६० ॥

सर्वस्वं वैष्णवानां ग्रियं प्राणादिकं सत् ॥ ६० ॥

सारभूतच्च सर्वेषां वेदानां परमाङ्गुतं ॥ ६१ ॥

नारदीयं पञ्चरात्रं पुराणेषु सुदुर्लभं ॥ ६२ ॥

सर्वान्तरात्मा भगवान् ब्रह्मज्योतिः समातनं ।

परिपूर्णतमः श्रीमान् यथा कृष्णः सुरेषु च ॥ ६३ ॥

यथा देवीषु प्रुज्या सा मूलप्रकृतिरीखरी ।

वैष्णवानां सिद्धानां ज्ञानीनां योगिनां शिवः ॥ ६४ ॥

विश्वस्तानामिन्द्रियाणां मनस्य श्रीश्रगामिनां ।

ब्रह्मा च वेदविदुषां पूज्यानां गणेश्वरः ॥ ६५ ॥

सनल्कुमारो भगवान् मुनीनां प्रवरो यथा ।

दृहस्पतिर्बुद्धिमतां सिद्धानां कपिलो यथा^१ ॥ ६६ ॥

योगीन्द्रियानां सतां शुच ऋषिर्निरायणो यथा ।

कवीनां यथा शुक्रः परिष्ठानां दृहस्पतिः^२ ॥ ६७ ॥

सरितां यथा गङ्गा समुद्राणां जलार्थवः ।

दृन्दावनं वनानां वर्षाणां भारतं यथा ॥ ६८ ॥

पुष्करं तत्र^३ तीर्थानां पूज्यानां वैष्णवो यथा ।

आत्माकाशो यथातानां यथा काशी पुरीषु च ॥ ६९ ॥

दृक्षाणां कल्पसूक्ष्मसुरभी कामधेनुसु ॥

पुष्ट्याणां प्रासिकात्मकं प्रकाशाणां तुलसी यथा ॥ ७० ॥

मत्स्याणां वृत्तयमन्नद्य यथा विष्णु वनेष्वपि ॥

^१ उत्तरं MSS. T. and M. ^२ This verse is wanting in T.

^३ तत्राती MSS. A. and T. ^४ यजुर्वेद A. and T.

यथा तेजस्विनां सूर्यो मिष्टानाममृतं यथा ॥ ७० ॥
 आधाराणाच्च स्थूलानां महाविष्णुर्यथा सुत ।
 सूक्ष्माणां परमाणुश्च गुरुणां मन्त्रतन्त्रदः ॥ ७१ ॥
 पुच्छस्त्रे हपाचाणां नक्षत्राणां यथा शशी ।
 यथा घृतच्च गव्यानां ग्रस्यानां धान्यमीषितं ॥ ७२ ॥
 शास्त्राणाच्च यथा वेदाः साश्रुमाणां यथा द्विजः ।
 तैजसानां यथा रत्नं मन्त्रामाणिकाहीरकं ॥ ७३ ॥
 यथा क्लन्दसि गायत्री दुर्गा शक्तिमतीष्वपि ।
 पतिव्रतासु लक्ष्मीश्च क्षमाशीलासु मेदिनी ॥ ७४ ॥
 सौभाग्यासु सुन्दरीषु राधा कृष्णप्रियासु च ।
 इनूमान् वानराणाच्च पक्षिणां गहडो यथा ॥ ७५ ॥
 वाहनानां बलवतां शङ्करस्य यथा दृष्टः ।
 शालग्रामश्च यन्त्राणां पूजासु कृष्णपूजनं ॥ ७६ ॥
 एकादशी व्रतानाच्च तपःस्वनशनं यथा ।
 यज्ञानां जपयज्ञश्च सत्यं धर्मेषु पुच्छक ॥ ७७ ॥
 सुशीलच्च गुणानाच्च पुण्येषु कृष्णकीर्तनं ।
 श्रोभासु सुखदश्येषु प्रभा तेजःसु सर्वतः ॥ ७८ ॥
 पोष्ट्रीणां मुपकर्तृणां मिचाणां जननी यथा ।
 लोकानामपि लोकेशः शेषो नागेषु पूजितः ॥ ७९ ॥
 सुदर्शनच्च शस्त्राणां विश्वकर्मा च शिखिनां ।

धर्मिष्ठेषु दयावत्सु देवर्षिषु महसुच ॥ ८० ॥
 विष्णुभक्तेषु विज्ञेषु यथैव नारदो मुनिः ।
 एवच्च सर्वशास्त्रेषु पञ्चरात्रच्छ पूजितं ॥ ८१ ॥
 यथा निपीय पीयूषं न स्फृहा चान्यवस्तुषु ।
 पञ्चरात्रमभिज्ञाय नान्येषु च स्फृहा सतां ॥ ८२ ॥
 सर्वार्थज्ञानवीजञ्जायनान्यप्रदीपकं ।
 विदसारोङ्गतं तत्त्वं सर्वेषां समभीसितं ॥ ८३ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानाभ्यत्सारे प्रथमैकराते आसदेवशुकदेव
 संबादे यस्यप्रशंसनं नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ ९ ॥

कुच वा पञ्चरात्रच्छ नारदाय च धीमते ।
 प्रदत्तं शम्भुना तात तत्त्वे व्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥

आत उवाच ।

अधीत्य सर्वान् वेदांश्च वेदाङ्गान् पितुरन्तिके ।
 जगाम तीर्थं केदारं सुप्रशस्तच्छ भारते ॥ २ ॥
 ।हिमालयस्य पूर्वे च गङ्गातीरे मनोहरे ।
 सिंहे नारायणक्षेत्रे सर्वेषामभिवाञ्छिते ॥ ३ ॥

¹ सल्लवस्तुच्छि T. M. and Pa.

तपश्चकार स मुनिर्दिव्यं वर्षसहस्रकं ।
 पित्रोक्तेनैव विधिना सततं संयतः शुचिः ॥ ४ ॥
 शुश्रावाकाशवाणीच्च तपसोऽन्ते महामुनिः^२ ।
 स्त्रल्पाक्षराच्च बहूर्थां परिणामसुखावहां ॥ ५ ॥

अशस्त्रिरण्यावाच ।

आराधितो यदि हरिस्तपसा ततः किं
 नाराधितो यदि हरिस्तपसा ततः किं ।
 अन्तर्वहिर्यदि हरिस्तपसा ततः किं
 नान्तर्वहिर्यदि हरिस्तपसा ततः किं ॥ ६ ॥
 विरम विरम ब्रह्मन् किं तपस्यामु वत्स
 ब्रज ब्रज दिज श्रीप्रभुं शङ्करं ज्ञानसिन्धुं ।
 लभ लभ हरिभक्तिं वैष्णवोक्तां सुपक्तां
 भवनिगडनिवन्धुक्तेदनीं कर्तनीच्च ॥ ७ ॥
 इति श्रुत्वा च स मुनिर्विमनाः स्वर्णदीतटे ।
 चकारार्थान्सन्धानं न प्रसन्नच्च तन्मनः ॥ ८ ॥
 रुरोद स्वर्णदीतीरे स्मारं स्मारं हरे: पदं ।
 ददर्श पुरतस्तातं ब्रह्माणां सुकुमारकं^३ ॥ ९ ॥
 ननाम सहस्रां मूर्धा पितरं तं सहोदरं ।
 पाद्यमर्थच्च प्रददौ जवेन सादरं मुनिः ॥ १० ॥
 स्त्रोकदयार्थं पप्रच्छ कुमारं जगतां विधिं ।

^१ तनो मुनिः Pn.

^२ सुकुमारकं T.

^३ शिरसा T.

सुखासीनं सुस्थिरच्च सम्प्रतच्च गतश्रमं ॥ ११ ॥
 स्वात्मारामं पूर्णकामं ज्ञानिनाच्च गुरोगुरुं ।
 साश्रुनेचः पलकितो भक्त्या प्रणतकन्धरः ॥ १२ ॥
 नारदस्य वचः श्रुत्वा हृष्टा तं कातरं विधिः ।
 पुच्छेण सार्वभालोच्य व्याख्यां कर्तुं समारभे ॥ १३ ॥

ब्रह्मोवाच ॥

हे वत्स पूर्वज्ञोकार्थं निगृहं श्रुतिसम्मतं ।
 वेदार्थं द्विविधं शुद्धं व्याख्यां कुर्वन्ति वैदिकाः ॥ १४ ॥
 आराधितो यदि हरिर्येन पुंसा स्वभक्तिः ।
 किं तस्य तपसा वर्यं तीर्थपूतस्य नारद ॥ १५ ॥
 कृष्णमन्त्रोपासकस्य जीवन्मुक्तस्य भारते ।
^५तपश्चोपहासवीजं यथा चर्वितचर्वणं ॥ १६ ॥
 मन्त्रग्रहणमाचेण पुरुषाणां शतं सृत ।
 पुनाति स्वस्वभक्तच्च बान्धवांशावलीलया ॥ १७ ॥
 न हि धर्मो न हि तपः ^६श्रीकृष्णसेवनात् परं ।
 परिश्रमच्च विफलं तपसा वैष्णवस्य च ॥ १८ ॥
^७कृष्णमन्त्रोपासकस्य तीर्थपूतस्य पुच्छक ।
 तीर्थस्त्रानमनश्ननं वेदेषु च विडम्बनं ॥ १९ ॥
 पूर्वकर्मानुरोधेन यत्पापं वैष्णवस्य च ।
 मन्त्रग्रहणमाचेण नष्टं वह्नौ यथा तृणं ॥ २० ॥

^५ आखोक्त P. T. M.

^६ तपश्चोपहास T.

^७ शा A.

^८ द्वाख्या T.

^९ विज्ञ

पवित्रः परमो वह्निः ^{१०} पवित्रं चामसं जलं ।
 पवित्रं भारतं वर्षं तीर्थं यत्तुलसीदलं ॥ २१ ॥
 पुनाति लीलयैतानि शुद्धः कृष्णपरायणः ।
 उपस्थर्षच्च भक्तस्यायेते वाञ्छन्ति सादरं ॥ २२ ॥
 भक्तस्य पादरजसा सद्यः पूता वसुन्धरा ।
 न हि पूतस्त्रिभुवने श्रीकृष्णसेवकात् परः ॥ २३ ॥
 शालग्रामशिलाचक्रे करोति ^{११} कृष्णपूजनं ।
 तत्यादोदकनैवेद्यं नित्यं भुक्ते च यः पुमान् ॥ २४ ॥
 स वैष्णवो महापूतस्तन्मन्त्रोपासकः शुचिः ।
 पुनाति पुंसां शतकं जन्मभाचात् सबान्धवं ॥ २५ ॥
 वत्स श्लोकस्यैकपादं व्याख्यातच्च यथागमं ।
 व्याख्यां करोम्यन्यपादं यथाज्ञानं निश्चामय ॥ २६ ॥
 नाराधितो यदि हरियेन पुंसाधमेन च ।
 किं तस्य तपसा वर्यं निषफलं तत्परिश्रमं ॥ २७ ॥
 व्रतान्येव हि दानानि तपांस्कनशनानि च ।
 वेदोपयुक्ता यज्ञाच्च कर्माणि च शुभानि च ॥
 न निध्युनात्यभक्तच्च सुराकुम्भमिवापगा ॥ २८ ॥
 अभक्तस्थर्षमाचेष तीर्थानि कम्पितानि च ।
 अभक्तभारदुःखेन कम्पिता सा वसुन्धरा ॥ २९ ॥
 श्लोकार्थं कथितं वत्स किञ्चिदेव यथागमं ।

^{१०} सुपवित्रं अक्षमता Pa.

^{११} विष्णु Pa.

तस्यार्हस्यापि व्याख्यानं करोमीति निशामय ॥ ३० ॥

^{१२} वेदसारं क्षणमतं ममापि नहि कल्पना ।

अन्तर्बहिर्यदि इरियेषां पुंसां महात्मनां ॥ ३१ ॥

स्वप्रे जागरणे शश्वत्पत्तेषां च निष्फलं ।

स एव विष्णुतुल्यो हि तदंशो भारते मुने ॥ ३२ ॥

तस्य रक्षानिवन्धेन तदभ्यासे सदर्शनं ।

ध्यानमाचेण निष्पापः पुनाति भुवनचयं ॥ ३३ ॥

दत्ता चक्रज्ञं रक्षार्थं न निश्चिन्तो जनार्दनः ।

स्वयं तन्निकटं याति तं द्रष्टुं रक्षणाय च ॥ ३४ ॥

तत्परो हि प्रियो नास्ति क्षणाम्य परमात्मनः ।

न हि भक्तात् परश्चात्मा प्राणाश्चावयवादयः ॥

न लक्ष्मी राधिका^{१३} वाणी स्वयम्भुः शम्भुरेव च ॥ ३५ ॥

भक्तप्राणो हि क्षणाश्च क्षणप्राणा हि वैक्षणवाः ।

ध्यायन्ते वैक्षणवाः क्षणं क्षणाश्च वैक्षणवांस्तथा ॥ ३६ ॥

व्याख्यातच्च चिपादच्च हे मुनीन्द्र यथागमं ।

शेषपादस्य व्याख्यानं करोमीति निशामय ॥ ३७ ॥

नान्तर्बहिर्यदि इरियेषां पुंसाच्च नारद ।

तेषामपि तपो वर्यमन्तर्मलिनचेतसां ॥ ३८ ॥

किं तज्ज्ञानेन तपसा ब्रतेन नियमेन च ।

तीर्थस्नानेन पुण्येनाप्यभक्तमूढचेतसां ॥ ३९ ॥

^{१२} वेदसारं Pa.

^{१३} राणी T.

द्वृष्णभक्तिवहीनेभ्यो द्विजेभ्यः इवपचो महान् ।
 शूकरो म्लेच्छनिवहः स्वधर्माचरणेन च ॥ ४० ॥
 स्वधर्महीना विप्राश्चाप्यभस्यभक्षणेन च ।
 नित्यं नित्यं विधर्मेण पतितः इवपचाधमः ॥ ४१ ॥
 ब्राह्मणानां स्वधर्मश्च सन्ततं कृष्णसेवनं ।
 नित्यं ते भुज्ञते सन्तस्त्वैवेद्यं पदोदकं ॥ ४२ ॥
 न दत्त्वा हरये यस्तु यदि भुड़क्ते ^{१४}द्विजाधमः ।
 अन्नं विष्णासमं मूच्चसमं तोयं विदुर्बुधाः ॥ ४३ ॥
 भुड़क्ते स्वभक्ष्यं कोलश्च म्लेच्छश्च श्रपचाधमः ।
 विप्रो नित्यमभस्यच्च भुड़क्ते च पतितस्ततः ॥ ४४ ॥
^{१५}स्त्रोकमेकच्च व्याख्यातं यथाज्ञानच्च नारद ।
 सन्निबोध परस्यार्थं व्याख्यानच्च यथोचितं ॥ ४५ ॥
 तपसो विरम ब्रह्मन् व्यर्थं भक्त तपो भ्रुवं ।
 शङ्करच्च गुरुं कृत्वा हरिभक्तिं लभाचिरं ॥ ४६ ॥
 सुपक्वा हरिभक्तिश्च तरणी भवतारणे ।
 गुरुरेव परं ब्रह्मं कर्णधारस्त्रूपकः ॥ ४७ ॥
 दृत्येवमुक्ता त्वां^{१६} देवी प्रजगाम सरस्वती ।
 व्याख्यातस्तदभिप्रायः किं भूयः कथयामि ते^{१७} ॥ ४८ ॥

^{१४} नाराधमः Pa. A.

^{१५} स्त्रोकपादम् Pd. पूर्वस्त्रोकं Pc. इति स्त्रोकच्च M. कृतं स्त्रोकस्य आख्यानं T.

^{१६} का T.

^{१७} ओटुमिहसि Pa.

अहरणश्च वचः श्रुत्वा जहास योगिनां गुरुः ।
सनक्लुमारो भगवानुवाच पितरं शुक ॥ ४८ ॥

सनक्लुमार उवाच ॥

पूर्वस्त्रोकस्य व्याख्यानं न बुद्धं शिशुना मया ।
पुच्छं शिष्यमबोधस्त्र युक्तं बोधयितुं पुनः ॥ ५० ॥
आराधितो हरियेन तस्य व्यर्थं तपो यदि ।
नाराधितो हरियेन तस्य व्यर्थं तपो यदि ॥
तस्यारहितौ तौ द्वौ तपसश्च स्थलं कुतः ॥ ५१ ॥
तपः कुर्वन्ति ये तात त्वं मां^{१८} बोधय बालकं ॥ ५२ ॥
पुच्छस्य वचनं श्रुत्वा सन्दिग्धो जगतां गुरुः ।
दध्यौ कृष्णपदाभ्योजं परं कल्पतरुं शुक ॥ ५३ ॥
क्षणं सञ्चिन्त्य पादाङ्गं प्राप राज्ञान्तमीस्ति ।
व्याख्यां कर्तुं समारेभे विधाता जगतामपि ॥ ५४ ॥

ब्रह्मोवाच ॥

धन्योऽहं भवतः पूच्छात् ज्ञानिनाश्च गुरोर्गुरोः ।
^{१९} विष्णुभक्ताश्च धर्मिष्ठात् सत्पूच्छाच्च पिता सुखी ॥ ५५ ॥
धन्योऽसि परिडतोऽसि त्वं हरिभक्तोऽसि पुच्छक ।
ममापि सफलं जन्म जीवनश्च त्वया बुध ॥ ५६ ॥
निबोध पूर्वस्त्रोकार्थं पुनर्व्याख्यां करोमि च ।
तथापि चेन्न सन्तोषो भवान् व्याख्यां करिष्यति ॥ ५७ ॥

^{१८} तमे Pa.

^{१९} This and the next two verses are wanting in T.

आशब्दः सम्यगर्थे च राधितः प्राप्तवाचकः ।
 संप्राप्तश्च हरियेन व्यर्थस्तस्य ^{२०}तपःश्रमः ॥ ५८ ॥
 येन सम्यक्प्रकारेण संप्राप्तो^{२१} हरिरीश्वरः ।
 स्वप्ने ज्ञाने नच ज्ञातस्तेषां व्यर्थस्तपःश्रमः ॥ ५९ ॥
 श्रीकृष्णविमुखं मूढं द्विजमेव नराधमं ।
 तीर्थं दानं तपः पश्य व्रतं नैव पुनाति तं ॥ ६० ॥
 यश्च मूढतमो लोके यश्च भक्तिं परां गतः ।
 तावुभौ सखमेधेते तपः कुर्वन्ति मध्यमाः ॥ ६१ ॥
 देवानन्यांश्च भजते हरिं जानाति ^{२२}तत्परः ।
 तपः करोति तं प्राप्तुमाकाङ्क्षन्मध्यमो जनः ॥ ६२ ॥
 प्राक्तनादनुरागी^{२३} च यही संसारसंदृतः ।
 तपःकरोति श्रीकृष्णपादपद्मार्थमीश्वितं ॥ ६३ ॥
 परं श्रीकृष्णभजनं ध्यानं तन्नामकीर्तनं ।
 तत्पादोदकनैवेद्यभक्षणं सर्ववाच्छ्रितं ॥ ६४ ॥
 अतीव मूढो विग्रश्च प्राक्तनाङ्गुर्दोषतः ।
 तामसो हि न जानाति श्रीकृष्णं चिगुणात् परं ॥ ६५ ॥
 अज्ञानादथ वा ज्ञानात् सत्सङ्गादेव प्राक्तनात् ।
 भुक्तो नैवेद्यमीशस्य कृष्णस्य परमात्मनः ॥ ६६ ॥
 स च मुक्तो भवेत् पुच्छ मुच्यते सर्वपातकात् ।
 स याति दिव्ययानेन गोलोकं लोकमुक्तमं ॥ ६७ ॥

^{१०} परिश्रमम् P. a.^{११} प्राप्तो यो M.^{१२} तत्परम् P. b.^{१३} गोक्कुवादानुवादी T. M.

श्रणु वत्स प्रवच्यामि पूर्वाख्यानं पुरातनं ।
 अतीव सुश्रवं जाह मधुरं मुक्तिदं परं ॥ ६८ ॥
 कान्यकुञ्जः सुकुञ्जश्च ब्राह्मणो ग्रामयाजकः ।
 देवलो दृष्टवाहश्च महामृढश्च पातकी ॥ ६९ ॥
 स्वप्ने चाने न जानाति पुण्यं वा कृष्णपूजनं ।
 कृष्णभक्तसहालापदर्शनस्यश्चनं शुभं ॥ ७० ॥
 वभूव प्राक्तनात्तस्य क्षणमाच्चं सुदर्शभं ।
 तेन पुण्येन नैवेद्यं लेभे कृष्णस्य ब्राह्मणः ॥ ७१ ॥
 पितुः पुण्येन पुच्छश्च मार्गे पतितमल्पकं ।
 स्वयं भुक्तावशेषच्च पतितं वैष्णवाच्चनात् ॥ ७२ ॥
 सुस्थिर्याच्चतजीर्णच्च रजसा मिश्रितं परं ।
 गच्छतसत्र विप्रस्य पतितं भक्त्यवस्तु च ॥ ७३ ॥
 नैवेद्योपरि कृष्णस्य त्वरायक्तस्य पुच्छक ।
 तदस्तु भुक्तं विप्रेण कृष्णनैवेद्यमिश्रितं ॥ ७४ ॥
 सपुच्छेण द्युधार्त्तेन भक्ता तौ ययतुर्गच्छं ।
 विप्रोद्विष्टच्च बुभुजे तस्य पत्नी पतिव्रता ॥ ७५ ॥
 परम्परानुसम्बन्धात् पवित्रा सा बभूव ह ।
 जीवन्मुक्तो ब्राह्मणश्च वभूव च सपुच्छकः ॥ ७६ ॥
 कालेन तेन पुण्येन व्याघ्रभुक्तश्च कानने ।
 सार्वज्ञ व्याघ्रपुच्छाभ्यां गोलकं प्रययौ द्विजः ॥
 पतिव्रता सहस्रता भर्ता सार्वं जगाम सा ॥ ७७ ॥
 इति श्रीबारदपञ्चरात्रे ज्ञानाच्छतसारे प्रथमैकरात्रे ब्रह्मसन्त्वामारसंवादे
 नैवेद्यप्राप्तसंन नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

त्रियोऽध्यायः ॥

सनकुमार उवाच ॥

अहो तात किमाश्वर्णं कृष्णस्य परमात्मनः ।
परं नैवेद्यमाहात्मं विस्तराद्वद् साम्प्रतं ॥ १ ॥

ब्रह्मोवाच ॥

एकदा ब्राह्मणो हृष्टः प्रफुल्लवदनेक्षणः ।
पञ्चेण सर्वं प्रथयौ बान्धवस्य यहं मुदा ॥ २ ॥
निमन्त्रितो विवाहेन महासंभारसंभृतः ।
भुक्ता पीत्वा च तज्ज्ञे स्वगृहं प्रथयौ मुदा ॥ ३ ॥
सपुत्रो ब्राह्मणो मार्गं क्षुत्पिपासार्दितः सुतः ।
ददर्श चन्द्रभागां तां नदीमतिमनोहरां ॥ ४ ॥
उवाव पुञ्चः पितरं स्नात्वा भोक्ष्यामि चेति भोः ।
क्षुत्पिपासा बलवती वर्ज्जने तात वर्त्मनि ॥ ५ ॥
पुञ्चस्य वचनं श्रुत्वा तमुवाच द्विजः स्वयं ।
भयङ्करं वर्नमिदं समीपं सरितः सुत ॥ ६ ॥
सुशीघ्रं गच्छ ग्रामानं पुरो रम्यसरोवरं ।
तच स्नात्वा च भोक्ष्यादो गच्छ वत्स यथासुखं ॥ ७ ॥
तातस्य वचनं श्रुत्वा जहास च चकोप ह ।
पितरं वक्तुमारेभे रक्तपङ्कजलोचनः ॥ ८ ॥

चिशुरुवाच ।

बालोऽहं दशवर्षीयस्त्वच्च उद्भव्वं ज्ञानदः ।
 पिता ददाति पुच्चाय ज्ञानं सर्वच्च भूतले ॥ ८ ॥
 अहो दुरत्ययः कालो उद्भो वदति बालवत् ।
 कथं प्राक्कनमुक्त्वा ब्रूहि तात दुरत्ययं ॥ ९ ॥
 प्राक्कनात् सुखदुःखच्च रोगं शोकं भयं पितः ।
 सुमृत्युरपमृत्युर्वा चिरायूरत्पजीवनः ॥ १० ॥
 यत्र काले च यन्मृत्युर्भवनं शुभकर्म च ।
 न्यूनाधिकं शरणं नास्ति निषेकः केन वार्यते ॥ १२ ॥
 यस्य हस्ते च यन्मृत्युर्विधाचा लिखितः पुरा ।
 न च तं खण्डितं शक्तः स्वयं विष्णुश्च शङ्करः ॥ १३ ॥
 तात वर्थमधीतं ते दुर्बुद्धेर्जन्म निष्फलं ।
 सुवृद्धेः सफलं जन्म तत्क्षणं जीवनं सुखं ॥ १४ ॥
 येन शुक्लोकृता हंसाः शुकाश्च हरितीकृताः ।
 मयूराश्चिता येन स मे रक्षां करिष्यति ॥ १५ ॥
 येन कृष्णेन विश्वानि चासंख्यानि कृतानि च ।
 चराचरच्च यो रक्षेत् स मे रक्षां करिष्यति ॥ १६ ॥
 घोरारण्ये सुखं शेते यो हि कृष्णेन रक्षितः ।
 निर्बन्धोऽपि स्थितो यस्य मरणं तस्य मन्दिरं ॥ १७ ॥
 यः शेते नागश्चासु प्राक्कनामङ्गलाहितः ।
 यो नागभक्तिं भोगात् स मृतो गरुडान्तिके ॥ १८ ॥
 न समुद्रे च मिथ्यते नामिराश्वौ विघानले ।

न शस्त्रेण न चास्त्रेण आयुर्मर्माणि रक्षति ॥ १६ ॥
 नाप्राप्तकालो मियते विद्धः शरश्तैरपि ।
 तृणग्रेणापि संस्फृष्टः प्राप्तकालो न जीवति ॥ २० ॥
 कश्चिन्नभ्यं च मियते कश्चिद्गमिष्ठमाचतः ।
 कश्चिद्यौवनकाले च कश्चिदेव हि वार्डके ॥ २१ ॥
 कश्चिच्चिरायूरोगी चाप्यरोगी चापि कश्चनः ।
 कश्चिद्दनी दरिद्रश्च कश्चिदेव हि कर्मणा ॥ २२ ॥
 कश्चिकल्पान्तजीवी च चिरजीवी च कश्चनः ।
 प्राक्तनादमरः कश्चिन्निषेको बलवत्तरः ॥ २३ ॥
 कश्चिद्याति च राजेन्द्रो दिव्यानेन कर्मणा ।
 कश्चिल्कीटपतञ्जेषु कश्चित्पश्चादियोनिषु ॥ २४ ॥
 कश्चिदेव हि सन्न्यासी कश्चिच्च नरघातकः ।
 कश्चिन्नजेन्द्रगामी च पशुयायी च कश्चनः ॥ २५ ॥
 कश्चिद्दाति रत्नच्च कश्चिद्ग्रासां करोति च ।
 कश्चित्सूक्ष्मांशुकाधारी कश्चिच्चीर्णपटी जनः ॥ २६ ॥
 कश्चिन्नमोऽप्यनाहारी मुधाभोजी च कश्चन ।
 कश्चिच्च सुन्दरः श्रीमान् गलत्कुष्ठी च कश्चनः ॥ २७ ।
 कश्चिकुञ्जाङ्गहीनो बधिरः काण एव च ।
 कश्चिन्दीर्घो मध्यमश्च कश्चित्खञ्चश्च वामनः ॥ २८ ॥
 कश्चिल्कुष्णश्च गौरश्च श्यामलश्च स्वकर्मणा ।
 कश्चिद्गत्था च प्राप्नोति क्षणदास्यं सुदुर्लभं ॥ २९ ॥
 ब्रह्मणः परमं स्थानं जन्मसृत्युजराहरं ।

कश्चित् प्राप्नोति प्ररमं ब्रह्मलोकं निरामयं ॥ ३० ॥
 कश्चित् स्वर्गमिन्द्रपदं शिवलोकं स्वकर्मणा ।
 कश्चित् स्वर्गमिन्द्रलोकं यमलोकच्च कश्चन ॥ ३१ ॥
 कश्चिच्च नरके घोरे प्राप्नोति क्लेशमुख्यं ।
 ताडितो यमदूतेन कुधितस्तुषितः सदा ॥ ३२ ॥
 भुड़के विष्णुचक्रकीटं तन्मलं स्नीभां गरं वसां ।
 कुरुधारे तप्तैले वह्नौ श्रीते जले स्थले ॥ ३३ ॥
 प्राप्नोति दारुणं दुःखमाकल्यं पातको पितः ।
 ततो भोगावशेषे च लब्ध्वा जन्म स्वकर्मणा ॥ ३४ ॥
 व्याधियुक्तः प्रमुच्येत तथा चेदीश्वरेच्छया ।
 यज्ञयाद्वाति वातोऽयं सूर्यस्तपति यज्ञयात् ॥ ३५ ॥
 वर्षतीन्द्रो दहत्यग्निर्मृत्युश्वरति जन्तुषु ।
 यस्याज्ञया स्तृष्टिविधौ कूर्मोऽनन्तं दधाति च ॥ ३६ ॥
 स च सर्वच्च ब्रह्माखण्डं लीलया चेश्वरेच्छया ।
 यस्याज्ञया महाभीता सर्वाधारा वसुन्धरा ॥ ३७ ॥
 धरा सा सर्वसस्याद्या रत्नवांश्च हिमालयः ।
 स्वयं विधाता भगवान् ध्यायते यमहर्निश्च ॥ ३८ ॥
 यं ध्यायते च भजते स्वयं स्तृत्युच्छयः शिवः ।
 सहस्रवक्त्रो यं स्तौतिं ध्यायते भजते सदा ॥ ३९ ॥
 स्वयं सरस्वती स्तौति यमीश्वरमभीस्तिं ।
 सेवते पादपञ्चच्च स्वयं पद्मालया पितः ॥ ४० ॥
 माया भीता च यं स्तौति दुर्गा दुर्गतिनाशिनी ।

सुवन्ति वेदाः सततं सावित्री वेदमात्रका ॥ ४१ ॥
 सिंहेन्द्राश्च मुनीन्द्राश्च योगीन्द्राः सनकादयः ।
 राजेन्द्राश्चासुरेन्द्राश्च सुरेन्द्रा मनवस्तथा ॥ ४२ ॥
 ध्यायन्ते च भजन्ते च भक्ताः सन्तो हि सन्ततं ।
 केचिद्ददिति यं ब्रह्म भगवन्तं सनातनं ॥ ४३ ॥
 कुचित् प्रधानं सर्वाद्यं केचित्प्ल ज्योतिरीश्वरं ।
 केचिच्च सर्वरूपञ्च सर्वकारणकारणं ॥ ४४ ॥
 केचित् स्वेच्छामयं रूपं भक्तानुग्रहविग्रहं ।
 केचित्सुरुचिरं श्यामसुन्दरं सुमनोहरं ॥ ४५ ॥
 सानन्दं परमानन्दं गोविन्दं नन्दनन्दनं ।
 भज तात परं ब्रह्म स्मर शश्वत् सुरश्वरं ॥ ४६ ॥
 इत्येवमुक्ता पितरं चन्द्रभागानदीजले ।
 स्नात्वा पपौ जलं स्वच्छं बुभुजे मिष्ठमोदकं ॥ ४७ ॥
 पिता तद्वचनं श्रुत्वा सानन्दाश्रु मुमोच सः ।
 चुचुम्ब गण्डं पुच्छस्य समाश्लेषणपूर्वकं ॥ ४८ ॥
 पिता स्नात्वा समारेभे सन्ध्यां कर्तुच्च पूजनं ।
 सुख्तातं पितरं दृष्टा पुच्छः स प्रययौ वनं ॥ ४९ ॥
 पच्चं भोजनपाचार्थमाहर्त्तं चच्चलः शिशु^१ ।
 चकार चयनं तूर्णं प्रशस्तं पचपञ्चकं ॥ ५० ॥
 सुन्दरं कुसुमं वन्यं पूजनार्थं पितुस्तथा ।

^१ चित्तचच्चलः T.

^१ रम्यं M.

ददर्श पुरतो बालः सुपक्वं वदरीफलं ॥ ५१ ॥
 चकार चयनं तानि फलानि शोभनानि च ।
 बाचीफलं सुपक्वच्च पक्वमास्तकं तथा ॥ ५२ ॥
 सुपक्वच्च कदम्बच्च चकार चयनं पुनः ।
 सुपक्वं सुन्दरं रम्यं दाढिम्बं श्रीफलं तथा ॥ ५३ ॥
 रम्यं जम्बुफलं चेव खर्जूरं सुमनोहरं ।
 करञ्जकच्च जाम्बीरं सुन्दरं चिकुरं तथा ॥ ५४ ॥
 तत्सर्वं चयनं कृत्वा ददर्श पुरतः सरः ।
 सुनिर्मलं जलं स्वच्छं प्रतिपद्मं मनोहरं ॥ ५५ ॥
 सुचिरं रक्तकह्नारं प्रस्फुटच्च जलान्तिके ।
^३विहाय तानि सर्वाणि सरःशिरसि सुस्थले ॥ ५६ ॥
 पपौ सरःस्वच्छतोयं जहार पद्मभूत्वनं ।
 किञ्चित्सुरक्तकह्नारं पक्वं पद्मफलं तथा ॥ ५७ ॥
 सर्वमाहरणं कृत्वा पितरं गन्तुमुद्यतः ।
 प्रफुल्लवदनः श्रीमान् सस्मितो हिजबालकः ॥ ५८ ॥
 प्रफुल्लचम्पकतरुं ददर्श पुरतः शिशुः ।
 मस्तिकामालतीकुन्द्युथिकामाधवीलताः ॥ ५९ ॥
 चकार चयनं स्फीतः पुष्पाणि सुन्दराणि च ।
 पुष्पेण फलपात्रेण तस्य भारो बभूव ह ॥ ६० ॥
 बालो वोढुमशक्षम् यथौ गमनमन्यरः ।

^३ ददर्श स्थित्वा च तत्रात्मै T.

न फलं बुभुजे सोऽपि धर्माधर्मभयेन च ॥ ६१ ॥
 पुरो ददर्श स शिशुघोर्णं व्याघ्रालयं भिया ।
 तात तातेति शब्दच्च चकार ह पुनः पुनः ॥ ६२ ॥
 न ददर्श च तातच्च शार्दूलच्च ददर्श सः ।
 भिया सस्मार गोविन्दपादारविन्दमीष्मितं ॥ ६३ ॥
 ज्ञरिं नरहरिं रामं क्षणं विष्णुच्च माधवं ।
 दामोदरं हघीकेशं मुकुन्दं मधुसूदनं ॥ ६४ ॥
 एतानि दश नामानि जपन् विप्रशिशुर्भिया ।
 प्रथयौ पुरतः शीघ्रं पुनरेव सरोवरं ॥ ६५ ॥
 सरसो निर्मले तीये पृथ्याणि च फलानि च ।
 ददौ भक्त्या भगवते कृष्णाय परमात्मने ॥ ६६ ॥
 श्रीकृष्णपूजां कुर्वन्तं ध्यायमानं पदाम्बुजं ।
 निकटं न यथौ व्याघ्रो दृष्टा बालच्च दूरतः ॥ ६७ ॥
 व्याघ्रं ददर्श बालच्च प्रकटास्यं भयानकं ।
 विकृताकारदशनं विकटाक्षं महोदरं ॥ ६८ ॥
 दृष्टा च दूरतो व्याघ्रमुवास सरसस्तटे ।
 दध्यौ कृष्णपदाभोजं जन्ममृत्यजराहरं ॥ ६९ ॥
 मूलाधारं स्वाधिष्ठानं मणिपूरमनाहतं ।
 विशुद्धच्च तथाज्ञात्यं षट्चक्रच्च विभाव्य च ॥ ७० ॥
 कुण्डलिन्या स्वशक्त्या च सहितं परमेश्वरं ।

इस्तदलपद्मस्थं हृदये स्वात्मनः प्रभुं ॥ ७१ ॥
 दर्श द्विभुजं क्षणं पीतकौशेयवाससं ।
 स्मितं सुन्दरं शुद्धं नवीनजलदप्रभं ॥ ७२ ॥
 कोटिकन्दप्सौन्दर्यलीलाधाममनोहरं ।
 कोटिपार्वणपूर्णद्वुप्रभाजुष्टच्च सुन्दरं ॥ ७३ ॥
 सुखदृश्यं सुरूपच्च भक्तानुग्रहकारकं ।
 चन्दनोक्षितसर्वाङ्गं रत्नभूषणभूषितं ॥ ७४ ॥
 प्रफुल्लपद्मनयनं राधावच्चःस्थलस्थितं ।
 मालतीमाल्यसम्बद्धचूडाचारुसुशोभनं ॥ ७५ ॥
 धृतरत्नं रत्नपद्मं दक्षिणेण करेण च ।
 वामेन मणिनिर्माणदीपदर्पणमुच्चलं ॥ ७६ ॥
 रत्नकुण्डलयगमेन गण्डस्थलविराजितं ।
 कौस्तुभेन मणीन्द्रेण चारुवच्चःस्थलोच्चलं ॥ ७७ ॥
 मुक्ताराजिविनिन्देकदन्तराजिविराजितं ।
 आजानुमालतीमालावनमालाविभूषितं ॥ ७८ ॥
 वेदाननसरस्त्वा स्तुतं ब्रह्मेशवन्दितं ।
 पद्मापद्मालयामायामंसेवितपदाम्बुजं ॥ ७९ ॥
 परिपूर्णतमं ब्रह्म परमात्मानमीश्वरं ।
 निर्लिंगं साक्षिभूतच्च भगवन्लं सनातनं ॥ ८० ॥
 सर्वशं सर्वरूपच्च सर्वकारणकारणं ।

^६ चन्दनाङ्गित T.

^६ वेदातच्च P.

पुरुषं परमात्मैकं परेशं प्रकृतेः परं ॥ ८१ ॥
 एवमूतं विभुं दृष्ट्वा मनसा प्रणनाम तं ।
 तुष्टाव परया भक्त्या तमीशं संपुटाञ्जलिः ॥ ८२ ॥

श्रीसुभद्र उवाच ॥

हे नाथ दर्शनं देहि मां भक्तं शरणागतं ।
 श्रीद श्रीश श्रीनिवास श्रीनिधे श्रीनिकेतन ॥ ८३ ॥
 श्रिया सेवितपादाङ्ग श्रीसमुत्पत्तिकारण ।
 वेदानिर्वचनीयेश निरोह निर्गुणाधिप ॥ ८४ ॥
 सर्वाद्य सर्वनिलय सर्ववीज सनातन ।
 शान्त सरखतीकान्त नितान्त सर्वकर्मसु^७ ॥ ८५ ॥
 सर्वाधार निराधार कामपूर^८ परात्पर ।
 दुध्यारासारसंसारकर्णधार नमोऽस्तु ते ॥ ८६ ॥
 इत्येवमुक्ता स शिशू रुरोद च पुनः पुनः ।
 ध्यानेन तत्पदाभ्योजं शरणञ्च चकार सः ॥ ८७ ॥
 इति विप्रकृतं स्तोत्रं चिसन्ध्यं यः पठेन्नरः ।
 मुच्यते सर्वपापेभ्यो विष्णुलोकं स गच्छति ॥ ८८ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे प्रथमैकरात्रे ब्रह्मसनकुमार-
 संवादे श्रीकृष्णमहिमोपलभनं नाम दत्तीयोऽथायः ॥ ३ ॥

^७ सर्वकर्मणः T.

^८ कामरूप T.

चतुर्थोऽध्यायः ॥

ब्रह्मोवाच ॥

ब्राह्मणस्य स्तुवं श्रुत्वा परितुष्टो जनार्दनः ।
 कृपाच्चकार भगवान् भक्तेषो भक्तवत्सलः ॥ १ ॥
 एतस्मिन्नन्तरे तत्र भगवान् ^१नन्दनन्दनः ।
 नारायणर्थिः कृपया चाजगाम सरोवरं ॥ २ ॥
 ददर्श ब्राह्मणवटुं तमेव मुनिपञ्चवं^२ ।
 तेजसा सुखटश्येन सुन्दरं सुमनोहरं ॥ ३ ॥
 पीतवस्तुपरीधानं नवीनजलदप्रभं ।
 चन्दनोच्चितसर्वाङ्गं वनमालाविभूषितं ॥ ४ ॥
 प्रसन्नवदनं शुद्धं सस्तिं भर्वपूजितं ।
 विभान्तच्च जपन्तच्च शुइस्पटिकमालया ॥ ५ ॥
 द्वट्टा ननाम सहसा शिरसा विप्रपञ्चवः ।
 शुभाशिर्थं इदौ तस्मै दत्ख्वा शिरसि हस्तकं ॥ ६ ॥
 तमुवाच मुनिश्चेष्ठः कृपया दीनवत्सलः ।
 हितं तथ्यं नीतिसारं परिणामसुखावहं ॥ ७ ॥

श्रीनारायणर्थिरवाच ।

अये विग्रह महाभाग सफलं जीवनं तव ।

^१ धर्मनन्दनः M. and T.

^२ पञ्चवः M. and T.

यस्मिन् कुले च जातोऽसि तद्वन्यं सुप्रशंसितं ॥ ८ ॥
 भज त्वं परमानन्दं सानन्दं नन्दनन्दनं ।
 धुवं यास्यसि गोलोकं परमानन्दमीमितं ॥ ९ ॥
 तत्कुलं पावनं ^३धन्यं यशस्यं च निरापदं ।
 यस्मिन् स्वयं भवान् जातः पुण्यः कृष्णपरायणः ॥ १० ॥
नैवेद्यं पतितं मार्गे जीर्णं श्वापदभक्षितं ।
 भुक्ता तवैषा बुद्धिश्च कृष्णभक्तिर्बभूव च ॥ ११ ॥
 कृष्णनैवेद्यमाहात्म्यं को वत्स कथितुं क्षमः ।
 यद्वक्तुं न हि शक्ताश्च वेदाश्चत्वार एव च ॥ १२ ॥
 वरं दृणुष्व भद्रन्ते सुभद्र द्विजपुङ्गव ।
 सर्वं दातुमहं शक्तो यत्ते मनसि वाच्छ्रितं ॥ १३ ॥
 नारायणवचःश्रुत्वा तमुवाच शिशुः स्वयं ।
 पुनः कम्पितसर्वाङ्गः साश्रुनेत्रः पुटाञ्जलिः ॥ १४ ॥
 सुभद्र उवाच ।
 देहि मे कृष्ण पादाजे दृढां भक्तिं सुदुर्लभां ।
 तद्वास्यं तत्पदे वासं जरामृत्युहरं परं ॥ १५ ॥
 अन्यं वरं न गृह्णामि न मे किञ्चित् प्रयोजनं ।
 नाहं वरार्थी^४ कामी च रागी^५ वेतनभुग्यथा ॥ १६ ॥
 नारायणविरुद्वाच ।
 श्रीकृष्णे यस्य भक्तिश्च तस्याच किं सुदुर्लभं ।

^३ श्रस्य T.^४ वरार्थी M.^५ वैभव T.

अणिमादिकहाचिंशत् सिद्धिः करतले परा ॥ १७ ॥
 निर्विकल्पो ददात्यस्य नैव गृह्णाति वैष्णवः ।
 अनिमित्तां हरेर्भक्तिं भक्ता वाञ्छन्ति सन्ततं ॥ १८ ॥
 गृहाण मन्त्रं कृष्णस्य परं कल्पतरुं वरं ।
 भक्तिं दास्यदं शुद्धं कर्ममूलनिकृत्तनं ॥ १९ ॥
 लक्ष्मीर्मायाकामवीजं डेहन्तं कृष्णपदं तथा ।
 वह्निजायान्तमन्तर्ब्धं मन्त्रराजं मनोहरं ॥ २० ॥
 इत्येवमुक्ता तत्कर्णे कथयामांस दक्षिणे ।
 वारचयं मुनिश्चेष्टः शुद्धभावेन पञ्चक ॥ २१ ॥
 येन स्तोत्रेण तुष्टाव सुभद्रः परमेश्वरं ।
 आज्ञां चकार स ऋषिस्तदेव पठितुं मदा ॥ २२ ॥
 कवचं च ददौ तसौ जगन्मङ्गलमङ्गलं ।
 ध्यानब्धं सामवेदोक्तं सर्वपूजाविधिक्रमं ॥ २३ ॥
 हरेर्दायस्य तद्वक्तिं गोलोकवासमीक्षितं ।
 जन्मदद्यान्तरे चैव कर्मभोगक्षये सति ॥ २४ ॥

सुभद्र उवाच ॥

सत्यं कुरु महाभाग वरं मे यदि दास्यमि ।
 वरं दण्डोमि तत्पश्चात् यन्मे मनसि वाञ्छितं ॥ २५ ॥

नारायण उवाच ॥

ओं सत्यं वत्स^६दास्यामि वरं दण्डं यथेष्मितं ।

^६ प्रदास्यामि T.

ममाशकं नास्ति किञ्चित् दाताहं सर्वसम्पदां ॥ २६ ॥

सुभद्र उवाच ॥

करणे ते किञ्च कवचं कस्य वा सर्वपूजितं ।

अमूल्यरत्नगुटिकायुक्तञ्च सुमनोहरं ॥ २७ ॥

कवचं देहि मे देव स्वसत्यं रक्षणं कुरु ।

विग्रह वचनं श्रुत्वा शुष्ककरणौष्ठतालुकः ॥ २८ ॥

वक्तुं न शक्तस्तदाक्यं दथ्यौ कृष्णपदाम्बजं ।

प्रददौ गुटिकां तस्मै नोवाच कवचं मुनिः ॥ २९ ॥

तमुवाच महर्यिंश्च वितुष्टश्चोन्मनाः^४ सत ।

वत्स क्रोधो हि देवस्य वरं तुल्यञ्च वाञ्छितं ॥ ३० ॥

नारायणविरचनाच ॥

त्रिंशत्सहस्रवर्षञ्च भुडङ्क्ष राज्यं सुदुर्लभं ।

लभस्व दुर्लभां लक्ष्मीं मायया मोहितो भव ॥ ३१ ॥

मदिष्टदेवकवचं गृहीतं येन हेतुना ।

सप्तकल्पान्तजीवित्वं परच च भविष्यति ॥ ३२ ॥

मुचिरेणौव कालेन शोलोकञ्च प्रयास्यसि ।

परे स्तकरुद्गुञ्चस्वं मार्कण्डेयो भविष्यसि ॥ ३३ ॥

मया इतच्च कवचं त्वां च रक्षति पुञ्चक ।

तव करणे स्थितिश्वास्य प्रतिजन्मनि जन्मनि ॥ ३४ ॥

पुनश्च गुटिकायुक्तं कृत्वा च कवचं मुनिः ।

^१ पूजन T.

^४ चामना M. T.

गले दधार भक्त्या च तज्ज्ञको धर्मनन्दनः ॥ ३५ ॥
 वरं दत्वा च स मुनिर्यौ गेहं स उन्मनाः ।
 विप्राय कवचं दत्वा नष्टवत्सा च गौर्यथा ॥ ३६ ॥
 भ्राता नरेण पित्रा च धर्मणा च महात्मना ।
 माता मूर्च्छ्या^{१०} च पत्ना च शान्त्या च भर्तितो मनिः ॥ ३७ ॥
 विप्रः संप्राप्य कवचं मन्त्रं कल्पतरुं परं ।
 सरोवरात् समुत्थाय प्रज्वलन् ब्रह्मतेजसा ॥ ३८ ॥
 शूणं तस्यौ सरसीरे वटमूले मनोहरे ।
 जजाप परमं मन्त्रं संपूज्य जगदीश्वरं ॥ ३९ ॥
 अथ तत्तातविप्रो हि समन्विष्य सुतं चिरं ।
 गत्वा च स्वरुपं दुःखी शोकार्त्तः स रुरोद च ॥ ४० ॥
 सम्यता तनुं त्यक्तुं तन्माता पुच्छवार्त्तया ।
 न तत्याज तनुं विप्रो दृष्ट्वा सुखममन्तम् ॥ ४१ ॥
 विप्रो विप्रा यहं त्यक्ता पुच्छान्वेषणपूर्वकं ।
 प्रययौ काननं घोरं सर्वेश्व वान्यवैः सह ॥ ४२ ॥
 सर्वं वनं समन्विष्य प्रययुत्से सरोवरं ।
 ददृशुस्ते शिशुं^{११} गुह्यं सूर्याभं वटमूलके ॥ ४३ ॥
 चुचुम्ब गरुडं पुच्छस्य विप्रोऽविप्रा च सादरं ।
 आशिश्लेष क्रमेणैव माता तातः पुनः पुनः ॥ ४४ ॥
 पुच्छश्च सर्वदत्तान्तं कथयामास सादरं ।

^९ एवं T.

^{१०} पित्रा ।

^{११} गुप्तम् P.

श्रुत्वा पुच्छस्य विग्रश्च विप्रा च बान्धवास्तथा ॥ ४५ ॥
 ययुः सब्दं स्वदेशच्च परमाह्लादमानसाः ।
 चन्द्रभागां समुक्तीर्थं विवेश नगरं परं ॥ ४६ ॥
 नगरस्थो वृपेन्द्रश्च दृष्टा तेजस्विनं शिशुं ।
 ददौ तस्मै स्वकन्याच्च रत्नालङ्कारभूषितां ॥ ४७ ॥
 शुभ्रतीं सुन्दरीं श्यामां तस्मकाञ्चनसन्निभां ।
 पन्निव्रतां महाभागां सुन्दरीं कमलाकलां ॥ ४८ ॥
 गजेन्द्राणां सहस्रच्च प्रददौ यौतुकं मुदा ।
 अश्वानां दश्लक्षणं रत्नानाच्च सहस्रकं ॥ ४९ ॥
 दासीनां निष्करणीनां सुन्दरीणां सहस्रकं ।
 वस्त्ररत्नसहस्रच्च बहुमूलं सुदुर्लभं ॥ ५० ॥
 दासानाच्च सहस्रच्च पदातीनां चिलक्षकं ।
 दश्लक्षणं सुवर्णं च रत्नमालां सुदुर्लभां ॥ ५१ ॥
 दत्वा तस्मै च कन्यां च रुरोद च सभार्थकः ।
 राजा च कन्या सार्वं प्रययौ विग्रमन्दिरं ॥ ५२ ॥
 गत्वा चापि कियद्दरं ददर्श नगरं वृपः ।
 अतीव सुन्दरं रम्यं विजित्य् चामरावतीं ॥ ५३ ॥
 शुद्धस्फटिकसङ्काशं रत्नसारचिनिर्मितं ।
 चिकोश्यद्वालिकागेहं नवकोटिसुमन्दिरं ॥ ५४ ॥
 सप्तप्राकारयक्तच्च परिखाचयसंयुतं ।
 दुखंद्वयमतिदुर्गम्यं रिपूणामपि पुच्छक ॥ ५५ ॥
 शिशोश्च स्वाश्रमं रम्यं सद्रवसारनिर्मितं ।

सुरत्वज्जकपाठञ्च रत्नेन्द्रकलसान्वितं ॥ ५६ ॥
 सद्रलदर्पणैर्दीप्तिं रत्नकुमैर्विराजितं ।
 प्राङ्गणं रत्नसाराञ्च रत्नसोपानशोभितं ॥ ५७ ॥
 मनोहरं राजमार्गं सिन्धूरादिपरिष्कृतं ।
 प्राकारं मणिभूषाञ्चमुच्चराकाशस्पर्शिं च ॥ ५८ ॥
 जगाम विस्मयं राजा दृष्ट्वा नगरमुक्तमं ।
 पित्रा मात्रा सह शिशुर्विस्मयञ्च यथौ मुदा ॥ ५९ ॥
 गजेन्द्राणां चिलक्षञ्च अश्वानां शतलक्षकं ।
 चतुर्गुणं पदातीनामाययुस्तेऽप्यनुव्रजं ॥ ६० ॥
 वारणेन्द्रं पुरखृत्य वेश्याञ्च नर्तकं तथा ।
 द्विजांश्च पूर्णकुम्भांश्च पतिपञ्चवतीं सतीं ॥ ६१ ॥
 महापाचः शिशुं दृष्ट्वा गजेन्द्रोपरिसंस्थितं ।
 मूर्धा ननाम वेगेनाप्यवरुद्ध्य गजादपि ॥ ६२ ॥
 शिशुं प्रवेश्यामास रत्ननिर्माणमन्दिरं ।
¹² रत्नसिंहासनं तस्मै प्रददौ सादरं मदा ॥ ६३ ॥
 कन्यादाचे च पिचे च माचे च सादरं मदा ।
 रत्नसिंहासनं रम्यं प्रददौ पाच एव च ॥ ६४ ॥
 शिशुं सिषेव¹³ पाचञ्च स्वयञ्च इतत्त्वामरैः ।
 दधार रत्नछचञ्च हीराहारपरिष्कृतं ॥ ६५ ॥
 उवास स सभायाञ्च सुधर्मायां मर्हेन्द्रवत् ।

¹² This and the following verse are wanting in T. and M.

¹³ सिषेच M. and T.

श्वशुरश्च यथौ गेहं शिशुना च पुरज्जृतः ॥ ६६ ॥
 चिंशत्सहस्रवर्षच्च राजा राज्यं चकार सः ।
 कालान्तरे तत्पिता च वने व्याघ्रेण भक्षितः ॥ ६७ ॥
 पतिव्रता महाभागा माता सहस्रता सुत ।
 रत्नयानेन रम्येण सस्तीकः कृष्णमन्दिरं ॥ ६८ ॥
 प्रयुयौ सादरं विप्रः कृष्णनैवेद्यभक्षणात् ।
 तदस्य भुक्ता व्याघ्रश्च पूतः सद्यश्च साम्रातं ॥ ५८ ॥
 ताभ्यां सार्वद्वयं प्रयुयौ गोलोकं सुमनोहरं ।
 शिशुद्देहं परित्यज्य हिमाद्रौ स्वर्णदीतटे ॥ ७० ॥
 दला पुच्छाय राज्यच्च स्वर्गादपि सुदुर्लभं ।
 सृकण्डुपत्रीगर्भं च लेभे जन्म स्वकर्मणा ॥ ७१ ॥
 मार्कण्डेयो मुनिश्चेष्ठो बभूव परजन्मनि ।
 सप्तकल्पान्तजीवी च नारायणवरेण सः ॥ ७२ ॥
 बभूव साम्रातं विप्रः कृष्णनैवेद्यभक्षणात् ।
 अभक्षितच्च नैवेद्यं भुक्ता चेदोदृशी गतिः ॥ ७३ ॥
 अकामतश्चाप्यज्ञातो जीर्णं मार्गस्थितं सुत ।
 यो भक्षेत् कामतो ज्ञातो नित्यं नैवेद्यमीस्थितं ॥ ७४ ॥
 न जानन्ति गतिन्तस्य वेदाश्वत्वार एव च ।
 इति ते कथितं ब्रह्मन्नितिहासं पुरातनं ॥
 आश्वर्यं मधुरं रम्यं किं भूयः ओतुमिच्छसि ॥ ७५ ॥
 श्रीनारद उवाच ॥
 श्रुतं नैवेद्यमाहात्मं अतीव सुमनोहरं ।

ईश्वरस्यापि हे तात कृष्णस्य परमात्मनः ॥ ७६ ॥
 अधुना श्रोदुमिच्छामि स्वात्मसन्देहभज्जनं ।
 १४ नारायणर्षेः करणे च कवचं तस्य तद्वद् ॥ ७७ ॥

सनकुमार उवाच ॥

ममायस्तीति सन्देहो वचने प्रपितामह ।
 कस्य तत् कवचं ब्रह्मनिदं वृक्तं त्वमहर्सि ॥ ७८ ॥
 स पिता स गुरुः स्वच्छः करोति भ्रमभज्जनं ।
 श्रीग्रं ब्रूहि महाभाग नारदं मां सुतप्रिय ॥ ७९ ॥
 पुच्योश्च वचः श्रुत्वा शुष्ककरणौष्टतालुकः ।
 उवाच वचनं ब्रह्मा स्मरन् कृष्णपदाम्बुजं ॥ ८० ॥

ब्रह्मोवाच ॥

नारायणेन मुनिना जगन्मङ्गलमङ्गलं ।
 विप्राय कवचं दत्तं ध्यानश्च परमात्मनः ॥ ८१ ॥
 तद्वीमि महाभाग त्वामेव नारदं प्रति ।
 करणस्यं कवचं वृक्तं नैव शक्नोमि साम्यतं ॥ ८२ ॥
 मलकरणे कवचं यस्य गोपनीयं सुदुर्लभं ।
 नारायणर्षिकरणे च तदेव परमाहुतं ॥ ८३ ॥
 तदेव धर्मकरणे च नरस्य च महात्मनः ।
 अगस्त्यस्य च करणे च लोमशस्य महामुनेः ॥ ८४ ॥
 तुलस्याश्वापि संज्ञायाः साविच्चाश्वापि पुच्चक ।
 अन्येषां च भाग्यवतां भारते च सुदुर्लभे ॥ ८५ ॥

¹⁴ This and the following eleven verses are wanting in T. and M.

नारद उवाच ॥

पश्चात् श्रोष्यामि कवचं जगन्मङ्गलमङ्गलं ।
 ध्यानं पूजां विधानच्च कृष्णस्य परमात्मनः ॥ ८६ ॥
 आदौ कथय भद्रन्ते परं परमभद्रकं^{१५} ।
 सुभद्रप्राप्तं कवचं माहात्मं यस्य दुर्लभं । ८७ ॥

ब्रह्मोवाच ॥

—
 सुभद्रप्राप्तं कवचं पश्चात् श्रोष्यसि पुच्छक ।
 शङ्करस्य मुखाद्विग्रहस्य गुरोर्ज्ञनिनस्था ॥ ८८ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानावृतसारे ब्रह्मनारदासंवादे प्रथमैकराते
 कवचप्रश्नोनाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ ८ ॥

पञ्चमोऽध्यायः ॥

श्रीसनकुमार उवाच ॥

तवेच्छा यत्र कवचे ध्याने तद्वद् साम्रातं ।
 यच्छृणोमि^१ शुभं तत्र केन श्रेयसि तृप्यते^२ ॥ १ ॥

ब्रह्मोवाच ॥

ध्यानच्च सामवेदोक्तं दत्तं नारायणेन वै ।
 कवचं च सुभद्राय धर्मिष्ठाय^३ महात्मने ॥ २ ॥

^{१५} भद्रं M.

‘ट्रिप्ते M.

^१ इत्योषि A. P. and M.^३ सुधर्माय T.

नवीनजलदश्यामं पीतकौषियवाससं ।
 ‘चन्दनोश्चितसर्वाङ्गं सस्मितं श्यामशुन्दरं ॥ ३ ॥
 मालतीमाल्यभूषाङ्गं रत्नभूषणभूषितं ।
 मुनीन्द्रेशसुसिङ्गेशब्रह्मेशशेषवन्दितं ॥ ४ ॥
 सर्वस्वरूपं सर्वशं सर्ववीजं सनातनं ।
 सर्वाद्यमपि सर्वज्ञं पुरुषं प्रकृतेः परं ॥ ५ ॥
 निर्गुणं च त्रिरीहच्च निर्लिप्तमीश्वरं भजे ।
 ध्यात्वा मूलेन तस्मै च दद्यात् पादादिकं भुदा ॥ ६ ॥
 ततः स्तोचच्च कवचं भक्त्या च प्रपठेन्नरः ।
 जप्ता च मन्त्रं भक्त्या च दण्डवत् प्रणमेद्गुवि ॥
 इति ते कथितं वत्स किं भूयः श्रोतुमिच्छुमि ॥ ७ ॥

श्रीसनकुमार उवाच ॥

ब्रूहि मे कवचं ब्रह्मन् जगन्मङ्गलमङ्गलं ।
 पूज्यं पुण्यस्वरूपच्च कृष्णस्य परमात्मनः ॥ ८ ॥

ब्रह्मोवाच ॥

शृणु वच्यामि विप्रेन्द्र कवचं परमाङ्गुतं ।
 श्रीकृष्णेनैव कथितं मज्जच्च कृपया पुरा ॥ ९ ॥
 मधा दत्तच्च धर्माय तेन नारायणं पूर्ये ।
 कृष्णा तेन तद्वत्तं सुभद्राय महात्मने^१ ॥ १० ॥
 अतिगृह्णतमं शुद्धं परं स्तेहाद्दाम्यहं ।

^१ चन्दनाङ्गित T.

^२ महीतले M.

यहृत्वा पठ्नात् सिद्धाः सिद्धानि प्राप्नुवन्ति च ॥ ११ ॥
 एवमिन्द्रादयः सर्वे सर्वैश्वर्यमवाप्नुयः ।
 कृष्णश्चन्दश्च साविची हेवो नारायणः स्वयं ॥ १२ ॥
 धर्मार्थकाममोक्षेषु विनियोगः प्रकीर्तिः^६ ।

ओं

राधेशो मे शिरः पातु करुणं राधेश्वरः स्वयं ॥ १३ ॥
 गोपीशश्वसुषी पातु तालुच्च भगवान् स्वयं ।
 गण्डयुग्मच्च गोविन्दः कर्णयुग्मच्च केशवः ॥ १४ ॥
 गलं गदाधरः पातु स्फूर्णं कृष्णः स्वयं प्रभुः ।
 वक्षः स्थलं वासुदेवश्चोदरं चापि सोऽच्युतः ॥ १५ ॥
 नाभिं पातु पद्मनाभः कङ्कालं कंससूदनः ।
 पुरुषोत्तमः पातु पृष्ठं नित्यानन्दो नितम्बकं ॥ १६ ॥
 पुण्डरीकः पादयुग्मं हस्तयुग्मं हरिः स्वयं ।
 नासाच्च नखरं पातु नरसिंहः स्वयं प्रभुः ॥ १७ ॥
 सर्वैश्वरश्च सर्वाङ्गं सन्ततं मधुसूदनः ।
 ग्राच्यां पातु च रामश्च वह्नौ वंशीधरः स्वयं ॥ १८ ॥
 पातु दामोदरो दक्षे नैऋते च नरोत्तमः ।
 पश्चिमे पुण्डरीकाक्षो वायव्यां वामनः स्वयं ॥ १९ ॥
 अनन्तश्चोत्तरे पातु ऐशान्यामीश्वरः स्वयं ।
 जले स्थले चान्तरीक्षे स्वप्ने जागरणे तथा ॥ २० ॥

^६ Wanting in A. T. and M.

ओं राधा मे P. राधे सम T. & M.

पातु दृन्दावनेशश्च मां भक्तं शरणागतं ।
 इति ते कथितं वत्स कवचं परमाङ्गुतं ॥ २१ ॥
 सुखदं मोचदं सारं सर्वसिद्धिप्रदं सतां ।
 दृदं कवचमिष्टच्च पूजाकाले च यः पठेत् ॥
 हरिदास्यमवाप्नोति गोलोके वासमुत्तमं ।
 इहैव हरिभक्तिच्च जीवन्मुक्तो भवेन्नरः ॥ २२ ॥
 इति श्रीनारदयज्ञरात्रे ज्ञानावृतसारे प्रथमैकरात्रे ब्रह्मनारदसंवादे
 जगन्मङ्गलं नाम कवचं समाप्तं ॥

नारद उवाच ॥

नारायणर्घिणा दत्तं कवचं यत् मुदुर्लभं ।
 सुभद्राय ब्राह्मणाय तन्मे^४ वक्तुमिहार्हसि ॥ २३ ॥
 ब्रह्मोवाच ॥

मदीष्टदेव्याः कवचं कथं तत्कथयामि ते ।
 मत्करणे पश्य कवचं^५ सद्रलगुटिकान्वितं ॥ २४ ॥
 नारायणर्घिणा दत्तं कवचं गुटिकान्वितं ।
 तथापीढं न कथितं निषिद्धं हरिणा स्मृतं ॥ २५ ॥
 तस्यस्येष्टदेव्याश्च नोक्तं तेनेदमीचितं ।
 मद्यं न दत्ता गुटिका बान्धवैर्भर्त्सितन च ॥ २६ ॥
 आत्मनः कवचं मन्त्रं स्थयं दातुं न चार्हति ।
 प्राणा नष्टाश्च दानेन चेति वेदविदो विदुः ॥ २७ ॥

^४ मां T. and M.

^५ य M.

शङ्करं गच्छ भगवन् जन्मान्तरगुरुं तव ।
 स एव तुभ्यं कवचं दास्यत्वेव न संशयः ॥ २८ ॥
 त्वयाक्तनेन विप्रेन्द्र सत्वरेण शुभेन च ।
 ध्रुवं प्राप्यसि त्वं वत्स कवचं तत् सुदुर्लभं ॥ २९ ॥
 कुमार गद्ध वैकुण्ठं स्वगृहं पश्य सत्वरं ।
 नारायणश्च कवचं तुभ्यं दास्यति निश्चितं ॥ ३० ॥
 सनकुमारो भगवान् गत्वा वैकुण्ठमीमितं ।
 संप्राप्य कवचं वत्स कवचं तत् सुदुर्लभं ॥ ३१ ॥
 आज्ञया ब्रह्मणश्चापि नारदो गन्तुमुद्यतः ।
 ब्रह्मा यथौ ब्रह्मलोकं जन्मस्युजरापह^{१०} ॥ ३२ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे प्रथमैकरात्रे पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

षष्ठोऽध्यायः ॥

श्रीशुक उवाच ॥

सनकुमारो वैकुण्ठं ब्रह्मलोकच्च ब्रह्मणि ।
 गते ब्रह्मन् किं चकार भगवान्नारदो मुनिः ॥ १ ॥

थास उवाच ॥

मुनिस्तयोश्च गतयोः स रुरोद सरित्तटे ।
 इतस्ततश्च बभाम मद्वियोगशुचास्पदः ॥ २ ॥

^{१०} हरं M.

स्वमानसे समालोक्य मुनिश्चेष्टः स उम्मनाः ।
 ध्यायमानो हरिपदं शिवं द्रष्टुं समत्सुकः ॥ ३ ॥
 प्रणम्य पितरं भक्त्या कुमारं भातरं ततः ।
 जगाम तपसःस्थानात् कैलासाभिमुखो मुनिः ॥ ४ ॥
 स्त्रात्वा च कृतमालायां सम्पूज्य परमेश्वरं ।
 भुक्ता फलं जलं पीत्वा प्रयथौ गन्धमादनं ॥ ५ ॥
 ददर्श ब्राह्मणं तच वटमूले मनोहरे ।
 कटमस्तं ध्यायभानं श्रीकृष्णचरणाम्बुजं ॥ ६ ॥
 दीर्घं नमच्च गौराङ्गं दीर्घलोमभिरावृतं ।
 निमीलिताक्षं सानन्दं सानन्दाश्रुसमन्वितं ॥ ७ ॥
 पाञ्चे पद्मेशशेषादिसरपूजितवन्दिते ।
 श्रीपादपद्मे शोभाक्षे शश्वत्संन्यस्तमानम् ॥ ८ ॥
 वाह्यज्ञानपरित्यक्तं योगज्ञानविशारदं ।
 शिवस्य शिष्यं सङ्गकं योगीन्द्राणां गुरोगुरोः ॥ ९ ॥
 हृत्यद्द्वे पद्मनाभच्च परमात्मानमीश्वरं ।
 प्रदीपकलिकाकारं ब्रह्मज्योतिः सनातनं ॥ १० ॥
 साक्षिस्वरूपं परमं भगवन्तमधोक्षजं ।
 पश्यन्तं सस्मितं कृष्णं पुलकाङ्क्षितविग्रहं ॥ ११ ॥
 १ सङ्गावोद्दित्तचित्तच्च सङ्गावं पुरुषोत्तमे ।
 हृष्टा महर्षिप्रवरं देवर्षिर्विस्तयं यथौ ॥ १२ ॥

^१ यद्वावत्यक्तचित्तच्च यद्वक्तं पुरुषोत्तमे । A. T. M.

इतस्ततश्च बभाम ददर्श स्वाश्रमं मुनेः ।
 अतीव सुरहः स्थानं रथं रथं नवं नवं ॥ १३ ॥
 सुस्तिग्यं सुन्दरं शुद्धं परं स्वच्छं सरोवरं ।
 श्वेतरकोत्पलदलैः कमलैः कमनीयकं ॥ १४ ॥
 २ गुञ्जदिन्दिन्दिवरैर्मकरन्दोदरैस्तथा ।
 आकुलैः संकुलैः शश्वद्राजितैश्च विराजितं ॥ १५ ॥
 वन्यैर्द्वैर्वहुविधैः फलशाखासुशोभितैः ।
 करञ्जकैश्च करञ्जैर्विम्बैः साकोटकैस्तथा ॥ १६ ॥
 तिनिडीभिः कपित्यैश्च वटशिंशपचन्दनैः ।
 मन्दारैश्च सिन्धुरावै ताडिपचैः सुशोभनैः ॥ १७ ॥
 गुवाकैर्नारिकेलैश्च खर्जूरैः पनस्तथा ।
 तालैः शालैः पियालैश्च हिन्तालैर्नकुचेरपि ॥ १८ ॥
 आमैराम्बातकैश्चैव जम्बीरैर्हार्दिमैस्तथा ।
 श्रीफलैर्वदरीभिश्च जम्बुभिर्नारिगरज्ञकैः ॥ १९ ॥
 सुपक्फलशोभाद्यैः सुस्तिग्यैः सुमनोहरैः ।
 तरुणैस्तस्तराजैश्च नानाजातिभिरीप्तिं ॥ २० ॥
 मङ्ग्लिकामालतीकुन्दकेतकीकुसुमैः शुभैः ।
 माधवीनां लताजालैश्चर्चितज्वारुचम्पकैः ॥ २१ ॥
 कदम्बानां कदम्बैश्च स्वच्छैः श्वेतैश्च पञ्चितैः ।
 नागश्वराणां दृष्टैश्च दीप्तं मन्दारकर्षरैः ॥ २२ ॥

हंसकारण्डवकुलैः पुरुकोकिलकुलैस्तथा ।
 सत्ततं कूजितं शुद्धं सुव्यक्तं समनोहरं ॥ २३ ॥
 शार्दूलैः शरभैः सिंहैर्गण्डकैर्महिषैः परं ।
 मनोहरैः क्षणसारैश्च मरीभिर्विभूषितं ॥ २४ ॥
 महामुनिप्रभावेन हिंसादोषविवर्जितं ।
 दस्युचौरहिंस्तजन्तभयशोकविवर्जितं ॥ २५ ॥
 सुपुण्यदं तीर्थवरं भारते सुप्रशंसितं ।
 सिङ्गस्थलं सिङ्गिदं तं मन्त्रसिङ्गिकरं परं ॥ २६ ॥
 दृष्टाश्रमं मुनिश्चेष्ठो जगाम मुनिसंसदि ।
 आसने च समासीनं ध्यानहीनं ददर्श तं ॥ २७ ॥
 समुत्तस्थौ स वेगेन दृष्टा देवर्पिषुङ्गवं ।
 दत्तात्रेयमलं फलं मूलं सम्भाषां स चकार ह ॥ २८ ॥
 प्रश्वच्चकार स मुनिर्विणापाणिच्च नारदं ।
 सस्तिः सस्तिं शुद्धं शुद्धवंशसमुद्धवं ॥ २९ ॥
 सद्गायोपस्थितं दीप्तं व्यलनं ब्रह्मतेजसा ।
 अतिथिं ब्राह्मणवरं ब्रह्मपुच्छ्य पूजितं ॥ ३० ॥

मुनिरवाच ॥

किं नाम भवतो विप्र क्व यासीति क्व चागतः ।
 क्व ते पिता स को वापि क्व वासः कुचसमवः ॥ ३१ ॥
 मां वा ममाश्रमं वापि पूतं कर्त्तुमिहागतः ।
 मूर्त्तिमद्ब्रह्मतेजो हि मम भाग्यादुपस्थितः ॥ ३२ ॥
 न द्विमयानि तीर्थानि न देवा सृच्छलामयाः ।

ते पुनल्लयुक्तालेन वैष्णवो दर्शनेन च ॥ ३३ ॥
 सद्यः पूतानि तीर्थानि सद्यः पूता ससागरा ।
 सशैलकाननदीपा पादस्पर्शाद्वसुन्धरा ॥ ३४ ॥
 धन्योऽहं कृतक्रत्योऽहं सफलं मम जीवनं ।
 सहसोपस्थितो गेहे ब्राह्मणो वैष्णवोऽतिथिः ॥ ३५ ॥
 पूजितो वैष्णवो येन विश्वच्च तेन पूजितं ।
 आश्रमं वस्तुसहितं सर्वं तुभ्यं निवेदितं ॥ ३६ ॥
 फलानि च सुपक्वानि भुड़च्च भोगानि साम्प्रतं ।
 मुवासितं पिव स्खादु श्रीतलं निर्मलं जलं ॥ ३७ ॥
 दुधच्च सुरभीदत्तं रम्यं मधुरितं मधु ।
 परिपक्वं फलरसं पिव स्खादु मुहुर्मुहुः ॥ ३८ ॥
 सुखवीज्ये^३ मुतल्ये च श्रयनं कुरु मुन्दरे ।
 मुशीतवात्सौगन्ध्यपूतेन मुरभीकृते ॥ ३९ ॥
 अतिथिर्यस्य तुष्टो हि तस्य तुष्टो हरिः स्वयं ।
 हरौ तुष्टे गुरुस्तुष्टो गुरौ तुष्टे गजच्चयं ॥ ४० ॥
 अविष्टाताऽतिथिर्गेहे सन्ततं सर्वदेवताः ।
 तीर्थान्तेानि सर्वाणि पुण्यानि च ब्रतानि च ॥ ४१ ॥
 तपांसि यज्ञाः सत्यच्च शीलं धर्मः सुकर्म च ।
 अपूजितैरतिथिभिः सार्वं सर्वे प्रयान्ति ते ॥ ४२ ॥
 अतिथिर्यस्य भग्नाशो गृहात्प्रतिनिवर्त्तते ।

^३ सुशीते च P.

पितरस्तस्य देवाश्च पुण्यं धर्मव्रताशनाः ॥ ४३ ॥
 यमः प्रतिष्ठा लक्ष्मीश्वाभीष्टदेवो गुरुस्तथा ।
 निराशः प्रतिगच्छन्ति त्यक्षा पापच्च पूरुषं ॥ ४४ ॥
 स्त्रीप्रैश्चैव कृतप्रैश्च ब्रह्मप्रैर्गुरुतल्पगैः ।
 विश्वासघातिभिर्दृष्टैर्मित्रद्रोहिभिरेव च ॥ ४५ ॥
 सत्यप्रैश्च कृतप्रैश्च पापिभिः स्थापिभिस्तथा ।
 दानापहारिभिश्चैव कन्याविक्रियभित्सथा ॥ ४६ ॥
 सीमापहारिभिश्चैव मिथ्यासाक्षिप्रदातृभिः ।
 ब्रह्मस्वहारिभिश्चैव तथा स्थाप्यस्वहारिभिः ॥ ४७ ॥
 वृषवाहैर्देवलैश्च तथैव ग्रामयाजिभिः ।
 शूद्रान्भोजिभिश्चैव शूद्रशाङ्काहभोजिभिः ॥ ४८ ॥
 श्रीकृष्णविमुखैर्विप्रैर्हिंसैर्नरविघातिभिः ।
 *गुरावभक्तौरोगार्त्तैः शश्वन्मिथ्याप्रवादिभिः ॥ ४९ ॥
 विप्रस्त्रीगामिभिः शूद्रैर्मातृगामिभिरेव च ।
 अश्वत्थघातिभिश्च पलीभिः पतिघातिभिः ॥ ५० ॥
 पितृमातृघातिभिश्च शरणागतघातिभिः ।
 ब्राह्मणश्चविट्शूद्रैः शिलास्वर्णपहारिभिः ॥ ५१ ॥
 तुल्यो भवति विप्रेन्द्रातिथिरेव त्वनर्चितः ।
 इत्येवमुक्ता स मुनिः पूजयामास नारद ॥
 मिष्टच्च भोजयामास शाययामास^५ भक्तिः ॥ ५२ ॥

^४ कृष्णभक्तैश्च T. M.

^५ पाययामास T. M.

श्रीनारद उवाच ॥

नारदोऽहं मुनिश्चेष्ट ब्राह्मणो ब्रह्मणः सुतः ।
तपःस्थलादागतोऽहं यामि कैलासमीमितं ॥ ५३ ॥
आत्मानं पावनं कर्तुं त्वाच्च द्रष्टुमिहागतः ।
पुनन्ति प्राणिनः सर्वे विष्णुभक्तप्रदर्शनात् ॥ ५४ ॥
को भवान् ध्यानपूतश्च नमश्च कटमस्तकः ।
त्वलग्ने कवचं कस्य सद्रद्गुणान्वितं ॥
किं ध्यायसे महाभाग श्रेष्ठदेवश्च को गुरुः ॥ ५५ ॥

मुनिहवाच ॥

जीवन्मुक्तो भवानेव पुनासि भुवनचर्यं ।
यस्यैवं यत्कुले जन्म तस्य तत्तद्वचोमनः ॥ ५६ ॥
पञ्चे यशसि तोये च कवित्वेन च विद्यया ।
प्रतिष्ठायाच्च ज्ञायेत सर्वेषां मानसं नृणां ॥ ५७ ॥
विद्याता जगतां ब्रह्मा ‘ब्रह्मैकतानमानसः ।
तत्पुच्छोऽसि महाख्यातो देवर्षिप्रवरो महान् ॥ ५८ ॥
लोमशोऽहं महाभाग जगत्पावनपावन ।
नमोऽल्पायुर्विवेकी च वाससा किं प्रयोजनं ॥ ५९ ॥
‘दृश्मूले निवासो मे छर्चेण किं गृहेण च ।
रौद्रदृष्टिवारणार्थं साम्यतं कटमस्तकः ॥ ६० ॥
जलबुद्धिविद्युद्चैलोक्यं कृचिमं दिज ।

^६ श्रेष्ठैकतानमानसः Pa. कृष्णैकध्यानमानसः Pb.

^७ मुने रुद्धे P. T. M.

ब्रह्मादित्यपर्यन्तं^८ सर्वं मिथ्यैव स्वप्रवत् ॥ ६१ ॥
 किं कलचेण पुच्चेण धनेन सम्यदा श्रिया ।
 किं वित्तेन च रूपेण जीवनाल्यायुषा मुने ॥ ६२ ॥
 इन्द्रस्य पतनेनैव लोमैकोत्पाटनं मम ।
 मनोश्च पतनं तत्र मायथा किं प्रयोजनं ॥ ६३ ॥
 सर्वलोमोत्पाटनेन केशैघोत्पाटनेन च ।
 अल्यायुषो मम मुने मरणं निश्चितं भवेत् ॥ ६४ ॥
 ध्याये श्रीपादपद्मं तत् पाद्मपद्मेशवन्दितं ।
 परस्य प्रकृतेस्तस्य कृष्णस्य^९ परमात्मनः ॥ ६५ ॥
 तस्य मेऽभीष्टदेवस्य सर्वेषां कारणस्य च ।
 गुरुमें जगतां नाथो योगीन्द्राणां गुरुः शिवः ॥ ६६ ॥
 मत्कारणे कवचं यस्य महारुः कथयिष्यति ।
 गरोनिंषेधो यचास्ते तदक्तुं कः क्षमो भवि ॥ ६७ ॥
 गुरोश्च वचनं यो हि पालनं न करोति च ।
 गुरुक्तमुक्ता पापी स ब्रह्महत्यां लभेत् ध्रुवं ॥ ६८ ॥
 स्वगुरुं शिवरूपञ्च तद्विनां मन्यते हि यः ।
 ब्रह्महत्यां लभेत् सोऽपि विघ्नस्तस्य पदे पदे ॥ ६९ ॥
 अकर्तव्यन्तु कर्तव्यं पालनीयं गुरोर्बचः ।
 अपालने सर्वविघ्नं लभते नाच संशयः ॥ ७० ॥
 आशिषा पादरजसा चोच्छिष्टालिङ्गनेन च ।

^८ दृष्टपर्यन्तं T.

^९ देवस्य T. M.

मुच्यते सर्वपापेभ्यो जीवन्मुक्तो भवेन्नरः ॥ ७१ ॥

स्वगुरुं शङ्करं पश्य गच्छ कैलासमीश्वरं ।

मुच्यते विष्वपापेभ्यो गुरोश्वरणदर्शनात् ॥ ७२ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे शानामृतसारे प्रथमैकरात्रे लोमशनारदसंवादे
घणोध्यायः ॥ ६ ॥

सप्तमोऽध्यायः ॥

श्रीब्राह्म उवाच ।

सम्भाष्य लोमशं तस्माज्जगाम नारदो मुनिः ।

पुष्पभद्रानदीतीरमतीव सुमनोहरं ॥ १ ॥

यचास्ते शृङ्गकूटश्च शुद्धस्फटिकसन्निभः ।

नानावृक्षसमायक्तैस्त्रिभिरन्वैः सरोवरैः ॥ २ ॥

हंसकारण्डवाकीर्णेभ्रमरैर्धनिसुन्दरैः ।

पुंस्कोकिलनिनाटैश्च सन्ततं सुमनोहरैः ॥ ३ ॥

शैत्यसौगन्ध्यमान्दैश्च वायुभिः सुरभीकृतैः ।

समाधियुक्तो यचास्ते मार्कण्डेयो महामुनिः ॥ ४ ॥

स मुनिर्नारदं दृष्ट्वा भक्त्या च प्रणनाम च ।

पप्रच्छ कुशलं शान्तं शान्तः सत्त्वगुणाश्रयः ॥ ५ ॥

मार्कण्डेय उवाच ।

अद्य मे सफलं जन्म जीवनम्भातिसार्थकं ।

ममाश्रमे पुण्यराश्रित्रह्यपुच्छ नारदः ॥ ६ ॥

अहो देवर्षिग्रवरो दीप्तिमान् ब्रह्मतेजसा ।
 क्व यासि कुत आयासि किन्ते मनसि वर्तते ॥ ७ ॥
 मानसं प्राणिनामेव सर्वकर्मकारणं ।
 मनोऽनुरूपं वाक्यच्च वाक्येन प्रस्फुटं मनः ॥ ८ ॥
 मुनेश्च वचनं अत्वा वीणापाणिः ल्वमीप्तिं ।
 उवाच सस्थितं शान्तं वचः सत्यं सुधोपमं ॥ ९ ॥

नारद उवाच ॥

हे बन्धो यामि कैलाभं ज्ञानार्थं ज्ञानिनां वरं ।
 द्रष्टुं प्रष्टुं महादेवं प्रणामं कर्तुमीश्वरं ॥ १० ॥
 पूजां गृहीत्वा चेत्युक्ता प्रययौ नारदो मुनिः ।
 मार्कण्डेयश्च शोकार्त्तः सद्विच्छेदः मुदारुणः ॥ ११ ॥
 हिमालयच्च दुर्लभ्यं विलङ्घय चावलीलया ।
 स्वर्गमन्दाकिनीतोरं कैलासं प्रययौ मुनिः ॥ १२ ॥
 ददर्श वटदश्च योजनायतमुच्छितं ।
 शोभितं शतकैः स्कन्धैरक्षपकफलान्वितैः ॥ १३ ॥
 सुखिग्नैः सुन्दरै रम्यै रम्यपक्षीन्द्रसंकुलैः ।
 सिद्धेन्द्रैश्च मुनीन्द्रैश्च योगीन्द्रैः परिशोभितं ॥ १४ ॥
 प्रणतांस्तांश्च समाध्य पार्वतीकाननं ययौ ।
 सुन्दरं वर्तुलाकारं चतुर्योजनमीप्तिं ॥ १५ ॥
 शोभितं सुन्दरै रम्यैः सप्तभिश्च सरोवरैः ।

¹ वडलाकारं T. M. P.

शश्वमधुकरा^२ सक्तपद्मराजिविराजितैः ॥ १६ ॥
 नीलरक्तोत्पलदलपटलैः परिशोभितैः ।
 पुष्पोद्यानैश्च शतकैः पुष्पितैः सुमनोहरैः ॥ १७ ॥
 मस्तिकामालतीकुन्द्यूथिकामाधवीलता ।
 केतकीचम्पकाशोकमन्दारवकराजिका ॥ १८ ॥
 नागपुन्नागकुटजपाटलाभिगृह्णभिजका ।
 विष्णुक्रान्ता च तुलसी शेफाली सप्तला तथा ॥ १९ ॥
 एतेषाच्च समूहैश्च पुष्पवस्त्रीविराजितैः ।
 आमैरामातकैस्तालनारिकेलैः पियालकैः ॥ २० ॥
 खर्जूरैश्च गुबाकैश्च पलाशैर्जम्बुभिस्तथा ।
 दाढिमैश्चापि जम्बीरै^३ निर्मैश्चैव वटैस्तथा ॥ २१ ॥
 करञ्जैर्वदरीभिश्च परितः श्रीफलोञ्जवलैः ।
 कदम्बानां कदम्बैश्च *तिन्तिडीनां कदम्बकैः^५ ॥ २२ ॥
 अश्वस्यैः सरलैः शालैः शाल्मलीनां समूहकैः ।
 वटशाकोटकैः कुन्दैः शङ्खभिः सप्तरणकैः ॥ २३ ॥
 पिछिलैः पर्णशालैश्च गम्भारिभिश्च वल्लुकैः ।
 *हिङ्गलैरञ्जनैर्वस्कौर्भर्जपचैः सपचकैः ॥ २४ ॥
 अन्यैश्च दुर्लभैर्वन्यैः^७ पुष्पपचैर्विराजितं ।
 कल्पटदैः पारिजातैश्च रुचन्दनपस्त्रैः ॥ २५ ॥

^२ आयुक्तेति R. T. M.

^३ नारङ्गैर्नकुटेरिति R.

^४ तिन्तिडीनां च पुष्पकैरिति P.

^५ च पष्पकैः T. M.

^६ हिङ्गलैरञ्जसैरिति P. हिङ्गलैरञ्जसैः T. M.

^७ रम्यैः P.

सुस्तिग्रस्थलपद्मैश्च चिचितैर्भूमिचम्यकैः ।
 अन्यैश्च दुर्लभैर्वन्यैः पुष्पपञ्चविभूषितं ॥ २६ ॥
 सिंहेन्द्रैः शरभेन्द्रैश्च गजेन्द्रैर्गण्डकेन्द्रकैः ।
 शार्दूलेन्द्रैश्च महिषैरश्वैश्च वन्यशूकरैः ॥ २७ ॥
 शस्त्रकैर्भस्त्रकैर्मर्कैः ^८कूटैश्च शशकैः शकैः ।
 कृष्णसारैश्च हरिणैश्च मरीचामरोच्चलं ॥ २८ ॥
 पुंस्कोकिलकुलानाच्च गानैश्चैव विराजितं ।
 मत्तानां पञ्चवस्थानां माधवेषु मनोहरं ॥ २९ ॥
 शुकानां राजहंसानां मयूराणां च पञ्चकैः ।
 श्वेमंकरीखञ्जनानां राजिभिश्च मनोहरं ॥ ३० ॥
 हरित्पीतरक्तकृष्ण^९मुपकफलपञ्चकैः ।
 संस्तिग्रास्थतपञ्चैश्च नूतनैरभिभूषितं ॥ ३१ ॥
 हिंसाभयादिरहितं सर्वेषां पशुपक्षिणां ।
 परस्परञ्च सुप्रीतं हिंस्वाणां द्वादशजनुभिः ॥ ३२ ॥
 तत्र क्रीडास्थलं रम्यं पार्वतीपरमेशयोः ।
 मणीन्द्रैरिन्द्रनीलैश्च पद्मरागैः परिष्कृतं ॥ ३३ ॥
^{१०}क्रोशायतं परिमितं वर्तुलं चन्द्रविम्बवत् ।
 श्रस्त्रानरमास्तम्भानां लक्ष्मलक्ष्मैश्च वेष्टितं ॥ ३४ ॥
 चिचितं सूक्ष्मसूचाकैर्नूतनैरभिभूषितं^{११} ।

^८ नकुलैः शशकैः शस्त्रैः R.

^९ उत्पद्मफलपञ्चकैः P. T. M.

^{१०} क्रोशयातं P. क्रोशमात् T. M. "स्त्रिय चन्द्रन पञ्चवैः T. M.

नूतनाच्चतपचैश्च ^{१२}ललितैः परिशोभितं ॥ ३५ ॥
 रक्तपीतासितैः स्त्रिघैरम्लानैः सुमनोहरैः ।
 परितः परितः शशव्वालाजालैर्विभूषितं ॥ ३६ ॥
 शथाभूतं सुतल्पैश्च स्त्रिघचम्पकचन्दनैः ।
 पुण्यचन्दनयुक्तेन वायुना सुरभीकृतं ॥ ३७ ॥
 कस्तूरीकुञ्जमासक्तसुगन्धि चन्दनैः सितैः ।
 मार्जितं चिचितं चिचे: परितो रङ्गवस्तुभिः ॥ ३८ ॥
 दृष्ट्वा तदङ्गतं शीघ्रं^{१३} प्रययौ स्वर्णदो मुनिः ।
 शुडस्फटिकसङ्कासां सर्वपापविनाशिनीं ॥ ३९ ॥
 भवाभ्यधोरतरणे तरणीं नित्यनूतनां ।
 कृष्णपादप्रसूताच्च जगत्पूज्यां पतिव्रतां ॥ ४० ॥
 स्तावा कृष्णच्च सम्पूज्य परमात्मानमीश्वरं ।
 प्रकृतेः परमिष्ठच्च निर्लिपिं निर्गुणं परं ॥ ४१ ॥
 साक्षिणं कर्मणामेव ब्रह्म ज्योतिः सनातनं ।
 प्रययौ पुरतो रथं राजमार्गं ददर्श सः ॥ ४२ ॥
 मणिभिः स्थटिकाकारैरमलैर्बहुमूल्यकैः ।
 परिष्कृतच्च सर्वच निर्मितं विश्वकर्मणा ॥ ४३ ॥
 सतां पुण्यवतां दृष्टमदृष्टं कृतपापिनां ।
 धनुःशतं परिमितं चिचराजिविराजितं ॥ ४४ ॥
 दैर्घ्यं सर्वाश्रमान्तर्च्च प्रस्थात् कोटिगुणोत्तरं ।

^{१२} परितः T. M.^{१३} चिचे: T. M.

रथं ददर्श पुरतो मनोयायि मनोहरं ॥ ४५ ॥
 अमूल्यरबनिर्माणविमानसारसुन्दरं ।
 धनुर्लक्षं परिमितं परितो वर्तुलाङ्गतं ॥ ४६ ॥
 जट्टस्थितमूर्झगच्च सहस्रचक्रसंयुतं ।
 धनुर्लक्षेऽपि सूतच्च वह्निशुद्धांशुकान्वितं ॥ ४७ ॥
 हीरासारविनिर्माणं मुचारुक्लसोच्चलं ।
 रबप्रदीपदीपाव्यं रबट्टपणभषितं ॥ ४८ ॥
 मुक्तासुक्तिनिबद्धेश्वरोभितं श्वेतचामरैः ।
 माणिक्यसारहारेण मणिराजैर्विराजितं ॥ ४९ ॥
 पारिजातप्रसूनानां मालाजालैः परिष्कृतं ।
 श्रीष्मद्याह्नमार्त्तण्डसहस्र^{१४}सटशोच्चलं ॥ ५० ॥
 दृश्वरेच्छाविनिर्माणं कामपूरच्च^{१५}कामिनां ।
 सर्वभोगसमाविष्टं कल्पदृक्षपरं वरं ॥ ५१ ॥
 संसक्तचिचितैरस्यैरतिमन्दिरसुन्दरैः ।
 गोलोकादागतं पूर्वं^{१६}क्रीडार्थं शङ्करस्य च ॥ ५२ ॥
 विवाहे परिनिघ्नने पार्वतीपरमेश्योः ।
 रथं दृष्टा च प्रययौ कियद्गुरुं महामुनिः ॥ ५३ ॥
 अतीव रम्यं रुचिरं ददर्श शङ्कराश्रमं ।
 रबेन्द्रसारनिर्माणं शिविरैः शतकोटिभिः ॥ ५४ ॥
 मितैस्तस्मात् शतगणेत्तत्र सुन्दरमन्दिरैः ।

^{१४} सहजो M. T.^{१५} कामगमिति R.^{१६} क्रीडायामिति R.

युक्तं रत्नकपाटैश्च रत्नधातुविचिचितैः ॥ ५५ ॥
 परमस्तम्भसोपानैवज्ञमिश्रैर्विभूषितं ।
 ददर्श शिविरं शम्भोः परिखाभिस्त्रिभिर्युतं ॥ ५६ ॥
 दुर्लभ्याभिरमिचाणां सुगम्याभिः सतामहो ।
 प्राकारैश्च चिभिर्युक्तं धनुर्लक्षोच्छ्रितं सुत ॥ ५७ ॥
 समितं सप्तभिर्द्वारैः नान्परकरश्चितैः ।
 धनुःशतसहस्रच्च चतुरसच्च समितं ॥ ५८ ॥
 अमूल्यरत्ननिर्माणं चतुःशालाशतैर्युतं ।
 अतीवरम्यं पुरतो पुरद्वारं ददर्श सः ॥ ५९ ॥
 पुरतो रत्नभित्तौ च क्वचिमच्च सुशोभितं ।
 पुण्यं द्वन्द्वावनं रम्यं तन्मध्ये रासमण्डलं ॥ ६० ॥
 सर्वच राधाकृष्णच्च प्रत्येकं रतिमन्दिरे ।
 रम्यं कुञ्जकुटीराणां सहस्रं सुमनोहरं ॥ ६१ ॥
 सुगम्यि पुण्यशश्यानां सहस्रं चन्दनोच्छ्रितं ।
 द्वारपालच्च तचैव मनिभद्रं भयङ्करं ॥ ६२ ॥
 चिशूलपट्टिशधरं श्वान्नरमीम्बरं परं ।
 तं संभाष्य विलोक्यैवं द्वितीयद्वारमीस्तिं ॥ ६३ ॥
 जगाम च मुनिश्चेष्ठो ददर्श चित्रमुक्तमं ।
 कदम्बानां समूहच्च तन्मूलच्च मनोहरं ॥ ६४ ॥
 रत्नभित्तिसमायुक्तं कालिन्दीकूलमुक्तमं ।
 स्त्रातं गोपीसमूहच्च २७ नग्नसर्वाङ्गमङ्गतं ॥ ६५ ॥

कदम्बाग्रे च श्रीकृष्णं वस्त्रपुञ्जकरं परं ।
 तचैव शूलहस्तच्च महाकालं ददर्श च ॥ ६६ ॥
 कृपालुं द्वारपालं ^{१८}तं संभाष्य नारदो मनिः ।
 प्रययौ ^{१९}शीघ्रगामी स दृतीयद्वारमुत्तमं ॥ ६७ ॥
 ददर्श तच पुरतः कृचिमं वटमूलकं ।
 गोपानाच्च समूहच्च पीताम्बरधरं परं^{२०} ॥ ६८ ॥
 बालकीडाच्च कुर्वन्तं तन्मथ्ये कृष्णमुत्तमं ।
 ब्राह्मणीभिः प्रदत्तच्च भुक्तवन्तं सुपायसं ॥ ६९ ॥
 कुर्वन्तच्च समाधानं मुने वामकरेण च ।
 शृङ्खीत्वा तदनुज्ञाच्च चतुर्थं द्वारमीमितं ॥ ७० ॥
 प्रययौ ब्रह्मपुच्छ ददर्श चिच्चमुत्तमं ।
 गोवर्धनं पर्वतच्च ^{२१}तच कृष्णकरस्थितं ॥ ७१ ॥
 गोकुलं गोकुलस्थानां गोपीनां चैव रक्षणं^{२२} ।
 व्याकुलं गोकुलं भीतं शक्वदृष्टिभयेन च ॥ ७२ ॥
 अभयं दत्तवन्तच्च कृष्णं दक्षकरेण च ।
 नन्दिनं द्वारपालच्च शूलहस्तच्च सस्थितं ॥ ७३ ॥
 विलोक्य प्रययौ विप्रः पच्चमं द्वारमुत्तमं ।
 नानाकृचिमचिचाच्यं वीरभद्रान्वितं परं ॥ ७४ ॥
 तचैव नीपमूलच्च यमुनाकुलमेव च ।
 कालीयदमनं तच कृचिमं च ददर्श ह ॥ ७५ ॥

^{१८} च M. T.

^{१९} शिशंपामूलं P. M. T.

^{२०} तदा M. T.

^{२१} कृष्णवामकरस्थितमिति R.

^{२२} रक्षणं P.

तद्वा सस्मितस्तुष्टः पष्ठद्वारं जगाम सः ।
 द्वारे नियुक्तं बालच्च शूलहस्तं चतुर्भुजं ॥ ७६ ॥
 रत्नसिंहासनस्थच्च स्वस्मितं स्वगणाधिपं ।
 ददर्श चिच्चं तचैव मथुरागमनं हरेः ना ॥ ७७ ॥
 गोपिकानां बिलापच्च यशोदानन्दयोस्तथा ।
 व्याकुलं गोकुलं चापि रथस्यं शरणं^{२३} हरिं ॥ ७८ ॥
 अकूरच्च तथा नन्दं निरानन्दं शुचाकुलं ।
 तद्वा सप्तमद्वारं द्वारपालं ददर्श सः ॥ ७९ ॥
 चिच्चकौतुकयुक्तच्च मथुरायाः प्रवेशनं ।
 सबलं गोपसहितं श्रीकृष्णं प्रकृतेः परं ॥ ८० ॥
 मथुरानागरीभिश्च बालकैर्वा^{२४} निरर्गलैः ।
 वीश्वनं सादरं सर्वैर्नंगरस्यैर्मनोहरं ॥ ८१ ॥
 धनुर्भज्ञं तथा शुभ्रोः कंसादिनिधनादिकं ।
 सभार्थं वसुदेवच्च निगडान्मुक्तमीमितं ॥ ८२ ॥
 द्वारे नियुक्तं देवेशं गणेशं गणसंयुतं ।
 धानस्थच्च विभान्तच्च शुद्धसफटिकमालया ॥ ८३ ॥
 जपनं परमं शुद्धं ब्रह्म ज्योतिः सनातनं ।
 निर्लिप्तं निर्गृणं कृष्णं परमं प्रकृतेः परं ॥ ८४ ॥
 हद्वा तच्च सुरश्चेष्टं मुनिश्रेष्ठोऽपि नारदः ।
 सामवेदोक्तस्तोत्रेण तुष्टाव परमेष्वरं ॥

^{२३} सबलं M. T.^{२४} वालिकागमैः T. M.

साशुनेचः पुलकितो भक्तिनमात्मकन्धरः ॥ ८५ ॥

नारद उवाच ।

भो गणेश सुरश्रेष्ठ लम्बोदर परात्पर ।
 हेरम्ब मङ्गलारम्भ गजवक्त्र चिलोचन ॥ ८६ ॥
 मुक्तिद शुभद श्रीद श्रीधरस्थरणे रत ।
 परमानन्द परम पार्वतीनन्दन स्वयं ॥ ८७ ॥
 सर्वत्र पूज्य सर्वेश जगत्पूज्य महामते ।
 जगहुरो जगम्भाय जगदीश नमोऽस्तु ते ॥ ८८ ॥
 यत्पूजा सर्वपुरतो यः स्तुतः सर्वयोगिभिः ।
 यः पूजितः सुरन्दैश्च मुनीन्दैस्तं नमाम्यहं ॥ ८९ ॥
 परमाराधनेनैव कृष्णस्य परमात्मनः ।
 पुगयकेन ब्रतेनैव यं प्राप पार्वती सती ॥ ९० ॥
 तं नमामि सुरश्रेष्ठं सर्वश्रेष्ठं गरीष्टक ।
 ज्ञानिश्रेष्ठं वरीष्ठच्च तं नमामि गणेश्वरं ॥ ९१ ॥
 इत्येवमुक्ता देवर्घिस्तचैवान्तर्दधे विभुः ।
 नारदः प्रययौ शीघ्रमीश्वराभ्यन्तरं मुदा ॥ ९२ ॥
 इदं लम्बोदरस्तोचं नारदेन कृतं पुरा ।
 पूजाकाले पठेन्नित्यं जयं तस्य पदे पदे ॥ ९३ ॥
 सङ्कल्पितं पठेद्योऽहि वर्धमेकं सुसंयतः ।
 विशिष्टपुर्वं लभते परं कृष्णपरायणं ॥ ९४ ॥
 यशस्विनच्च विहासं धनिनं चिरजीवनं ।

विघ्ननाशो भवेत्तथ महैश्वर्यं यशोऽमलं ॥
 द्रौहैव च सुखं भक्त्या अन्ते याति हरेः पदं ॥ ६५ ॥
 इति श्रीगारदपश्चराचे ज्ञानान्वतसारे प्रथमैकराचे गणपतिलोचं गाम
 सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

अष्टमोऽध्यायः ॥

श्रीब्राह्म उवाच ।

अथ चाभ्यन्तरं गत्वा नारदो ^१हृष्टमानसः ।
 ददर्श स्वाश्रमं रथ्यमतीव सुमनोहरं ॥ १ ॥
 पथः फेननिभाशय्यासहितं रत्नमन्दिरं ।
 साक्षाङ्गोरोचनामैश्च मणिस्तमैर्विभूषितं ॥ २ ॥
 मणीन्द्रसारसोपानैः कपाटैश्च परिष्कृतं ।
 मुक्तामाणिक्यहीराणां मालाराजिविराजितं ॥ ३ ॥
 शुद्धस्पटिकसङ्काशं प्राङ्गणं मणिसंस्कृतं ।
 सुन्दरं मन्दिरचयं सद्रलकलसोच्चलं ॥ ४ ॥
 रत्नपञ्चपटाकीर्णं वह्निशुद्धांशुकान्वितं ।
 सुधानाच्च मधुनाच्च पूर्णकुम्भं शतं शतं ॥ ५ ॥
 दासदासीसमूहैश्च रत्नालङ्कारभूषितैः ।
 पार्वतीप्रियसङ्गैश्च स्वकर्माकुलसङ्कुलं ॥ ६ ॥

^१ अष्टमोऽध्यायः P. T. M.

तहृद्वा च मुनिश्चेष्टस्त्यराभ्नतरं ययौ ।
 रत्नसिंहासनस्यच्च शङ्करच्च ददर्श सः ॥ ७ ॥
 व्याघ्रचर्माम्बरधरं सम्मितं चन्द्रशेष्वरं ।
 प्रसन्नवदनं सच्चं शान्तं श्रीमन्तमीश्वरं ॥ ८ ॥
 विभूतिभूषिताङ्गच्च परं गङ्गाजटाधरं ।
 भक्तप्रियच्च भक्तेशं ज्वलनं ब्रह्मतेजसा ॥ ९ ॥
 किनेचं पञ्चवक्त्रच्च कोटि चन्द्रसमप्रभं ।
 जपनं परमात्मानं ब्रह्म ज्योतिः सनातनं ॥ १० ॥
 निर्लिपच्च निरीहच्च दातारं सर्वसम्पदां ।
 स्वेच्छामयं सर्वबीजं श्रीकृष्णं प्रकृतेः परं ॥ ११ ॥
 सिंहेन्द्रैश्च मुनीन्द्रैश्च देवेन्द्रैः परिसेवितं ।
 पार्श्वद्वरश्चेष्टसेवितं खेतचामरैः ॥ १२ ॥
 दुर्गासेवितपादाञ्च भद्रकालीपरिष्टुतं^२ ।
 पुरतो हि वसन्तं तं स्कन्दं गणपतिं तथा ॥ १३ ॥
 गले बङ्गा च वसनं भक्तिनम्बात्मकन्धरः ।
 योगीन्द्रं स्वगुरुं शम्भुं शिरसा प्रणानाम सः ॥ १४ ॥
 तुष्टाव परया भक्त्या देवर्घिर्जगतां पतिं ।
 स्वगुरुच्च पशुपतिं वेदोक्तेन स्तवेन च ॥ १५ ॥

नारद उवाच ॥

नमस्तुभ्यं जगन्नाथ मम नाथ मम प्रभो ।

^२ परिष्टुतं T. M.

भवरूपतरोर्वीज फलरूप फलप्रद ॥ १६ ॥
 अवीजाज प्रज प्राज सर्ववीज नमोऽस्तु ते ।
 सङ्गाव परमाभाव विभाव भावनाश्रय ॥ १७ ॥
 भवेश भवबन्धेश भवाभ्यनाविनाविक ।
 सर्वाधार निराधार साधार धरणीधर ॥ १८ ॥
 बेदविद्याधराधार गङ्गाधर नुमोऽस्तु ते ।
 जयेश विजयाधार जयवीज जयात्मक ॥ १९ ॥
 जगदादि जयानन्द सर्वानन्द नमोऽस्तु ते ।
 इत्येवमुक्त्वा देवर्षिः शम्भोश्च पुरतः स्थितः ॥
 प्रसन्नवदनः श्रीमान् भगवांस्तमुवाच सः ॥ २० ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

वरं दृणु महाभाग यत्ते मनसि वर्तते ।
 दास्यामि त्वां भ्रवं पुच्च दाताहं सर्वसम्पदां ॥ २१ ॥
 सुखं मुक्तिं हर्भर्मतिं निश्चलामविनाशिनीं ।
 हरेः पादच्छ तद्वासं सालोक्यादिचतुष्टयं ॥ २२ ॥
 इन्द्रल्वममरत्वं वा ^३थमत्वमानिलेश्वरं ।
 प्रजापतित्वं ब्रह्मत्वं ^४सिङ्गलं सिङ्गिसाधनं ॥ २३ ॥
 सिङ्गैश्वर्यं सिङ्गिवीजं बेदविद्याधिपं परं ।
 अणिमादिकसिङ्गच्छ मनोयायित्वमीषितं ॥ २४ ॥
 हरेः ^५पदच्छ गमनं सशरीरेण लीलया ।

^३ महत्वं T. M.

^४ सिङ्गित्वं सिङ्गिसाधनं P. R. T. M.

^५ पदे च M. T.

एतेषु वाञ्छितार्थेषु किंवा ते वाञ्छितं सुत ॥ २५ ॥
 तम्भे ब्रूहि मुनिश्चेष्ठ सर्वं दातुमहं क्षमः ।
 शङ्करस्य वचः श्रुत्वा तमुवाच महामुनिः ॥ २६ ॥
 श्रीनारद उवाच ।

देहिः मे हरिभक्तिं च तन्नामसेवने रुचिः ।
 अतितृष्णा गुणाख्याने नित्यमस्तु ममेश्वर ॥ २७ ॥
 नारदस्य वचः श्रुत्वा जहास शङ्करः स्वयं ।
 पार्वती भद्रकाली च कार्त्तिकैयो गणेश्वरः ॥ २८ ॥
 सर्वं ददौ महादेवो नारदाय च धीमते ।
 सर्वप्रदस्तु सर्वशः सर्वकारणकारणः ॥ २९ ॥
 नारदेन कृतं स्तोत्रं ‘नित्यं यः प्रपठेत् श्रुचिः ।
 हरिभक्तिर्भवेत्तस्य तन्नान्नि गुणतो रुचिः ॥ ३० ॥
 ‘दशवारजपेनैव स्तोत्रसिद्धिर्भवेन्नाणां ।
 सर्वसिद्धिर्भवेत्तस्य सिद्धस्तोत्रो भवेद्यदि ॥ ३१ ॥
 दृह प्राप्नोति लक्ष्मीच निश्चलां लक्ष्मीरूपीं ।
 परिपूर्णमहैश्चर्थमन्ते याति हरेः पदं ॥ ३२ ॥
 पुच्चं विशिष्टं लभते हरिभक्तं जितेन्द्रियं ।
 सुसाधां सुविनीतां तां सुब्रताच्च पतिव्रतां ॥ ३३ ॥
 प्रजां भूमिं यशः कीर्त्तिं विद्यां सकवितां लभेत् ।
 प्रसूयते महाबन्धा वर्षमेकं शृणोति चेत् ॥ ३४ ॥

गलत्कोष्ठी महारोगी सद्यो रोगात् प्रमुच्यते ।
 धनी महादग्दिश्च कृपणः सत्यवान् भवेत् ॥
 विष्णुस्तो राजबद्धो मुच्यते नाच संशयः ॥ ३५ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे प्रथमैकरात्रेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

नवमोऽध्यायः ॥

॥१६॥

श्रीव्यास उवाच ॥

वरं दत्ता महादेवो भक्त्या तं ब्राह्मणातिथिं ।
 पूजां चकार वेदोक्तां स्वयं वेदविदां वरः ॥ १ ॥
 भुक्ता पीत्वा मुनिश्चेष्ठो महादेवस्य मन्दिरे ।
 तिष्ठन्नुपासनां चक्रे पार्वतीपरमेशयोः ॥ २ ॥
 श्रेकदा चिरकालान्ते तमुवाच महामुनिं ।
 महादेवः सभामध्ये कृपया च कृपानिधिः ॥ ३ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

किंवा ते बाच्छ्रितं वत्स ब्रह्मि मां यदि रोचते ।
 वरो इत्तः किमपरं यत्ते मनसि वर्तते ॥ ४ ॥
 महादेववचः श्रुत्वा तमुवाच महामनिः ।
 कैलासे च सभामध्ये यत्तन्मनसि वाच्छ्रितं ॥ ५ ॥

श्रीनारद उवाच ॥

ज्ञानमाध्यात्मिकं नाम वेदसारं मनोहरं ।

इरिभक्तिप्रदं ज्ञानं मुक्तिदं ज्ञानमीस्ति ॥ ६ ॥
 योगयुक्तं च यज्-ज्ञानं ज्ञानं यत्सिद्धिदं तथा ।
 संसारविषयज्ञानमेव पञ्चविधं स्मृतं ॥ ७ ॥
 आश्रमाणां समाचारं तेषां धर्मपरिष्कृतं ।
 विधवानाच्च भिक्षुणां यतीनां ब्रह्मचारिणां ॥ ८ ॥
 पूजाविधानं कृष्णस्य तत्स्तोत्रं कवचं मनुं ।
 पुरश्चर्थाविधानच्च सर्वाह्विकमभीस्ति ॥ ९ ॥
 जीवकर्मविपाकच्च कर्ममूलनिकृतनं ।
 संसारवासनां कां वा लक्षणं प्रकृतीशयोः ॥ १० ॥
 तयोः परं वा किं वस्तु तस्यावतारवर्णनं ।
 को वा तदंशः कः पूर्णः परिपूर्णतमश्च कः ॥ ११ ॥
 नारायणर्षिकवचं सुभद्रप्रवराय च ।
 यद्दत्तं किं तदेवेश तदाराध्यं प्रयत्नतः ॥ १२ ॥
 भूया ज्ञानमनापृष्ठं यद्यदस्ति सुरोत्तम ।
 तन्मे कथय तत्त्वेन मामेवानुग्रहं कुरु ॥ १३ ॥
 गुरोश्च ज्ञानोहिरण्यात् ज्ञानं स्यान्मन्तन्त्रयोः ।
 तत्तन्त्रं स च मन्त्रः स्याद्यतो भक्तिरधोष्टजे ॥ १४ ॥
 ज्ञानं स्याद्विदुषां किञ्चित् वेदव्याख्यानचिन्तया ।
 स्वयं भवान् वेदकर्ता ज्ञानाधिष्ठातृदेवता ॥ १५ ॥
 नारदस्य वचः श्रुत्वा सम्मितः पर्वतीपतिः ।

¹ स्याज्ञानादएवं यत् T. M.

निरीच्य पार्वतीवक्त्रं गजवक्त्रमुवाच सः ॥ १६ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

अहो अनन्तदासानां माहात्मयं परमाङ्गुतं ।

कुर्वन्त्यहैतुकीं भक्तिं ये च शश्वद्वरेः पदे ॥ १७ ॥

पद्मनाभपादपद्मं पद्मापादेश्वरार्चितं ।

दिवानिशं ये ध्यायन्ते शेषाद्विसुरवन्दितं ॥ १८ ॥

आलापं गात्रसंस्पर्शं पादरेणुमभीमितं ।

वाञ्छन्येव हि तीर्थानि वसुधाचात्मशुद्धये ॥ १९ ॥

कृष्णमन्त्रोपासकानां शुद्धं पादोदकं सुत^२ ।

पुनाति सर्वतीर्थानि वसुधामपि पार्वति ॥ २० ॥

कृष्णमन्त्रो द्विजमुखाद्यस्य कर्णं प्रयाति च ।

तं वैश्णवं जगत्पूतं प्रवदन्ति पुराविदः ॥ २१ ॥

मन्त्रयहणमाचेण नरो नारायणात्मकः ।

पुनाति लीलामाचेण पुरुषाणां शतं शतं ॥ २२ ॥

यज्ञन्ममाचात् पूतच्च तत्पितृणां शतं शतं ।

प्रयाति सद्यो गोलोकं कर्मभोगात् प्रमुच्यते ॥ २३ ॥

मातामहादिकान् सप्त जन्ममाचात् समुद्धरेत् ।

यत्कन्यां प्रतिष्ठाति तस्य सप्तावलीलया ॥ २४ ॥

मातरं तत्प्रसूं भार्यां पुच्चाच्च^३ सप्तपूरुषं ।

भातरं भगिनीं कन्यां कृष्णभक्तः समुद्धरेत् ॥ २५ ॥

^२ शृतं T.

^३ पुच्ची च T. M.

स स्नातः सर्वतीर्थे^१ सर्वयज्ञेषु दीक्षितः ।
 फलं स लेभे पूजानां व्रती सर्वब्रतेषु च ॥ २६ ॥
 विष्णुमन्त्रं यो लभेत् वैष्णवाज्ञ द्विजोत्तमात् ।
 कोटिजन्मार्जितात् पापान्मुच्यते नाच संशयः ॥ २७ ॥
 कृष्णमन्त्रोपासकानां सद्यो दर्शनमाचतः ।
 शतजन्मार्जितात् पापान्मुच्यते नाच संशयः ॥ २८ ॥
 *वैष्णवाहृशनेनैव स्पर्शनेन च पार्वति ।
 सद्यः पूतं जलं वह्निर्गत्पृतः समीरणः ॥ २९ ॥
 दर्शनं वैष्णवानाज्ञ देवा वाञ्छन्ति नित्यभः ।
 न वैष्णवात् परः पूतो विश्वेषु निखिलेषु च ॥ ३० ॥
 इत्युक्ता शङ्करः श्रीग्रन्थानारदेवा महात्मजः ।
 यथौ मन्दाकिनीतीरं नीरं क्षीरोपमं परं ॥ ३१ ॥
 तत्र स्नातो महादेवो नारदश्च महामुनिः ।
 समाचान्तः शुचिस्तत्र धृत्वा धौतेच वाससी ॥ ३२ ॥
 कृष्णमन्त्रं ददौ तस्मै नारदाय महेश्वरः ।
 परं कल्पतरुरं सर्वसिद्धिप्रदं शुक ॥ ३३ ॥
 लक्ष्मीर्मायाकामवीजं डेन्तं कृष्णपदं ततः ।
 जगत्प्रियान्तच मन्त्रराजं प्रकीर्त्तिं ॥ ३४ ॥
 मन्त्रं घृहीत्वा स मुनिः शिवं कृत्वा प्रदक्षिणं ।
 सप्त वारान् नमस्कृत्य स्वात्मानं दक्षिणां ददौ ॥ ३५ ॥

* वैष्णवप्य ।

तत्यादपद्मे विकीर्तमाजन्म ३मस्तकं परं ।
 मुनिना भक्तियुक्तेन स्वर्गमन्दाकिनीतटे ॥ ३६ ॥
 एतस्मिन्नन्तरे वत्स पुण्डविर्बभूव ह ।
 नारदोपरि तचैव सुश्राव दुन्दुभिं मुनिः ॥ ३७ ॥
 ननर्त्त ब्रह्मणः पुच्छो ब्रह्मलोके निरामये ।
 ब्रह्मा जगाम तचैव सुप्रसन्नश्च सस्मितः ॥ ३८ ॥
 पुच्छं शुभाशिषं कृत्वा तुष्टाव चन्द्रशेखरं ।
 शम्भुश्च पूजयामास ब्रह्माणमतिथिं तथा ॥
 शम्भुं शुभाशिषं कृत्वा ब्रह्मलोकं यथौ विधिः ॥ ३९ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानाङ्गतसारे प्रथमैकरात्रे नारदोपदेश्यहणं
 नाम नवमोऽध्यायः ॥ ६ ॥

दशमोऽध्यायः ॥

—
श्रीशुक उवाच ॥

नारदो हि महाज्ञानी देवर्घिर्ब्रह्मणः सृतः ।
 सर्ववेदविदां श्रेष्ठो ^१गरिष्ठश्च वरिष्ठकः ॥ १ ॥
 कथं स नोपदिष्टश्च ज्ञानहीनो महामुनिः ।
 एतमां बोधय विभो सन्देहभञ्जनं कुरु ॥ २ ॥

^१ सप्तकं T. M.^१ गरिष्ठानां M. T.

श्रीथास उवाच ।

नारदो ब्रह्मणः पुच्छः पराकल्पे बभूव सः ।
 २सर्वज्ञानं ददौ तस्मै विधाता जगतामपि ॥ ३ ॥
 वेदांश्च पाठ्यामास वेदाङ्गानपि सुव्रत ।
 सिद्धविद्यां शिल्पविद्यां योगशास्त्रं पराणकं ॥ ४ ॥
 भगवानेकदा पुच्छं कथयामास संसदि ।
 खटिं कुरु महाभाग छत्वा दारपरिग्रहं ॥ ५ ॥
 ब्रह्मणश्च वचः श्रुत्वा कोपरक्तास्थलोचनः ।
 उवाच पितरं कोपात् परं कष्णपरायणः ॥ ६ ॥

श्रीनारद उवाच ।

सर्वेषामपि वन्द्यानां दिता चैव महागुरुः ।
 ज्ञानदातुः परो वन्द्यो न भूतो न भविष्यति ॥ ७ ॥
 स्तनदाची गर्भधाची स्तेहकर्त्तीं सदाम्बिका ।
 जन्मदातान्मदाता स्यात् स्तेहकर्त्ता पिता सदा ॥ ८ ॥
 न क्षमौ तौ च पितरौ पुच्छस्य कर्म खण्डितुं ।
 करोति सङ्गुरुः शिष्यकर्ममूलनिकृन्तनं ॥ ९ ॥
 गुरुश्च ज्ञानोऽग्निरण्टात् ज्ञानं स्यान्मन्त्रतन्त्रयोः ।
 तत्तन्त्रं स च मन्त्रश्च क्षणभक्तिर्यतो भवेत् ॥ १० ॥
 श्रीकृष्णविमुखो भूत्वा विषये यस्य मानसं ।
 विषमत्यस्तं त्यक्ता स च मृढो नराधमः ॥ ११ ॥

स गुरुः स पिता वन्द्यः सा माता स पतिः सुतः ।
 यो ददाति हरौभक्तिं कर्ममूलनिकृत्तनीं ॥ १२ ॥
 श्रीकृष्णभजनं तात सर्वमङ्गलमङ्गलं ।
 कर्मोपभोगरोगणामौषधं तन्निकृत्तनं ॥ १३ ॥
 अहो जगद्विधातुश्च धर्मशास्तुरियं मतिः ।
 स्वयं मायामोहितश्च परं ऋषं करोति च ॥ १४ ॥
 विष्णुस्वां मोहितं कृत्वा युयोज स्त्रृमीश्वरः ।
 न ददौ स्वात्मभक्तिं तां स्वदास्यं चातिदुर्लभं ॥ १५ ॥
 माता ददाति पुच्छाय मोदकं शुन्निवारकं ।
 स च बालो न जानाति कथं भूतच्च मोदकं ॥ १६ ॥
 बालकं वच्चनं कृत्वा मिष्टं द्रव्यं प्रदाय सः ।
 पिता प्रयाति कार्यार्थं विष्णुना मोहितस्था ॥ १७ ॥
 संसारकूपपतितो विष्णुना प्रेरितो भवान् ।
 न युक्तं पतनं तत्र तदुद्घारमभीमितं ॥ १८ ॥
 ज्ञानी गुरुश्च बलवान् भवाच्चेश्चित्तमुद्घरेत् ।
 गुरुः स्वयमसिङ्गश्च दुर्बलः कथमुद्घरेत् ॥ १९ ॥
 गुरोरप्यवलितस्य कार्याकार्यमजानतः ।
 उत्पथप्रतिपन्नस्य परित्यागो विधीयते ॥ २० ॥
 स गुरुः परमो वैरी यो ददाति ह्यसन्मतिं ।
 तं नमस्कृत्य सत्शिष्यः प्रयाति ज्ञानदं गुरुं ॥ २१ ॥
 संसारविषयोन्मत्तो गुरुरार्त्तः स्वकर्मणि ।
 दुर्बलो दुर्वहं भारं ददाति जनकाय च ॥ २२ ॥

नारदस्य वचः श्रुत्वा क्रुहः पुच्चमवाच सः ।
कल्पितः तमसा धाता कोपरकास्यलोचनः ॥ २३ ॥

ब्रह्मोवाच ॥

ज्ञानन्ते भवतु भ्रष्टं स्वीजितो भव पामर ।
सर्वजातिषु गन्धर्वः कामी सोऽपि भवान् भव ॥ २४ ॥
पञ्चाशत्कामिनीनाच्च स्वयं भर्ता भवाचिरात् ।
तासां वशश्च सततं स्वीणां क्रीडामृगो यथा ॥ २५ ॥
शृङ्गारशूरो^३ भव रे शश्वत्सुस्थिरयौवनः ।
तासां नित्यंयौवनानां सुन्दरीणां प्रियो भव ॥ २६ ॥
कामवाध्यो भव चिरं दिव्यवर्पसहस्रकं ।
निर्जने निर्जने रम्ये वने क्रीडां करिष्यसि ॥ २७ ॥
ततो वर्षसहस्रान्ते मया शसः स्वकर्मणां ।
विप्रदास्यान्तु शूद्रायां जनिष्यसि न संशयः ॥ २८ ॥
ततो वैष्णवसंसर्गात् विष्णोरुच्छिष्ठभोजनात् ।
विष्णुमन्त्रप्रसादेन ^४विष्णुमायाविमोहितः ॥ २९ ॥
तातस्य वचनं श्रुत्वा चुकोप नारदो मुनिः ।
शशाप पितरं शीघ्रं दारुणच्च यथोचितं ॥ ३० ॥
अपूज्यो भव दुष्ट त्वं त्वन्मन्त्रोपासकः कुतः ।
अगम्यागमनेच्छा ते भविष्यति न संशयः ॥ ३१ ॥
नारदस्य तु शापेन सोऽपूज्यो जगतां विधिः ।
दृष्टा स्वकन्यारूपच्च पञ्चाङ्गावितवान् पुरा ॥ ३२ ॥

^३ वशे T.

^४ मगुच्छो भविता पुराहिति ॥

पुनः स्वदेहं तत्याज भर्त्सितः सनकादिभिः ।
 लज्जितः कामयुक्तश्च पुनर्ब्रह्मा वभूव सः ॥ ३३ ॥
 नारदस्तु नमस्कृत्य पितरं कमलोङ्गवं ।
 विप्रदेहं परित्यज्य गन्धर्वश्च वभूव सः ॥ ३४ ॥
 नवयौवनकालेन बलवान् मदनोऽडतः ।
 जहार कन्याः पञ्चशत् बलाच्चिचरथस्य तु ॥ ३५ ॥
 गान्धर्वेण विवाहेन ता उवाह च निर्जने ।
 मूर्च्छां प्रापश्च ताः कन्या दृष्टा सुन्दरमीश्वरं ॥ ३६ ॥
 विसमरुश्च पितरं मातरं भातरं तथा ।
 रेमिरे तेन सार्वज्ञं कामुक्यः कामुकेन च ॥ ३७ ॥
 कन्दरे कन्दरे रम्ये रम्ये सुन्दरमान्दरे ।
 शैले शैले सुरहसि कानने कामने तथा ॥ ३८ ॥
 पुण्ड्रोद्याने तरुद्याने नद्यां नद्यां नदे नदे ।
 सरःश्रेष्ठे सरःश्रेष्ठे वरे चन्द्रसंरोवरे ॥ ३९ ॥
 सुरेशस्यापि निकटे सुभद्रस्य तटे तटे ।
 अगम्ये च महाघोरे गन्धमादनगङ्गरे ॥ ४० ॥
 पारिजाततरुणाच्च पृष्ठितानां मनोहरे ।
 तदन्तरे सुन्दरे चामोदिते पुण्ड्रवायुना ॥ ४१ ॥
 मलये निलये रम्ये सुगम्ये चन्दनान्विते ।
 चन्दनोक्तिसर्वाङ्गश्चन्दनाक्तेन कामिना ॥ ४२ ॥
 रम्यचम्पकशथासु चन्दनाक्तासु सस्मिताः ।
 दिवानिशं न जानन्ति कामिना सस्मितेन च ॥ ४३ ॥

विश्वन्दके शूरसेने^३ नन्दने पृथ्यभद्रके ।
 स्वाहावने कान्यके च रम्यके पारिभद्रके ॥ ४४ ॥
 *सुरन्धके गन्धके च मरन्धे पर्णदुकेऽपि च ।
 कालज्ञरे पञ्चरे च काच्चीकाच्चनकानने ॥ ४५ ॥
 मधुमाधवमासे च मधुरे मधुकानने ।
 वने कल्पतरुणाच्च विश्वकारुक्तस्थले ॥ ४६ ॥
 रत्नाकराणां निकरे मुन्दरे मुन्दरान्तरे ।
 मुखेले च सुपार्ष्वे च प्रबालाङ्गुरकानने ॥ ४७ ॥
 मन्दारे मन्दिरे पूरे गाम्यारं च युगम्यरे ।
 वने केलिकदम्बानां केतकीनां मनोहरे ॥ ४८ ॥
 माधवीमालतीनाच्च यूथिकानां वने वने ।
 चम्पकानां पलाशानां कुम्दानां विपिने तथा ॥ ४९ ॥
 नागेश्वरलवज्ज्ञानामन्तरं त्वलितालये ।
 कुमुदानां पङ्कजानां पङ्किले कोमलस्थले ॥ ५० ॥
 *स्थलपद्मप्रकाशे च भूमिचम्पककानने ।
 लाङ्गलीनां रसालानां पनसानां सुखप्रदे ॥ ५१ ॥
 कदलीवदरीणाच्च श्रीफलानाच्च श्रीयुते ।
 जम्बीराणाच्च जम्बूनां करञ्जानां तथैव च ॥ ५२ ॥
 कृत्वा विहारं ताभिश्च गन्धर्वश्चोपर्वर्णणः ।
 दिव्यं वर्षसहस्रच्च स्वाश्रमं पुनराययौ ॥ ५३ ॥

^३ सुवसने M. T.

^४ गन्धके च सुरम्देच M. T.

^५ सुलभपद्मप्रकाशने R. T. M.

श्रुत्वा विधातुराह्वानं^४ पुष्करच्च ययौ पुनः ।
 ददर्श तत्र ब्रह्माणं रत्नसिंहासनस्थितं ॥ ५४ ॥
 देवेन्द्रैश्चापि सिङ्गेन्द्रैर्मुनीन्द्रैः सनकादिभिः ।
 समावृतं सभायाच्च रक्षोगन्धर्वकिन्नरैः ॥ ५५ ॥
 सुशोभितं यथा चन्द्रं गगणे भगनैः सह ।
 प्रणनाम सभामध्ये ताभिः सार्वं जगद्विधिं ॥ ५६ ॥
 महेशच्च गणेशच्च धनेशं शेषमीश्वरं ।
 धर्मं धन्वन्तरिं स्कन्दं सूर्यसोमहुताशनं ॥ ५७ ॥
 उपेन्द्रेन्द्रं विश्वकारं वरुणं पवनं स्मरं ।
 यममष्टौ वसून् रुद्रान् जयन्तं नलकूवरं ॥ ५८ ॥
 सर्वान् देवान् नमस्कृत्य ननाम मुनिपुज्ञवं ।
 अगस्त्यच्च पुलस्त्यच्च पलहच्च प्रचेतसं ॥ ५९ ॥
 सर्वश्रेष्ठं वशिष्ठच्च दक्षच्च कर्हमं तथा ।
 सनकच्च सनन्दच्च वृतीयच्च सनातनं ॥ ६० ॥
 सनकुमारं योगीशं ज्ञानिनाच्च गुरोर्गुरुं ।
 वोदुं पञ्चशिखं शङ्खं भृगुमङ्गिरसं तथा ॥ ६१ ॥
 आसुरिं कपिलं कौत्सं क्रतुं नारायणं नरं ।
 मरीचिं कश्यपं करणं व्यासं दुर्बाससं कविं ॥ ६२ ॥
 वहस्यतिच्च च्यवनं मार्कण्डेयच्च लोमशं ।
 वाल्मीकिं परशुरामच्च सम्बर्त्तच्च विभागडकं ॥ ६३ ॥

देवस्तच वामदेवमृष्ट्यशङ्कं पराशरं ।
 एतान् सर्वान् नमस्कृत्य तस्यौ स पुरतो विधेः ॥ ६४ ॥
 दुष्टाव सर्वान् देवांश्च मुनीन्द्रांश्च तथैव च ।
 तमुवाच सभामध्य विधाता जगतामपि ॥
 सस्मितः सुप्रसन्नश्च गन्धर्वमुयवर्हणं ॥ ६५ ॥

ब्रह्मोवृत ।

श्रीकृष्णरससंगीतं वीणाध्वनिसमन्वितं^९ ।
 कुरु वत्साधुनाचैव शृणुवन्तु मुनयःमुराः ॥ ६६ ॥
 गोपीनां वस्त्रहरणं परं रासमहत्सोवं ।
 ताभिः सार्वं जलक्रीडां हरेरुकीर्तनं कुरु ॥ ६७ ॥
 कृष्णमंकीर्तनं तूणे पुनाति श्रुतिमाचतः ।
 श्रोतारच्च प्रवक्तारं पुरुषैः सप्तभिः सह ॥ ६८ ॥
 यचैव प्रभवेद्वत्स तन्नामगुणकीर्तनं ।
 तच सर्वाणि तीर्थानि प्रगद्यानि मद्लानि च ॥ ६९ ॥
 तल्कीर्तनध्वनिं श्रुत्वा सर्वाणि पातकानि च ।
 दूरादेव पलायनं वैनतंयमिवोरगाः ॥ ७० ॥
 तद्विनं सफलं धन्यं यशस्यं सर्वमङ्गलं ।
 श्रीकृष्णकीर्तनं यच तदैव नायुषो व्ययः ॥ ७१ ॥
 संकीर्तनध्वनिं श्रुत्वा ये च वृत्यन्ति वैष्णवाः ।
 तेषां पादरजःस्पर्शात् सद्यःपृता वसुन्धरा ॥ ७२ ॥

^९ विनादितं T. M.

तत्कीर्तनं भवेद्यच्च कृष्णस्य परमात्मनः ।
 स्थानं तच्च भवेत्तीर्थं स्मृतानां तच्च मुक्तिदं ॥ ७३ ॥
 नाच्च पापानि तिष्ठन्ति पुण्यानि सुस्थिराणि च ।
 तपस्त्रिनाच्च व्रतिनां व्रतानां तपसां स्थलं ॥ ७४ ॥
 वर्तते पापिनां देहे पापानि चिविधानि च ।
 महापापोपपापातिपापान्येव स्मृतानि च ॥ ७५ ॥
 हन्ता यो विग्रभिष्ठृणां यतीनां ब्रह्मचारिणां ।
 स्त्रीणाच्च वैष्णवानाच्च स महापातकी स्मृतः ॥ ७६ ॥
 भूणग्नश्चापि गोग्नश्च शूद्रग्नश्च कृतग्नकः ।
 विश्वासघाती विडभोजी स एव ह्युपपातकी ॥ ७७ ॥
 अगम्यागामिनो ये च सुरविप्रस्वहारिणः ।
 अतिपातकिनश्चैते वेदविङ्गिः प्रकीर्तिताः ॥ ७८ ॥
 कृष्णसंकीर्तनध्यानातनन्तर्यहणादही ।
 मुच्यन्ते पातकैस्त्वैस्ते पापिनस्त्रिविधाः स्मृताः ॥ ७९ ॥
 तपोयज्जकृती पूतस्तीर्थ^{१०}स्नातव्रती तथा ।
 भिन्नुर्यती ब्रह्मचारी वाणप्रस्थश्च तापसः ॥ ८० ॥
 पवित्रः परमो वह्निः सुपवित्रं जलं तथा ।
 एते सर्वे वैष्णवानां कलां नार्हन्ति षोडशीं ॥ ८१ ॥
 विष्णुपादोदकोच्छिष्टं भुज्ञते ये च नित्यशः ।
 पश्यन्ति च शिलाचक्रं पूजां कुर्वन्ति नित्यशः ॥ ८२ ॥

^{१०} तीर्थस्थायो R.

जीवमुक्ताश्च ते धन्या हरिदासाश्च भारते ।
 पदे पदेऽश्वमेधस्य प्राप्नुवलि फलं ध्रुवं ॥ ८३ ॥
 नहि तेषां पराभूताः पुण्यवन्तो जगच्छये ।
 तेषाच्च पादरजसा तीर्थं पृतं तथा धरा ॥ ८४ ॥
 तेषाच्च दर्शनं सर्पं वाञ्छन्ति मृनयः सुराः ।
 पुरुषाणां सहस्रच्च पृतं तज्जन्ममावतः ॥ ८५ ॥
 इत्युक्ता जगतां धाता तच तृष्णां बभुव सः ।
 आश्वर्यं मेनिरे श्रुत्वा देवाश्च मनयस्तथा ॥ ८६ ॥
 एतस्मिन्नल्लरे तच विद्याधर्यः समागताः ।
 गन्धर्वाश्चापि विविधा ॥^{११} नन्वतुः किन्नरा जगः ॥ ८७ ॥
 रम्भोर्बशी घृताची च मेनका च तिलोत्तमा ।
 सुधामुखी पूर्णचिन्ती मोहनी कर्लिका तथा ॥ ८८ ॥
 चम्पावती चन्द्रमुखी पद्मा पद्ममुखीति च ।
 एताश्चान्याश्च ॥^{१२} वह्न्यश्च श्वश्वत्सुस्थिरयौवनाः ॥ ८९ ॥
 वह्नितस्वश्रोणीकास्तनभारः समानताः ।
 ईपद्मास्याः प्रसन्नास्याः कामार्त्ताश्च समाययुः ॥ ९० ॥
 वेदज्ञा मूर्त्तिमन्तश्च वेदाश्चत्वार एव च ।
 ब्रह्मणा भिक्षवः सिद्धा यतयो ब्रह्मचारिणः ॥ ९१ ॥
 समाययस्तथा मन्दा दैवज्ञाः स्तुतिपाठकाः ।
 लक्ष्मी सरस्वती दुर्गा सावित्री रोहिणी रतिः ॥ ९२ ॥

^{११} नर्तकश्च नटोतालाः R.^{१२} वह्नवः T. M.^{१३} वेदज्ञा इति R. M.

तुलसी पृथिवी गङ्गा स्वाहा च यमुना तथा ।
 वारुणी मनसेन्द्राणी ताः सर्वा देवयोषितः ॥ ६३ ॥
 मुनिपञ्चश्च गन्धव्यो हर्षयुक्ताः समाययुः ।
 अहो महोत्सवं द्रष्टुं परमानन्दमानसाः ॥
 विचिच्चाच्च ब्रह्मसभां पुष्करं तीर्थमाययुः ॥ ६४ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे प्रथमैकरात्रे महोत्सवारम्भो नाम
 दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

रकादप्रोऽध्यायः ॥

—४६४—

श्रीव्यास उवाच ॥

अथ गन्धर्वराजस्त् भगवानाज्ञया विधेः ।
 सङ्गीतच्च जगौ तत्र क्लिष्टरासमहोत्सवं ॥ १ ॥
 सुघमं तालमानच्च ^१सूतानं मधुरं श्रुतं ।
 वीणामृदङ्गमुरुजयुक्तं छनिसमन्वितं ॥ २ ॥
 रागिणीयुक्तरागेण समयोक्तेन सन्दरं ।
 माधुर्यं मुर्दनायुक्तं मनसो हर्षकारणं ॥ ३ ॥
 विचिच्चं वृत्यरुचिरं रूपवेशमनुत्तमं ।
 लोकानुरागवीजच्च नाळोपयुक्तहस्तकं ॥ ४ ॥

^१ श्रुतानां T. M.

हृष्टा शुल्वा सुराः सर्वे मनयः सर्वयोपितः ।
 मूर्च्छां प्रापुश्च सहसा चेतनाच्च पुनः पुनः ॥ ५ ॥
 गोपीनां वस्त्रहरणं गोपीगणविलापनं ।
 ताभ्यो वस्त्रप्रदानच्च सम्मानं वरदानकं ॥ ६ ॥
 कात्यायनीब्रतच्चापि विप्रदारात्रभोजनं ।
 महेन्द्रदपूजादिभज्जनं शोलपूजनं ॥ ७ ॥
 पुनश्च शुश्रुतुः सर्वे श्रीदृष्ट्वावनवर्णनं ।
 सम्मापश्च पुनर्मूर्च्छां पुनः प्रापुश्च चेतनां ॥ ८ ॥
 तस्मै ददौ पुरो ब्रह्मा वह्निशुद्धांशुकं परं ।
 परं शुभाशीर्वचनं यत्तन्मानसवाच्छितं^२ ॥ ९ ॥
 अमूल्यरत्ननिर्माणं चारुकुण्डलयगमकं ।
 मणीन्द्रसारमुकुटं परं रत्नाङ्गुरीयकं ॥ १० ॥
 सुगन्धि चन्दनं पद्मं स्वपादरेणुमीमितं ।
 अमूल्यरत्न^३तिलकं रत्नभूपणमुच्चलं ॥ ११ ॥
 प्रत्येकं वस्तु रुचिरं तद्योपिङ्ग्रथ्य भंददौ ।
 विश्वकर्मा च निर्माणमणिं भूपणमुच्चमं ॥ १२ ॥
 प्रत्येकं शङ्खसिन्दूरं कस्तूरीयुक्तचन्दनं ।
 सकर्पूरच्च ताम्बुलं रत्नेन्द्रसारदर्पणं ॥ १३ ॥
 मणिनिर्माणमञ्जीरं श्वेतचामरशोभनं ।
 मनोयायि रथं दिव्यं ईश्वरेष्वाविनिर्मितं ॥ १४ ॥

^१ रञ्जित T. M.

^२ लक्ष्मेति R.

मुक्तामाणिक्यहीरेन्द्रैर्मणीन्द्रैश्च परिष्कृतं ।
 सद्रक्षमालाजालैश्च इवेतचामरदर्पणैः ॥ १५ ॥
 सुशोभितच्च परितो लक्ष्मैः सुन्दरमन्दिरैः ।
 मणिमाणिक्यहीराद्यं सद्रक्षकलसोच्चलं ॥ १६ ॥
 सहस्रचक्रसंसर्कं योजनायतसमितं । *
 धनुर्लक्ष्मोच्छ्रितच्चैव सहस्राश्वेन योजितं ॥ १७ ॥
 एतदेव ददौ ब्रह्मा प्रहृष्टस्तुष्ट एव च ।
 शभुस्तुष्टो ददौ हृष्टो हरिभक्तिच्च निश्चलां ॥ १८ ॥
 ज्ञानमाध्यात्मिकच्चैव योगज्ञानं सुदुर्लभं ।
 नानाजन्मसृतिज्ञानं नैपुण्यं सर्वसिर्वाङ्ग ॥ १९ ॥
 हरेर्चर्चाविधानच्च स्तवनं पूजनं तथा ।
 माणिक्यहीराहारच्च रक्षलक्ष्मीदुर्लभं ॥ २० ॥
 नागहारं ददौ शेषो नागन्द्रमौलिमण्डनं ।
 नागकन्याशतच्चैव वरभूषणभूषितं ॥ २१ ॥
 नागेभ्यश्चाभयं नित्यं हिंसजन्तुभ्य एव च ।
 वृत्तपालयगतिज्ञानं सर्वलोकविलोकनं ॥ २२ ॥
 निर्विघ्नत्वं ददौ तस्मै विग्रहाजश्च संसदि ।
 सुदुर्लभं पादपश्युग्मरेणुमभीसितं ॥ २३ ॥
 अमूल्यच्च निरुपमं ग्रीष्मसूर्यप्रभोपमं ।
 मणिराजं सुदीपच्च चिषु लोकेषु दुर्लभं ॥ २४ ॥

* निश्चलां P.

° नागालयेति R.

सर्वच विजयचैव वाञ्छितं निर्मलं यशः ।
 सङ्गीतविद्याविज्ञानं तन्नैपुण्यं मनोरमं ॥ २५ ॥
 लक्ष्मणं धनेशश्च दासानाच्च शतं शतं ।
 धर्मकीर्तिमयां मालां ‘स्कन्दो धैर्यं ददौ तथा ॥ २६ ॥
 विषजीर्णापहरणं ददौ धन्वन्तरिमनुं ।
 सूर्यः स्यमलकमणिं स्वर्णभग्नाष्टकप्रसुं ॥ २७ ॥
 चन्द्रः श्वेताश्वरतच्च ह्यमूल्यमुक्तमं ददौ ।
 वह्निशुद्धांशुकयुगं ददौ वह्निश्च संसदि ॥ २८ ॥
 उपेन्द्रो रत्नकोटिच्च तदेवन्द्रो ददौ पुरा ।
 वीर्णाशिल्पं विश्वकर्मा वरुणश्च मणिसजं ॥ २९ ॥
 अरः शृङ्गारनैपुण्यं वीर्यस्तम्भनमेव च ।
 कामसन्दीपनं ज्ञानं कामिनीप्रेममर्द्दनं ॥ ३० ॥
 कामिनीवशं शिल्पं रतितचं ददौ तथा ।
 पापदाहनमन्त्वच्च रत्नचं नमीरणः ॥ ३१ ॥
 यमश्च धर्मतत्त्वच्च^१ नरकञ्चाणकारणं ।
 वसवश्च वसून् दिव्यान् रुद्रस्तेभ्योऽभयं ददौ ॥ ३२ ॥
 मधुपाचं सुधापाचं जयन्तो नृलकूवरः ।
 शुक्लपुष्पं शुक्लधान्यं पादरेणुमभीमितं ॥ ३३ ॥
 मनोभिरामं मुनयो ददौ तस्म शुभाशिषं ।
 लक्ष्मीश्च परमेश्वर्यं भारती हारमुक्तमं ॥ ३४ ॥

^१ स्कन्दः शौर्यमिति P.

^१ रत्नच्च M.

रत्नमालां ददौ दुर्गा सर्वचाभयमीस्ति ।
 तत्पत्रीभ्यश्च रत्नानि सिन्दूराभरणानि च ॥ ३५ ॥
 क्रीडापद्मं गोहिणी च रतिः सद्रलदर्पणं ।
 तुलसी चातुलं माल्यं दिव्यं वसु वसुन्धरा ॥ ३६ ॥
 गङ्गा च विपुलं पुण्यं स्वाहा सद्रलपासकं ।
 यमुना जलजं पद्ममल्लानं सार्वकालिकं ॥ ३७ ॥
 वारुणीं वारुणीं तुष्टा रत्नपात्रं शची ददौ ।
 मनसा प्रददौ तस्मै नागानां मौलिमण्डनं ॥ ३८ ॥
 गन्धर्वाश्वार्प तत्पत्रः स्वर्णशत्र्यं प्रददुस्तथा ।
 परमानन्दयुक्ताश्च मुनिपत्रः शुभाशिषं ॥ ३९ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे प्रथमैकरात्रे महोत्तमवर्द्धनं नाम
 एकादशोऽध्यायः ॥ १९ ॥

दादश्शोऽध्यायः ॥

शुक उवाच ।

महोत्त्वे सुनिध्यन्ते दानस्योत्तरकालतः ।
 किं बभूव रहस्यच्च तन्मां व्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥

श्रीशास उवाच ।

संप्राप्य दानं देवानां गन्धर्वश्चोपवर्हणः ।
 तेषाच्च पुरतो भक्त्या ^१विद्यामास वै तदा ॥ २ ॥

^१ विद्यायच्च चकार स इति P. R.

श्रुत्वा तद्वचनं ब्रह्मा तमवाच च संसदि ।
एभ्युनाच ^२समालोच्य विधाता जगतामपि ॥ ३ ॥

ब्रह्मोवाच ॥

मधुरागमनञ्चैव कृष्णस्य परमात्मनः ।
विलापं गोपगोपीनां श्रावयास्मांश्च साम्प्रतं ॥ ४ ॥
अहोत्सवं कुरु पुनः शृणुन्तु मुनयः मुराः ।
गायन्तु ताश्च संगीतं वृत्यन्त्वप्परसां गणाः ॥ ५ ॥
ब्रह्मणश्च वचः श्रुत्वा नन्दतश्चाप्यगेगणाः ।
कुस्ताः सरसं गीतं विद्याधर्थश्च भंसदि ॥ ६ ॥
^३मायिनाञ्चैव प्रवरो गन्धर्वश्चोपवह्णः ।
शुग्रौ ^४सम्यानभावेन मधुरागमनं हरेः ॥ ७ ॥
विलापं ^५गोकुलस्थानां श्रुत्वा विग्राः मुगादयः ।
शुच्छां प्रापुश्च रुदुर्दुर्दुर्द्वानं पुनः पुनः ॥ ८ ॥
गोपीनां विरहालापे मुच्छितश्चोपवह्णः ।
विस्वरेण वितानात् तालभङ्गो बभूव ह ॥ ९ ॥
तत्तालभङ्गं विज्ञाय देवाश्च मुनयस्तथा ।
चुकुपुः सहमा सर्वे निर्गतास्तन्मुखामयः ॥ १० ॥
तद्वद्वा सहसा भीतो गन्धर्वश्चोपवह्णः ।
सखार कृष्णं स्वाभीष्टं परमात्मानमीश्वरं ॥ ११ ॥

^१ सर्वेषां च समालोक्य पाठान्तरः । ^४ सम्यानतालेनेति R.

^२ गायनानाञ्चेति R. ^५ गोपगोपीनामिति R.

^६ ज्ञानमिति P.

ददर्श सूतिमाचेण तत्तेजो नभसि स्थितं ।
 स्तम्भिता देवताः सर्वांश्चिच्चपुत्तलिका यथा ॥ १२ ॥
 स्तम्भिता वह्यः सर्वे मुनयश्च विजूम्भिताः ।
 हरिसूतिश्चाभयदा शुभदा विघ्ननाशिनी ॥ १३ ॥
 ददशुद्देवताः सर्वा मुनयश्चापि योषितः ।
 गव्यर्वाश्च तथैवान्ये तेजो इश्यं सुखप्रदं ॥ १४ ॥
 परं कुञ्जटिकाकारं कोटीन्दुकिरणप्रभं ।
 योजनायतविस्तीर्णं मुक्तिग्रंथं सुमनोहरं ॥ १५ ॥
 तत्तेजोऽभ्यन्तरे सर्वे ददशूरथमुत्तमं ।
 गव्यूतिमानं विस्तीर्णं धनुष्टोटिसमुच्छितं ॥ १६ ॥
 श्वेताश्वानाच्च चक्राणां सहस्रेण समावृतं ।
 अमूल्यरत्नरचितमीश्वरेच्छाविनिर्मितं ॥ १७ ॥
 नानाचिच्चविच्चिच्चाद्यं मनोयायि मनोहरं ।
 मुक्तामाणिक्यपरमहीराहारैर्विराजितं ॥ १८ ॥
 रत्नदर्पणलक्ष्मैश्च चिलक्ष्मैः श्वेतचामरैः ।
 वह्निशुद्धांशुकानाच्च चिलक्ष्मैः परिशोभितं ॥ १९ ॥
 चिकोटिभिश्च चलितं क्रीडासुन्दरमन्दिरैः ।
 पारिजातप्रसूनानां मन्दाराणां मनोहरैः ॥ २० ॥
 मालाजालैस्त्रिलक्ष्मैश्च मालतीनाच्च मणितं ।
 एवमूर्तं रथं दद्वा ददशुर्स्ते तदन्तरे ॥ २१ ॥
 मध्यकोष्ठाभ्यन्तरे च किशोरं श्यामसुन्दरं ।
 वह्निशुद्धांशुकेनैव पीतवर्णेन शोभितं ॥ २२ ॥

रत्नकेयुरवलयरत्नमञ्जीररञ्जितं ।
 रत्नकुण्डलयुग्मेन गण्डस्थल^७समुच्चलं ॥ २३ ॥
 रेषद्वास्यप्रसन्नास्यं नित्योपास्यं सरासुरैः ।
 वन्दनोक्षितसर्वाङ्गं मालतीमाल्यमण्डितं ॥ २४ ॥
 मणिना कौस्तुभेन्द्रेण गण्डस्थलविभूषितं^८ ।
 परं प्रधानं परमं परमात्मानमीश्वरं ॥ २५ ॥
 कूतं ब्रह्मेश्वरैषैश्च राधावक्षःस्थलस्थितं ।
 वेदानिर्बचनीयच्च स्वेच्छामयमनीश्वरं ॥ २६ ॥
 नित्यं सत्यं निर्गुणच्च ज्योतीरूपं सनातनं ।
 प्रकृतेः परमीशानं भक्तानुग्रहकातरं ॥ २७ ॥
 कोटिकन्दर्पलावण्यलीलाधाममनोहरं ।
 अयूरपुच्छचूडच्छ वरं वंशीधरं परं ॥ २८ ॥
 द्विद्वा तमङ्गुतं रूपं तुष्टाव कमलोद्धवः ।
 गणेशः श्रेष्ठः शमुश्च तदन्ये मनयः सुराः ॥ २९ ॥

ब्रह्मोवाच ।

परं ब्रह्म परं धाम परमात्मानमीश्वरं ।
 वन्दे वन्द्यच्च सर्वेषां सर्वकारणकारणं ॥ ३० ॥
 सर्वेश्वरं सर्वरूपं सर्वादं सङ्ग्रीडितं ।
 वेदावेद्यच्च विद्विन्नर्न दृष्टं^९स्वप्नगोचरे ॥ ३१ ॥

^७ विभूषितमिति P.

^८ विभूषितं T.

^९ श्रुतिगोचरे इति R.

श्रीमहादेव उवाच ॥

सिङ्गस्वरूपं सिङ्गाद्यं सिङ्गवीजं सनातनं ।
प्रसिङ्गं सिङ्गिदं शान्तं सिङ्गानाच्च गुरोर्गुरुं ॥ ३२ ॥
वन्दे वन्द्यच्च महतां परात्परतरं विभुं ।
स्वात्मारामं पूर्णकामं भक्तानुग्रहकातरं ॥ ३३ ॥
भक्तप्रियच्च भक्तेशं स्वभक्तिदास्यदं परं ।
स्वपदप्रदमेकच्च दातारं सर्वसम्पदां ॥ ३४ ॥

अनन्त उवाच ॥

वक्त्राणाच्च सहस्रेण किं वा स्तौमि ^{१०}श्रुतिश्रुतं ।
कोटिभिः कोटिभिर्बैक्षैः को वा स्तोतुं स्तमः प्रभो ॥ ३५ ॥
किमु स्तोष्यति शम्भुश्च पञ्चवक्त्रेण वाञ्छितं ।
कर्ता चतुर्णां वेदानां किं स्तोष्यति चतुर्मुखः ॥ ३६ ॥
पड्वक्त्रो गजवक्त्रश्च देवाश्च मुनयोऽपि वा ।
वेदा वा किं वेदविदः स्तुवन्ति प्रकृतेः परं ॥ ३७ ॥
वेदानिर्वचनीयच्च वेदा निर्वक्तमस्तमाः ।
वेदविज्ञातवाक्येन विद्वांसः किं स्तुवन्ति तं ॥ ३८ ॥

श्रीगणेश उवाच ॥

मूर्खो वदति विष्णाय बुधो वदति विष्णवे ।
नम इत्येवमर्थञ्च द्वयोरेव समं फलं ॥ ३९ ॥
यस्मै इत्तच्च यज्ञानं ज्ञानदाता हरिः स्वयं ।

^{१०} वेदाङ्गा इति T.

ज्ञानेन तेन स स्तौति भावग्राही जनार्हनः ॥ ४० ॥

एकवक्षोऽनेकवक्षो मूर्खो विद्वान् स्वकर्मणा ।

अधनी च धनी वापि सपचो वाय्यपञ्चकः ॥ ४१ ॥

कर्मणां परमीशञ्च स्तोतुं को वाय्यनृतम् ।

यथाशक्ति स्तुतिः पूजा वन्दनं स्मरणं हरः ॥ ४२ ॥

संकीर्तनञ्च भजनं जपनं बुद्धानुक्रमं ।

कुर्वन्ति सन्तोऽसन्तश्च सन्ततं पुरमात्मनः ॥ ४३ ॥

कार्त्तिकेय उवाच ॥

सर्वान्तरात्मा भगवान् ज्ञानञ्च सर्वजीविनां ।

ज्ञानानुरूपं स्तवनं सन्तो नैवहसन्ति तं ॥ ४४ ॥

भवेषु चिविधो लोकोऽप्युत्तमो मध्यमोऽधमः ।

सर्वे स्वकर्मवश्वगा निषेकः केन वार्यते ॥ ४५ ॥

सर्वेश्वरञ्च संवीच्य सर्वे वदति मत्रमुं ।

मदीश्वरस्य समता सर्वेषु किङ्करेषु च ॥ ४६ ॥

भजन्ति केचित् शुद्धान्तं परमात्मानमीश्वरं ।

केचित्दंशमंशाशं प्राप्नुवन्ति कर्मण तं ॥ ४७ ॥

धर्म उवाच ॥

अहं साक्षी च सर्वेषां विधिना निर्मितः पुरा ।

विधातुश्च विधाता त्वं सर्वश्वर नमोऽस्तु ते ॥ ४८ ॥

देवा ऊचुः ॥

यं स्तोतुमसमर्थश्च सहस्रायः स्वयं विधिः ।

ज्ञानाधिदेवः शमश्च तं स्तोतुं किं वयं क्षमः ॥ ४९ ॥

वेदा ऊचुः ॥

किं जानोमो वयं के वायनन्तेशस्य यो गुणः ।
वयं वेदास्वमस्ताकं कारणस्यापि कारकः ॥ ५० ॥

मुनय ऊचुः ॥

यदि वेदा न जानन्ति माहात्मं परमात्मनः ।

^{११}न जानीमस्तव गुणं वेदानुसारिणो वयं ॥ ५१ ॥

सरस्वत्युवाच ॥

विद्याधिदेवताहन्त्र वेदा विद्याधिदेवकाः ।

वेदाधिदेवो धाता च तटीशं स्तौमि किं प्रभो ॥ ५२ ॥

पद्मोवाच ॥

यत्पादपद्मं पद्मेशः शेषाश्चान्ये सुरास्तथा ।

ध्यायन्ते मुनयो देवा ध्याये तं प्रकृतेः परं ॥ ५३ ॥

सावित्र्युवाच ॥

सावित्री वेदमाताहं वेदानां जनको विधिः ।

त्वामेव धत्ते धातारं नमामि चिगुणात् परं ॥ ५४ ॥

श्रीपार्वत्युवाच ॥

तव वक्षसि राधाहं रासे दृन्दावने वने ।

महालक्ष्मीश्च वैकुण्ठे पादपद्मार्च्छने रता ॥ ५५ ॥

श्वेतद्वीपे सिन्धुकन्या विश्वोरुरसि भूतले ।

ब्रह्मलोके च ब्रह्माणी वेदमाता च भारती ॥ ५६ ॥

^{११} किं जानोम इति P. R.

तवाज्ञया च देवानामाविभूता च तेजसि ।
 निहत्य दैत्यान् देवारीन् दत्वा राज्यं सराय च ॥ ५७ ॥
 तत्पश्चादक्षकन्याहमधुना पार्वती हरे ।
 तवाज्ञया हरकोडे त्वङ्का प्रतिजन्मनि ॥ ५८ ॥
 नारायणप्रिया शश्वत्तेनं नारायणी श्रुतौ ।
 विष्णोरहं पराशक्तिर्विष्णुमाया च वैष्णवी ॥ ५९ ॥
 अनन्तकोटि ब्रह्माण्डं मया सम्मोहितं सदा ।
 विदुषां रसनाये च प्रत्यक्षं हि सरखती ॥ ६० ॥
 महाविष्णोश्च माताहं विश्वानि यस्य लोमसु ।
 रासेखरी च सर्वाद्या सर्वशक्तिस्वरूपिणी ॥ ६१ ॥
 तद्रासे^{१२}धारणाद्राधा विद्विज्ञः परिकीर्तिता ।
 परमानन्दपादाञ्जं वन्दे सानन्दपूर्वकं ॥ ६२ ॥
 गत्पादपद्मं ध्यायन्ते परमानन्दकारणं ।
 प्राद्यपद्मेशशेषाद्या मुनयो मनवः सरगः ॥ ६३ ॥
 योगिनः सन्ततं सन्तः सिङ्घाश्च वैष्णवास्तथा ।
 अनुग्रहं कुरु विभो वुद्दिशक्तिरहं तव ॥ ६४ ॥
 श्रुतिं सर्वकृतं स्तोचं यः पठेत् संयतः शुचिः ।
 श्रहैव च सुखं भुक्ते यात्यन्ते श्रीहरेः पदं ॥ ६५ ॥
 विनिवृत्तेषु च देवेषु देवीषु मुनिषुङ्गवे ।
 उपवर्हणगन्धवः स्तुतिं कर्तुं समुद्यतः ॥ ६६ ॥

^{१२} धारणादित्यस्य स्थाने राधनादिति समविनुमर्हति ।

गच्छ उवाच ॥

वन्दे नवघनश्यामं पीतकौपेयवाससं ।
 सानन्दं सुन्दरं शुद्धं श्रीकृष्णं प्रकृतेः परं ॥ ६७ ॥
 राधेशं राधिकाप्राणवज्ज्ञभं वज्ज्ञवीमुतं ।
 राधासेवितपादाङ्गं राधावक्षःस्थलंस्थितं ॥ ६८ ॥
 राधानुं राधिकेष्टं राधापहृतमानसं ।
 राधाधारं भवाधारं सर्वाधारं नमामि तं ॥ ६९ ॥
 राधाहृत्यद्गमधे च वसन्तं सन्ततं शुभं ।
 राधासहचरं शश्वत् राधाज्ञापरिपालकं ॥ ७० ॥
 ध्यायने योगिनो योगात् सिद्धाः सिद्धेश्वराश्च यं ।
 तं ध्यायं सततं शुद्धं भगवन्तं सनातनं ॥ ७१ ॥
 सेवने सन्ततं सन्तो ब्रह्मेशशेषपसज्जकाः ।
^{१३} सेवने निर्गणं ब्रह्म भगवन्तं सनातनं ॥ ७२ ॥
 निर्लिप्तञ्च निरीहञ्च परमात्मानमीश्वरं ।
 नित्यं सत्यञ्च ^{१४} परमं भगवन्तं सनातनं ॥ ७३ ॥
^{१५} यं स्वष्टेरादिभूतञ्च सर्ववीजं परात्परं ।
 योगिनस्तं प्रपद्यन्ते भगवन्तं सनातनं ॥ ७४ ॥
 वीजं नानावताराणां सर्वकारणकारणं ।
 वेदावेद्यं वेदवीजं वेदकारणकारणं ॥ ७५ ॥
 योगिनस्तं प्रपद्यन्ते भगवन्तं सनातनं ।

^{१३} सेवेहं T.

^{१४} सेवेहं T.

^{१५} संस्कृते: T.

इत्येवमुक्ता गन्धर्वः पपात धरणीतसे ॥ ७६ ॥
 नाम दण्डवद्धमौ देवटेवं परात्परं ।
 इति तेन कृतं स्तोत्रं यः पठेत् प्रयतः शुचिः ॥ ७७ ॥
 इहैव जीवन्मत्तश्च परे याति पराङ्गतिं ।
 इरिभक्तिं इरेहर्दास्यं गोलोके च निरामयः ॥
 पार्षदप्रवरत्वञ्च लभते नाथ संशयः ॥ ७८ ॥
 इति शीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानामृतसारे प्रथमैकरात्रे गन्धर्वकृतस्तोत्रं नाम
 दादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

श्रीशुक उवाच ।

स्तोत्रान्तरे च काले च किं रहस्यं बभूव ह ।
 तत्त्वे कथय भद्रन्ते भगवन् भगवद्वचः ॥ १ ॥

श्रीब्यास उवाच ॥

स्तोत्रान्तरे च काले च गन्धर्वश्चोपवर्हणः ।
 उपाच ब्रह्मसदसि भगवन्तं सनातनं ॥ २ ॥
 सम्बद्वैरहं शसनाधुना देवहृतुना ।
 तेषानामग्निपञ्चश्च प्रदीपश्च मुमेखवत् ॥ ३ ॥
 अपुना च त्वयि गते भस्मसान्मां करिष्यति ।
 अतो रक्ष जगन्नाथ मां समुद्घर्महसि ॥ ४ ॥
 तदंशशूकरेणैव धरोद्धारः कृतः पुरा ।

हिंगश्याखं महादैत्यं निहत्य चावलीलया ॥ ५ ॥
 पाद्मपद्मार्चितपदे पद्मे ते शरणागतं ।
 मामनाथं भयाकानं रक्ष रक्ष सुरानलात् ॥ ६ ॥
 गन्धर्वस्य वचः श्रुत्वा प्रहस्य जगदीश्वरः ।
 उवाच श्वक्या वाचा ब्रह्मेशो ब्रह्मसंसदि ॥ ७ ॥

श्रीभगवानुवाच ।

गन्धर्वराज प्रवर स्थिरो भव भयं त्यज ।
 शुभाश्रयस्य भक्तस्य भयं किन्ते मयि स्थिते ॥ ८ ॥
 सर्वेभ्योऽपि भयं नास्ति मङ्गतानामकर्मणां ।
 जन्ममृत्युजराव्याधिभयं तेषां न विद्यते ॥ ९ ॥
 मन्मन्त्रोपासकश्चैव स्वतन्त्रोनित्यविग्रहः ।
 पुनर्न विद्यते जन्म मन्त्रग्रहणमाचतः ॥ १० ॥
 नास्ति कालाङ्गयं तस्य न निषेकाद्विधेरपि ।
 मन्त्रग्रहणमाचेण मुच्यते सर्वकर्मणः ॥ ११ ॥
 मन्मन्त्रो हि दहेत्यापं कोटिजन्मकृतच्च यत् ।
 सुदीप्तो ज्वलदग्निश्च तण्पुञ्चं दहेद्यथा ॥ १२ ॥
 मन्मन्त्रग्रहणाद्योगान्मन्त्रामग्रहणस्य वा ।
 तेषां पापानि वेपन्ते कोटिजन्मकृतानि च ॥ १३ ॥
 यमस्तन्नामलिखनं दूरीभूतं करोति च ।
 अन्ते दास्यच्च लभते गत्वा गोलोकमुक्तम् ॥ १४ ॥
 यावदायुध्मेत् तावत् स्वतन्त्रो मन्त्रकुञ्चरः ।
 ततः पापाः पलायन्ते वै न तेयादिवोरगाः ॥ १५ ॥

तेषाच्च पादरजसा सद्यः पूता वसुन्धरा ।
 पूनाति सर्वतीर्थानि दूरतो दर्शनादपि ॥ १६ ॥
 पूतश्च पवनो वह्निर्जलञ्च तुलसीदलं ।
 पूतान्येव हि तीर्थानि गङ्गादीनि च गायन ॥ १७ ॥
 पूता सुशीला धर्मिष्ठा मन्त्रता स्त्री पतिव्रता ।
 मन्मन्त्रोपासकाश्वेव तथ्यः पूतोत्तमाः सदा ॥ १८ ॥
 मन्मन्त्रोपासकानाच्च तीर्थस्तानं व्रतं सत ।
^१आङ्ग दानं पूजनञ्च यथा चर्वितचर्वनं ॥ १९ ॥
 अन्त्या तीर्थानि पूतानि स्वतः पूतो हि वेषणावः ।
 तत्तन्त्रञ्च तथा दानमलं आङ्गञ्च निष्फलं ॥ २० ॥
 आङ्गस्य सम्प्रदानञ्च कर्त्तश्च पुरुषवयं ।
 पुरुषाणां शतं मुक्तं को भक्ते आङ्गवस्तु च ॥ २१ ॥
 क्लेचिदेव वदन्तीति पितृलोकार्थमंव च ।
 तद्विरुद्धञ्च ते तुष्टा मन्त्रग्रहणमाचतः ॥ २२ ॥
 तेषां शुभाशिषं कर्म नैव भोगाय कल्पते ।
 देवान्नप्रभवेदत्स सिङ्घान्ये यथाङ्गुरः ॥ २३ ॥
^३साक्षात्करोति तेषाच्च कर्ममूलनिकृत्तनं ।
 मन्मन्त्रोपासकादन्ये कर्मभोगञ्च भुज्ञते ॥ २४ ॥
 अया स्वयं प्रदत्तश्च स्वमन्त्रः पुरुषाय च ।
 अरद्वाराङ्गुहित्वा भक्तं मुक्तं करोम्यहं ॥ २५ ॥

^१ भक्तादिति R. भक्ता इति P.

^२ तदत्तमिति P.

^३ साक्षात्करोति R. T.

मया प्रदत्तमन्वश्च पुरा सृत्युच्छयस्तथा ।
 सृत्युच्छयाय गोलोके शुद्धसत्त्वगुणाय च ॥ २६ ॥
 पुनः सनक्तुमाराय धर्माय ब्रह्मणे तथा ।
 कपिलाय च शेषाय गणेशाय महामते ॥ २७ ॥
 नारायणर्षये चैव धर्मपुच्चाय धीमते ;
 पुनर्महादिष्ठावेच विश्वान्ति यस्य लोमसु ॥ २८ ॥
 कालाधिष्ठातृदेवाय तस्मै सर्वान्तकाय च ।
 उपेन्द्राय च कामाय भृगवेऽङ्गिरसे तथा ॥ २९ ॥
 सरस्वत्यै च पद्मायै राधायै विरजातरे ।
 सावित्र्यै विष्णमायायै पार्षदेभ्यश्च पुच्चक ॥ ३० ॥
 तुर्यं न दत्तो मन्त्रोऽच श्रूयतां तन्निमित्तकं ।
 जनिष्यसि शूद्रयोनौ ब्रह्मणो वाक्यपालनात् ॥ ३१ ॥
 इत्येवं कथितं सर्वं गच्छ वत्स यथा सुखं ।
 द्वादशाब्दान्तरे शूद्रयोनौ देवाज्ञनिष्यसि ॥ ३२ ॥
 पञ्चवर्षाभ्यन्तरे च मन्मर्चं प्राप्य विग्रहः ।
 दशाब्दान्ते वपुस्त्वक्ता ब्रह्मपुच्चो भविष्यसि ॥ ३३ ॥
 मन्मन्तं पुनरेवेति शम्भुवक्त्राक्षभिष्यसि ।
 इत्येवमुक्ता सर्वात्मा तचैवान्तरधीयत ॥ ३४ ॥
 गन्धर्वः प्रययौ तस्माद्योषिद्धिः सह पुच्चक ।
 इत्येवं कथितं सर्वं पूर्वदत्तान्तमेव च ॥ ३५ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वितसारे प्रथमैकरात्रे गन्धर्वमोक्षयं जा-
 नयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

पतुहृष्टोऽधायः ।

—८—

श्रीमुक उवाच ।

प्रयाते राधिकानाथे गोलोकञ्ज्ञ निरामयं ।

बभूव किं रहस्यञ्ज्ञ गते गन्धर्वपुङ्गवे ॥ १ ॥

श्रीब्राह्म उवाच ॥

सर्वे देवाश्च मनुयः प्रयाते परमात्मनि ।

सर्वे बभूव स्तं तृष्णीं वयांसीव दिनात्यये ॥ २ ॥

उवाच शमुर्वह्याणं नीतिसारविशारदं ।

आनाधिदेवो भगवान् परिणामसुखं वचः ॥ ३ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

रक्षिता यस्य भगवान् कल्याणं तस्य सन्ततं ।

स्यस्य विघ्नकर्ता च रक्षितुं तञ्ज्ञ कः स्थमः ॥ ४ ॥

स्त्रृतिमाचेण निर्विघ्ना ये च लघणपरायणाः ।

विघ्नं कर्तुं के समर्थास्तेषाच्च मुनयः सुराः ॥ ५ ॥

कोपामीनां स्थलं कुच स्तम्भितानाञ्ज्ञ साम्रातं ।

देवानाञ्ज्ञ मुनीनाञ्ज्ञ क्षणेनैवेष्वरेज्जया ॥ ६ ॥

यदि तिष्ठन्ति भूमौ च दग्धशस्या वस्त्वय ।

जले यदि ततस्तप्तं नष्टास्ते जलजन्तवः ॥ ७ ॥

^१ जले यदि च तत् सुप्रसिति ।

स्थले दहन्ति लोकांश्च वृक्षांश्च प्रलयामयः ।
 विधानं कर्तुमुचितमेषाच्च जगतां गिधे ॥ ८ ॥
 त्वमेव धाता ज़गतां पिता च विष्णुरीश्वरः ।
 कालामिरुद्रः संहर्ता नेदानीं प्रलयक्ष्मः ॥ ९ ॥
 एते विषयिणः सर्वे कृष्णस्य परमात्मनः ।
 आच्चावहाश्च सततं दिक् गालाश्च दिग्गीश्वराः ॥ १० ॥
 तस्यैवाच्चावहो धर्मः साक्षी च कर्मणां वृणां ।
 भ्रमन्ति विषये शश्वन्मोहिता मायथा हरेः ॥ ११ ॥
 अहं न पाता न स्वष्टा न संहर्ता च जीविनां ।
 निर्लिप्तोऽहं तपस्वी च हरेराराधनोन्मुखः ॥ १२ ॥
 संहारविषयं मह्यं श्रीकृष्णश्च पुरा ददौ ।
 इत्वा रुद्राय तदहं तपस्यासु रतो हरेः ॥ १३ ॥
 तदर्चनेन ध्यानेन तपसा पूजनेन च ।
 स्तवेन कवचेनैव नाममन्त्रजपेन च ॥ १४ ॥
 मृत्युञ्जयोऽहमधुना न च कालाङ्गयं मम ।
 कालः संहरते सर्वं मां विना च तथेश्वरं ॥ १५ ॥
 पुरा सर्वादिसर्गे च कथचित् स्वष्टुरेव च ।
 भालोङ्गवाश्च ते रुद्रास्तेष्वेकोऽहञ्च शङ्करः ॥ १६ ॥
 कल्पश्च ब्रह्मणः पाते लये प्राकृतिके तथा ।
 सर्वे नष्टा विषयिणः न भक्ताश्च यथेश्वरः ॥ १७ ॥
 असंख्यब्रह्मणः पातः कल्पश्चासङ्ग एव च ।
 समतीतः कतिविष्ठो भविता वा पुनः पुनः ॥ १८ ॥

श्रीकृष्णस्य निमेषेण ब्रह्मणः पतनं भवेत् ।
 तत्र प्राक्षतिवाः सर्वे तिरोभूताः पुनः पुनः ॥ १६ ॥
 न प्राक्षतो न विषयी नित्यदेही च वैष्णवः ।
 हर्वर्वरेणामरोऽहं^२ शिवाधारस्तस्ततः ॥ २० ॥
 उलगुतञ्ज्ञ विश्वौघं लये प्रवृत्तिके ध्रवं ।
 आब्रह्मलोकार्थ्यनं परं कृष्णालयं विना ॥ २१ ॥
 सर्वा देव्यो विलीनाश्च कृष्णः सत्यं मुनिश्चितं ।
 सर्वे पुमांसो लीनाश्च सत्ये नित्ये सनातने ॥ २२ ॥
 अहं कृष्णश्च प्रवृत्तिः पार्षदप्रवरो हरेः ।
 नित्यं नित्या विद्यमाना गोलोके च निरामयं ॥ २३ ॥
 एक ईशो न द्वितीय इति सर्वादिमर्गतः ।
 नहि नश्यन्ति तद्गताः प्रकृतिप्राकृते लये ॥ २४ ॥
 तत्त्व भक्तोत्तमानाच्च सततं स्मरणेन च ।
 नायुर्व्ययो नहि भवेत् कथं मृत्युर्भविष्यति ॥ २५ ॥
 न वासुदेवभक्तानामशुभं विद्यते क्वचित् ।
 तेषां भक्तोत्तमानाच्च सततं स्मरणेन च ॥ २६ ॥
 अन्ममृत्युजराव्याधिभयं नायपजायते ।
 अच कल्पे भवान् ब्रह्मा व्यवस्थाता च कर्मसु ॥ २७ ॥
 अलं कोपानलानाच्च विधानं यदिधे कुरु ।
 शम्भोश्च वचनं श्रुत्वा कम्पितः कमलासनः ॥

^२ शिवाधारस्तः शिव इति R.

स्तुलञ्जकार वह्नीनामाञ्चया शङ्करस्य च ॥ २८ ॥

.ब्रह्मोवाच ॥

ज्वरस्त्रिपादस्त्रिशिराः पदभुजो नवलोचनः ।

भस्मप्रहरणे रौद्रः कालान्तकयमोपमः ॥ २९ ॥

भवे भवतु सर्वच भवकोपानलोऽवना ।

प्राक्तेषु च देहेषु व्यापारोऽस्य मया कृतः ॥ ३० ॥

ममकोपानलः शस्मो संखृताग्निर्दिजस्य च ।

भवे भवतु सर्वच व्यापारोऽस्य मया कृतः ॥ ३१ ॥

^३शेषस्य कोपवह्निश्च शेषास्येऽस्वधुना शिव ।

यतो विश्वञ्च प्रलये दग्धगोमयपिण्डवत् ॥ ३२ ॥

वह्नेर्मुखालयो विश्वे व्यवहाराग्निरीश्वरः ।

भवत्वेव हि सर्वच सर्वेषामुपकारकः ॥ ३३ ॥

धर्मास्यकोपवह्निश्च कृष्णाग्निश्च भवत्वयं ।

अधर्मं कुर्वतां सर्वं दाहनञ्च करिष्यति ॥ ३४ ॥

सूर्यकोपानलश्चायं दावाग्निश्च वनेषु च ।

स्थितिरस्य तरोः स्फन्द्ये तङ्गच्छ्याः पशुपक्षिणः ॥ ३५ ॥

चन्द्रकोपानलो विश्वे कामिनां विरहानलः ।

दम्पत्योर्विरहे शश्वद्व्यति स्तु इयोस्तनुं ॥ ३६ ॥

इन्द्रकोपानलः सद्यो वज्राग्निश्च बभुव ह ।

उपेन्द्रस्यानलश्चैव विद्युदेव भवत्वयं ॥ ३७ ॥

^३ शेषस्येति ॥.

रुद्राणामास्यवह्निश्च महोल्कामिर्भवत्यं ।
 गणेशामिः पृथिव्यान्तु यथास्थाने तु *तिष्ठति ॥ ३८ ॥
 यच्च तिष्ठेत्तदुपरमेवं विदुर्बुधाः ।
 स्खन्दकोपानलस्त्रैव रणास्त्रामिर्भूव ह ॥ ३९ ॥
 कामेतराणां देवानां मुनीनाच्च मुखानलः ।
 जग्राहोर्वमुनिस्तत्र तेजसि ब्रह्मणः सुतः ॥ ४० ॥
 स्वदक्षिणोरौ स मुनिः संस्थाप्य वेदमन्तः ।
 ब्रह्माणच्च नमस्कृत्य शङ्करं तपसे ययौ ॥ ४१ ॥
 कालेन तस्मान्त्रिःस्त्रिय समुद्रं वाडवानलः ।
 स वभूव पुरा पुच्च परमौर्बानलः स्वयं ॥ ४२ ॥
 कामामिमुख्यनं दृष्ट्वा विचिन्त्य मनसा विधिः ।
 समालोच्य मुरैः सार्वं मुनीन्द्रैः सह संसदि ॥ ४३ ॥
 आशुहाव स्त्रियः सर्वाः सुब्रताश्च पतिव्रताः ।
 आयथुर्योषितः सर्वास्ता ऊचुः कमलोङ्गवं ॥ ४४ ॥

स्त्रिय ऊचुः ॥

मिमस्मान् ब्रूहि भगवन् शाश्वि नः करवाम किं ।
 मालोच्य मनसा सर्वं देहि भारं वयं स्त्रियः ॥ ४५ ॥

ब्रह्मोवाच ॥

एहीता मदनामिष्व मैथुने मुखदायकं ।
 विश्वे च योषितः सर्वाः शश्वत्कामा भवन्तु च ॥ ४६ ॥

* तिष्ठति R.

दुद्राव कामस्तस्माच्च तत्पश्चात् सा दधाव च ।
जहसुद्देवताः सर्वा मुनयश्चापि संसदिः ॥ ६६ ॥
लच्छिता योषितः सर्वास्तां वारयितुमक्षमाः ।
सर्वे चक्रः परीहासं स्त्रीवर्गं शङ्करादयः ॥ ६७ ॥
कामं न लभ्या सा च स्त्री निर्दृत्यागत्य संसदि ।
तमश्चिनीकुमारच्चायुवाच् सुरसन्निधौ ॥ ६८ ॥

कृत्याकामिन्युवाच ॥

मां भजस्व रवेः पुच्च प्रियां रसवतीं मुदा ।
शृङ्गारे सुखदां शान्तां परां कामातुरां वरां ॥ ६९ ॥
तवया सार्वं भ्रमिष्यामि सुन्दरे गहने वने ।
रहसि रहसि क्रीडां करिष्यामि दिवानिशं ॥ ७० ॥
मधुपानच्च दास्यामि वासितं चामलं जलं ।
सकर्पूरच्च ताम्बूलं भोगवस्तु मनोहरं ॥ ७१ ॥
शथ्यां मनोरमां कृत्वा सपुष्यचन्दनचिर्तां ।
भगवन्तं करिष्यामि पुष्पचन्दनचिर्तं ॥ ७२ ॥

कुमार उवाच ॥

वचनं वद वामे मामात्मनो हृदयज्ञमं ।
विहाय कपटं कान्ते कपटं धर्मनाशनं ॥ ७३ ॥
स्त्रीधर्मं स्त्रीमनस्तामं स्त्रीखभावच्च कीटृशं ।
तदाचारं कतिविधं तन्मां व्याख्यातुमर्हसि ॥ ७४ ॥
अश्चिनीजवचः श्रुत्वा कामार्त्ता तमुवाच सा ।
कामार्त्तानां क्व लज्जा च क्व भयं मानमेव च ॥ ७५ ॥

कामिन्युवाच ॥

स्थानं नास्ति क्षणं नास्ति नास्ति दूती तदुत्तमा ।
 तेनैव युवतीनाच्च सतीत्वमुपजायते ॥ ७६ ॥
 सुवेशं कामुकं दृष्ट्वा कामिनी मदनातुरा ।
 तद्गाच्च पुलकितं योनौ कण्डूयनं परं ॥ ७७ ॥
 विचेतना भवेत् सा च कामचरप्रपीडिता ।
 सर्वं त्यजति तद्वेतोः पुच्छं कालं गृह्णं धनं ॥ ७८ ॥
 लब्ध्वा युवानं पुरुषं देशत्यागं करोति सा ।
 तदुत्तमं पुनर्लब्ध्वा तं त्यजेत्सा क्षणेन च ॥ ७९ ॥
 विषं दातुं समर्था सा स्वामिनं गुणिनां वरं ।
 स्तुच्छं युवानं सम्माय्य सर्वम्बं दातुमुत्का ॥ ८० ॥
 अजोकुलभयं लज्जां धर्मं बन्धुं यशः प्रियं ।
 सम्माय्य रतिशूरच्च युवानं सुरतोमुखं ॥ ८१ ॥
 सुट्टयं मुन्द्रमुखं शश्वन्मधुरितं वचः ।
 शूदयं क्षुरधाराभं को वा जानाति तन्मनः ॥ ८२ ॥
 विद्युच्छटा जले रंगवा चास्थिता च यथाच्चरे ।
 यथाऽस्थिरा च कुलटाप्रीतिः स्वप्नच्च तद्वचः ॥ ८३ ॥
 कुलटानां न सत्यच्च न च धर्मो भयं दया ।
 न लौकिकं न लज्जा स्वाज्ञारचिन्ता निरन्तरं ॥ ८४ ॥
 खप्ते जागरणे चैव भोजने शयने सदा ।
 निरन्तरं कामचिन्ता जारे स्तेहो न चान्यतः ॥ ८५ ॥

कुलटा नरघातिभ्यो निर्द्या दुष्टमानसा ।
 जारार्थे च सुतं हन्ति बान्धवस्य च का कथा ॥ ८६ ॥
 न हि वेदा विदन्त्येवं कुलटाहृदयङ्गमं ।
 कथं देवाश्च मनयः सन्तो जानन्ति निश्चयं ॥ ८७ ॥
 रतिशूरं प्रियं दृष्ट्वा चीरं घृतमिवाचरेत् ।
 गते वयसि जीर्णं तं विषं दृष्ट्वा त्यजेत्क्षणात् ॥ ८८ ॥
 न विश्वसेयुक्तां दुष्टां तस्मात् सन्तो हि सन्ततं ।
 न रिपुः पुरुषाणां च दुष्टास्त्रीभ्यः परो भुवि ॥ ८९ ॥
 विषं मन्त्रादुपशमं जलाद्विश्वं निश्चितं ।
 अग्नेश्वरं^७ करण्टकोच्छन्नं दुर्जन्नः स्तवनादशः ॥ ९० ॥
 लुभ्दो धनेन राजा च सेवया सततं वशः ।
 मित्रं स्वच्छस्त्रभावेन भयेन च रिपुर्वशः ॥ ९१ ॥
 आदरेण वशो विप्रो युवती प्रेमभारतः ।
 बन्धुर्वशः समतया गुरुः प्रणतिभिः सदा ॥ ९२ ॥
 मूर्खो वशः काथायां च विद्वान् विद्याविचारतः ।
 न हि दुष्टा च कुलटा^८ पुंसश्च वशगा भवेत् ॥ ९३ ॥
 स्वकार्यं तत्परा शश्वत् प्रीतिः कार्यानुरोधतः ।
 न सर्वस्य वृशीभूता विना शृङ्गारमुख्यनं ॥ ९४ ॥
 न प्रीत्या न धनेनैव न स्तवान्न च सेवया ।
 न प्राणदानतो वेश्या वशीभूता भवेत्क्षणं ॥ ९५ ॥

^७ करण्टकोच्छविमिति R.

^८ पुंसां T.

आहारो हिगुणस्तासां बद्विस्तासां चतुर्गुणा ।
 पञ्चणा मन्त्रणा तासां कामश्वाष्टगुणः सृतः ॥ ८६ ॥
 शश्वत्कामा च कुलटा न च वृमिश्व क्रीडया ।
 इविषा कृष्णवत्मव भूय एवाभिवर्जते ॥ ८७ ॥
 दिवानिशज्ज्व शृङ्गारं कुरुते तत्पुमान् यदि ।
 न लृप्तिः कुलटानाच्च पुमांसं ग्रस्तमिच्छति ॥ ८८ ॥
 नामिस्तृप्यति काष्ठानां नापृगानां महोदधिः ।
 नान्तकः सर्वभूतानां नाशा लृप्यति सम्यदां ॥ ८९ ॥
 न श्रेयसां मनस्तृप्तं वाडवाग्निं पाथसां ।
 न सुन्धरा न रजसां न पुंसां कुलटा तथा ॥ १०० ॥
 इत्येवं कथितं किञ्चित् सर्वं वक्तुञ्च नोचितं ।
 लक्ष्मा वीजं योषिताच्च निबोध भास्करात्मज ॥ १०१ ॥
 अत्वा च कृत्यास्त्रीवाक्यं जहसुर्मुनयः सुराः ।
 वुकुपुर्योषितः सर्वा पद्माद्या लक्जिताः सृत ॥ १०२ ॥
 लक्ष्माननानना लक्ष्मीर्निर्ययौ देवमण्डलात् ।
 न तपश्चात् पार्वती सार्जं सरस्वत्या न तानना ॥ १०३ ॥
 लक्ष्मी रोहिणी स्वाहा वारुणी च रतिः शची ।
 लक्ष्मी वभुवुरेकच प्रचकुर्मन्त्रणाच्च ताः ॥ १०४ ॥
 लक्ष्मालियं समाह्रय ता उच्चुश्च क्रमेण च ।
 लिषयामासरिष्टं तां मुगोप्यमपि योषितः ॥ १०५ ॥
 लक्ष्मा मुखे ददौ इस्तं सुशीला कमलालया ।
 लक्ष्मिजिता भव सुते शान्ता चेति शुभाग्निः ॥ १०६ ॥

महाकालश्च नन्दी च वीरभद्रः प्रतापवान् ।
 सिद्धा महर्षयश्चैव मुनयः सनकादयः ॥ ७ ॥
 योगीन्द्रा ज्ञानिनः सर्वे समूचुः शमुसंसदि ।
 यत् स्तोत्रं कवचं धानं सुभद्राय च कानने ॥ ८ ॥
 नारायणर्षिर्भगवान् ब्राह्मणाय ददौ पुरा ।
 पूजाविधानं यद्यच्च^१ पुरश्चरणपूर्वकं ॥ ९ ॥
 तदेव भगवान् शम्भुः प्रददौ नारदाय च ।
 उवाच शम्भुं देवर्थिर्योगिनाच्च गरोगुरुं ॥
 पार्वतीसन्निधौ तत्र नारदश्च महामुनिः ॥ १० ॥

नारद उवाच ॥

भगवन् सर्वथर्मज्ज^२ सर्वज्ञ सर्वकारण ।
 यद्यत्पृष्ठं मया पूर्वं तन्मां व्याख्यातुमर्हसि ॥ ११ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

यद्यत्पृष्ठं त्वया ब्रह्मान् प्रत्येकञ्च कर्मण च ।
 पुनः प्रश्नं कुरु मुने शृणुन्तु मत्सभासदः ॥ १२ ॥

नारद उवाच ॥

आधात्मिकञ्च यज्ञानं वेदानां सारमुत्तमं ।
 ज्ञानं ज्ञानिषु सारं यत् कृष्णभक्तिप्रदं शुभं ॥ १३ ॥
 निर्वाणमक्तिदेव ज्ञानं कर्ममूलनिष्टनं ।
 तत्सिद्धियोगान्मुक्तिश्च योगिनामपि वाच्छ्रितं ॥ १४ ॥

संसारविषयं ज्ञानं शश्वत् सम्मोहवेष्टितं ।
 आश्रमाणां समाचारं तेषां धर्मपरिष्कृतं ॥ १५ ॥
 चतुर्णामपि वर्णनां विधवानां महेश्वर ।
 भिन्नूणां वैष्णवाणाङ्ग यतीनां ब्रह्मचारिणां ॥ १६ ॥
 वानप्रस्थाश्रमाणां च पर्णितानां तथैव च ।
 पतिव्रतानां यद्यच्च श्रीकृष्णपूजनं च यत् ॥ १७ ॥
 यत् स्तोत्रं कवचं मन्त्रं पुरश्चरणमीमितं ।
 सर्वाह्विकमभीष्टं च विपाकं कर्मजीविनां ॥ १८ ॥
 संसारवासनाबद्धं लक्षणं प्रकल्पतीशयोः ।
 तयोः परं वा यद्ब्रह्म तस्यावतारवर्णनं ॥ १९ ॥
 कस्तल्कलावतीर्णश्च कस्तदंशस्तथैव च । .
 परिपूर्णतमः कश्च कः पूर्णः कः कलांशकः ॥ २० ॥
 कस्य वाराधने शम्भो किं फलं किं यशस्तथा ।
 अङ्गाङ्गिनोभैदफलं विस्तीर्णं निरपेक्षकं ॥ २१ ॥
 नारायणर्घिकवचं सुभद्रब्राह्मणाय च ।
 यद्भृतं किं तदेवेश तदाराध्यश्च कः सुरः ॥ २२ ॥
 अतिसंगोपनीयच्च कवचं परमाङ्गुतं ।
 सुदुर्लभच्च विश्वेषु नोक्तं मां ब्रह्मणा पुरा ॥ २३ ॥
 सनकुमारो जानाति नोक्तं तेन पुरा च मां ।
 मया ज्ञानमनापृष्टं यद्यज्ञानासि मङ्गलं ॥ २४ ॥
 वेदसारमनुपमं कर्ममलनिकृतनं ।
 तन्मे कथय भद्रेश्च मासेवानुग्रहं कुरु ॥ २५ ॥

अपूर्वे राधिकाख्यानं वेदेषु च सुदुर्लभं ।
 पुराणेष्वितिहासे च वेदाङ्गेषु सुदुर्लभं ॥ २६ ॥
 गुरोश्च ज्ञानोङ्गिरणात् ज्ञानं स्यान्मन्त्रतन्त्रयोः ।
 तत्तन्त्रं स च मन्त्रःस्यात् क्षणभक्तिर्यतो भवेत् ॥ २७ ॥
 ज्ञानं स्याद्विदुषां किञ्चिद्देवाख्यानतः प्रभो ।
 वेदकारणपूज्यस्वं ज्ञानादिष्ठातृदेवता ॥ २८ ॥
 तस्माङ्गवान् परं ज्ञानं वद वेदविदां वर ।
 मां भक्तमनुरक्तच्च शरणागतमीश्वर ॥ २९ ॥
 नारदस्य वचः अत्वा यागिनाच्च गुरोर्गुरुः ।
 भगवत्या सहालोच्य ज्ञानं वक्तुं समुद्यातः ॥ ३० ॥
 इत्येवं कथितं सर्वं पूर्वाख्यानं मनोहरं ।
 हरिभक्तिप्रदं सर्वं कर्ममूलनिकृत्तनं ॥ ३१ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे प्रथमैकरात्रे पञ्चदशोऽथायः ॥ १५ ॥
 समाप्तेदं नारदपञ्चरात्रैकरात्रं ॥ १ ॥

२ राचं ॥

प्रथमोऽथायः ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

नारायणं नमस्कृत्य परमात्मनमीश्वरं ।
 शृणु नारद वच्छामि परमं धर्ममीसितं ॥ १ ॥
 प्रकृतेः परमिष्टच्च सर्वधामभिवाच्छ्रितं । *
 स्वेच्छामयं परं ब्रह्म पञ्चरात्राभिधं स्मृतं ॥ २ ॥
 कारणं कारणानाच्च कर्ममूलनिवृत्तरं ।
 अनन्तवीजरूपञ्च स्वेदज्ञानध्यान्तदीपकं ॥ ३ ॥
 सर्वेश्वरं सर्वधामं परं वैराग्यकारणं ।
 परमं परमानन्दमायावन्यनिकृत्तनं ॥ ४ ॥
 निर्लिङ्गं निर्गणं सारं वेदानां गोपनीयकं ।
 कर्मिणां कर्मणां शश्वत् साक्षिरूपं भुनिर्मलं ॥ ५ ॥
 ब्रह्मेश्वरेष्ठप्रमुखदेववन्द्यं प्रशंसितं ।
 वेदज्ञानागोचरं तं योगिनां प्राणातः प्रियं ॥ ६ ॥

* वेदज्ञानगोचरमिति ।

सर्वाधारच्च सर्वाद्यं सर्वसन्देहभञ्जनं ।
 सर्वाभीष्टप्रदातारं सर्वेषाच्च सुदुर्लभं ॥ ७ ॥
 दुराराधच्च सर्वेषां भक्तिसाध्यच्च मुक्तिदं ।
 मङ्गल्यं मङ्गलार्हच्च सर्वविघ्नविनाशनं ॥ ८ ॥
 पवित्रं तीर्थपूतज्ञं मङ्गलानाच्च मङ्गलं ।
 वरं स्वपददातारं भक्तिदास्यप्रदं हरः ॥ ९ ॥
 पापमां पृथग्यदं शुद्धं पापेन्द्राहनानलं ।
 सर्वावतारवीजं तं सर्वावतारवर्णनं ॥ १० ॥
 श्रुतिज्ञं श्रुतिदुर्वेधं सर्वेषां श्रुतिसुन्दरं ।
 प्रसादटं चाशुतोषं प्रसादगृहासंयतं ॥ ११ ॥
 पञ्चरात्रमिदं ब्रह्मन् पञ्चसंवादमेव च ।
 यच्च पञ्चविधं ज्ञानं चिषु लोकेषु दुर्लभं ॥ १२ ॥
 कृष्णेन ब्रह्मणे दत्तं गोलोके विरजातटे ।
 निरामये ब्रह्मलोके मह्यं दत्तच्च ब्रह्मणा ॥ १३ ॥
 पुरा सर्वादिसर्गं च सर्वज्ञानप्रदं शुभं ।
 मया तुभ्यं प्रदत्तच्च ज्ञानासृतमभीमितं ॥ १४ ॥
 त्वमेव वेदव्यापाय पश्चाद्वास्यमि निश्चितं ।
 व्यासो दास्यति पुच्चाय निर्जनेऽपि शुकाय च ॥ १५ ॥
 अतः परं न दातव्यं यस्मै कस्मै च नारद ।
 विना नारायणंशं तं व्यामनेवं सुप्रगयदं ॥ १६ ॥
 सत्यं सत्यस्वरूपच्च सतीसत्यवतीमुतं ।
 क्रमेण वर्णनं सर्वमेकचित्तं निशामय ॥ १७ ॥

सर्वाद्याध्यात्मिकं ज्ञानं वेदसारं मनोहरं ।
 दुर्गं नानाप्रकारच्च नानातत्त्वेषु पुच्छक ॥ १८ ॥
 सर्वसारोऽहृतं तत्र श्रीकृष्णपादसेवनं ।
 सर्वपां सम्भवं ज्ञानं निर्लिंगं भववन्धतः ॥ १९ ॥
 लक्ष्मीकमिदं शास्त्रं श्रीकृष्णेन कृतं पुरा ।
 कथयामि कथं ब्रह्मन् स्वल्पं संक्षेपतः शृणु ॥ २० ॥
 आब्रह्मस्तम्बपर्यन्तं सर्वं कृष्णं चराचरं ।
 पनस्तस्मिन् प्रलीनच्च पनरेव च सम्भवं ॥ २१ ॥
 एकं एवेश्वरः शश्वदिश्वेषु निखिलेषु च ।
 सर्वे तत्कर्मसिद्धाश्च मोहितास्तस्य मायया ॥ २२ ॥
 अनन्तस्य च कृष्णस्याप्यनन्तं गुणकीर्तनं ।
 अनन्तरूपा कीर्तिश्चाप्यनन्तं ज्ञानभेद च ॥ २३ ॥
 नामान्यश्चाप्यनन्तानि तीर्थपूतानि नारद ।
 अनन्तानि च विश्वानि विचित्रकृचिमाणि च ॥ २४ ॥
 नानाविधानि सर्वाणि जीवरूपाणि सर्वतः ।
 मध्यमानि च सूक्ष्माणि महान्ति चापि सर्वतः ॥ २५ ॥
 पृथक् पृथक् च प्रत्येकं प्रत्यक्षं सर्वजीविषु ।
 सन्ततं सन्ति ये देवाः सन्तो जानन्ति निश्चितं ॥ २६ ॥
 परमात्मस्वरूपश्च भगवान् राधिकेश्वरः ।
 निर्लिंगः साक्षिरूपश्च स च कर्मसु कर्मणां ॥ २७ ॥
 जीवस्तत्पतिविम्बश्च भोक्ता च सुखदुःखयोः ।
 क्वेचित् वदन्ति तं नित्यं कारणस्य गुणेन च ॥ २८ ॥

विद्यमानात्तिरोधानं तिरोधानाच्च समवः ।
 देहादेहान्तरं याति न स्त्युस्तस्य कुचचित् ॥ २६ ॥
 ततः प्रलीनः ^२प्रलयः परं सर्वालयालये ।
 अतो नित्यस्वरूपश्च जीव एव यथात्मकः ॥ ३० ॥
 केचिद्वदन्त्यनित्यच्च मिथ्यैव कृचिमः सदा ।
 प्रलीयते पुनस्तत्र प्रतिविम्बो यथा रवेः ॥ ३१ ॥
 यथैवशात्कुम्भेषु ^३निर्मलेषु जलेषु च ।
 प्रत्येकं प्रतिविम्बश्च दृश्य एव हि जीविनां ॥ ३२ ॥
 पुनः प्रलीयते भूर्यै जतेषु च घटेषु च ।
 एवं चन्द्रस्य बोद्धयं दर्पणे जीवनां यथा ॥ ३३ ॥
 तस्मान्नित्यं परं ब्रह्म ^४सजीवो नित्य एव सः ।
 सर्वान्तरात्मा भगवान् प्रत्यक्षं प्रतिजीविषु ॥ ३४ ॥
 अहं ज्ञानस्वरूपश्च ज्ञानाधिष्ठातृदेवता ।
 बुद्धिरूपा भगवती सर्वशक्तिस्वरूपिणी ॥ ३५ ॥
 इयं दुर्गा तव पुरो विष्णुमाया सनातनी ।
 अनया मोहिता सर्वे कृष्णभक्तं विना मुने ॥ ३६ ॥
 मनःस्वरूपो ब्रह्मा च मनोधिष्ठातृदेवता ।
 स्वयं स विषयी विष्णुः प्राणाः पञ्चस्वरूपिणी ॥ ३७ ॥
 एते ह्यभ्यन्तरे देवी चन्द्रः सूर्यश्च चक्रपोः ।
 सर्वे चन्द्रादयो देवाश्चेन्द्रियेषु पृथक् पृथक् ॥ ३८ ॥

^२ प्रलये इति P.

^३ निखिलेविति P.

^४ स जीवः इति P.

धर्मः शिरश्च सर्वेषां जठरे च हृताशनः ।
 प्राणाङ्गिन्नश्च पवनः स निश्वासः प्रकोर्त्तिः ॥ ३६ ॥
 गणेशः कण्ठदेशस्यो विश्वदो विश्वनाशकृत् ।
 स्खन्दः प्रतापरूपश्च कामो मनसि कामदः ॥ ४० ॥
 पापं पुण्यं हृदयजं लक्ष्मीः सत्त्वानुसारिणी ।
 आकण्ठदेशात् सर्वेषां रसनासु सरस्वती ॥ ४१ ॥
 सा एव मन्त्रणारूपा पृथग्भूत्यां च सर्वतः ।
 बुद्धिजाः शक्तयः सर्वा विद्यन्ते सर्वजन्तुषु ॥ ४२ ॥
 निद्रा तन्वा दया श्रद्धा तुष्टिः पुष्टिः क्षमा च क्षुत् ।
 लज्जा दृशणा तथेच्छा च शान्तिश्विन्ता जरा जडा ॥ ४३ ॥
 याते स्वामिनि यान्त्येते नरदेवमिवानुगाः ।
 चिन्ता ज्वरा च सततं श्रोभां पुष्टिच्छ देष्टिं च ॥ ४४ ॥
 सर्वेषां जीविनामेव देहोऽयं पाच्चभौतिकः ।
 पृथिवी वायुराकाशस्तेजस्तोयमिति स्मृतः ॥ ४५ ॥
 स्वदेहे च प्रपतिते स्वभागं प्राप्नुवन्ति च ।
 पृथक् पृथक् च प्रत्येकमेकमेव क्रमेण च ॥ ४६ ॥
 सङ्केतपूर्वकं नाम तत् स्मरन्ति च बान्धवाः ।
 हृदन्ति सततं भ्रान्त्या मायया मायिनस्तथा ॥ ४७ ॥
 तस्मात् सन्तो हि सेवन्ते श्रीकृष्णचरणाम्बुजं ।
 नित्यं सत्यमभयदं जन्ममृत्युजराहरं ॥ ४८ ॥
 प्रभातस्वप्रवदिश्वमनित्यं कृचिमं मुने ।
 पाद्मपद्मार्चितं पादपद्मं भज हरेसुदा ॥ ४९ ॥

मयोक्तं प्रथमं ज्ञानं ^५ज्ञानं पञ्चविधेषु च ।
द्वितीयं शूयतां वत्स यत्सारं कृष्णभक्तिदं ॥ ५० ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानाभ्युत्सारे द्वितीयरात्रे प्रथमज्ञानाध्यात्मिक-
वर्णनं नाम प्रथमोऽथायः ॥ १ ॥

द्वितीयोऽथायः ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

हरिभक्तिप्रदं ज्ञानं ज्ञानं पञ्चविधेषु च ।
विदुषां वाञ्छिता मुक्तिः सततं परमा सतां ॥ १ ॥
सा च श्रीकृष्णभक्तेश्च कलां नाईति घोडशीं ।
श्रीकृष्णभक्तसङ्गेन भक्तिर्भवति नैष्ठिकी ॥ २ ॥
अनिमित्ता च सुखदा हरिदास्यप्रदा शुभा ।
यथा ^६वृक्षलतानां च नवीनः कोमलाङ्कुरः ॥ ३ ॥
वर्जिते मेघवर्षणं शुष्काः सूर्यकरेण च ।
तथैव भक्तालापेन भक्तिवृक्षनवाङ्कुरः ॥ ४ ॥
वर्जिते शुष्कतां याति चाभक्तालापमाचतः ।
तस्माङ्क्रसहालापं कुरुते परिहितः सदा ॥ ५ ॥
याव्येवाभक्तसंसर्गद्वृष्टात् सर्पाद्यथा नरः ।
आलापाङ्गाचसंस्पर्शत् शयनात् सहभोजनात् ॥ ६ ॥

^५ पञ्चपञ्चविधेष्विति R.

^६ वृक्षस्त्रूणां चेति R.

सञ्चरन्ति च पापानि तैलविन्दुमिवामसा ।
 संसर्गजा गुणा दोषा भवन्त्येव हि जीविनां ॥ ७ ॥
 तस्मात् सतां हि संसर्गं सन्तो वाञ्छन्ति सन्ततं ।
 मने संसर्गजो दोषो वस्तुनां प्रभवेदिह ॥ ८ ॥
 हीनधातुप्रसङ्गेन स्वर्णटोषः ^१प्रजायते ।
 तस्माच्च हीनसंसर्गं न वाञ्छन्ति मनोषिणः ॥ ९ ॥
 तस्मादैषावसंसर्गं कुर्वन्ति वैषणवाः सदा ।
 कुर्वन्ति वैषणवाः शश्वत् घडविधं भजनं हरेः ॥ १० ॥
^३स्मरणं कीर्तनच्चैव वन्दनं पादसेवनं ।
 पूजनं सततं भक्त्या परं स्वात्मनिवेदनं ॥ ११ ॥
 यज्ञाति भक्तो भक्त्या च कृष्णमन्तञ्च वैषणवात् ।
 अवैषणवाङ्गृहीत्वा च हरिभक्तिं वर्षते ॥ १२ ॥
 चाण्डालादपि पापी स श्रीकृष्णविमुखो नरः ।
 निष्फलं तद्भर्त्कर्म नाधिकारी स कर्मणां ॥ १३ ॥
 शश्वदशुचिः पापिष्ठो निन्दां कृत्वा हसत्यपि ।
 भगवन्तं भागवतमात्मानं नैव मन्यते ॥ १४ ॥
 गरुमन्तात् कृष्णमन्तो यस्य कर्णे विशेदहो ।
 तं वैषणवं महापूतं प्रवदन्ति पुराविदः ॥ १५ ॥
 मन्त्रग्रहणमाचेण नरो नारायणानुजः ।
 पुरुषाणां शतैः सार्वं स्वात्मानञ्च समुद्धरेत् ॥ १६ ॥

^१ प्रसञ्जते इति R. P.

^३ अवश्यमिति R.

मातामहानां शतकं सोदरं मातरं सुतं ।
 भृत्यं कलचं बन्धुञ्च शिष्यवर्गस्तथैव च ॥ १७ ॥
 यदा नारायणक्षेत्रे मन्त्रं गृह्णाति वैष्णवात् ।
 विष्णुः पुंसां सहस्रञ्च लीलया च समुद्दरेत् ॥ १८ ॥
 मया श्रीकृष्णमन्तश्च कृष्णालये मुने पुरा ।
 गोलोके विरजातीरे नीरे श्वरनिभेऽमले ॥ १९ ॥
 शतलक्ष्मजपं कृत्वा पुण्ये दृढावने वने ।
 श्रीकृष्णानुग्रहेणैव मन्त्रः सिद्धो बभूव मे ॥ २० ॥
 ५ब्रह्मभालोङ्गवोऽहञ्च सर्वादिसर्गतो मुने ।
 प्राप्तं मृत्युञ्जयं ज्ञानं कृष्णाच्च परमात्मनः ॥ २१ ॥
 सिद्धो मृत्युञ्जयोऽहञ्च नित्यनूतनविग्रहः ।
 ब्रह्मणः पतनेनैव निमेषो मे यथा हरेः ॥ २२ ॥
 एवं तेषां पार्षदानां नास्ति मृत्युर्यथा हरेः ।
 यस्मिन्देहे लभेन्मन्त्रं वैष्णवो वैष्णवादपि ॥ २३ ॥
 पूर्वकर्माश्रितं देहं त्यक्ता स पार्षदो भवेत् ।
 पञ्चवक्त्रेण सततं तन्नामगुणकीर्तनं ॥ २४ ॥
 करोमि भार्यथा सार्डं पञ्चाभ्याच्चापि नारद ।
 तद्विनं दुर्दिनं मन्ये मेघाच्छन्नं न दुर्दिनं ॥ २५ ॥
 यद्विनं कृष्णसंलापकथापीयूषवर्जितं ।
 तं क्षणं निष्फलं मन्ये श्रीकृष्णकीर्तनं दिना ॥ २६ ॥

* मन्त्रञ्चेति R.

५ ब्रह्मकालोङ्गव इति R.

आयुर्हरति कालश्च पुंसां तत्कीचनेन च ।
 तं चण्णं मङ्गलं मन्ये सर्वहर्षकरं परं ॥ २७ ॥
 तस्मात् पापाः पलायने वैनतेयादिवोरगाः ।
 ब्रह्मणापि पुरा लभ्यस्तस्मात्नमन्त्र एव च ॥ २८ ॥
 पद्मनाभनाभिपद्मे शतलक्ष्मं जजाप सः ।
 तदाललाप ज्ञानच्च निर्मलं हृष्टिकारणं ॥ २९ ॥
 अणिमादिकसिद्धिच्च चकार तत्प्रभावतः ।
 हृष्टिच्च विविधां कृत्वा विधाता च बभूव सः ॥ ३० ॥
 वरं तस्यै ददौ कृष्णो मत्समख्यं भवेति च ।
 शेषस्तत्कलया पूर्वं बभूव कश्यपात्मजः ॥ ३१ ॥
 तस्मात् सम्माप तन्मन्त्रं सिद्धः कोटिजपेन च ।
 सहस्रशिरसस्तस्य मस्तकस्यैकदेशतः ॥ ३२ ॥
 विश्वं सर्पपवत् सर्पस्यैकदेशे यथा मुने ।
 कूर्मस्तत्कलया पूर्वं बभूवायोनिजः स्वयं ॥ ३३ ॥
 अनन्तस्तत्पृष्ठदेशे गजेन्द्रे मशको यथा ।
 वाखाधारश्च कूर्मश्च जलाधारः समीरणः ॥ ३४ ॥
 महज्जलं महाविष्णोः प्रत्येकं लोमकूपतः ।
 महाविष्णुर्जलाधारः सर्वाधारो महज्जलं ॥ ३५ ॥
 शून्याश्रयं निराधारं परमेतन्महज्जलं ।
 तस्मिन्महज्जले शेते बभूव कलया हरेः ॥ ३६ ॥
 महज्जलं महावायुर्बभूव कलया हरेः ।
 राधागर्भोङ्गवो डिम्बः स च डिम्बोङ्गवः पुरा ॥ ३७ ॥

बभज्जु डिभः सहसा गोलोकात् प्रेरितस्तथा ।
 भूत्वा द्विखण्डं पर्तितो डिभो ममो जलार्णवे ॥ ३८ ॥
 बालश्च शेते तोये च पर्यङ्के च यथा नृपः ।
 महाविष्णोश्च लोम्नाञ्च विवरेषु पृथक् पृथक् ॥ ३९ ॥
 ब्रह्माण्डानि च प्रत्येकमसंख्यानि च नारद ।
 पृथक् पृथक्जलं आस्तं प्रतिलोक्यश्च कूपतः ॥ ४० ॥
 वायुस्तदूर्ध्वं प्रत्येकं तदूर्ध्वं कमठस्तथा ।
 शेषः कमठपृष्ठे च सहस्रमितमस्तकः ॥ ४१ ॥
 मस्तकस्यैकदेशे च डिभः सर्घपवन्मुने ।
 डिभान्तरे च ब्रह्माण्डमनित्यं कृचिमच्च तत् ॥ ४२ ॥
 डिभान्तरे च ब्रह्माण्डनिर्माणकममीप्तिं ।
 सङ्ग्रहान्तिं श्रुतिद्वारा साक्षाहृष्टं मया मुने ॥ ४३ ॥
 एवच्च सप्तपातालं यथैवाद्वालिंकागृहं ।
 प्रययुः परिनिर्माणं क्रमेण च पृथक् पृथक् ॥ ४४ ॥
 अतलं वितलच्चैव सतलच्च तलातलं ।
 रसातलं महातलं पातालं परिकीर्तिं ॥ ४५ ॥
 वितलं मुन्दरं शुद्धं निर्माणं सर्वगवन्मुने ।
 सद्गवरचितं सर्वमीश्वरेच्छाविनिर्मितं ॥ ४६ ॥
 पातालाधस्तलं शत्रुं गभीरच्च भयानकं ।
 डिभाधारं तज्जलच्च डिभाधः शेष एव च ॥ ४७ ॥
 अतलोपरि तोयच्च तोयोपरि वसुन्धरा ।
 काञ्चनी भूमिसंयुक्ता सप्तद्वीपमनोहरा ॥ ४८ ॥

सप्तसागरसंयुक्ता वनशैलमरिद्युता ।
 वर्तुला चन्द्रविम्बाभा जलमध्येऽजपचवत् ॥ ४६ ॥
 जम्बुद्वीपश्च तन्मध्ये लवणोदेन वेष्टितः ।
 लवणोदसमद्रश्च लक्ष्योजनप्रस्थकः ॥ ५० ॥
 दैर्घ्ये तस्माइशगुणो ग्रामस्य परिखा यथा ।
 उपद्वीपैर्बहुतरैः शोभायुक्तैः समन्वितः ॥ ५१ ॥
 जम्बुद्वीपे जम्बुदक्षो विस्तीर्णोऽतिविचिचकः ।
 श्यामवण्ठं पक्षफलं गजेन्द्रनिभमेव च ॥ ५२ ॥
 सुमेरुशिखरो यत्र कैलासः शङ्करालयः ।
 रत्नाकरो हिमगिरिर्दीर्पमध्ये मनोहरः ॥ ५३ ॥
 मेरोश्वाष्टसु शृङ्गेषु विचिचाविष्कृतेषु च ।
 यत्ताष्टलोकपालानामाश्रमाणि च नारद ॥ ५४ ॥
 इन्द्रो वह्निः पितृपतिनैऽनृतो वरुणो मरुत् ।
 कुवेर ईशः पतयः पूर्वादीनां दिशां क्रमात् ॥ ५५ ॥
 एतेषामालयं शुद्धं रमणीयं मनोहरं ।
 पूर्वस्मादेव प्रत्येकं क्रमेण च पृथक् पृथक् ॥ ५६ ॥
 ऊर्ध्वशृङ्गोऽतिविस्तीर्णे ब्रह्मलोकस्तदग्रतः ।
 ब्रह्मलोकोर्ध्वडिमश्च विश्वं डिमान्तरं तथा ॥ ५७ ॥
 ऊर्ध्वशृङ्गे षष्ठलोको ब्रह्मलोकस्तदूर्धतः ।
 भूर्लोकोऽपि भुवर्लोकः स्वर्लोकश्च तथैव च ॥ ५८ ॥
 जनलोको महर्लोकः सत्यलोकश्च मध्यतः ।
 चतुर्थुर्गे सत्यलोके पूर्णो धर्मश्च सन्ततं ॥ ५९ ॥

ब्रह्मलोकस्य वामे च प्रुवलोकस्तथैव च ।
 विश्वच्च ब्रह्मलोकान्तं सद्ग्रा स्तुष्टुच्च कृचिमं ॥ ६० ॥
 जम्बुदीपश्च कथितो यथा दृष्टो मयां मने ।
 सरित् शैलैर्बहुविधैः काननैः कन्दरैर्युतः ॥ ६१ ॥
 यत्र भारतवर्षच्च सर्वेषामीसितं वरं ।
 ‘कर्मश्लेचं सतां सद्ग्निः प्रशस्यं पुण्यदं परं ॥ ६२ ॥
 आविर्भावोऽत्र कृष्णस्य यत्र वन्दावनं वनं ।
 अन्यस्थाने सुखं जन्म निष्फलञ्च गतागतं ॥ ६३ ॥
 भारते च कृष्णं जन्म सार्थकं शुभकर्मजं ।
 अनेकजन्मपुण्येन साधूनां जन्म भारते ॥ ६४ ॥
 कृष्णानुग्रहतो विद्वान् लब्ध्वा च जन्म भारते ।
 न भजेत् कृष्णपादाञ्चं तदत्यन्तविडम्बनं ॥ ६५ ॥
 असार्थकं तस्य जन्म दृथा तद्वर्त्यातना ।
 निष्फलं तच्छरीरञ्च नश्वरं व्यर्थजीवनं ॥ ६६ ॥
 जीवन्मृतो हि पापी स चारडालादधमोऽशुचिः ।
 भुक्ते नित्यमभक्ष्यच्चाप्यनिवेद्यं हरेरहो ॥ ६७ ॥
 विग्रहमूलकृपमभक्ष्यञ्च नित्यं भुक्ते च शूकरः ।
 नहि कृपमभक्ष्यच्च भुक्ते स शूकराधमः ॥ ६८ ॥
 अभक्ष्यं ब्राह्मणानां तदनिवेद्यं हरेरहो ।
 अन्नं विष्णा जलं मूर्चं यद्विष्णोरनिवेदितं ॥ ६९ ॥

नित्यं पादोदकं भुक्ते नैवेद्यज्ञं हर्रह्मिज ।
 तनमन्दग्रहणं कृत्वा जीवन्मुक्तो हि भारते ॥ ७० ॥
 तस्यैव पादरजसा सद्यः पूता वसुन्धरा ।
 सर्वाख्येव हि तीर्थानि पवित्राणि च नारद ॥ ७१ ॥
 स एव शुद्धः सर्वेषु सद्यो मुक्तो महीतले ।
 पदे पदेऽश्वमेधस्य लभते निश्चितं फलं ॥ ७२ ॥
 एवम्भूत्यस्य रक्षार्थं कृष्णो दत्वा सुदर्शनं ।
 तथापि सुख्यो न प्रीतस्तं त्यक्तुमन्त्रमः क्षणं ॥ ७३ ॥
 एवम्भूतो दयासिभ्युर्भक्तानुग्रहकातरः ।
 अतः सन्तो हि तं त्यक्ता न सेवन्ते सुरान्तरं ॥ ७४ ॥
 जम्बुदीपश्च कथितः स्वर्गान्मेरुक्रमेण च ।
 अन्येषामपि द्वीपानां श्रूयतामनुवर्त्तनं ॥ ७५ ॥
 जम्बुदीपात् परः मुद्धण्डतोऽपि द्विगुणक्रमात् ।
 द्यतश्चेक्षुरसोदेन पूर्वस्माद्विगुणेन च ॥ ७६ ॥
 पूर्वस्माद्विगुणैर्युक्तः सरिच्छैलवनादिकैः ।
 नानाविभवभीगादियुक्तः शुद्धोऽतिसुन्दरः ॥ ७७ ॥
 तच क्रीडन्ति तचस्या जरारोगादिवर्जिताः ।
 न तच कर्मणो जन्म भुक्ते कर्म पुरातनं ॥ ७८ ॥
 भुक्ता शुभाशुभं कर्म स्वर्गं वा नरकं पुनः ।
 ब्रजन्ति ते क्रमेणैव मूढाः प्राक्तनतो मुने ॥ ७९ ॥
 मृक्षणद्वीपात् परः शाकद्वीपो हि सुन्दरो मुने ।
 पूर्वस्माद्विगुणो युक्तः सुरोदद्विगुणेन च ॥ ८० ॥

शकदीपात् कुशदीपो दिगुणः सुमनोहरः ।
 पूर्वस्माद्विगुणेनैव घृतोदेन समावृतः ॥ ८१ ॥
 कुशदीपाच दिगुणाद्विदीपो महामुने ।
 वृतो दधिसमुद्रेण क्रमात्तद्विगुणेन च ॥ ८२ ॥
 वकदीपाच्च दिगुणः शाल्मलिदीप एव च ।
 पूर्वस्माद्विगुणेनैव क्षीरोदेन समावृतः ॥ ८३ ॥
 श्वतदीपश्च क्षीरोदे चोपदीपो मनोहरः ।
 तच्चैव भगवान् विश्वाः सेवितः सिन्धुकन्यया ॥ ८४ ॥
 नारायणांशो वैकुण्ठः शुद्धः सत्त्वगुणाश्रयः ।
 श्यामश्चतुर्भुजः शान्तो वनमालाविभूषितः ॥ ८५ ॥
 चतुर्भुजैः श्यामवर्णैः पार्षदैः परिवारितः ।
 ब्रह्मादिभिस्तूयमानो मुनिभिः सनकादिभिः ॥ ८६ ॥
 सुखदो मोक्षदः श्रीमान् प्रदाता सर्वसम्पदां ।
 दीपश्च वर्तुलाकारो विशुद्धश्चन्द्रविम्बवत् ॥ ८७ ॥
 योजनायुतविस्तीर्णो हैर्यं च तत्समः सदा ।
 अमूल्यरत्ननिर्माणो बभूव स्वेच्छया हरे: ॥ ८८ ॥
 आत्मानं मन्यते तुच्छं विश्वकर्मा निरीच्य यं ।
^७समावृतं पार्षदानां शिविरैर्लक्ष्मकोटिभिः ॥ ८९ ॥
 उद्यानैः कल्पदृशाणां ^८संसक्तं शतकोटिभिः ।
 शतकोटिभिरष्टाभिः कामधेनुभिरावृतं ॥ ९० ॥
 पुष्पोद्यानैरावृतैश्च सरोभिः शतकोटिभिः ।

^७ समावृत इति P.^८ संयुक्त J.

गन्धर्वैर्नर्तकैः सिंहैर्योगेन्द्रैरप्सरोगणैः ॥ ६१ ॥
 तस्मात् द्वीपाच्च द्विगुणः क्रौञ्चद्वीपो मनोहरः ।
 पूर्वस्माद्विगुणेनैव जलोदेन समाप्तः ॥ ६२ ॥
 सप्त द्वीपाश्च कथिताः सरित्सागरकाननाः ।
 शैलैर्बहुविधैर्युक्ताः सुन्दरैः कन्दरोदरैः ॥ ६३ ॥
 तत्परा काञ्चनी भूमिः सर्वसत्त्वविवर्जिता ।
 तेजःस्वरूपा परमा प्रज्वलन्ती दिवानिशं ॥ ६४ ॥
 एवं डिम्बोदरस्थच्च विश्वं विश्वस्त्रजा कृतं ।
 डिम्बस्तङ्गोमकूपे च महाविष्णुश्च नारद ॥ ६५ ॥
 यावन्ति रोमकूपानि विष्णुतानि हरेरहो ।
 तावन्येव हि विश्वानि चासंख्यानि च नारद ॥ ६६ ॥
 जले शेते महाविष्णुर्जलं तत्प्रतिलोमसु ।
 जलोपरि महावायुर्बायोरुपरि कच्छपः ॥ ६७ ॥
 कच्छपोपरि शेषश्च गजेन्द्रे मशको यथा ।
 सहस्रमूर्ढः शेषस्य मस्तकस्यैकदेशतः ॥ ६८ ॥
 विश्वाधारश्च डिम्बश्च मूर्धे च सर्षपो यथा ।
 स एव च महाविष्णुः कृष्णस्य परमात्मनः ॥ ६९ ॥
 घोडशांशो भगवतः परस्य प्रकृतेः परः ।
 ब्रह्मादिस्तम्बपर्यन्तं सर्वं मिथ्यैव नारद ॥
 भज सत्यं परं ब्रह्म राधेशं चिगुणात् परं ॥ १०० ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानाह्वतसारे दितीयरात्रे भक्तिज्ञाननिरूपणं
 नाम दितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

त्रितीयोऽथायः ॥

◀◀ १० ▶▶

श्रीनारद उवाच ॥

श्रुतं नाथ किमस्तमपूर्वं परमाङ्गुतं ।
भक्तिज्ञानं परं शुद्धममलं कोमलं विभो ॥ १ ॥
अतः परं धमपरं तीर्थकीर्त्तिर्गुणान्तरं ।
ज्ञानास्तं रसं शुद्धं कथ्यतां श्रवणास्तं ॥ २ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

गुणान्तरं तीर्थकीर्त्तेः को वा वक्तुं स्त्रमो मुने ।
नाहं ब्रह्मा च शेषश्च धर्मः सूर्यस्तथैव च ॥ ३ ॥
नारायणर्षिर्भगवान् नरर्षिः कपिलस्तथा ।
सनक्लुमारो वेदाश्चाप्यन्यः को वा न भारती ॥ ४ ॥
परमात्मा यथा दृष्टः सीमा च नभसस्तथा ।
यथा दृष्टं मनश्चापि बुद्धिज्ञानं विवेचनं ॥ ५ ॥
तथा गुणश्च कृष्णस्य सर्वा ज्ञातश्च नारद ।
तथापि वक्ति तज्ज्ञानं पण्डितश्च यथागमं ॥ ६ ॥
कलाः कलांशस्तस्यापि ये ये सन्तश्च योगिनः ।
ते महान्तश्च पूज्याश्चाप्यंशं वक्तुच्च कः स्त्रमः ॥ ७ ॥
नैव कृष्णात्परो देवो नैव कृष्णात्परः पुमान् ।
नैव कृष्णात्परो ज्ञानी न योगी च ततः परः ॥ ८ ॥

नैव क्षणात्परः सिद्धस्तपरोऽपि नहीश्वरः ।
 न तत्परश्च जनको विश्वेषां परिपालकः ॥ ६ ॥
 न तत्परश्च बलवान् बुद्धिमान् कोर्त्तिमांस्तथा ।
 न तत्परः सत्यवादी दयावान् भक्तवत्सलः ॥ १० ॥
 न तत्परश्च गुणवान् सुशीलश्च जितेन्द्रियः ।
 शुद्धाशयश्च शुद्धश्च न तस्माद्वक्तवत्सलः ॥ ११ ॥
 न हि तस्मात्परो धर्मीप्रदाता सर्वसम्पदां ।
 न हि तस्मात्परः शान्तो लक्ष्मीकान्तात्परश्च कः ॥ १२ ॥
 अनन्तकोटिब्रह्माण्डो मोहितो मायया यथा ।
 सा चातिभीता पुरतो यमेव स्तोत्रमक्षमा ॥ १३ ॥
 सरस्ती जडीभूता यामेव स्तोत्रमक्षमा ।
 महालक्ष्मीश्चातिभीता पादपद्मं निसेवते ॥ १४ ॥
 प्रत्येकं प्रतिविश्वेषु महाविष्णुश्च लोमसु ।
 कोटिशः कोटिशः सन्ति देवा ब्रह्मादयो मुने ॥ १५ ॥
 यथा रेणुरसंख्यश्च तथा विश्वानि नारद ।
 एतेषामीश्वरश्चैको राधेशः प्रकृतेः परः ॥ १६ ॥
 इत्येवं कथितं किञ्चित् किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ।
 अनिरुद्ध्यः क्षणगुणो यथा विश्वं यथा रजः ॥ १७ ॥

नारद उवाच ।

राधोऽन्नवं वद विभो श्रोतुं कौतूहलं मम ।
 का वा सा कुत उत्पन्ना तत्प्रभावश्च कः शिव ॥ १८ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

सर्वादिसर्ग^१ पर्यन्तं शृणु नारद मनुखात् ।
 एकोऽयं न द्वितीयश्च देहो मे तेजसोऽन्तरे ॥ १६ ॥
 गोलोको नित्यवैकुण्ठो यथाकाशो यथा दिशः ।
 यथा स परमात्मा च सर्वेषाञ्चगतामपि ॥ २० ॥
 द्विभुजः सोऽपि गोलोके बभ्राम रासमण्डले ।
 गोपवेशश्च तरुणो जलदश्यामसुन्दरः ॥ २१ ॥
 कोटीन्दुसट्टशः श्रीमांस्तेजसा प्रच्छलन्निव ।
 अतीवसुखटश्च एकोटिकन्दर्पननिदितः ॥ २२ ॥
 हृष्टा शून्यं सर्वविश्वं ऊर्ध्वच्चाधसि तुल्यकं ।
 स्वक्षुनुखश्च श्रीकृष्णः हृष्टिं कर्तुं समुद्यतः ॥ २३ ॥
 एक ईशः प्रथमतो द्विधारूपो बभूव सः ।
 एका स्त्री विष्णुमाया या पुमानेकः स्वयं विभुः ॥ २४ ॥
 स च स्वेच्छामयः श्यामः सगुणो निर्गुणः स्वयं ।
 तां हृष्टा सुन्दरीं लोलां रतिं कर्तुं समुद्यतः ॥ २५ ॥
 सा दधाव ^२नचोवाच भीता मनसि कम्पिता ।
 तां धृत्वोरसि संस्थाप्य स उद्वाचातिलज्जितां ॥ २६ ॥
 स्त्रीजात्यधिष्ठातृदेवीं मूलप्रकृतिमीश्वरीं ।
 तत्प्राणाधिष्ठातृदेवीं तद्वामाङ्गसमुद्गवां ॥ २७ ॥

^१ उच्चान्तमिति P. R.

^२ एकोऽहं न द्वितीयश्च द्विभ्रोमतेजसोऽन्तरा ।

^३ नवोटाचेति R. P.

श्रीभगवानुवाच ।

मम प्राणाधिदेवी त्वं स्थिरा भव ममोरसि ।
 अत्र स्थानं मया दत्तं तु भ्यं प्राणेश्वरि प्रिये ॥ २८ ॥
 प्राणेभ्योऽपि प्रियतमे परमाद्या सनातनि ।
 व्यज लज्जां क्षमाशीले नवसङ्गमलज्जिते ॥ २९ ॥
 इत्येवमुक्ता तां देवीं प्रियां कृत्वा स्ववक्षसि ।
 चुचुम्ब गरुडं कठिनमाशिश्लेष स्तनं मुदा ॥ ३० ॥
 शयां रतिकरीं कृत्वा पयःफेणनिभां शुभां ।
 सुगन्धिवायुसंयुक्तां पुष्पचन्दनचर्चितां ॥ ३१ ॥
 स रेमे रामया सार्वं यावद्वै ब्रह्मणो वयः ।
 विदध्यया विदध्येन बभूव सङ्गमः शुभः ॥ ३२ ॥
 एतदन्ते तदुदरे वीर्याधानं चकार सः ।
 गर्भं दधार सा देवी यावद्वै ब्रह्मणो वयः ॥ ३३ ॥
 भूरिश्वरमेण कृष्णस्य गात्रे घर्मी बभूव ह ।
 अधः पपात तद्विन्दुकणमेव च नारद ॥ ३४ ॥
 दधार तज्जलं शून्ये नित्यवायुश्च योगतः ।
 तदेव म्लावयामास विश्वे^४चाधसि सर्वतः ॥ ३५ ॥
 रासं संभूय तरुणीमादधार हरे: पुरः ।
 तेन राधा समाख्याता पुराविद्विश्च नारद ॥ ३६ ॥
 कृष्णवामांशसमूता बभूव सुन्दरी पुरा ।

^४ विश्वेचोरसि ।

यख्याश्वांशांशकलया बभूवुद्देवयोषितः ॥ ३७ ॥
 राशब्दोच्चारणाङ्गको भक्तिं मुक्तिच्च राति सः ।
 धाशब्दोच्चारणेनैव धावत्येव हरेः पदं ॥ ३८ ॥
 मुसाव डिम्भं सा देवी रासे वृन्दावने वने ।
 हृष्टा डिम्भं क्रुधा राधा प्रेरयामास पादतः ॥ ३९ ॥
 पपात डिम्भस्तोये च द्विखण्डश्च बभूव सः ।
 डिम्भान्तरे च यो बालो महाविष्णुः स एव हि ॥ ४० ॥
 तत्त्वोमविवरेष्वेव ब्रह्माण्डाणि पृथक् पृथक् ।
 प्रत्येकं माययासंख्यडिम्भाश्चाप्यभवन् पुरा ॥ ४१ ॥
 विश्वान्येवं हि भूरीणि तेषामभ्यन्तरं मुने ।
 बभवरेवं क्रमतः प्रत्येकञ्च पृथक् पृथक् ॥ ४२ ॥
 दूत्येवं कथितं विप्र राधिकाख्यानमेव च ।
 गोपनीयं पुराणेषु स्वादु स्वादु पदे पदे ॥ ४३ ॥
 जन्ममृत्युजराव्याधिहरं मोक्षकरं परं ।
 हरिदास्यप्रदं तस्य भक्तिदं शुभदं शुभं ॥ ४४ ॥
 सर्वं ते कथितं वत्स यत्ते मनसि वाच्छ्रितं ।
 यथा श्रुतं कृष्णमुखात् किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ ४५ ॥

नारद उवाच ॥

किमपूर्वं श्रुतं शम्भो योगीन्द्राणां गुरोर्गुरो ।
 समासेन सर्वमक्तं व्यासेन वक्तुमईसि ॥ ४६ ॥
 पुरा त्वयोक्तं देवीनां देवानाच्चरितं शिव ।
 जगत्यसूच्च पृच्छन्तीं पार्वतीं पुष्कराश्रमे ॥ ४७ ॥

राधाख्यानं तथ नोक्तं कथं वा विदुषां गुरो ।
सर्ववीजेश्वरः सर्ववेदकारणकारणः ॥ ४८ ॥
मां भक्तमनुरक्ष्य वद वेदविदां वर ।
कृपां कुरु कृपासिन्धो दीनवन्धो परात्पर ॥ ४९ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

अपूर्वं राधिकाख्यानं गोपनीयं सुदुर्लभं ।
सद्यो मुक्तिप्रदं शुद्धं वेदसारं सुपुण्यदं ॥ ५० ॥
यथा ब्रह्मस्वरूपश्च श्रीकृष्णः प्रकृतेः परः ।
तथा ब्रह्मस्वरूपा च निर्लिप्ता प्रकृतेः परा ॥ ५१ ॥
यथा स एव सगुणः काले कर्मानुरोधतः ।
तथैव कर्मणा काले प्रकृतिस्तिर्गुणात्मिका ॥ ५२ ॥
तथैव परमेश्वर्य प्राणेषु रसनामुच्च ।
बुद्धौ मनसि योगेन प्रकृतेः स्थितिरेव च ॥ ५३ ॥
आविर्भावस्तिरोभावस्तस्याः कालेन नारद ।
न कृचिमा च सा नित्या सत्यरूपा यथा हरिः ॥ ५४ ॥
प्राणाधिष्ठाची या देवी राधारूपा च सा मुने ।
रसनाऽधिष्ठाची देवी स्वयमेव सरस्ती ॥ ५५ ॥
बुद्धिष्ठाची या देवी दुर्गा दुर्गतिनाशिनी ।
अधुना या हिमगिरेः कन्या नामा च पार्वती ॥ ५६ ॥
सर्वेषामपि देवानां तेजः सु समधिष्ठिता ।
संहन्त्री सर्वदैत्यानां देवघैरिविमर्हिनी ॥ ५७ ॥
स्थानदाची च तेषाच्च धाची चिजगतामपि ।

ब्रुत् पिपासा दया निद्रा तुष्टिः पुष्टिः क्षमा तथा ॥ ५८ ॥
 लज्जा भान्ति श्वर्विषामधिदेवी प्रकीर्तिता ।
 मनोऽधिष्ठात्री देवी सा सावित्री विग्रजातिषु ॥ ५९ ॥
 राधावामांशसम्भूता महालक्ष्मीः प्रकीर्तिता ।
 ऐश्वर्याधिष्ठात्री देवी श्वरस्येवं हि नारद ॥ ६० ॥
 तदंशा सिन्धकन्या च क्षीरोदमथनोङ्गवा ।
 मर्यलक्ष्मीश्वर्विषामधिदेवी सा देवी पत्नी क्षीरोदशायिनः ॥ ६१ ॥
 तदंशा स्वर्गलक्ष्मीश्वर्विषामधिदेवी शकादीनां गृहे गृहे ।
 स्वयं देवी महालक्ष्मीः पत्नी वैकुण्ठशायिनः ॥ ६२ ॥
 सावित्री ब्रह्मणः पत्नी ब्रह्मलोके निरामये ।
 सरस्वती द्विधाभूता परैव साज्जया हरेः ॥ ६३ ॥
 सरस्वती भारती च योगेन सिङ्घयोगिनी ।
 भारती ब्रह्मणः पत्नी विष्णोः पत्नी सरस्वती ॥ ६४ ॥
 रासाधिष्ठात्री देवी च स्वयं रासेश्वरी परा ।
 दृन्दावने च सा देवी परिपूर्णतमा सती ॥ ६५ ॥
 रासमण्डलमध्ये च रासक्रीडां चकार सा ।
 क्षव्याचर्वितताम्बुलं चखाद् राधिका सती ॥ ६६ ॥
 राधा चर्वितताम्बुलं चखाद् मधुसूदनः ।
 एकाङ्गो हि तनोभेदो दुग्धधारण्ययोर्यथा ॥ ६७ ॥
 भेदका नरकं यान्ति यावच्चन्द्रदिवाकरौ ।
 तयोभेदं करिष्यन्ति ये च निन्दन्ति राधिकां ॥
 कुम्भीपाकेन पच्यन्ते यावहै ब्रह्मणो वयः ॥ ६८ ॥

नारद उवाच ॥

राधामन्त्रेषु यो मन्त्रः प्रधानः पूजितः सतां ।
तन्मे ब्रूहि जगन्नाथं तद्वानं कवचं स्तवं ॥ ६६ ॥
पूजाविधानं तन्मन्त्रं यद्यत्पूजाफलं शिव ।
समासेन कृपासिन्धो मां भक्तमपि कथ्यतां ॥ ७० ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

नारायणर्षिणा दत्तं सुभद्रब्राह्मणाय च ।
कवचं यन्मनिश्चेष्ट तदेव कवचं परं ॥ ७१ ॥
षडक्षरी महाविद्या श्रीकृष्णनैव सेविता ।
सारभूता च मन्त्रेषु दास्यभक्तिप्रदा हरेः ॥ ७२ ॥
थानं स्तोत्रं सर्वपूज्यं सामवेदोक्तमेव च ।
कार्त्तिकीपूर्णिमाप्राप्तं नराणां जन्मखण्डनं ॥ ७३ ॥
परमानन्दसन्दोहकवचं तत्सुदुर्लभं ।
यज्ञतं करणदेशे च कृष्णेन परमात्मना ॥ ७४ ॥

नारद उवाच ॥

षडक्षरीं महाविद्यां वद वेदविदां वर ।
केन केनोपासिता सा किं वा तत्फलमीश्वर ॥ ७५ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

षडक्षरी महाविद्यां वेदेषु च सुदुर्लभा ।
निषिद्धा हरिणा पूर्वं वक्तुमेव हि नारद ॥ ७६ ॥
पार्वत्या परिपृष्ठेन मया नोक्ता पुरा मुने ।
अस्माकं प्राणतुल्या च कृष्णस्य परमात्मनः ॥ ७७ ॥

सर्वसिद्धिप्रदा विद्या भक्तिमुक्तिप्रदा हरेः ।
 वह्निस्तमं जलस्तमं मृदाच्च मनस्तथा ॥ ७८ ॥
 सर्वं जानाति भक्तश्च विद्या सिद्धिर्भवेद्यदि ।
 यदा नारायणक्षेत्रे दशलक्षं जपेच्छुच्चिः ॥ ७९ ॥
 मन्त्रसिद्धिर्भवेत्स्य विष्णुतुल्यो भवेन्नरः ।
 इत्येवं कथितं वत्स मन्त्रतन्त्रपराक्रमं ॥ ८० ॥
 राज्यं देयं शिरो देयं प्राणा देयाश्च नारद ।
 पुच्छो देयः प्रिया देया धर्मं देयं सुदुर्लभं ॥ ८१ ॥
 ज्ञानं स्त्रियुज्जयं नाम यदि देयं महामुने ।
 तथापि गायनीया च न देया सा षडक्षरी ॥ ८२ ॥
 ब्रह्मशापभयाद्विप्र तथापि कथयाम्यहं ।
 स्त्रातः शुद्धाम्बरधरो यती संयत एव च ॥ ८३ ॥
 एच्छीयाच्च महाविद्यां कामधेनस्वरूपिणीं ।
 प्रदाचीं कवितां विद्यां सर्वसिद्धिच्च सम्पदां ॥ ८४ ॥
 बलं पुच्छं महालक्ष्मीं निश्चलां शतपौरुषीं ।
 भक्तिं दास्यप्रदामन्ते गोलोके वासमीमितं ॥ ८५ ॥
 मन्त्रग्रहणमाचेण नरो नारायणो भवेत् ।
 कोटिजन्मार्जितात् पापान्मुच्यते नाच संशयः ॥ ८६ ॥
 परुषाणां शतचैव लीलया च समुद्धरेत् ।
 मातरं भातरं पुच्छं पत्नीच्च बान्धवांस्तथा ॥ ८७ ॥
 मन्त्रग्रहणमाचेण सद्यः पूतो भवेन्नरः ।
 यथा सुवर्णं वह्नौ च गङ्गातोये यथा नरः ॥ ८८ ॥

तस्यैव पादरजसो सद्यः पूता वमुभ्यरा ।
 पविष्ठाणि च तीर्थानि तुलसी चापि जाह्नवी ॥ ८६ ॥

पदे पदेऽश्वमेधस्य लभते निश्चितं फलं ।
 घडक्षरीं महाविद्यां यो शृङ्गीयाच्च पुण्यदः ॥ ८० ॥

भूतवर्गात् पराद्वर्णाद्वितीयो दीर्घवान्मुने ।
 चतुर्वर्गद्वुरीयश्च दीर्घवांश्च फलप्रदः ॥ ८१ ॥

भूतवर्गात्परो वर्णो बाणीवान् सर्वसिद्धिदः ।
 सर्वशुद्धप्रियान्ता च तस्या वीजादिका स्मृता ॥ ८२ ॥

घडक्षरी महाविद्या कथिता सर्वसिद्धिदा ।
 ग्रणवाद्या महामाया राधा लक्ष्मी स्वरसती ॥ ८३ ॥

कृष्णप्राणाधिका डेन्ताऽनलजायान्त एव च ।
 कल्पवृच्छसरूपश्च मन्त्रोऽयं भुवनाक्षरः ॥ ८४ ॥

कुमारपदवीदाता सिङ्गो यदि भवेन्नरः ।
 कुमारेणाच्चितो मन्त्रः पाद्मे पाद्मसुतेन च ॥ ८५ ॥

पाद्मेन दत्तः पुच्चाय पुष्करे सूर्यपर्वणि ।
 सप्तलक्ष्मपेनैव मन्त्रसिद्धिर्भवेन्नृणां ॥ ८६ ॥

सर्वस्तम्भं सर्वसिद्धिं लभते साधकः सदा ।
 कृष्णेन दत्तो गोलोके ब्रह्मणे विरजातटे ॥ ८७ ॥

तेन दत्तश्च महाच्च तुर्थं दत्तो महामुने ।
 ग्रणवाद्या च सर्वाद्या महामाया सरखती ॥ ८८ ॥

कृष्णप्रिया चतुर्थ्यन्ता चिच्चभानुप्रियान्तका ।
 एकादशाक्षरो मन्त्रो गङ्गयोपासितस्तथा ॥ ८९ ॥

मुक्तिप्रदश्च मन्वोऽयं तीर्थपूतश्च सिद्धिदः ।
 मनोयायी भवेदच्च चान्ते याति परां गतिं ॥ १०० ॥
 दशलक्ष्मजपैनैव मन्वसिद्धिर्भवेन्नणां ।
 प्रणवाद्या च सर्वाद्या महालक्ष्मीः सरस्वती ॥ १०१ ॥
 सर्वाद्या सा चतुर्थ्यन्ता वीतिहोचप्रियान्तका ।
 दृश्याक्षरो महामन्वो दास्यमक्तिप्रदो हरेः ॥ १०२ ॥
 योगीन्द्रश्च भवेदच्च मन्वसिद्धिर्भवेद्यदि ।
 नवलक्ष्मजपैनैव मन्वसिद्धिर्भवेन्नणां ॥ १०३ ॥
 सर्वमन्वेषु सारश्च मन्वराजः प्रकीर्तितः ।
 तुलस्योपासितो मन्वश्चतुर्वर्गफलप्रटः ॥ १०४ ॥
 व्यामेनोपासितोऽयच्च तथा नागायणर्षणा ।
 सारभूतं मयोक्तन्ते परं मन्वचतुष्टयं ॥
 सुखदं भक्तिदं शुद्धं किं भूयः योद्गमिच्छसि ॥ १०५ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे द्वितीयरात्रे इरिभक्तिज्ञान-
 निरूपणं नाम लक्षीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

• चतुर्थोऽध्यायः ॥

• • •
→→→

श्रीनारद उवाच ।

मन्वोपयुक्तं ध्यानश्च तथा पूजाविधानकं ।
 स्तवनं कवचच्चैव वद वेदविदां वरः ॥ १ ॥

^६ अष्टादशशङ्करो मत्व इति R.

श्रीमहादेव उवाच ॥

धानच्च श्रूयतां वत्स सामवेदोक्तमेव च ।
 श्रीकृष्णेन कृतं पूर्वं सर्वेषामभिवाच्छ्रितं ॥ २ ॥

^१श्वेतचम्पकवणाभां चन्द्रकोटिसमप्रभां ।
 बिकृतीं कवरीभारं मालतीमाल्यभूषितां ॥ ३ ॥

वह्निशुद्धांशुकाधानां रत्नभूषणभूषितां ।
 ईषड्डाख्यप्रसन्नाख्यां भक्तानुग्रहकारिकां ॥ ४ ॥

ब्रह्मखूरुपां परमां कृष्णरामां मनोहरां ।
 कृष्णप्राणाधिकां देवीं कृष्णवक्षःस्थलस्थितां ॥ ५ ॥

कृष्णस्तुतां कृष्णकान्तां शान्तां सर्वप्रदां सतीं ।
 निर्लिङ्गां निर्गुणां नित्यां सत्यां शुद्धां सनातनीं ॥ ६ ॥

गोलोकवासिनीं गोप्तीं विधाचीं धातुरेव तां ।
 दृन्दां दृन्दावनचरीं दृन्दावनविनोदिनीं ॥ ७ ॥

तुलस्थधिष्ठातृदेवीं गङ्गार्चितपदांम्बुजां ।
 सर्वसिद्धिप्रदां सिद्धां सिद्धेशीं सिद्धयोगिनीं ॥ ८ ॥

सुयज्ञयज्ञाधिष्ठाचीं सुयज्ञाय महात्मने ।
 वरदाचीच्च वरदां सर्वसम्प्रदां सतां ॥ ९ ॥

गोपीभिः सुप्रियाभिश्च सेवितां श्वेतचामरैः ।
 रत्नसिंहासनस्थाच्च रत्नदर्पणधारिणीं ॥ १० ॥

क्रीडापङ्कजहस्ताभ्यां परां कृष्णप्रियां भजे ।

^१ श्वेतचन्दनेति ४.

धात्वा शिरसि पुष्पञ्च दत्वा प्रक्षाल्य इस्तकं ॥ ११ ॥
 पुनर्धात्वा च भक्त्या च दद्यात्तस्यै प्रसूनकं ।
 तां षोडशोपचारेण संपूज्य परमेश्वरीं ॥ १२ ॥
 पुष्पाञ्जलिचयं दत्वा स्तुत्वा च कवचं पठेत् ।
 पूजाक्रमं परीहारं वत्स मत्तो निशामय ॥ १३ ॥
 मन्त्रं समपचाराणां शृणुनुक्रमणेन च ।
 पुनर्धात्वा यथा देवीं पुष्पाञ्जलियुतो भवेत् ॥ १४ ॥
 इमं मन्त्रं परीहारं कुरुते भक्तिपूर्वकं ।
 नारायणि महामाये विष्णुमाये सनातनि ॥ १५ ॥
 प्राणाधिदेवि कृष्णस्य मामुद्धर भवार्णवात् ।
 संसारसागरे धोरं भीतं मां शरणागतं ॥ १६ ॥
 प्रपञ्चं पतितं मातमीमुद्धर हरिप्रिये ।
 असंख्योनिभ्रमणादत्तानान्धतमोऽन्वितं ॥ १७ ॥
 ज्वलद्विर्ज्ञानदीपैश्च मां सुवर्त्म प्रदर्शय ।
 सर्वभ्योऽपि विनिर्मुक्तं कुरु राधे सुरेश्वरि ॥ १८ ॥
 मां भक्तमनुरक्तञ्च कातरं यमताडनात् ।
 त्वत्यादपद्मयुग्मे पादपद्मालयाच्छ्रिते ॥ १९ ॥
 देहि मह्यं परां भक्तिं कृष्णेन परिसेविते ।
 स्त्रिघटूर्वाङ्कुरैः शुक्लपुष्पैः कुसुमचन्दनैः ॥ २० ॥
 कृष्णदत्तार्थशोभावे भक्तिमाध्वीकसंकुले ।
 आसनं भास्वदुत्तुङ्गमसूलं रबनिर्मितं ॥ २१ ॥
 मया निवेदितं भक्त्या एहाणा परमेश्वरि ।

नानातीर्थैङ्गवं पुण्यं शीतलच्च सुनिर्मलं ॥ २२ ॥
 मया निवेदितं भक्त्या पाद्यच्च प्रतिगृह्णतां ।
 स्त्रियदूर्बाचतं शुक्लपुष्पकुङ्कुमचन्दनं ॥ २३ ॥
 तीर्थतोयान्वितं देवि गृहाणार्थं सुरेश्वरि ।
 वह्निशुद्धं वस्त्रयुग्मममूल्यमतुलं परं ॥ २४ ॥
 मया निवेदितं भक्त्या गृहाणं जगद्भिके ।
 गृथितं सूक्ष्मसूचेण पारिजातविनिर्मितं ॥ २५ ॥
 जन्ममृत्युजाव्याधिहरे माल्यं गृहाणं मे ।
 कस्तूरीकुङ्कुमाक्तच्च सुगन्धि स्त्रियचन्दनं ॥ २६ ॥
 राधे मातर्निरावाधे मनुहाणानुलेपनं ।
 शुक्लपुष्पसमूहच्च सुगन्धि चन्दनान्वितं ॥ २७ ॥ •
 मया निवेदितं भक्त्या पुण्यं देवि प्रगृह्णतां ।
 वनस्पतिरसो दिव्यो गन्धवस्तुभिरन्वितः ॥ २८ ॥
 मया निवेदितो भक्त्या धूपोऽयं प्रतिगृह्णतां ।
 अन्यकारभयच्छंसी माङ्गल्यो विश्वपावनः ॥ २९ ॥
 मया निवेदितो भक्त्या दीपोऽयं प्रतिगृह्णतां ।
 सुधापूर्णं रत्नकुम्भं शतकच्च सुदुर्लभं ॥ ३० ॥
 माध्वीककुम्भलक्ष्म्यं नैवेद्यं देवि गृह्णतां ।
 मिष्ठानस्तिकानाच्च लक्षपञ्चं मनोहरं ॥ ३१ ॥
 शर्कराराशिलक्ष्म्यं नैवेद्यं देवि गृह्णतां ।
 संस्कृतं पायसं पिष्टं शाल्यचं व्यञ्जनान्वितं ॥ ३२ ॥
 शर्करादविदुग्धाकं नैवेद्यं देवि गृह्णतां ।

फलानाच्च सुपक्वानामाम्बादीनां चिलक्षकं ॥ ३३ ॥
 राशीनाच्च मया दत्तं भक्त्या च देवि गृह्णतां ।
 दधिकुल्याशतच्चैव मधुकुल्याशतलथा ॥ ३४ ॥
 घृतकुल्याशतच्चैव गृहाण परमेश्वरि ।
 दुग्धकुल्या शतं रम्यं गुडकुल्या शतं तथा ॥ ३५ ॥
 मया निवेदितं भक्त्या गृहाण परमेश्वरि ।
 नानातीर्थोङ्गवं रम्यं सुगन्धिवस्तुवासितं ॥ ३६ ॥
 मया निवेदितं भक्त्या श्रीततोयं गृहाण मे ।
 पयःफेणनिभा शश्या रबेन्द्रसारनिर्मिता ॥ ३७ ॥
 मया निवेदिता भक्त्या तां गृहाण सुरेश्वरि ।
 भूषणानि च रम्याणि सद्रननिर्मितानि च ॥ ३८ ॥
 मया निवेदितान्यव गृहाण परमेश्वरि ।
 ताम्बुलच्च परं रम्यं कर्पूरादिसुवासितं ॥ ३९ ॥
 मया निवेदितं भक्त्या गृहाण परमेश्वरि ।
 सिन्दूरं शोभनं राधे योषितां सुप्रियं सदा ॥ ४० ॥
 मया निवेदितं भक्त्या सिन्दूरं प्रतिगृह्णतां ।
 परं सुपक्वतैल्यच्च सुगन्धिवस्तुसंखृतं ॥ ४१ ॥
 मया निवेदितं भक्त्या तेलच्च प्रतिगृह्णतां ।
 पुष्पञ्जलिचयं दत्वा दासीवग्ने प्रपूजयेत् ॥ ४२ ॥
 पाद्यादिकं पृथगदत्वा प्रणमेहण्डवङ्गुवि ।
 मालतीं माधवीं रक्तां रबमालावतीं सतीं ॥ ४३ ॥
 चम्पावतीं मधुमतीं सुशीलां वनमालिकां ।

चन्द्रावलीं चन्द्रमुखीं पद्मां पद्ममुखीं शुभां ॥ ४४ ॥
 कमलां कालिकां कृष्णप्रियां विद्याधरीं तथा ।
 सम्पूज्य भक्ता सर्वास्ता वटुवर्गं प्रपूजयेत् ॥ ४५ ॥
 सानन्दं परमानन्दं समिचं सन्तनुं तथा ।
 एतान् सम्पूज्य प्रत्येकं स्तोचच्च कवचं पठेत् ॥ ४६ ॥
 जपेत् षडक्षर्णीं विद्यां श्रीकृष्णेनैव मेवितां ।
 यथाशक्ति भक्तियुक्तो दण्डवत् प्रणमेत् सदा ॥ ४७ ॥
 स्तोचच्च सामवेदोक्तं प्रपठेद्विक्तिसंयुतः ।
 राधा रासेश्वरी रम्या रामा च परमात्मनः ॥ ४८ ॥
 रासोङ्गवा कृष्णकान्ता कृष्णवक्षःस्थलस्थिता ।
 कृष्णप्राणाधिदेवी च महाविष्णोः प्रसूरपि ॥ ४९ ॥
 सर्वाद्या विष्णुमाया च सत्या नित्या सनातनी ।
 ब्रह्मखरूपा परमा निर्लिप्ता निर्गुणा परा ॥ ५० ॥
 दृन्दा दृन्दावने सा च विरजातटवासिनी ।
 गोलोकवासिनी गोपी गोपीशा गोपमाटका ॥ ५१ ॥
 सानन्दा परमानन्दा नन्दनन्दनकामिनी ।
 दृष्टानुसुता शान्ता कान्ता पूर्णतमा च सा ॥ ५२ ॥
 काम्या कलावती कन्या तीर्थपूता सती शुभा ।
 सप्तचिंशच्च नामानि वेदोक्तानि शुभानि च ॥ ५३ ॥
 सारभूतानि पुण्यानि सर्वनामस नारद ।
 यः पठेत् संयुतः शुद्धो विष्णुभक्तो जितेन्द्रियः ॥ ५४ ॥
 दृहैव निश्चलां लक्ष्मीं लक्ष्मीं लक्ष्मीं याति हरेः पदं ।

हरिभक्तिं हरेहीस्यं लभते नाचसंशयः ॥ ५५ ॥
 भक्तो लक्ष्मजपेनैव स्तोत्रसिद्धो भवेद्गुवं ।
 सिङ्गस्तोत्रो यदि भवेत् सर्वसिङ्गेश्वरो भवेत् ॥ ५६ ॥
 वह्निस्तम्भं जलस्तम्भं मनस्तम्भं हृदस्तथा ।
 मनोयायित्वमिष्टच्च लभते नाचसंशयः ॥ ५७ ॥
 स्तोत्रस्मरणमाचेण जीवन्मुक्तो भवेन्नरः ।
 पदे पदेऽश्वमेधस्य लभते निश्चितं फलं ॥ ५८ ॥
 कोटिजन्मार्जितात् पापात् ब्रह्महत्याशतादपि ।
 स्तोत्रशरणमाचेण मुच्यते नाचसंशयः ॥ ५९ ॥
 मृतवत्सा काकबन्धा महाबन्धा प्रमूर्यते ।
 शृणोति वर्षमेकं या शुद्धा स्विन्नान्नभोजिनी ॥ ६० ॥
 शृणोति मासमेकं यः सर्वाभीष्टं लभेन्नरः ।
 सामवेदकुमारं तमित्याह कमलांग्रहः ॥ ६१ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानामृतसारे द्वितीयरात्रे शिवनारदसंवादे
 भक्तिज्ञानकथने राधाप्रश्नकथनं नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

पञ्चमोऽध्यायः ॥

—३८—

श्रीनारद उवाच ॥

सर्वं श्रुतं जगन्नाथ यद्यन्मनसि वाच्कृतं ।
 अधुना श्रोतुमिच्छामि राधिकाकवचं परं ॥ १ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

क्षमस्व ब्रह्मणः पुच्च त्वर्षे मुनिपुङ्ग्व ।
 यन्निषिद्धं भगवता कृष्णेन परमात्मना ॥ २ ॥
 कथं वक्ष्यामि हे वत्स सुग्रस्तं कवचं मुने ।
 करणे दधार भगवान् भक्ता रत्नपुटेन यत् ॥ ३ ॥
 परमानन्दसन्दोहकवचच्च सुदुर्लभं ।
 षडक्षरीं महाविद्यां नित्यंभक्तया जपेद्वरिः ॥ ४ ॥
 नित्यं प्रपूजयेन्नित्यं नित्यः सत्यः परात्यरः ।
 सा पूजयेत् प्रभुं नित्यं जपेदेका दशाक्षरं ॥ ५ ॥
 मह्यच्च कवचं दत्त्वा निषिद्धं परमात्मना ।
 इदमेवेति कवचं दत्तं तेनैव ब्रह्मणे ॥ ६ ॥
 धर्माय ब्रह्मणा दत्तं तेन नारायणाय च ।
 नारायणेन करणस्यं सुभद्राथ ददौ पुरा ॥ ७ ॥
 क्षमस्व कथितुं नालं क्षमस्व भगवन्मुने ।
 गुरुणा च निषिद्धच्च न वक्त्रयं केदाचन ॥ ८ ॥

श्रीनारद उवाच ॥

मां भक्तमनुरक्तच्च नाथ मा कुरु वच्चनां ।
 त्वमेव कृष्णस्वं शम्भुर्द्योर्भेदो न साम्नि च ॥ ९ ॥
 परतन्त्रो निषिद्धच्च वाक्यं कथितुमक्षमः ।
 शृणोति कस्य वा वाक्यं यः स्वतन्त्रः स्वयं प्रभुः ॥ १० ॥
 यदि मां कवचं नाथ न वक्ष्यसि सुदुर्लभं ।
 देहं त्यक्ता ब्रह्महत्यां दास्यामि तुभ्यमीश्वर ॥ ११ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

सद्वंशजातः ५शिष्यश्च शुद्धः सुब्राह्मणः सुधीः ।
 मन्यते कृष्णतुल्यच्च गुरुं परमधार्मिकः ॥ १२ ॥
 देवमन्यं कृष्णतुल्यं यो ब्रवीति नराधमः ।
 ब्रह्महत्याच्च लभते महामूर्खो न संशयः ॥ १३ ॥
 परमात्मा स्वयं कृष्णो निर्गुणः प्रकृतेः परः ।
 ततो देवास्तदंशाश्च मगुणाः प्राकृताः सृताः ॥ १४ ॥
 सर्वे जन्याः कृचिमाश्च पुरा ब्रह्मादयः सुराः ।
 सर्वेषां जनकः कृष्णः परमाद्यः परात्यरः ॥ १५ ॥
 शृणु वच्यामि विग्रन्द्र राधिकाकवचं शुभं ।
 परमानन्दसन्दोहाभिधमिष्टं सुदुर्लभं ॥ १६ ॥
 कृष्णेन दत्तं मह्यच्च शतशृङ्गे च पर्वते ।
 निरामये च गोलोके पुण्ये दृन्दावने वने ॥ १७ ॥
 गधिकासद्विधाने च शोभने रासमण्डले ।
 गोपगोपीकदस्वैश्च वेष्टिते समभीषिते ॥ १८ ॥
 अहं तु यथं प्रदास्यामि प्रवक्त्रव्यं न कश्यचित् ।
 यज्ञत्वा पाठनाङ्गको जीवन्मुक्तो भवेद्भ्रुवं ॥ १९ ॥
 ब्रह्महत्यालक्षपापान्मुच्यते नाच संशयः ।
 कोटिजन्मार्ज्जितात् पापादुपतेशात् प्रमुच्यते ॥ २० ॥
 अश्वमेधसहस्रच्च राजसृयशतं तथा ।
 विग्रन्द्र कवचस्याय कलां नार्हन्ति घोडशीं ॥ २१ ॥

शिष्याय विष्णुभक्ताय साधकाय प्रकाशयेत् ।
 शठाय परशिष्याय दत्ता स्त्र्युं लभेन्नरः ॥ २२ ॥
 विग्रन्द कवचस्यास्य ऋषिनारायणः स्वयं ।
 कृष्णस्य भक्तिदास्ये च विनियोगः प्रकीर्तिः ॥ २३ ॥
 सर्वाद्या मे शिरः पातु केशं केशवकामिनी ।
 भालं भगवती पातु लोला ल्लोचनयुग्मकं ॥ २४ ॥
 नासां नारायणी पातु सानन्दा चाधरौष्टकं ।
 जिह्वां पातु जगन्नाता दन्तं दामोदरप्रिया ॥ २५ ॥
 कपोलयुग्मं कृष्णेशा कराणुं कृष्णप्रियाऽवतु ।
 कर्णयुग्मं सदा पातु कालिन्दीकुलवासिनी ॥ २६ ॥
 वसुन्धरेशा वक्षो मे परमा सा पयोधरं ।
 पद्मनाभप्रिया नाभिं जठरं जाह्नवीश्वरी ॥ २७ ॥
 नित्या नितम्बयुग्मं मे कङ्कालं कृष्णसेविता ।
 परात्परा पातु एषं सुश्रोणी श्रोणिकायुगं ॥ २८ ॥
 परमाद्या पादयुग्मं नखरांश्च नरोत्तमा ।
 सर्वज्ञं मे सदा पातु सर्वेशा सर्वमङ्गला ॥ २९ ॥
 पातु राशेश्वरी राधा स्वप्ने जागरणे च मां ।
 जले स्थले चान्तरीक्षे सेविता जलशायिनी ॥ ३० ॥
 ग्राच्यां मे सततं पातु परिपूर्णतमप्रिया ।
 ब्रह्मोश्वरी वह्निकोणे दक्षिणे दुःखनाशिनी ॥ ३१ ॥
 नैऋते सततं पातु नरकार्णवतारिणी ।
 राघणे वनमालीशा वायव्यां वायुपूजिता ॥ ३२ ॥

कौविरे मां सदा पातु कूर्मण परिसेविता ।
 रैशान्यामीश्वरी पातु शतशङ्खनिवासिनी ॥ ३३ ॥
 वने वनचरी पातु दृन्दावनविनोदिनी ।
 सर्वच सन्ततं पातु सर्वेषा विरजेश्वरी ॥ ३४ ॥
 प्रथमे पूजिता या च लृष्णेन परमात्मना ।
 षडक्षर्या विद्यया च सा मां रक्षतु कातरं ॥ ३५ ॥
 द्वितीये पूजिता देवी शम्भुना रासमण्डले ।
 नानासमृतसम्भारैर्माया प्रकृतिरीश्वरी ॥ ३६ ॥
 सप्ताक्षर्या विद्यया च पूज्यया प्रणवाद्यया ।
 दृतीये पूजिता देवी व्रह्मणा परमादरं ॥ ३७ ॥
 श्रीवीजयुक्तया भक्त्या चाष्टाक्षर्या च विद्यया ।
 चतुर्थे पूजिता देवी श्रेष्ठेण विघ्ननाशिनी ॥ ३८ ॥
 तेनैव सेविता विद्या मायायुक्ता नवाक्षरी ।
 विद्या मा चापि धर्मण संविता परमेश्वरी ॥ ३९ ॥
 धर्मण दत्ता मा विद्या पञ्च नारायणर्थये ।
 नराय शुद्धभक्त्या सा च विद्या मनोहरा ॥ ४० ॥
 नवाक्षरी महाविद्या कामदेवेन सेविता ।
 तदधीनं सर्वविश्वं पूज्यया विद्यया यथा ॥ ४१ ॥
 संप्राप दाहिकां शक्तिं वह्निश्च विद्यया यथा ।
 नवाक्षरी महाविद्या वायुना परिसेविता ॥ ४२ ॥
 विश्वेषां प्राणरूपश्च पूज्यया विद्यया यथा ।
 सर्वाधारश्च पूज्यश्च बलवान् सर्वतोऽभवत् ॥ ४३ ॥

शेषाधारश्च कूर्मश्च पूज्यया विद्यया यया ।
 विश्वाधारश्च शेषश्च तया च विद्यया मुने ॥ ४४ ॥
 धराधरा च^१ सर्वेषां तया च विद्यया सदा ।
 तथैव विद्यया शुद्धा गङ्गा भुवनपावनी ॥ ४५ ॥
 तथैव तुलसी शुद्धा तीर्थपूता बभूव सा ।
 तया स्वाहा वह्निजाया पितृणां कामिनी स्वधा ॥ ४६ ॥
 लक्ष्मीर्माया कामवाणी सर्वाद्या प्रणवादिका ।
 रासेश्वरी राधिका सा डेन्ता वह्निप्रियान्तका ॥ ४७ ॥
 तत्पोडशी महाविद्या परिपूर्णतमा श्रुतौ ।
 कामधेनुस्वरूपा सा सर्वसिद्धिप्रदायिनी ॥ ४८ ॥
 पुरा सनकुमारेण घोडशी परिसेविता ।
 सनकेन सनन्देन तया सनातनेन च ॥ ४९ ॥
 शुक्रेण गुरुणा पूज्या सिद्धा आसेन सेविता ।
 पपौ समुद्रं सोऽगस्त्यः पूज्यया विद्यया यया ॥ ५० ॥
 रासेश्वरी डेन्तहीना घोडश्या मुनिपुङ्गव ।
 दधीचिना सेविता सा विद्या च द्वादशाक्षरी ॥ ५१ ॥
 तया तदस्थि चावर्थमन्त्रमेव बभूव ह ।
 चतुर्दशेन्द्रावच्छिन्मुनिरासीनिरापदः ॥ ५२ ॥
 स्वेच्छास्त्रत्युर्मुनिश्चैव जितः कालोऽपि विद्यया ।
 देवानां प्रार्थनेनैव तत्याज स कलेवरं ॥ ५३ ॥

^१ शाराचेति R.

मत्तो मन्त्रं गृहीत्वा च जजाप पुष्करे मुमिः ।
 शतवर्षं तपस्त्वा ददर्श परमेश्वरीं ॥ ५४ ॥
 दक्षा मा स्तपदं तस्मै गोलोकच्च जगाम सा ।
 देहं त्यक्ता च स मुनिर्गोलोकं प्रथयौ पुरा ॥ ५५ ॥
 इत्येवं कथितं वत्स कवचं परमाङ्गुतं ।
 परमानन्दसन्दोहं वेदेषु च सुदुर्लभं ॥ ५६ ॥
 श्रीकृष्णेनैव कथितं मह्यं भक्ताय भक्तिः ।
 मंथा तुभ्यं प्रदत्तच्च प्रवक्त्रव्यं न कस्यचित् ॥ ५७ ॥
 गुरुमध्यर्थं विधिना वस्त्रालङ्घारचन्दनैः ।
 नमस्कृत्य परं भक्त्या कवचं धारयेत् सुधीः ॥ ५८ ॥
 पठित्वा कवचं दिव्यं परं सादरपूर्वकं ।
 गुरवे दक्षिणां दक्षा लभेत्स्य शुभाशिपं ॥ ५९ ॥
 महामूढो नोपदिष्टः कवचं धारयेत् पठेत् ।
 निष्फलं तङ्गवेत् सर्वं शतलक्षं जपेद्यदि ॥ ६० ॥
 उपदिष्टो यदि पठेत् धारयेत् कण्ठदेशतः ।
 जले वह्नौ च शस्त्रास्ते मरणं नो भवेद्ध्रुवं ॥ ६१ ॥
 कवचस्य प्रसादेन जीवन्मुक्तो भवेन्नरः ।
 अनेन कवचेनैव शङ्खचूडः प्रतापवान् ॥ ६२ ॥
 युयुधे स मया सार्ज्ञं वर्षच्च नर्मदातटे ।
 न विद्धो मम शूलेन दक्षा च कवचं सृतः ॥ ६३ ॥
 मर्वाग्येव हि दानानि व्रतानि नियमानि च ।
 तपांसि यज्ञाः पुण्यानि तीर्थान्यनश्नानि च ॥ ६४ ॥

सर्वाणि कवचस्यास्य कलां नार्हन्ति घोडशीं ।

इदं कवचमज्जात्वा भजेद्यः परमेश्वरीं ॥ ६५ ॥

शतलक्ष्मप्रजमोऽपि न मन्त्रः सिद्धिदायकः ।

इत्येवं कथितं सर्वं राधिकाकवचं मुने ॥ ६६ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानामृतमारे श्रिवनारदसंवादे द्वितीयरात्रे
भक्तिज्ञानकथने कवचप्रकाशनं नाम पञ्चमोऽथायः ॥ ५ ॥

बहोऽथायः ॥

—४—

ओमहादेव उवाच ॥

जगन्मातुरुपाख्यानं तु भ्यञ्च कथितं मधा ।

सुदुर्लभं सुगुप्तञ्च वेदेषु च चतुर्षु च ॥ १ ॥

पुराणेष्वितिहासेषु पञ्चरात्रेषु पञ्चसु ।

अतीव पुण्यदं शुद्धं सर्वपापप्रनाशनं ॥ २ ॥

संक्षेपणैव कथितं राधाख्यानं मनोहरं ।

कापिलेये पञ्चरात्रे विस्तीर्णमतिसुन्दरं ॥ ३ ॥

नारायणेन कथितं मुनयं कृपिलाय च ।

सिद्धक्षेत्रे पुण्यतमे प्रत्यक्षं मम सन्निधौ ॥ ४ ॥

ततोक्तं हरिणा साहं शुश्राव कमलोङ्गवः ।

शुश्रुषुर्मुनयः सर्वं चेदमेव परं वचः ॥ ५ ॥

आदौ समुच्चरेद्राधां पश्चात् कृष्णञ्च माधवं ।

विपरीतं यदि पठेत् ब्रह्महत्यां लभेद्भ्रुवं ॥ ६ ॥

श्रीकृष्णो जगतां तातो जगन्माता च राधिका ।
 पितुः शतगुणे माता वन्द्या पूज्या गरीयसी ॥ ७ ॥
 दैवदोषेण महता ये च निन्दन्ति राधिकां ।
 वामाचाराश्च मूर्खाश्च पापिनश्च इरिद्विषः ॥ ८ ॥
 कुम्भीपाके तप्ततैले तिष्ठन्ति ब्रह्मणः शतं ।
 दूहैव तदंशहानिः सर्वनाशपय कल्पतं ॥ ९ ॥
 भवेद्रोगी च पतितो विघ्नं तस्य पटे पदे ।
 हंरिणोक्तं ब्रह्मश्चेव मया च ब्रह्मणा श्रुतं ॥ १० ॥
 चैलोक्यपावनीं राधां सलोऽसेवन्ति नित्यशः ।
 यत्पादपद्मे भक्त्याऽस्यै नित्यं कृष्णो टदाति च ॥ ११ ॥
 यत्पादपद्मनखरे पुण्ये वन्दावने वने ।
 सुस्तिम्भालक्तकरसं प्रेस्ना भक्त्या ददौ परा ॥ १२ ॥
 राधाचर्वितताम्बुलं चग्वाद मधुसूदनः ।
 हयोश्चैको न भेदश्च दुग्धधावल्ययोर्यथा ॥ १३ ॥
 श्रीकृष्णोरसि या राधा यद्वामांशेन समवा ।
 महालक्ष्मीश्च वैकुण्ठे मा च नारायणोरसि ॥ १४ ॥
 सरस्वती सा च देवी विदुषां जननी परा ।
 क्षीरोदसिन्धुकन्या सा विष्णुरसि च मायथा ॥ १५ ॥
 सावित्री ब्रह्मणो लोके ब्रह्मवस्तःस्थलस्थिता ।
 पुरा सुराणां तेजःसु साविर्भूत्वा दया हरेः ॥ १६ ॥
 स्वयं मूर्त्तिमती भूत्वा जघान दैत्यसङ्कान् ।
 ददौ राज्यं महेन्द्राय कृत्वा निष्कण्ठकं पदं ॥ १७ ॥

कालेन सा भगवती विष्णुमाया सनातनी ।
 बभूव दक्षकन्या च परं कृष्णाच्चया मुने ॥ १८ ॥
 त्यक्ता देहं पितृयज्ञे ममैव निन्दया मुने ।
 पितृणां मानसी कन्या मेना कन्या बभूव सा ॥ १९ ॥
 आविर्भूता पर्वते सा तेनयं पार्वती सती ।
 सर्वशक्तिस्वरूपा सा दुर्गा दुर्गतिनाशिनी ॥ २० ॥
 बुद्धिस्वरूपा परमा कृष्णस्य परमात्मनः ।
 सम्पद्रूपेन्द्रगेहे सा स्वर्गलक्ष्मीस्वरूपिणी ॥ २१ ॥
 मर्त्ये लक्ष्मी राजगेहे यहलक्ष्मीर्गेहे यहे ।
 पृथक् पृथक् च सर्वच ग्रामेषु ग्रामदेवता ॥ २२ ॥
 जले सत्यस्वरूपा मा गन्धरूपा च भूमिषु ।
 शब्दरूपा च नभसि शोभारूपी निशाकरे ॥ २३ ॥
 प्रभारूपा भास्करे सा नृपेन्द्रेषु च सर्वतः ।
 वह्नौ सा दाहिका शक्ति सर्वशक्तिश्च जन्मेषु ॥ २४ ॥
 स्फृष्टिकाले च सा देवी मूलप्रकृतिरीश्वरी ।
 माता भवेन्द्रहाविष्णोः स एव च महान् विराट् ॥ २५ ॥
 यस्य लोमसु विश्वानि तेन वासुः प्रक्षीर्त्तिः ।
 तस्य देवोऽपि श्रीकृष्णो वासुदेव इतीरितः ॥ २६ ॥
 महतो वै स्फृष्टिविधौ चाहङ्कारोऽभवन्मुने ।
 ततो हि रूपतन्माचं शब्दतन्माच इत्यतः ॥ २७ ॥
 ततो हि स्यश्वतन्माचमेवं स्फृष्टिकमं मुने ।
 स्फृष्टिवीजस्वरूपा सा न हि स्फृष्टिस्तया विना ॥ २८ ॥

विना मृदं घटं कर्तुं कुलालश्च न च क्षमः ।
 विना स्वर्णं स्वर्णकारः कुण्डलं कर्तुमक्षमः ॥ २६ ॥
 एवं ते कथितं सर्वमाख्यानमतिदुर्लभं ।
 जन्मसृत्युजराव्याधिशोकदुःखहरं परं ॥ ३० ॥
 आराध्य सुचिरं कृष्णं यदत्कार्यं भवेन्द्रणां ।
 राधोपासनया तच्च भवेत् स्वल्पेन कालतः ॥ ३१ ॥
 तस्यापि मायया सार्वं सर्वं विश्वं महामुने ।
 विष्णुमाया भगवती कृपां यं यं करोति च ॥ ३२ ॥
 स च प्राप्नोति कृष्णच्च तद्विद्वाख्यमीमितं ।
 इत्येवं कथितं सर्वं परच्च सुखमोक्षदं ॥
 नीतिसारच्च शुभदं किं भृयः श्रोतुमिच्छसि ॥ ३४ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानामृतसारे द्वितीयरात्रे शिवनारदसंवाद
 भक्तिज्ञानकथने राधाप्रशंसा नाम षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

मप्तमोऽध्यायः ॥

श्रीनारद उवाच ।

भक्तिज्ञानं श्रुतं नाथ परमाङ्गतमीमितं ।
 मृक्तिज्ञानविधानच्च विस्तीर्णं वक्तुमर्हसि ॥ १ ॥
 श्रीमहादेव उवाच ॥
 लीनता हरिपादाञ्जे मुक्तिरित्यभिधीयते ।
 इदमेव हि निर्बाणं वैष्णवानामसम्मतं ॥ २ ॥

सालोक्यसार्थिसामीप्यसारूप्यमित्यतः क्रमात् ।
 भोगरूपच्च स्वदमिति मुक्तिचतुष्टयं ॥ ३ ॥
 श्रीहरेभक्तिदास्यच्च सर्वमुक्तेः परं मुने ।
 वैष्णवानामभिमतं सारात्सारं परात्परं ॥ ४ ॥
 काश्याच्च मरणं पञ्चं परं निर्बाणकारणं ।
 दक्षकर्णं मृत्युकाले मयोक्तं मन्त्रमेव च ॥ ५ ॥
 निर्बाणमोक्षदं वत्स कर्ममूलनिकृन्तनं ।
 निर्बाणमोक्षमेवेदं मोक्षविद्विः प्रकीर्तिं ॥ ६ ॥
 गङ्गायाच्च जले मुक्तिः क्षेचे नारायणे मुने ।
 ज्ञानतश्चेत् त्यजेत् प्राणान् कृष्णस्मरणपूर्वकं ॥
 जले स्थले चान्तरीक्षे गङ्गासागरसङ्गमे ॥ ७ ॥

नारद उवाच ॥

प्राणिनां येन मन्त्रेण मुक्तिर्भवति शाश्वती ।
 वाराणस्यां त्वयोक्तच्च तन्मां कथितुमहसि ॥ ८ ॥
 अन्यथाऽहं कृपासिन्धो सद्यस्त्यच्छ्ये कलंवरं ।
 मां भक्तमनुरक्तच्च नाथ मा कुरु वच्छनां ॥ ९ ॥

भास्महादेव उवाच ॥

गुप्तं वेदपुराणेष चेतिहासेषु नारद ।
 पञ्चरात्रेषु सर्वेषु कथं वच्छामि मां वद ॥ १० ॥
 अहं हत्याभयेनैव वच्छामि गोपनं परं ।
 श्रूयतां दक्षकर्णं च न वक्षव्यं कदाचन ॥ ११ ॥

मन्त्रोऽयं मन्त्रसाराद्यः सर्वाद्यवीजमध्यमः ।
 पञ्चवर्गाद्वितीयश्च वर्णश्च गुरुमान् भवेत् ॥ १२ ॥
 पञ्चमे पञ्चमो वर्णो विष्णुमान् डेन्त एव सः ।
 जगत्पूतप्रियान्तश्च मन्त्रः सप्ताक्षरो मुने ॥ १३ ॥
 प्रयागे मुण्डनञ्चव परं निर्बाणकारणं ।
 दोलायमानं गाविन्दं पुण्येवन्दावने वने ॥ १४ ॥
 दृष्टिमाचेण विप्रेन्द्र परं निर्बाणकारणं ।
 निर्बाणं दृष्टिमाचेण मञ्चस्थं मधुमृदनं ॥ १५ ॥
 रथस्थं वामनञ्चैव निर्बाणं दृष्टिमाचतः ।
 कार्त्तिकीपूर्णिमायाच्च गाधाच्छ्रीदृष्टिपूजनं ॥ १६ ॥
 यच तत्र न नियमो परं निर्बाणकारणं ।
 परं शिवञ्चतुर्दश्यां शिवं संस्थाप्य पूजनं ॥ १७ ॥
 तद्विनेऽनशनं विप्र परं निर्बाणकारणं ।
 शुभाशुभञ्च यत्कर्म तत्तत्कर्मनिकृनानं ॥ १८ ॥
 स्मरणं श्रीहरेः पादपद्मं निर्बाणकारणं ।
 वैशाख्यां पुष्करस्नानं परं निर्बाणकारणं ॥ १९ ॥
 गङ्गासागरतोये च मृत्युर्निर्बाणकारणं ।
 कार्त्तिक्याच्च शिलादानं एष्वीविपुलदानकं ॥ २० ॥
 कान्तिके तुलसीदानं परं निर्बाणकारणं ।
 ब्रह्मसंस्थापनञ्चैव परं निर्बाणकारणं ॥ २१ ॥
 कन्यादानं वैष्णवे च परं निर्बाणकारणं ।
 परं निर्बाणवीजच्च वैष्णवोऽस्त्रिष्ठभक्षणं ॥ २२ ॥

विष्णुमन्त्रोपासकानां द्विजानाच्च द्विजर्घभ ।
 तत्पादोदकभक्षच्च परं निर्वाणकारणं ॥ २३ ॥
 स्वर्णशृङ्गनिबद्धानां गवां लक्ष्मप्रदानकं ।
 एष्वीदानच्च विप्रेन्द्र परं निर्वाणकारणं ॥ २४ ॥
 परे नारायणक्षेचे लक्ष्मनाम हरेजपेत् ।
 नाशनं सर्वपापानां परं निर्वाणकारणं ॥ २५ ॥
 शिवलक्ष्मपर्वतं भक्त्या क्षेचे नारायणे मुने ।
 विधिवद्विश्विणादानं परं निर्वाणकारणं ॥ २६ ॥
 परं राधेशयोर्मन्त्रग्रहणं वेष्णवाद्विजात् ।
 शुद्धं नारायणक्षेचे परं निर्वाणकारणं ॥ २७ ॥
 गन्धाष्टादशसाहस्रं द्वादशस्त्वन्धसमितं ।
 शुक्रप्रोक्तं भागवतं श्रुत्वा निर्वाणतां व्रजेत् ॥ २८ ॥
 पुरा भगवता प्रोक्तं कृष्णेन ब्रह्मणे मुने ।
 पुराणसारं शुद्धं तत्तेन भागवतं विदुः ॥ २९ ॥
 ब्रह्मवैवर्त्तश्रवणं परं निर्वाणकारणं ।
 यचैव विद्यतं ब्रह्म शुद्धनिर्गुणमीसितं ॥ ३० ॥
 ब्राह्म^१प्रकृतिगाणेशकृष्णाविर्भाववर्णनं ।
 चतुःखण्डपरिमितं ब्रह्मवैवर्त्तमीसितं ॥ ३१ ॥
 पराश्ररकृतं पुण्यं धन्यं विष्णुपुराणकं ।
 भक्त्या तच्छ्रवणं वत्स परं निर्वाणकारणं ॥ ३२ ॥

^१ गामेश्वेति R.

यत्र तत्र दिने वत्स हरेनामानुकीर्तनं ।
 परं निर्वाणबीजच्च श्रीकृष्णव्रतपूजनं ॥ ३३ ॥
 यद्यत्कृतं सतां कर्म कृष्णो भक्त्या तदर्पणं ।
 कर्मनिर्मूलनं तत्र स्वरणं मुक्तिकारणं ॥ ३४ ॥
 यदेकशब्दश्रवणं पञ्चरात्रेषु पञ्चसु ।
 उपदिष्टं ब्रह्मणाच्च परं निर्वाणकारणं ॥ ३५ ॥
 पतिव्रतानां भक्त्या च भर्तुश्वरणसेवनं ।
 द्विजार्चनच्च शूद्रानां परं निर्वाणकारणं ॥ ३६ ॥
 चतुर्णामपि वर्णानां गुरुकृष्णार्चनं परं ।
 द्विजानां वैष्णवानाच्च सेवनं मुक्तिकारणं ॥ ३७ ॥
 आघाढीकार्त्तिकीमाघीवैशाखीपूर्णिमामु च ।
 तीर्थस्नानं प्रदानच्च परं निर्वाणकारणं ॥ ३८ ॥
 पितृमातृगुरुणाच्च सेवनं मुक्तिकारणं ।
 निग्रहश्च हृषीकानां केवलं मुक्तिकारणं ॥ ३९ ॥
 स्वधर्माचरणं शुद्धं विधर्माच्च निवर्त्तनं ।
 वेदोक्ताचरणं विग्रहं परं निर्वाणकारणं ॥ ४० ॥
 दानं हिंसाविहीनच्च कृतच्छानशनं मुने ।
 निर्लिङ्गं शोभनं कर्म परं निर्वाणकारणं ॥ ४१ ॥
 देवानां सात्त्विकी पूजा शुभदा मुक्तिदा मने ।
 अहिंसा परमो धर्मः परं निर्वाणकारणं ॥ ४२ ॥
 सत्यचेताद्वापरेषु संन्यासग्रहणं सतां ।
 दशडग्रहणमाचेण परं निर्वाणकारणं ॥ ४३ ॥

धर्माद्यधर्मादि च पादगाच-
 चतुष्टयं हृदयं शपमन्वं ।
 सूर्येन्दुवह्नीन् प्रणवांशयुक्ता-
 नाद्यक्षरैः सच्चरजस्तमांसि ॥ २८ ॥
 आत्मादिच्चयमात्मबीजसहितं व्योमग्निमायालवै-
 च्छानात्मानमथाष्टदिक्कु परितो मध्ये च शक्तीर्नवं ।
 न्यस्त्वा पीठमनञ्च तत्र विधिवत्तत्कर्णिकामध्यगं
 नित्यानन्दचित्प्रकाशमस्ततं संचिन्तयन्नामतत् ॥ २९ ॥
 विमलोत्कर्षणी ज्ञाना क्रिया योगेति शक्तयः ।
 प्रभवी सत्या तथेशानाऽनुग्रा नवमी तथा ॥ ३० ॥
 एवं हृदयं भगवान् विष्णुः सर्वान्वितश्च भूतात्मा ।
 डेन्ताः सवासुदेवाः सर्वात्मयुतञ्च संयोगं ॥ ३१ ॥
 योगावधश्च पञ्चं पीठा ढंयुतो नतिश्वान्ते ।
 पीठमहामनुव्यक्तः पर्यास्तोऽयं सपर्यासु ॥ ३२ ॥
 करयोर्युगलं विधाय मन्त्रा-
 त्मकमभ्यानभिराम्यमानमार्गात् ।
 सकलं विदधीत मन्त्रवर्णैः
 परमं ज्योतिरनुत्तमं हरेस्तत् ॥ ३३ ॥
 इति श्रीनारदपश्चरात्रे ज्ञानामृतसारे तृतीयरात्रे प्रातःकालं नाम
 दितीयोऽथायः ॥ २ ॥

दत्तीयोऽथायः ॥

आस उवाच ।

अथ वच्ये महामन्त्रं शृणु प्वावहितो मने ।
 यं लब्ध्वा न पनर्गच्छेत् संस्तुतिं पामरोऽपि हि ॥ १ ॥

वच्ये मनुं चिभुवनप्रथितात्मभाव-
 मक्षीणपुण्यनिचयैर्मनिभिर्विमृग्यं ।
 पक्षीन्द्रकेतुविपथं वसुधर्मकाम-
 मोक्षप्रदं सकलकर्मणि कमदक्षं ॥ २ ॥

अतिगुह्यमबोधतूलराशि
 जलवागधिपानदं नराणां ।

दुरितापहं विषापमृत्यु
 ग्रहरोगादिनिवारणैकहेतुं ॥ ३ ॥

जयदं प्रधनेऽभयदं विपिने
 सखिलमूवने सुखतारणदं ।

नरसैतिरथद्विपद्विकरं
 सुतगोधरणीधनधान्यकरं ॥ ४ ॥

बलवीर्यशौर्यनिचयप्रतिभा-
 सुरवर्णकान्तिसुभगत्वकरं ।

ब्रह्माण्डकोटिमणिमादिगुणा-

ष्टकदं किमच वहनाखिलदं ॥ ५ ॥

शाङ्कर्णि सोदुरदन्तः परो रामाच्छियुक् द्वितीयार्णं ।

शूली शौरिर्बालो बलानुजद्यमथाक्षरचतुष्टयं ॥ ६ ॥

शूरतुरीयः सानन आवत्तः स्यात् सशुभोऽष्टमोऽग्निसखः ।

तद्यिताक्षरयुग्मं तदुपरिगस्त्वेव मुडरेन्मन्त्रं ॥ ७ ॥

प्रकाशितो दशक्षरो मनुस्त्वयं मधुद्विषः ।

विशेषतः पदारविन्द्युग्मं भक्तिवर्डनः ॥ ८ ॥

नारदो मुनिरस्य कीर्तिः

छन्द उक्तमृषिभर्विराङ्गपि ।

देवतासकललोकमङ्गलो

नन्दगोपतनयः समीरितः ॥ ९ ॥

अङ्गानि पञ्च हुतभुग्दयितासमेतै-

श्वकैरमुष्य मुखदृतविषूपपन्नैः ।

चैलोक्यरक्षणसुजाप्यसुरान्तकाख्य-

पूर्वेण चेह कथितानि विभक्तिशुक्तैः ॥ १० ॥

हृदये नतिः शिरसि पावकप्रिया

सवष्टशिखाहुमितिवर्मणि स्थितं ।

सफडस्तमित्युदितमङ्गपञ्चकं

सच्चतुर्थिवौषडुदितं हशोर्यदि ॥ ११ ॥

मन्त्राण्डैश्वभिरुपेतचन्द्रसुरेऽ-

रङ्गानां दशकमुदीरितं नमोऽन्तं ।

हृच्छीर्षं तदनु शिखातनुचमन्त्रं²
 पार्श्वद्वन्द्वसकटिपृष्ठमूर्झयुक्तं ॥ १२ ॥
 रक्षे मन्त्रस्यास्य बीजच्छ शक्ति-
 चक्री शक्री वामनेचपदीपः ।
 सप्रद्युम्नो बीजमेतत्पदीपः
 मन्त्रः प्रद्युम्नो जगन्मोहनोऽयं ॥ १३ ॥
 हंसो मेदो वक्रवृत्ताभ्युपेतः
 पोची नेचाद्यन्तितोऽसौ युगार्णा ।
 प्रोक्ता शक्तिः सर्वगीर्वाणवृन्द-
 वन्दस्याम्रेव्यस्त्रभा कामदेयं ॥ १४ ॥
 विनियोगस्य मन्त्रस्य पुरुषार्थचतुष्टये ।
 क्षणं प्रकृतिरित्युक्तो दुर्गाधिष्ठात्रदेवता ॥ १५ ॥
 गोपायति सकलमिदं
 गोपायति परं पुमांसमिति गोपी ।
 प्रकृतेस्तस्या जातं
 जन इति नदादिकं पृथिव्यनं ॥ १६ ॥
 अनयोर्गोपीजनयोः समीरणादाश्रितो व्याप्तया ।
 वस्त्रभ इत्युपदिष्टं सान्द्रानेन्दं निरञ्जनं ज्योतिः ॥ १७ ॥
 स्वाहेत्यात्मानं गमयामीत्यतेजसे तस्मै ।
 यः कार्यकारणेशः परामात्मेत्यच्युतैकतास्य मनोः ॥ १८ ॥

² अस्त्रं ।

अथवा गोपीजन इति समस्तजगदवनशक्तिः-
 समुदायस्तस्य आनन्दस्य स्वामी बहूभ इत्युपदिष्टः ।
 अथवा ब्रजयुवतीनां दयिताय जहोमि मां मदीय-
 मपीत्यर्पयेत् समस्तं ब्रह्मणि सुगणे समस्तसम्पत्त्यै ॥ १६ ॥
 कृष्णशब्दः सत्तार्थो णश्चानन्दात्मकस्ततः ।
 कृष्णोः भक्ताघकर्षणादपि तद्वर्णलाच मन्त्रमयवृप्तिः ॥ २० ॥
 गोः शब्दवाचत्वाजज्ञानं तेनोपलभ्यत इति गोविन्दः
 वेत्तीति शब्दराशिं गोविन्दो गोविचारणादपि ।
 एतेऽभिखेऽनुक्रमतस्तूर्यविभक्त्या
 मन्त्रात् पूर्वं मन्त्रयबीजादय पश्चात्
 स्याताच्चेदष्टादशवर्णो मनुवर्णो
 गुह्यात् गुह्यो वाच्छ्रितचिन्तामणिरेषः ॥ २१ ॥
 पूर्वप्रदिष्टे मनिदेवतेऽस्य
 छन्दस्तु गायत्रमुषन्ति सन्तः ।
 अज्ञानि मन्त्रार्णचतुष्कैर्वर्मावसानानियुगार्णमस्तु
 बीजं शक्तिः प्रकृतिः विनियोगश्चापि पूर्ववदमुष्य ॥ २२ ॥
 पूर्वतरस्य मनोरथं कथयामि
 न्यासमादिलसिद्धिकरं ।
 व्यापय्याथो हस्तयोमस्तु-
 वाह्ये पार्श्वे तानरु^३द्वं बुधेन ॥

न्यासो वर्णिस्तारयुग्मान्तरस्यै-

विन्दूस्तंसौहार्दकृत्यैर्विधेयः ॥ २३ ॥

शाखासु चीणि पूर्वाशयधि दशसु

पृथग्दक्षिणाङ्गुष्ठपूर्वं वामाङ्गुष्ठावसानं

न्यसतु विषदधीः हृष्टिरक्ता करस्या ।

अङ्गुष्ठन्दृपूर्वा स्थितिरुभयकरे

संहतिर्वामपूर्वो दक्षाङ्गुष्ठान्तिके तत्

चयमपि हृजति स्थित्युपेतश्च कार्यं ॥ २४ ॥

ततः स्थितिक्रमाङ्गुधो दशाङ्गकानि विन्यसेत् ।

तदङ्गपञ्चकं तथा विधिः समीरितः करे ॥ २५ ॥

पुटितैर्मनुनाथ मातृकाण्-

रभिविन्यस्य सविन्दुभिः पुरावत् ।

अणुसंकृतिहृष्टिमार्गभेदा

कृशतवानि च मन्त्रवर्णभाज्जि ॥ २६ ॥

संहृतावन् गतो मनवर्यः

हृष्टिवर्त्मनि भवेत् प्रतियातः ।

उड्डतिः खलु पुरोक्तवदेषां

न्यासकम् कथयाम्यधुनाहं ॥ २७ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे तृतीयरात्रे तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

कलौ दण्डग्रहेणैव परं निर्वाणकारणं ।
 परं वेदविरुद्धच्च विपरीताय कल्पते ॥ ४४ ॥
 पञ्चबन्धुविहीनानां पालनच्च स्वयोषितां ।
 परस्तीवर्जनच्चैव परं निर्वाणकारणं ॥ ४५ ॥
 तत्पालने लभेन्मोक्षं ब्रह्महत्याच्च वर्जनं ।
 अनाथाभगिनीकल्याबधूनां परिपालकं ॥ ४६ ॥
 केवलं मोक्षवीजच्च तत्त्यागे नरकं भ्रुवं ।
 शिशूनामपि पुञ्चाणां भाटृणाच्च तथैव च ॥ ४७ ॥
 परित्यागे च नरकं पालनं मोक्षकारणं ।
 मन्त्रं कन्याप्रादानच्च सुविप्रे मोक्षकारणं ॥ ४८ ॥
 जीवाभयप्रदानच्च शरणागतरक्षणं ।
 अज्ञानाय ज्ञानदानं परं निर्वाणकारणं ॥ ४९ ॥
 मुक्ति^२ज्ञानच्च कथितं संक्षेपेण ^३यथागमं ।
 कापिले पञ्चरात्रेषु कृष्णोनोक्तं सुविस्तरं ॥ ५० ॥
 आध्यात्मिकच्च कथितं प्रथमं ज्ञानमीमितं ।
 भक्तिज्ञानं द्वितीयच्च कृष्णस्य परमात्मनः ॥ ५१ ॥
 मुक्तिज्ञानं दृतीयं च कथितं तद्यथाक्रमं ।
 ज्ञानद्वयच्चावशिष्टं यौगिकं मायिकं भुने ॥ ५२ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानावृतसारे शिवनारदसंवादे द्वितीयरात्रे
 मुक्तिज्ञानकथम् सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

^२ दानस्तेति R.

^३ यथाक्रमम् P.

अष्टमोऽध्यायः ॥

—
—
—

श्रीमहादेव उवाच ॥

योगज्ञानच्च दुर्बोधमसतां विषमं परं ।
 श्रूयतामिदमेवेति वच्यामि च यथागमं ॥ १ ॥
 अणिमा लघिमा व्याप्तिः प्राकाम्यं महिमा तथा ।
 ईशित्वच्च वशित्वच्च तथा कामावसायिता ॥ २ ॥
 दूरश्वरणमिष्टार्थसाधनं खटिपत्तनं ।
 मनोयायित्वमेवेदं परकायप्रवेशनं ॥ ३ ॥
 प्राणिनां प्राणादानच्च तेषां प्राणापहारकं ।
 कायव्यूहच्च वाक्सिङ्गं सिङ्गं सप्तदश सूतं ॥ ४ ॥
 कृष्णभक्तिव्यवहितं भक्तानां नाभिवाच्छ्रितं ।
 \ कृष्णवेतनभूम्भोक्तुं करोति वासनां मुने ॥ ५ ॥
 मूलाधारं स्वाधिष्ठानं मणिपूरमनाहतं ।
 विशुद्धमपि चाच्चाख्यं पट्चक्रं परिकीर्तिं ॥ ६ ॥
 शक्तिकुण्डलिनीयुक्तः स्वं स्वं स्थाने स्थितं मुने ।
 योगोपयुक्तं नियतं योगविद्वः प्रकीर्तिं ॥ ७ ॥
 सेधा सा मनसा युक्ता सुनिद्राजननी वृणां ।
 इडा सा मनसा युक्ता प्राणिनां सूक्ष्मिवर्धिनी ॥ ८ ॥
 पिङ्गला मनसा युक्ता तृष्णा माता च प्राणिनां ।
 सुषुम्ना मनसा युक्ता निद्राभङ्गय कल्पते ॥ ९ ॥

चञ्चला मनसा युक्ता समोगेच्छाविबर्द्धिनी ।
 सुस्थिरा मनसा युक्ता वृणामेव विचेतनी ॥ १० ॥
 मनश्च नाडीषट्केषु क्रमेणैव भ्रमेदहो ।
 अत्र नास्ति यथासङ्कुंप स्वेच्छाधीनच्च चञ्चलं ॥ ११ ॥
 योनिशिश्चोपरिस्थानं मूलाधारस्य नारद ।
 स्वाधिष्ठानं नाभिदेशे मणिपूरुच्च वक्षसि ॥ १२ ॥
 अनाहतं तदूर्ज्ञे च विशुद्धं करण्डदेशतः ।
 आज्ञाख्यं चक्षुषोर्मध्ये चकस्थानं प्रकीर्तिं ॥ १३ ॥
 मूलाधारौकसीडा सा स्वाधिष्ठाने च पिङ्गला ।
 सुयुम्ना मणिपूरे सा सुस्थिरा साप्यनाहते ॥ १४ ॥
 चञ्चला सा विशुद्धे च मेधाख्या परिकीर्तिता ।
 नाडिस्थानच्च कथितं योगविद्विः प्रकीर्तिं ॥ १५ ॥
 नाडीयुक्तेषु चक्रेषु शश्वद्वायुश्चरहो ।
 बद्धो भवति स्वाज्ञाख्ये ततो मृत्युश्च प्राणिनां ॥ १६ ॥
 योगी च बद्धनिश्वासो वायुधारणाया मुने ।
 तस्य मृत्युश्च न भवेत् साध्यवायुर्महान् वशी ॥ १७ ॥
 वह्निस्तम्भं जलस्तम्भं मृदाच्च मनस्तथा ।
 वायुस्तम्भं बहुविधं योगी जानाति नारद ॥ १८ ॥
 सहस्रदलपञ्चच्च सर्वेषां मस्तके मुने ।
 तचैव तिष्ठति गुरुः सूक्ष्मरूपेण सन्ततं ॥ १९ ॥
 तद्गुरोः प्रतिविच्चश्च सर्वच नररूपकः ।
 गुरुरूपी स्वयं कृष्णः शिष्याणां हितकाम्यया ॥ २० ॥

गुरौ तुष्टे हरिस्तुष्टो हरौ तुष्टे जगच्चयं ।
 गुरुब्रह्मा गुरुविष्णुगुरुर्देवो महेश्वरः ॥ २१ ॥
 गुरुदेवः परं ब्रह्म गुरुः पूज्यः परात्परः ।
 १ हरौः रुष्टे गुरौ तुष्टे गुरुरच्चितुमीश्वरः ॥ २२ ॥
 सर्वं तुष्टा गुरौ रुष्टे न कोऽपि रक्षितुं श्वमः ।
 गुरुश्च ज्ञानोऽग्निरण्णज्ञानं तन्मन्त्रतन्त्रयोः ॥ २३ ॥
 तन्त्रन्तं स च मन्त्रः स्यात् कृष्णभक्तिर्थतो भवेत् ।
 स एव बन्धुः स पिता स मैची जननी च सा ॥ २४ ॥
 स च भाता पतिः पुत्रो यः कृष्णवर्त्म दर्शयेत् ।
 जलबद्धुदवत् सर्वं विश्वस्त्र सचराचरं ॥ २५ ॥
 भज राधेश्वरं विग्रह श्रीकृष्णं प्रकृतेः परं ।
 स गुरुः परमो वैरी भ्रष्टं वर्त्म प्रदर्शयेत् ॥ २६ ॥
 तज्जन्मनाशं कुरुते शिष्यहत्यां भवेद्भ्रुवं ।
 सहस्रदलपद्मे च हृदयस्थो हरिः स्वयं ॥ २७ ॥
 सर्वपां प्राणिनां विग्रह परमात्मा निरञ्जनः ।
 इति ते कथितं सर्वं योगज्ञानस्तुर्थकं ॥
 यथागमस्त्र संश्लेषणं किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ २८ ॥

नारद उवाच ॥

भक्तिज्ञानस्त्र भक्तानां योगज्ञानस्त्र योगिनां ।
 केषां वर्त्म प्रशस्तस्त्र तन्मां कथितुमहमि ॥ २९ ॥

^१ हरौ रुष्टे गुरुस्त्राता गरौ रुष्टे न कश्चन ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

ध्यायन्ते योगिनः सर्वे ज्योतीरूपं सनातनं ।
 निर्गुणस्य शरीरच्च न मन्यन्ते च योगिनः ॥ ३० ॥
 शरीरं प्राकृतं सर्वं निर्गुणाः प्रकृतेः परः ।
 गुणेन सज्जते देहो निर्गुणस्य कुतो भवेत् ॥ ३१ ॥
 इति सर्वं योगशास्त्रं योगविद्विः प्रकीर्तिं ।
 वैष्णवास्तं न मन्यन्ते कुमाराद्या वयं द्विज ॥ ३२ ॥
 वदन्ति वैष्णवाः सर्वे तेजस्तेजस्विनां वरं ।
 क सम्बवेद्वा क भवेदिति दुर्णयमेव च ॥ ३३ ॥
 कृष्णो नित्यः शरीरो च तस्य तेजो हि वर्तते ॥
 तेजोऽभ्यन्तर एवाह कृष्णमूर्तिः सनातनः ॥ ३४ ॥
 ध्यायन्ते योगिनः सर्वे तत्त्वेजो भक्तिपूर्वकं ।
 सुपक्षभक्त्या कालेन योगी च वैष्णवो भवेत् ॥ ३५ ॥
 तेजोऽभ्यन्तररूपच्च ध्यायन्ते वैष्णवाः सदा ।
 दासानाच्च कुतो दास्यं विना देहेन नारद ॥ ३६ ॥
 वैष्णवानां मतं शस्त्रं सर्वेभ्योऽपि च नारद ।
 न वैष्णवात् परो ज्ञानी ब्रह्माण्डेषु च ब्रह्मणः ॥ ३७ ॥
 इति ते कथितं वत्स संक्षेपेण यथागमं ।
 को वा जानाति कालद्वयेन कृष्णमाहात्मयमीस्ति ॥ ३८ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानाद्वत्सारे शिवनारदसंवादे द्वितीयरात्रे योग-
 ज्ञानकथनेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ इति द्वितीयरात्रं सम्पूर्णं ॥

३ राचं ॥

प्रथमोऽध्यायः ॥

श्रीशिव उवाच ॥

शृणु नारद वच्यामि मन्त्रयन्त्रकियादिकान् ।
 पुरा व्यासेन ये प्रोक्ताः शुकं प्रति महामते ॥ १ ॥
 प्रातः क्वचिविधिर्योऽत्र तथा ज्ञानविधिर्मुने ।
 तथा पूजादिकं सर्वं मन्त्राद्यरसमुद्भवं ॥ २ ॥
 मन्त्रार्थश्च यथा येन ज्ञायते पुरुषेण हि ।
 पुरा कैलासशिखरे सुखमेवे निरन्तरं ॥ ३ ॥
 पार्वती मां पुरा भक्त्या परिप्रच्छ यत् शिवं ।
 तत्तत् शृणु महाबाहो ममैकाग्रमना मुने ॥ ४ ॥

पार्वत्यवाच ॥

देव देव महादेव संसारार्णवतारकं ।
 वक्तुमर्हसि देवेश मन्त्रतन्त्रविधिं गुरो ॥ ५ ॥
 श्रीराधायाश्च क्षणस्य तथा पूजाविधिं मम ।
 मन्त्रार्थश्च तथा योगान् नाम्नामषोत्तरं शतं ॥ ६ ॥
 सहस्रश्च तथा नाम्नां प्रब्रूहि मम साम्यतं ।
 यद्यस्ति मयि कारुण्यं यद्यस्ति मयि दोहदं ॥ ७ ॥

^१तदा प्रब्रूहि राधाया नाम्नामष्टोत्तरं शतं ।
सहस्रच तथा देव मन्त्रयन्त्रविधिं मम ॥ ८ ॥

श्रीमहादेव उवाच ।

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि मन्त्रतन्त्रविधिं प्रिये ।
शुकं प्रति पुरा प्रोक्तं वेदव्यासेन धीमता ॥ ९ ॥
तत्तेऽहं संप्रवक्ष्यामि शृणुष्कैकमनाः प्रिये ।
यावतो मन्त्रवर्णांस्तु श्रीकृष्णस्य परात्मनः ॥ १० ॥

आत्म उवाच ।

कला तु माया नरकान्तमूर्तिः
कलड्कण्डेणुनिनादरम्यः ।
श्रितो हृदि व्याकुलयस्त्रिलोकौ
श्रियेऽस्तु गोपीजनबङ्गभोवः ॥ ११ ॥
गुरुचरणसरोरुहदयोत्यान्
महितरजःकणकान् प्रणम्य मूर्ढा ।
गदितमिह विवेच्य नारदाद्यै-
र्यजनविधिं कथयामि सार्ङ्गपाणेः ॥ १२ ॥
सर्वेषु वर्णेषु तथाश्रमेषु
नारीषु नानासु यजन्मखेषु ।
दाता फलानामभिवाञ्छ्रितानां
द्रागेव ^२गोपालकमन्त्र एषः ॥ १३ ॥

^१ तत्त्वं T.

^२ गोलोकेश्वर T.

शृणु वत्स प्रवच्यामि पूजनं शार्ङ्गधन्वनः ।
 यन्नारदाय कथितं व्रह्मणा पद्मयोनिना ॥ १४ ॥
 प्रातःकृत्यादिकं वच्ये तथा पूजाविधिं सुत ।
 जगलक्ष्यतरोर्वत्स शृणुच्च गदतो मम ॥ १५ ॥

नूनमच्युतकटाशपातने
 कारणं भवति भक्तिरञ्जसा ।
 तच्चतुष्टयफलासये ततो
 भक्तिमानधिकृतो गुरौ हरौ ॥ १६ ॥
 स्नातो निर्मलसूक्ष्मशुद्धवसनो
 धीताड्डिप्रिपागयाननः साचान्तः
 सपविचमुद्रितकरः श्वेतोर्छ्वपुरुद्गोच्चलः ।
 प्राचीदिश्वदनो निवध्य मृदृढं
 पद्मासनं स्वतिकं वाऽऽसीनः स्वगुरुन्
 गणाधिपमयो वन्देत वद्वाच्चलिः ॥ १७ ॥
 ततोऽस्त्रमन्तर्ण विशेष्य पात्यी
 चितान्दिगवन्यहुताशशालान् ।
 विधाय भूतात्मकमेतदङ्गं
 विशेषधयेच्छुद्गमतिः क्रमेण ॥ १८ ॥
 इता वक्ते धूमं सततगति वीजं सलवकं
 स्मरत्पूर्वं सन्त्वी सकलभवनोच्छोषणकरं ।
 स्वकं देहं तेन प्रततवपुषाऽपूर्य सकलं
 विशेषध्य आमुच्चेत् पवनमय मार्गेण खमणे: ॥ १९ ॥

तेनैव मार्गण विलीनमारुतं
 बीजं विचिन्यारुणमाशुश्वरणः ।
 आपूर्य देहं परिदद्य वामतो
 मुच्चेत् समीरं सह भस्मना वहिः ॥ २० ॥

^३ठपरमतोव शुद्धमस्तांशुपथेन विधुं
 नयतु ललाटचन्द्रमस्तः सकलार्णमयीं ।
 लपरजपान्निपात्य रचयेच्च तया सकलं
 वपुरमृतौघटिमथ वक्तकराद्यमिदं ॥ २१ ॥

शिरोवदनवृत्तटक्ष्रवगणघोणगण्डौष्टक-
 द्वयेषु सशिरोमुखेषु च इति क्रमात् विन्यसेत् ।
 हलश्च करपादसन्धिषु तदग्रक्षेपादरात्
 सपार्ख्युग वृष्टनाभ्युदरकेषु याद्यानव ॥ २२ ॥

हृदयकट्टकुल्करमूलदाः पद्युगोदरवक्ष्यगतान् वुधः ।
 हृदयपूर्वमनेन पथान्वहं न्यस्तु शुद्धकलेवरसिङ्गयो ॥ २३ ॥

इत्यारचय्य वपुरर्णशतार्डिकेन
 सार्जक्षपेशसविसर्गकशोभनैस्तोः ।
 विन्यस्य केशवपुरः सरमूर्त्युक्तैः
 कीर्त्यादिशक्तिसहितैर्न्यस्तु क्रमेण ॥ २४ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानावृतसारे लतीयरात्रे प्रातःक्रये
 प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

^३ उपरमिति ४.

दितीयोऽथायः ।

थास उवाच ।

अथ कथयाम्यर्णनां मूर्खीः
शक्तीः सकलभुवनमयीः ।
केशवकीर्तीर्नारायण-
कालीर्माधवन्तथा तुष्टीः ॥ १ ॥
गोविन्दः पुष्टियुतो
विष्णुधृती सूदनश्च माधवाद्यः ।
शान्तिस्त्रिविकमश्च क्रिया
पुनर्बामनो दयाच्युतः ॥ २ ॥
श्रीधरयुता च मेधा
हृषीकनाथश्च हृषया युक्तः ।
अम्बुजनाभश्रद्धा
दामोदरसंयुता पुनर्लज्जा ॥ ३ ॥
खद्गी सवासुदेवा .
सङ्कर्षणयुता सरस्वती प्रोक्ता ।
प्रद्युम्नः प्रीतियुतो-
अनिरुद्धको रतिविमाः स्वर्गोपताः ॥ ४ ॥
चक्रिजये गदिदुर्ग
शार्ङ्गी प्रभयान्वितस्तथा खद्गी ।

सत्या शंखी चण्डा

हलिवागर्थौ मुषलियुद्धिलामिनिका ॥ ५ ॥
शूली विजया पाशी

विजया विश्वान्वितोऽङ्कुशी भयः ।
विनदा मुकुन्दयुता नन्दजसुमन्दे ॥ ६ ॥
सृतिश्च नन्दियुता

नव कृष्णः नवकतासम्भिरथ शुद्धिदुक् हरेः ।
कृष्णो भक्तियुतः सत्ययुता
बद्धिर्मतियुक् च शाश्वतः ॥ ७ ॥

शौरिः श्रमया शूरो रमया

जनार्हनोमे च भूधरः ।

लेदिनी विश्वादिमूर्त्तियुक्ता क्लिना
वैकुण्ठा पुरुषो तमश्च तथा

वसुधा बलिना च परायणा ॥ ८ ॥

मूजोपेता भूयः परायणाख्या

बलेः सूक्ष्मा वृषप्रसन्ध्ये च ।

सदृष्टि प्रज्ञा हंसप्रभा,

वराहो निशा च विमलो मेघा ॥ ९ ॥

नरसिंहविद्युते च प्रणिगदिता

मूर्त्तियोऽलं शक्तियुताः ।

वर्णानुक्ता सार्वचन्द्रान् परस्तात्

मृत्तीः शक्तीडेऽवसाना रतिच्च ॥ १० ॥

उक्ता न्यस्ये आदिभिः सप्त धातून्-
इथ वसुदा प्राणबीजं कोषमप्यात्मने लान् ।
उद्यत्यद्योतनशयरुचिं तप्तहेमावदातं ।
पार्खद्वन्द्वे जलविसुतया विश्ववाच्या च जुष्यं ॥ ११ ॥
नानारत्नोऽस्तिविविधाकल्पमापीतवस्त्र ।
विष्णुं वन्दे दरकमलगदाकौ मर्दीचकपाणिं ॥ १२ ॥

धातैवं परमाक्षरर्थो
विन्यसेद्विनमनु केशवादियुक्तः ।
मेधायुः स्मृतिधृतिकीर्तिकान्तिलक्ष्या-
सौभाग्यैश्चिरमुपर्दृहितो भवत सः ॥ १३ ॥

अमुमेव रमापुरः सरं
प्रभजेद्यो मनुजो विधिं बुधः ।
समुपत्य रमां प्रशीयसर्वं
पुनरन्ते हरितां व्रजत्यसौ ॥ १४ ॥

इत्यच्युतीकृततनुर्विधिवत् तत्त्व-
न्यासं नपृष्ठमपराद्वरनत्युपेतं ।
भूयः पराय च तदाह्वयमात्मने च
नत्यन्तमुडगत् तत्त्वमनन् क्रमण ॥ १५ ॥

सकलवपुषि वीजं प्राणमायोज्य मध्ये
न्यस्तु मतिमहङ्कारं मनश्चेति मन्त्रो ।
कमुखहृदयगुद्याड्ग्रीष्मयो शब्दपृष्ठं
गुणगणमथ कर्ताऽऽदिस्थितं श्रोतृपृष्ठं ॥ १६ ॥

वागादोन्नियवर्गमात्मनिलंघाकाशपूर्वं गणं
 मूर्झास्ये हृदये शिरे चरणयोर्हृत्युण्डरीकं हृदि ।
 विश्वानि द्विपदष्टयुग्मशकलाव्याप्तानि मूर्च्छिराङ्-
 वहीनाच्च यतस्तु भूतवसुमुष्यन्त्याक्षरेमन्त्रवित् ॥ १८ ॥
 अथ परमेष्ठिपुमांसौ विश्वनिवृत्ती सर्वहत्युपनिषदं
 न्यसेदाकाशादिस्थानस्थानपोयबलवार्थिः सलावः ।
 वासुदेवः शकुर्पणः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धकः
 जारायणश्च क्रमणः परमेष्ठादिभिर्युतः ॥ १९ ॥
 ततः कोपतच्च शरौ विन्दुव्युक्तं
 नृसिंहं न्यमेत् सर्वगांचपु तज्ज्ञः ।
 क्रमणेति तत्त्वात्मका न्यास उक्तः
 स्थासान्निकृदिश्वमूर्च्छादिपु स्यात् ॥ २० ॥
 इतिकृतोऽधिकृतो भवति ध्रुवं
 सकलं श्यवमन्त्रजपादिपु ।
 पवनसंयदलतत्त्वमनुना चरेत्
 तत्त्वमिह जपुमसौ मनुमिच्छति ॥ २१ ॥
 अथवाखिलेषु हि विधिमन्त्र-
 जपविधिषु मूलमन्त्रतः ।
 संयमनममलधीर्मस्तो
 विधिनाभ्यसंश्वरतु तत्त्वसंख्या ॥ २२ ॥
 पुरतो जपस्य परतोऽपि
 विहितमथ तत्त्वतयं बुधैः ।

घोडश य दूह चरेहिनशः

परिपूयते स खलु मासतो इंसः ॥ २३ ॥

अथवाङ्गजन्ममभनानुसुसंयमं

सकलेषु कषणमनुजापकर्मसु ।

सहितैकसप्तकृतिवारमध्यसेत्

तनुयात् समस्तदुरितापहारिणा ॥ २४ ॥

अष्टाविंशतिसंख्यमिष्टफलदं मन्त्रं दशार्णं जपन्

नायच्छेत् पवनं सुसंयतमतिस्त्वष्टौ दशार्णेन चेत् ।

अभ्यस्यनविवारमन्यमनुभिर्वर्णानुरूपं जपन्

कुर्यादिचकपूर्वकर्मनिपुः प्राणप्रयोगं नरः ॥ २५ ॥

रेचयेन्मारुतं दक्षया दक्षिणः

एरयद्वामया मध्यनाड्या पुनः ।

धारयद्विरितं रेचकादिचयं स्यात्

कलादन्तविद्याख्यमचाच्युकं ॥ २६ ॥

प्राणाद्यामं विधायेत्यथ-

निजवपुषा कल्पयद्वागपीठं ।

न्यस्येदाधरशः क्लप्रकृति-

कमठद्वमाक्षीरमिन्द्रिन् ।

इत्तदीपच्च गतोच्चलम-

हितमहामण्डपं कल्पदक्षं ।

द्विदशेऽशदयोरुदय-

वदनकटीपार्श्वयमेषु भूयः ॥ २७ ॥

चतुर्थोऽध्यायः ॥

—•—

व्यास उवाच ॥

महीसलिलपावकानिलवियन्ति गर्वो महान्

पुनः प्रकृतिपूरुषौ पर इमानि तत्त्वान्यथ ।

पदान्युहृदयास्यकान्यधि पञ्चमधे दयं

चयं सकलगं ततो न्यसतु तद्विपर्यासितः ॥ १ ॥

गुप्ततमोऽयं न्यासः संप्रोक्तसत्त्वदशकपरिकृतः ।

कार्योऽन्येष्वपि गोपालमनु भटिति फलसिङ्गै ॥ २ ॥

आकेशादापादं दोर्भ्यां ध्रुवपुठितमनु-

वरं न्यसेद्वपुर्भिर्श्वापि पूर्ववदमुष्य ।

मूर्ढन्यद्वाणः अत्योद्ग्राणे मुखहृदय-

शिरजानुजठरपत्सु तथाक्षराणि ॥ ३ ॥

न्यसेद्वक्ता हृष्टिः स्थितिरपि मुनिभि

रभिहिता हृदादिमुखान्तिका ।

संहारोड्ब्रादिमूर्ढान्तस्थितय

मिति विरचयतु हृष्टिपूर्व

मनुस्थितिं न्यासः संहारान्तो

मक्षाववैखानसेषु विहितोऽयं ॥ ४ ॥

स्थित्यन्तो गृहमेधिषु हृष्ट्यन्तो वर्णिनामिति प्राहुः ।

वैराग्ययज्ञं गृहस्थे संहारं केचिदाहुराचार्याः ॥ ५ ॥

सहजानौ वनवासिनि स्थितिच्च विद्यार्थिनां हृषिं ।
 शिरसि निहिता मध्यासैराश्चितर्जनिकान्विता ॥
 शिरसि रहिताङ्गुष्ठाज्येष्टान्वितो परनिष्ठिकानेसि च ॥६॥
 मनोऽनुरक्षनं हरिचरणाजभक्तवर्जनं ।
 स्फूर्त्येऽथास्य ^१कीर्त्यते मूर्त्तिपञ्चरं ॥
 आर्त्तिग्रहविषाविघ्नं कीर्त्तश्रीकान्तिपुष्टिदं ॥ ७ ॥
 केशवादियुगघटकमूर्त्तिभिर्द्वाः
 पूर्वामिहिरानुमोन्तिकान् ।
 द्वादशाक्षरभवाक्षरैः सुरैः
 क्लीववर्णरहितेश्च क्रमान्वयसेत् ॥ ८ ॥
 भालोदरहृष्टभतूपतले
 वामे तव पार्श्वभुजान्तगले
 वामचयपृष्ठककुत्सु तथा
 मूर्द्धन्यनुष्टुप्यगावन् मनुं ।
 ब्रेतन्यामृतवपुरर्ककोटितेजा
 मूर्द्धिस्थौ वपुरखिलं स वामुदेवः ॥ ९ ॥
 ऊधस्य विमलपाथसीवै सितां
 व्याप्त्रोति प्रकटितमन्तवर्णकीलं ।
 हृषिस्थिती दशपञ्चाङ्गयुग्मं
 न्यासादिचितयकास्यहृत्सु ॥ १० ॥

^१ मवस्य T.

विन्यस्यतु ग्रथयित्वा तु मुद्रां
 भूयो दिशां दशकं बन्धनीयं ।
 तारं हाईं विश्वमूर्त्तिश्च शाङ्कीं
 मासान्तं ते वायुमध्ये सुदेवाः ॥
 षड्द्वन्द्वारणे मन्त्रवर्णः स उक्तः
 साक्षाद्वारं मोक्षपर्यात् अगम्यं ॥ ११ ॥
 धाचर्थमभिचाख्या वहणांशुभगा विवस्वदिन्द्रयुताः ।
 पुषाहृयपर्जन्यो त्वष्टा विष्णुश्च भानवः प्रोक्ताः ॥ १२ ॥
 अथ तु युगरन्धारांस्य मनोन्यसनं ब्रुवे
 रचयतु करवन्दङ्गुलिपच्चकेष्वङ्गपञ्चकं ।
 तन्मन्त्रमन्यं व्यापय्याथ चिशः प्रणवं सकृन्-
 मनुजलिपयो न्यस्या भूयः पदानि च सादरं ॥ १३ ॥
 कचभुवि ललाटभूयुग्मान्तरश्रवणाक्षिणो-
 युग्लवदनग्रीवाहन्नाभिकञ्चुभयाड्निषु ।
 न्यसतु शितधीर्जान्वङ्ग्न्योरक्षराणि शिरसि ध्रुवं
 नयनमुखहृह्न्याड्न्यिष्वर्पयेत् पदपच्चकं ॥ १४ ॥
 पञ्चाङ्गानि न्यसेह्न्यो मुन्यादीनप्यन्यत् सर्वं ।
 दुल्यं पूर्वेणाथो वश्ये मुद्रा बधा मन्त्रोर्याः स्युः ॥ १५ ॥
 अनङ्गुष्ठा ऋजवो दक्षहस्त-
 शाखा भवेन्मुद्रा हृदये शीर्षके च ।
 अधोङ्गुष्ठा खलु मृष्टिः शिखायां
 करवन्दाङ्गुलयो वर्मणि स्युः ॥ १६ ॥

नाराचमुष्टुदृतबाहुयुगम्

चञ्जुष्टतर्जन्युदितो ष्वनिस्तु ।

विश्वगविषक्ता कथिताऽस्त्वमुद्रा

यत्राक्षिणी तर्जनीमध्यमे तु ॥ १६ ॥

ओष्ठे वामकराङ्गुष्ठो लग्नस्तस्य कनिष्ठिका ।

दक्षिणाङ्गुष्ठसंयक्ता तत्कनिष्ठा प्रसारिता ॥ १७ ॥

तर्जनीमध्यमाऽनामाः किञ्चित् संकुच्य चालिताः ।

वेगुमुद्रेह कथिता सुगुप्ता प्रेयसी हरेः ॥ १८ ॥

नाच्यन्तेऽत्र प्रमिङ्गत्वान्मालाश्रीवत्सकौस्तुभाः ।

उच्यतेऽच्युतमुद्राणां भद्रा विस्तुफलाकृतिः ॥ १९ ॥

अङ्गुष्ठं वाममुहृण्डितमितरकराङ्गुष्ठकेनाथ वद्धा

तस्याग्नं पीडियित्वाङ्गुलिभिरपि च तां वामहस्ता-
ङ्गुलीभिः ।

वद्धा गाढं हृदि स्थापयतु विमलधीर्याहरेन्मारवीजं

वित्वाख्या मुद्रिकैपा स्फुटमिह कथिता गोपनीया

विधिज्ञः ॥ २० ॥

मनोवाणीदेहर्थदिह च दिवागाच्चिदिहितं

अमन्या मत्या वा तदग्विलमस्तौ दुष्कृतचयं ।

इमां मुद्रां जानन् श्वपयति नरस्तं सुरुणा

नमन्त्यस्याधीना भवति सततं सर्वजनता ॥ २१ ॥

प्रणवहृदोरवसान

स चतुर्थीसुदर्शनतथास्त्वपदं ।

उक्ता फडलममना

ग्रथयेन् मनुमस्त्रमुद्रया हरितः ॥ २२ ॥

इति विधाय समस्तजगच्छनि-

स्थितिविनाशविधानविशारदं ।

श्रुतिविधानकरं मनुविग्रहं

स्मरतु गोपबधूजनबृक्षभं ॥ २३ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे लतोयरात्रे ज्ञानान्वतसारे चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

पञ्चमोऽध्यायः ॥

—१०—

श्रीव्यास उवाच ॥

अथ प्रकटसोरभोक्लितफुल्लमाष्वीकसत्-

प्रसृननवपञ्चवप्रकरनम्बशाखैद्रुमेः ।

प्रफुल्लनवमुञ्चरीलालितवञ्चरीवैष्टितैः

सरंच्छिशिरितं शिवं शितमतिस्तु दन्दावनं ॥ १ ॥

विकाशिभ्यमनोरसास्वदनमञ्जुलैः सञ्चर-

च्छिलीमुखमुखोङ्गतैर्मुखरितान्तरं भंकृतैः ।

कपातशुकमारिकापरम्भतादिभिः पचिभि-

र्विराजितमितस्ततो भुजगश्चुन्त्याकुलं ॥ २ ॥

कलिन्ददुहितश्वलञ्जहरिविप्रुपां वाहिभि-

र्विनिद्रसरसीरहोदररजश्वयोत्पिञ्चिलैः ।

प्रदीपितमनोभववजविलासिनीवाससां
 १ विलोलनपरैर्निषेवितमनारतं मारुतैः ॥ ३ ॥
 प्रबालनवपञ्चवं मरकतच्छदं वज्रमौ-
 क्तिकप्रसवकोरकं कमलरागनानाफलं ।
 स्थविष्टमखिलर्तुभिः सततसेवितं कामटं
 तदन्तरपि कल्पकाड़्ग्रिपमुदच्चितं चिन्येत् ॥ ४ ॥
 सहेमशिग्वरावनेरुदितभानुवद्वास्वरा-
 मधोऽस्य कनकस्थलीममृतशीकरं वारिणः ।
 प्रदीपमणिकुट्ठिमां क्रममरेणुपुञ्जोच्चलां
 स्परेत् पुनरतन्द्रितो विगतषट्टरङ्गो बुधः ॥ ५ ॥
 तद्रक्तकुट्ठिमनिविष्टमहिष्ठयोग-
 पीठेऽष्टपचमरुणं कमलं विचन्य ।
 उद्यद्विरोचनसरोऽचिरमुष्य मध्ये
 संचिन्येत् सुखनिविष्टमथा मुकुन्दं ॥ ६ ॥
 सदामरतन्द्रिताञ्जनमघपुञ्ज-
 प्रत्यग्नीलजलजन्मसमानभासं ।
 सुस्तिग्नीलघनकच्चित्केशजालं
 राजन्मनोज्ञशितिकराठशिखरडचृडं ॥ ७ ॥
 रोलम्बलालितमुद्रुमसूनकल्पितो-
 त्तंसं समुत्कचनवोत्पलक्रर्णपूरं ।

¹ विलोलनविहारिभिः सततसेवितं मारुतेरिति ॥

लोलालकस्फुरितभालतलप्रदीपं
 गोरचनातिलकमुच्चर्लच्चमालं ॥ ८ ॥
 आपूर्णशारदगताङ्कशशाङ्कविम्ब-
 कान्ताननं कमलपत्रविशालनेचं ।
 रत्नस्फुरलकनककण्डलरश्मिदीप-
 गण्डस्थलीमुकुरमुन्नतचारुनासं ॥ ९ ॥
 सिन्दूरसुन्दरतराधरमिन्दुकुन्द-
 मन्दारमन्दहसितद्युतिदीपिताशं ।
 वन्धप्रबालकुसुमप्रचयावक्तुम-
 ग्रैवेयकोञ्जलमनोहरकम्बुकण्ठं ॥ १० ॥
 मत्तमङ्गमरजुष्टविलम्बमान-
 सन्तानकप्रसवदामपरिष्कृतांसं ।
 हाराबलीभगणराजितपीवरोरो-
 व्योमस्थलीललितकौसुभभानुमन्तं ॥ ११ ॥
 श्रीवत्सलक्षणसुलक्षितमुन्नतांस-
 माजानुपीनपरिवृत्तसुजातबाहुं ।
 आबन्धुरोदरमुदारगभीरनाभिं
 मृङ्गाङ्गनानिकरमञ्जुलरोमराजिं ॥ १२ ॥
 नानार्णणप्रघटिताङ्गदकङ्गणोर्मि-
 ग्रैवेयसारकलनूपरतुन्दवन्धं ।
 दिव्याङ्गरागपरिपञ्चरिताङ्गयष्टि-
 मापीतवस्त्रपरिधीतनितम्बविम्बं ॥ १३ ॥

चारुरुजानुमनुष्टत्तमनोच्चजङ्घ-
 कालोच्चतप्रपदनिन्दितकूर्मकान्ति ।
 माणिक्यदर्पणलसन्नखराजिराज-
 द्रक्षाङ्गुलिच्छदनसुन्दरपादपद्मं ॥ १४ ॥
 मत्याङ्गुशारिटवकेतुयवाभवज्ञ-
 संलक्षितारुण्यतराङ्गितलाभिरामं ।
 लावग्यसारसमुदायविनिर्मिताङ्ग-
 सीन्दर्यनिर्जितमनोभवटेहकान्ति ॥ १५ ॥
 आस्यारविन्दपरिपूरितवेणुरन्ध-
 लालतकराङ्गुलिसमीरितदिव्यरागैः ।
 शश्वद्द्रवीकृतविलष्टसमस्तजन्त-
 सन्तानसन्तातिमनन्तसुखान्धुराशिं ॥ १६ ॥
 गोभिर्मुखान्धुजिलीनविलोचनाभि-
 रुधोभरस्वलितमन्धरमन्दगार्भः ।
 दन्तायदष्टपरिशिष्टत्रणाङ्गुराभि-
 गलान्धिवालधिलताभिरथाभिनीतं ॥ १७ ॥
 सप्रसवस्तनविवर्धणपूर्णनिश्च-
 लास्यावटचरितफेणिलंदग्धमन्धैः ।
 वेणुप्रवर्त्तितमनोहरमन्दगीति-
 दत्तोच्चकर्णयुगलैरपि नर्तकैश्च ॥ १८ ॥
 प्रत्यगशङ्गमृईमस्तकसंप्रहार-
 संरभवत्त्वलविलोलखुरायपातैः ।

आमेदुरैर्बहलसास्तगलैरुद्य-
 पुच्छैश्च वत्सतरवत्सतरीनिकायैः ॥ १६ ॥
 हुङ्कारविष्णुभितदिग्बलयैर्महङ्गि-
 रप्युक्षतिः पृथुक्कुङ्गरभारखिन्नैः ।
 उत्तमितश्रुतिपुटीपरिपीतवंश-
 ध्वानामृतोङ्गुतविकाशविशालघोणैः ॥ २० ॥
 गोपैः समानगणशीलवयोविलास-
 वेशैश्च मूर्च्छितकलस्वरवेणुबीणैः ।
 मन्द्रोच्चतालपटुगानपरैर्विलोल-
 दोर्वस्त्ररीललितलास्यविधानदच्चैः ॥ २१ ॥
 जड्हालपीवरकटीरतटीनिवद्भ-
 व्यालोलकिङ्गिनिघटावलितैरटङ्गिः ।
 मुम्धैस्तरशुनखकल्पितकर्णभूषै-
 रव्यक्तमञ्जुवचनैः पृथुक्कः परीतं ॥ २२ ॥
 अथ सुललितगायसुन्दरीणां
 पृथुविशिष्टनितम्बमन्यराणां ।
 गुरुकुचभरभङ्गुरावलग्न-
 चिवलिविजृभितरोमराजिभाजां ॥ २३ ॥
 तदतिमधुरचारुवेणुवाद्या-
 मृतरसपञ्चविताङ्गजाङ्गन्निपाणां ।
 मुकुलविसररम्यरोमोङ्गम-
 समलंकृतगाचबञ्जरीणां ॥ २४ ॥

तदतिरुचिरमन्दहासचन्द्रा-
 तपपरिजूमितरागवारिराशेः ।
 तरलतरतरंगविप्रट् प्रकर-
 समन्वमविन्दुसन्ततानां ॥ २५ ॥
 तदतिललितमन्दचिचिचाप-
 च्युतनिश्चितेष्टणमारवाणवद्धा ।
 दलितमकलमर्मविह्वलांग-
 प्रविह्वतदुःसहवेपंथुच्यथानां ॥ २६ ॥
 तदतिसुभगकम्बरूपशोभा-
 इमृतरसपानविधानलालसानां ।
 प्रणयसलिलपूरवाहिनीना-
 मत्तमविन्दोलविलोचनाम्बुजाभ्यां ॥ २७ ॥
 विस्त्रंसत्कवरीकलापविगतोत्कुम्भप्रसृनस्त्रवन्-
 माधीलम्प्यटचच्चरीकघटया संसेवितानां मुहुः ।
 मारोनाटमदस्वलन्मृदुगिरामालोनकाच्चुच्छम-
 न्नीवीविश्वथमानचीनसिचयान्ताविनितम्बत्विपां ॥ २८ ॥
 स्वलितललितपाटाम्भोजमन्दाभिघात-
 कणितमणितुलाकोश्याकुलाणमखानां ।
 चलदधरकुलानां कुट्मलोत्पत्त्वलाश्चि-
 द्यसर्सिरुहाणामुम्भसत्कुण्डलानां ॥ २९ ॥
 द्राघिष्ठग्नमनसमीरणाभिताप-
 प्रम्लानीभवदरुणोच्चपत्त्वानां ।

नानोपायनविलसकराम्बुजाना-
 मालीभिः सततनिषेवितं समन्तात् ॥ ३० ॥
 तासामायतलोलनीलनयनव्याकोषनीलाम्बुज-
 स्त्रिभिः संपरिपूरिताखिलतनूनानाविनोदास्पदं ।
 तन्मुग्धाननपङ्कजप्रविगलन्माध्वीरसाऽदिनीं
 विश्वाणं प्रणमोन्मदाक्षिमधुक्मालां मनोहारिणीं ॥ ३१ ॥
 गोपीरोपपशुनां .
 वह्निः सरेदग्रतोऽस्य गीर्वाणघटां ।
 वित्तार्थिनीं विरच्चि-
 चिनयनश्चतमन्युपूर्विकां स्तोत्रपरां ॥ ३२ ॥
 तद्दृश्यिणतो मुनि
 जननिकरवसुधर्मानादाय परं ।
 योगीन्द्रानथ गृष्ठे
 ममुक्तुमालान् समाधिना सनकादान् ॥ ३३ ॥
 सच्च सकान्तानथ सिद्धयक्ष-
 गन्धर्वविद्याधरचारणांश्च ।
 सकिन्नरानप्सरसश्च मख्यान्
 कामार्थिनो नर्तनगीतवाद्यैः ॥ ३४ ॥
 शंखेन्दुकुन्दधवलं सकलागमज्ञं
 सौदामिनीततिपिसङ्गजटाकलापं ।
 तत्पादपङ्कजगतामचलाच्च भक्तिं
 वाच्छन्तमुज्जिततरान्यसमस्तसङ्गं ॥ ३५ ॥

नानाविधश्चतिः खान्वितसप्तराग-
 ग्रामचयीगतमनोहरमूर्च्छनाभिः ।
 संप्रीणयन्तमुदिताभिरमुं महत्या
 संचिन्तयेनभसि धात्रसुतं मुनीन्द्रं ॥ ३६ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानामृतसारे लक्षीयरात्रे मव्याजाप्रकरणे
 पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

षष्ठोऽध्यायः ॥

◆◆◆

आस उवाच ।

इति ध्यात्वाऽऽत्मानं पटुविशदधीर्नन्दतनयं
 पुरो बुद्धैवार्थ्यप्रभृतिभिरनन्तोपहतिभिः ।
 यजेङ्गयो भक्त्या स्ववपुषि विहिते श्व विभवै-
 विधानं तद्व्रूपो वयमतुलसान्निधदमथ ॥ १ ॥
 आरचय्य भुवि गोमयाभसा
 स्थण्डिलं निजसमुद्रविष्टरं ।
 न्यस्य तत्र विहितास्पदोऽभसा
 शङ्खमन्त्रमनुना विशोधयेत् ॥ २ ॥
 तत्र गन्धसमनाऽक्षतान्ययो
 निःक्षिप्तेहृदयमन्त्रमुच्चरन् ।
 पूरयेद्विमलपाथमा मुधी-
 रक्षरैः प्रतिगतैः शिरोऽन्तकैः ॥ ३ ॥

पीठशङ्कुसलिलेषु मन्त्रवित्
 वह्निवासरनिशाकृतां क्रमात् ।
 मण्डलानि चषकश्रोक्षरै-
 रञ्जयेहृदनपूर्वदीर्पतैः ॥ ४ ॥
 तत्र तीर्थमनुनाभिराह्वयेत्
 तीर्थमुण्णरुचिमण्डलात्ततः ।
 स्वीयहत्कमलतो हरिं तथा
 गालिनीच्च शिखया प्रदर्शयेत् ॥ ५ ॥
 तज्जलं नयनमन्त्रवीक्षितं
 वर्मणा समवग्रहण दोर्युजा ।
 मूलमन्त्रसकलीकृतं न्यसे-
 दह्नकैश्च कलयेहिशोऽस्तवतः ॥ ६ ॥
 अस्तादियुतमच्युतीकृतं
 सस्पृहज्जपतु मन्त्रमष्टशः ।
 किञ्चन क्षिपतु वर्जनीजले
 प्रोक्षयेन्निजतनुं ततोऽमुना ॥ ७ ॥
 चिःकरेण मनुनाऽखिलन्तथा
 साधनं कुसुमचन्दनादिकं ।
 शङ्कपूरणविधिः समीरितो
 गुप्त एष यजनाग्रणीरिह ॥ ८ ॥
 गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति ।
 नर्मदे सिंधु कावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु ॥ ९ ॥

एष तीर्थमनुः प्रोक्तो दुरितौघविनाशनः ।
 कनिष्ठाङ्गुष्ठकौ शक्तौ करयोरितरेतरं ॥ १० ॥
 तर्जनीमध्यमाऽनामाः संहताऽभुग्नवर्जिताः ।
 मुद्रैपा गालिनी प्रोक्ता शङ्खस्योर्परि चालिता ॥ ११ ॥
 अथ मूर्ढनि मूलचक्रमधे
 निजनाथगणनायकं समर्च ।
 व्यसनक्रमतनुः पीठमन्त्रे-
 र्जलगन्धाक्षतधूपपुण्ड्रीपः ॥ १२ ॥
 प्रयजेदथ मलमन्त्रतेजो
 निजमृते हृदये भुवोश्च मधे ।
 चितयं स्मरत स्मरेत्तदेकी-
 कृतमानन्दघनं तडिस्ताभं ॥ १३ ॥
 तत्ते यज्ञैः सावयवोकृत्य विभूत्या-
 च्यङ्गान्तं विन्यस्य यजेदासनपूर्वः ।
 भूपान्तैर्भूयो जलगन्धादिभिरच्चां
 कृर्याङ्गुत्याद्यङ्गविधानावधि मन्त्री ॥ १४ ॥
 भूयो वेणुं वदनस्यं वक्षोदशे वनमालां ।
 वक्षोजोऽहं प्रयजेच्च श्रीवत्सं कौस्तुभरतं ॥ १५ ॥
 श्रीगवण्डनिस्यन्दविचर्चिताङ्गो
 मूलेन भालगदिषु चित्रकाणि ।
 लिख्यादथो पञ्चरमूर्त्तिमन्त्रे-
 रनामयो दीपशिखाकृतीनि ॥ १६ ॥

पुष्पाञ्जलिं वितनुयादथ पञ्चकृत्वो
मूलेन पादयुगले तुलसीद्वयेन ।
मध्ये हयारियुगलेन च मूर्ढि पद्म-
द्वन्द्वेन पद्मभिरपि सर्वतनौ च सर्वेः ॥ १७ ॥

श्वेतानि दक्षभागेऽपि तत्रन्दनपङ्किलानि कुसुमानि ।
रक्तानि वामभागेऽरुणचन्दनयङ्कसिक्तानि ॥ १८ ॥
तद्वच्च धूपदीपौ समर्थं विनयात् सुधारसैः कृष्णां ।
मुखवासाद्य दक्षा समर्चयेन्नपुष्पाद्यैः ॥ १९ ॥
तामूलनर्तनगीतवाद्यैः सन्तोष्य चूर्णकसालनेन ।
ब्रह्मार्पणाख्यमनुना कुर्यात् स्वात्मार्पणं मन्त्री ॥ २० ॥

अथवा सङ्कुचितधिया
लयविधिमूर्त्तिपञ्चरावचहः ।

यद्यष्टादशलिपिना
स्वान्तपादाङ्गैश्च वेणुपूर्वैः प्रोक्तः ॥ २१ ॥

सुप्रसन्नमथ नन्दतनूजं
भावयन् जपतु मन्त्रमनन्यः ।

सानुसंस्फृति यथाविधि संख्या-
पूरणे स्वयं मनो विदधीत ॥ २२ ॥

प्रणवपुटितं बीजं जप्त्वा शतं सहिताष्टकं
निजगुरुमुखादाप्तान् योगान् युनकु महामतिः ।
सदसृतचिदानन्दात्मायं जपच्च समापये-
दिति जपविधिः सम्यक् प्रोक्तो मनुद्वयमाश्रितः ॥ २३ ॥

य इमं भजते विधिं नरो
 भविताऽसौ दंयितः शरीरिणां ।
 आपराककमलैकमन्दिरं
 परमन्ते समुपैति तन्महः ॥ २४ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे लक्ष्मीयरात्रे बष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

सप्तमोऽध्यायः ।

आत उवाच ।

कथ्यते खलु मन्त्रवर्थ्ययोः
 साधनं सकलसिद्धिसाधनं ।
 यद्विधाय मुनयो महीयसीं
 सिद्धिमापुरिह नारदादयः ॥ १ ॥
 विप्रं प्रध्वस्तकालप्रभृतिरिपुघटानिर्मलाङ्गं गरिष्ठं
 भक्तिं कृष्णाङ्गन्प्रिपङ्केरुहयुगलरजोरागिनीमुह्वहन्तं ।
 वेत्तारं वेदशास्त्रागमविमलपथां सम्मतं सत्सु विद्वांसं
 यो भक्त्या विवित्सुः प्रवणतनुमना देशिकं संश्रयेत ॥ २ ॥
 सन्तोषयेदकुठिलाद्रतरात्रना तं
 स्वेः स्वर्धनेश्व वपुषाप्यनुकूलवाण्या ।
 अब्दचयं कमलनाभधियाऽथ धीर-
 स्तुष्टे विवक्षतु गुरावश्य मन्त्रदीक्षां ॥ ३ ॥

प्रपञ्चसारप्रथिताऽच दीक्षा
 संस्मार्यते संग्रति सर्वसिङ्गेः ।
 कृते यथा सन्ततजापिनोऽपि
 सिङ्गिं न यद्वास्यति मन्त्रपूर्णः ॥ ४ ॥
 अय पुरो विदधीत स्तवस्थली-
 मविपमामधिवास्तुभ्लिं बुधः ।
 अचलदोर्मितपचभु मण्डपं
 मस्त्रणवेदिकमारचयेत्ततः ॥ ५ ॥
 त्रिगुणतन्त्रयुजा कुशमालया
 परिदृतं प्रकृतिध्वजभूषितं ।
 मुखचतुष्कपयस्तरुतोरणं
 सितवितानविराजितमुच्चलं ॥ ६ ॥
 वसुचिगुणिताङ्गुलिप्रमितखातवातायनं
 वसोर्वमुपतेरथो ककुभि विष्टमस्मिन् बुधः ।
 करोतु वसुमेखलं वसुगणार्द्धकोणं ग्रति
 जवस्थितगजध्वनिप्रतिमयोनिसंलक्षितं ॥ ७ ॥
 ततो मण्डपे गच्छगन्धमधुसिक्ते
 लिखेन्नण्डलं सम्यगच्छदाव्दं ।
 सुट्टतचयं राशिर्पीठाङ्गि वीथी-
 चतुर्द्वावशोभोपशोभासुयुक्तं ॥ ८ ॥
 ततो देशिकस्त्रानपूर्वं विधानी
 विधायात्मपूजावसानां विधिनः ।

स्ववामाग्रतः शङ्खमध्यर्थपाद्या-
 चमाद्यानि पात्रानि संपूरितानि ॥ ६ ॥
 विधायान्यतः पुष्पगन्धाक्षताद्यं
 करक्षालने पृष्ठतश्चापि पात्रं ।
 प्रदीपावलीदीपिते सर्वमन्यत्
 स्तेऽगाचारसाधनं चादधीत ॥ १० ॥
 वायव्याशादीशपर्यन्तमच्छर्वा
 पीठस्योदग्गोरवी पक्तिरादौ ।
 पृज्योऽन्यत्राप्याभ्यन्विकेयः कराजैः
 पाशं दण्डं पुष्ट्यभीती दधानः ॥ ११ ॥
 आराध्याऽधारशक्त्याद्यमरचरण्योरप्यथो मध्यभागे
 धर्मादीन् वह्नियक्षः पवनशिवगतान्दिद्वधर्मादिकांश्च ।
 मध्ये शेषाज्ञतेजस्तितयगुणगणानामजान् केशराणां
 मध्ये चाकीर्णवासादिकमभियज्ञते पीठमन्त्रेण भूयः ॥ १२ ॥
 ततः शालीन्मध्ये कमलममलांस्तदुलवरा-
 नपि न्यसेत् दर्भांस्तदुपरि च दूर्बल्क्षतयुतान् ।
 न्यसेत् प्रादक्षिण्यात्तदुपरि कृशानोर्दश कला
 यकाराद्यर्णाद्या यजतु च मुगन्धादिभिरिमाः ॥ १३ ॥
 न्यसेत्कुम्भन्तच चिर्गणितलसत्तनुकलितं
 जपस्तारं धूपैः सुपरिमलितं जोड़कमयैः
 कभाद्यैः कुन्तिसिष्ठउवर्सितभिर्वर्णयुग्मै-
 स्तथान्यस्याभ्यर्थास्तदनुखमणोर्दादश कलाः ॥ १४ ॥

एवं संकल्प्याग्निमाधाररूपं
 भानुन्नद्वक्तुमरूपं विधिज्ञः ।
 न्यसत्तेमिन्द्रक्षतायैः समेतं
 कूचं म्वर्णगतवर्यैः प्रदीपं ॥ १५ ॥
 अथ क्वाथतोयैः स्कारादिवर्ण-
 वकारावसानैः समाप्तरयेत्तं ।
 स्वमन्त्रचिजापावसानं पद्योभि-
 र्गवां पञ्चगष्ठ्यैर्जलैः केवलैर्वर्ण ॥ १६ ॥
 सकलजनमिथ्यवसुयुगसंख्याः
 सुरगणपूर्वा न्यसतु तथैव ।
 तदुपकलास्ताः सलिलसुगन्धाः
 स तु सुमनोभिस्तदनुयजेच ॥ १७ ॥
 उदीच्यक्षकङ्कुमाम्बुलोहसज्जटासुरैः ।
 मशीतमित्युदीरितं हरेः प्रियाष्टगन्धकं ॥ १८ ॥
 क्वाथतोयपरिपूरितोदरे
 संविलङ्घन् विधिमाष्टगन्धकं ।
 सोमसूर्यशिखिनां पृथक् कला-
 सेवकर्म विनियोजयेत् सुधीः ॥ १९ ॥
 तद्वदक्षरभवास्तु कादिभि-
 स्तादिभिः पुनरुक्तारजाः कलाः ।
 पादिभिर्मलिपिजास्तु बिन्दुजाः
 यादिभिः सुरगणेन नादजाः ॥ २० ॥

समावाहनान्ते सुसंस्थापनात् प्राक्
 कृचक्षत्र तत्रातिजप्या बुधेन ।
 समभ्यर्ज्ञे तास्ताः पृथक् तत्र पादो-^{*}
 इपयेन्मूलमन्वेण कुम्भे यथावत् ॥ २१ ॥
 सहकारबोधपनसस्तवकैः
 शतमन्युकगिठकनितैः कलमं ।
 पिधातुपुघ्यफलतण्डुलकै-
 रभपूर्णया च शुभचक्रिकया ॥ २२ ॥
 अभिवेष्टयेत्तदनु कुम्भमुखं
 नवनिर्मलांशुकयुगेन बुधः ।
 समलङ्घुतेऽत्र कुसुमादिभि-
 रयभिवाहयंत् परतरञ्च महः ॥ २३ ॥
 सकलीविधाय कलसस्थममुं
 हरिमस्तु तत्त्वमनुविन्यसनैः ।
 परिपृजयेदगुरुमथावहितः
 परिवारयुक्तमुपचारगणैः ॥ २४ ॥
 दत्त्वासनं स्वागतमप्यदीर्घ
 तथार्थपाद्याचमनीयकानि ।
 स्नानञ्च वासञ्च विभृघणानि
 माङ्गाय तस्मै विनियोज्य मन्त्री ॥ २५ ॥
 गात्रे पवित्रैरथगन्धपृष्ठैः
 पृष्ठैः यजेन्म्यासविधानतोऽस्य ।

हृषिस्थितिस्वाङ्ग्युगच्च वेणुं
 मालामभिज्ञानवराशमस्यौ ॥
 मूलेन चार्थार्द्वनवत् प्रपूज्य
 समर्वयेदावरणानि भूयः ॥ २६ ॥
 दिव्यद्वय दामसुदामौ वमुदामः किङ्किनी च संपूज्याः ।
 तेजोरुपास्तद्वहिरङ्गानि केशरेषु समुत्तिर्यजेत ॥ २७ ॥
 हुतवहनिर्वृतिसमीरण-
 शिवदिच्छु हृदादिवर्मपर्यन्तं ।
 मुक्तेन्दुकान्तकुवलयहारि-
 नीलहुताशप्रभाः प्रमदाः ॥ २८ ॥
 अभयवरस्फुरितकराः
 प्रधानतनवोऽङ्गदेवताः स्मर्थाः ।
 रुक्मिण्याद्या महिषी-
 रष्टौ संपूजयेहलेषु ततः ॥ २९ ॥
 दक्षिणकरधृतकमला-
 वसुभरितसुपाचमुद्रितान्यकराः ।
 रुक्मिण्याद्या सत्या .
 लग्नाजित्याह्वया सुनन्दा च ॥ ३० ॥
 भूयश्च मिच्चिन्दा
 सुलक्षणापृष्ठजा सुशीला च ।
 तपनीयमरकताभाः
 सुसितविच्चिचाम्बरवेशाख्वेताः ।

षट्युकुचभरालसाङ्गतो

विविधमालप्रकरविलसिताभरणाः ॥ ३१ ॥

ततो यजेह्लायेषु वसुदेवच्च देवकीं ।

नन्दगोपं यशोदाच्च बलभद्रं सुभद्रिकां ॥ ३२ ॥

गोपालगोपीस्तद्वक्त्रे विलीनमितलोचनाः ।

ज्ञानमुद्राभयकरौ पितरौ प्रीतपाण्डरौ ॥ ३३ ॥

दिव्यमालाम्बरालेपभृषणे मातरौ पुनः ।

धारयन्त्यौ च वरदं पायसापृष्ठपाचकं ॥ ३४ ॥

अरुणश्यामले हारमणिकुण्डलमण्डिते ।

बलः शंखेन्दुधवलो मुघलं लाङ्गलं दधत् ॥ ३५ ॥

हलालोलानीलवासा हेलावानेककुण्डलः ।

कलायश्यामला भद्रा सुतदा भद्रभृषणा ॥ ३६ ॥

वराभययता पीतवसना रुढयौवना ।

बैणुबीणांवचयर्षिशङ्खशृङ्गादिपाण्यः ॥ ३७ ॥

गोपागोप्यश्च विविधौपायनात्तकराम्बुजाः ।

मन्दरादीश्च तद्वाञ्छ पृजयेत् कल्पपादपान् ॥ ३८ ॥

मन्दारसत्तानकपारिज्ञात-

कल्पद्रुमाख्यान् हरिचन्दनच्च ।

मध्ये चतुर्दिव्यभिवाञ्छितार्थ-

दानैकदीक्षान्वितनम्बृशाखान् ॥ ३९ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे त्रियोयरात्रे सप्तमोऽथायः ॥ १ ॥

अष्टमोऽध्यायः ॥

—४—

चास उवाच ॥

हरिहव्यवाट् तरणिजक्षपाटवाः-

पतिवायुसोमशिवशेषपद्मजान् ।

प्रयजेत स्वदिक्ष्वमलधीः स्वजा-

त्यधीश्वरहेतिपञ्चपरिवारसमेतान् ॥ १ ॥

कपिशकपिलनीलश्यामलश्वेतधूमा-

मलसितशुचिरक्तवर्णतो वासवाद्याः ।

करकमलविराजतस्वायुधा दिव्यवेशा

विविधमणिगणोग्रप्रसफूरद्गूपणाद्याः ॥ २ ॥

दमोलिशक्त्यभिधदण्डकृपाणपाश-

चण्डाङ्कशार्ङ्गदाचिशिखारिपथाः ।

अर्चां वहिर्निंजसुलक्षणलक्षितमौलियुक्ताः

स्वस्वायुधाभयसमुद्यतपाणिपद्माः ॥ ३ ॥

कनकरजततोयदाभ्वचम्या-

रुणहिमनीलजवाप्रबालभासः ।

क्रमत इति रुचात्तवज्जपूर्वा

रुचिरविलेपनवस्त्रमात्यभूषाः ॥ ४ ॥

कथितमावृतिसप्तकमच्युता-

च्छणविधयाति सर्वसुखावहं ।

प्रयजेदथवाङ्गुपरन्दरा-

शनिमुखैस्त्रितयावरणं त्विदं ॥ ५ ॥

हत्या जयित्वा जलगन्धपृष्ठैः

कृष्णाष्टकनाप्यश्च कृष्णपूजां ।

कृर्थाद्विधस्तानि समाह्वयानि

वच्च्यामि तारादिनमोऽनिकानि ॥ ६ ॥

श्रीकृष्णो वासुदेवश्च नारायणसमाह्वयः ।

देवकीनन्दनो यदुश्रेष्ठो वार्ष्णेय इत्यपि ॥ ७ ॥

असराक्रान्तशब्दान्ते भारहारीति सप्तमः ।

धर्मसुंस्थापकश्चैव चतुर्थ्यन्ताः क्रमादिमे ॥ ८ ॥

एभिरंवाथ वा कार्या पृजा वै कंसवैरिणः ।

संसारमागरोत्तीर्थं सप्तकामासये वधैः ॥ ९ ॥

साराङ्गारद्यतधिलुलितैर्जर्जरैः संविकीर्ण-

रुग्रल्लाद्यैर्धनपरिमलैर्धूपमामाद्य मन्त्रो ।

दद्यान्नीचैर्द्दनुजमथ मायाप्रवेणाथ दोषणा

घणटां गन्धाक्ततसुमनकेरर्चितां वादयानः ॥ १० ॥

तदुद्दीप्तं सुरभिघृतसंभिक्तकर्पूरकं

दीपं दृष्ट्या स्तुतिविशदधीः पद्मपर्यन्तमुच्चः ।

दत्त्वा पुण्ड्राञ्जलिमपि विधायार्पयित्वा च पादं

साचामं कल्पयत्तदिपुलमपितदा स्वर्णपात्रे निवेद्यं ॥ ११ ॥

सुरभितरंणं दुग्धहविधा मुश्टेन शिता

समुदंशकेरुचिरकृत्य विचित्रवासैः ।

दधिनवनीतनूतनसितोपलपूपनिका-
 घृतगुडनारिकेलकदलीफलपुघ्यरसैश्च ॥ १२ ॥
 अख्लोक्षितं तदरिमुद्रिकयाऽतिरच्य
 वायव्यतापपरिशोघितमग्निदोषा ।
 संदह्या वामकरमौधरसाभिपूर्णं
 मन्वास्तीक्ष्णतमथाभिसृष्टन् प्रजप्येत् ॥ १३ ॥
 मनुमष्टशः सुरभिमुद्रिकया
 परिपूर्णमर्ज्ञयतु गन्धपुघ्यैः ।
 हरिमर्थयेदथ कृतप्रसरा-
 च्छलिरास्यतोऽस्य विसरेच्च महः ॥ १४ ॥
 वीतिहोचदधितान्तमञ्चरन्
 मूलमन्त्रमथ निःक्षिपेच्छलं ।
 अर्पयत्तदस्तात्मकं हवि-
 हर्मिजासकुसुमं समुद्धरन् ॥ १५ ॥
 निवेदयामि भगवते जुषानेदं हविर्हविः ।
 निवेद्यार्पणमन्त्रोऽयं सर्वार्च्छासु निजाख्यया ॥ १६ ॥
 ग्रासमुद्रां वामदोषाणा विकचोत्यलसन्निभां ।
 प्रदर्शयन् दक्षिणं प्राणादीनाच्च दर्शयेत् ॥ १७ ॥
 सृष्टेत् कनिष्ठोपकनिष्ठिको द्वे
 साङ्गुष्ठमूङ्गा प्रथमेह मुद्रा ।
 तथापरा तर्जनिमध्यमे स्या-
 दनामिकामध्यमिके च मध्या ॥ १८ ॥

अनामिकातर्जनिमध्यमाः स्यात्

तद्वच्चत्तर्थीं सकर्निष्ठकास्ताः ।

स्यात् पञ्चमी तद्वदिति प्रदिष्टाः

प्राणादिमद्रा निजमन्त्रयुक्ताः ॥ १६ ॥

प्राणापानव्यानसमानोदानाः क्रमाच्चतुर्था युक्ताः ।

ताराधारबद्धा चेद्भावशास्त्रनस्तो मनवः ॥ २० ॥

ततो निवेद्य मुद्रिकां प्रधानया करद्वये ।

स्पृशत्वनामिकां निजां मनुं जपन् प्रदर्शयेत् ॥ २१ ॥

नन्दजोऽन्धुमनुविन्दयुड्नर्ति-

र्वामपाश्वर्वउदरात्मनि च ।

रुद्ग्र आत्मनि निवेद्यमात्मभृ-

र्मां स पाश्वर्वमनिलस्तथा नियुक् ॥ २२ ॥

मण्डलमभितो मन्त्री-

बीजाङ्गुरभाजनानि विन्यस्य ।

पिष्टमयानपि दीपान्

धृतपृष्णान् विन्यस्येत् सुदीपशिखान् ॥ २३ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे तृतीयरात्रेऽष्टमोऽथायः ॥ ८ ॥

नवमोऽध्यायः ॥

६४८८

आस उवाच ॥

अथ संस्कृते हुतवर्हे
 विमलधीरभिवाद्य सम्यगभिपूज्य ।
 हरिं जुहुयात् सिताघृत-
 यतेन पयःपरिसाधितेन सितदीदिविना ॥ १ ॥
 अष्टोत्तरसहस्रं
 समाप्त होमं पुनर्वलिं दद्यात् ।
 वशिष्ठाधिनाथेभ्यो
 नक्षत्रेभ्यस्ततश्च करणेभ्यः ॥ २ ॥
 संपाद्य पाणी च सुधां समर्य
 दत्त्वाम उद्दास्य मुखार्चिरास्ये ।
 नैवेद्यमुड्डत्य निवेद्य विश्वक-
 सेनाय पृथ्वीमुपलिप्य भूयः ॥ ३ ॥
 गण्डूपदत्तधवनाचमनास्यहस्त-
 मूक्त्यानुलेपमुखवासकमाल्यभूषाः ।
 ताम्बूलमध्यतिनिवेद्य सराद्यवृत्य-
 गीतैः सुट्समभिपूजयतात् पुरेव ॥ ४ ॥
 गन्धादिभिः सपरिवारमथार्थमसौ
 दत्त्वा विधाय कुसुमाञ्जलिमादरेण ।

स्तुता प्रणम्य शिरसा चुलकोटकेन
 आत्मानमर्पयत् तच्चरणारविन्दे ॥ ५ ॥
 इति पृष्ठं प्राणबङ्गिदेहधर्माधिकारतः ।
 जाग्रत्स्वप्रसंघमात्मावस्थासु मनसा वाचा ॥ ६ ॥
 कर्मणा हस्ताभ्यां पङ्गमुदरेण शशा यत् स्मृतं ।
 यदुक्तं यत् कृतं तत्सर्वं ब्रह्मार्पणं भवतु स्वाहा ॥ ७ ॥
 मां मदीयच्च मकलं हरयेऽहं समर्पये ।
 अंतो तत्सदिति संप्रोक्तो मन्त्रः स्वात्मार्पणे शुभः ॥ ८ ॥

^{अनुस्मरन्} कलसगमच्युतं
 जपन् सहस्रं बुधो वपुष्य-
 थोदितोज्ञितः समा चिर्ताविना-
 यतस्तदपि नयेत् सुधात्मतां ॥ ९ ॥
 ध्वजतोरणदिक् कलसादिगता-
 मपि मण्डपमण्डलकण्डलतां ।
 अभियोज्य चिरिं कलसे कुमुमैः
 परिपूज्य जपेत् पुनरष्टशतं ॥ १० ॥
 अथ शिष्य उपोषितः प्रभाते
 कृतनित्यः सुसिताम्बरः मुवेशः ।
 धरणीधनधान्यगोवहुलै-
 विनयादिप्रवरान् हरेः प्रसाद्य ॥ ११ ॥

अंतोऽयं न समाचोनतया कन्दोवद्वाऽसम्बद्धातो भान्तिरचान्-
 मोयते ॥

भूयः परीत्य प्रणिपात्य देशिकं
तस्मै परस्मै पृष्ठाय देहिने ।

तां विच्छाठां परिहृत्य दक्षिणां

दत्त्वा तनुं स्वाच्छ समर्पयेत् सुधीः ॥ १२ ॥

अथाभिषेकमण्डपे सुखोपविष्टमासने ।

गुरुर्विश्वोधयेदमुं पुरेव शोपणादिभिः ॥ १३ ॥

पीठन्यासावमानं वपुषि विमलधीर्वस्य तस्यासिकाया

मन्त्रेणाभ्यर्च्य दूर्बाक्षतकसुमयुतां रोचनां के निधाय ।

आशीर्वादैर्दिजानां विशदपटुरवैर्गीतवादिच्छोषै-

र्मङ्गल्यैरानयत्तं कलसमभिवृतस्तत्समीपं प्रतीतः ॥ १४ ॥

तेनाभिलीनमणिमन्त्रमहौघधेन

धास्त्रा परेण परमासृतरूपभाजा ।

संपूरयन् वपुरमुष्य ततो वितन्वन्

तसामवर्णमभिषेचयतात् यथावत् ॥ १५ ॥

श्लाद्यैराऽऽन्तिमवर्णे-

रङ्गश्च पूर्णतनुस्त्रिव्यक्तमन्तान्तः ।

परिधृतसिततरवसन-

द्वितयो वाचयमः समाचाल्तः ॥ १६ ॥

बहुगः प्रणम्य देशिक-

नामानं हरिमथोपसंपूज्य ।

तदक्षिणातस्तस्ते-

दभिमुख एकाग्रमानसः शिष्यः ॥ १७ ॥

न्यासैर्यथाविधि तमच्युतसाहिधाय
 गन्धाक्षतादिभिरलं कृतवर्षणोऽस्य ।
 कृष्णादियुक्तमथ मन्त्रवरं यथावत्
 ब्रूयात् चिशो गुरुरनर्थमवाकमन्ते ॥ १८ ॥
 गुरुणा विधिवत् प्रसाधितं
 मनुमष्टोत्तरशतं प्रजग्य बुधः ।
 अभिवन्द्य ततः शृणोति सम्यक्
 समयान् भक्तिभरेण नम्नमृत्तिः ॥ १९ ॥
 दत्त्वा शिष्याय मनुं
 न्यख्वाथ गुरुः कृतात्मजं यजनविधिः ।
 अष्टोत्तरसहस्रं
 स्वशक्तिहानानवास्ये जप्यात् ॥ २० ॥
 कुम्भादिकच्च सकलं गुरवे निवेद्य
 संपूजयेत् द्विजवरानपि भोज्यजातैः ।
 कुर्वन्त्यनेन विधिना य इहाभिषेकं
 ते सम्पदां निलयनं हि त एव धन्याः ॥ २१ ॥
 संक्षिप्य किञ्चिदुदिता
 समर्प्य दीक्षा संस्मरणाय विषमधियां ।
 एनां प्रविश्य मन्त्री
 सर्वान् मन्त्रान् जप्त जुहुयात् यजेत ॥ २२ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानामृतसारे लतोयरात्रे नवमोऽथायः ॥ ८ ॥

दशमोऽध्यायः ॥

—॥१॥—

श्रीवास उवाच ॥

चैचेन्दुतन्मासि तमीस्तपत्ते
 पुरुथक्षेचे देशिकात् प्राय दीक्षां ।
 तेनाज्ञासः पूर्वसेवां द्वितीये
 मासि द्वादश्यामारभेतामलायां ॥ १ ॥
 कृत्वा स्तानाद्यं कर्म देहार्च्छनान्तं
 वर्त्माश्रित्य प्रागीरितं मन्त्रिमुखः ।
 शुद्धो मौनी ब्रह्मचारी निशाशी
 जप्याच्छान्तात्मा शुद्धपद्माक्षदाम्ना ॥ २ ॥
 तन्वन् शुश्रूपां गोषु ताभ्यः प्रयच्छन्
 ग्रासं भूतेषु प्रोद्धंश्चानुकम्यां ।
 मन्त्राधिष्ठाचीं देवतां वन्दमानो
 दुर्गां दुर्बोधच्छान्तभानुं गुरुच्च ॥ ३ ॥
 कृबन्नात्मीयं कर्म वर्णाश्रिमस्यं
 मन्त्रं जप्ताऽङ्गिः स्तानकारिणीभिः सिष्टेत् ।
 आचमेन पार्थस्तत्त्वसंख्यं प्रजसं
 भञ्जानश्चानु सप्तजप्तान् जनाद्यः ॥ ४ ॥
 अद्वेः शुद्धे नद्यास्ते विल्लमूल
 तोये हृह्म्ने गोकुले विष्णुगेहे ।

अश्वत्यादधस्तादयुधेश्वापि तीरे
 स्थानेष्वेतेष्वासीनाख्वेकैकशस्तु ॥ ६ ॥
 प्रजपंदयुतचतुष्कं
 दशाक्षरं मनुवरं पृथक् क्रमशः ।
 अष्टादशाक्षरं च-
 दयुतद्वयमीरिता संख्या ॥ ७ ॥

शाकं मूलं फलं गोस्तनभवदधिनीभैक्षमन्तर्ज्ञ शक्तन्
 दौधानं चाटदानः श्लितधरशिखरादौ क्रमात्
 स्थानभेदे ।

एकं वै पानशक्तौ गदितमिति मया पूर्वसेवाविधानं
 निवृत्तेऽस्मिन् भूयः प्रजपतु विधिवत् सिद्धयं साध-
 केन्द्रः ॥ ८ ॥

देहार्चनान्ते दिनशो दिनादौ
 दीक्षोक्तमार्गद्वितयं विधानं ।
 आश्रित्य कृष्णं प्रयज्जेद्विक्त-
 गेहेषु निष्ठो हृतशिष्टभोजी ॥ ९ ॥
 दशलक्ष्मशयफलनं मन्
 प्रतिजय्य निर्मलमतिर्दशाक्षरं ।
 जुहुयाहुडाज्यमधुमयं यत्तैर्नवै-
 वरुणाद्युजेर्हृतवहै दशायुतं ॥ १० ॥
 शुपिलयुगलवर्णस्वमनुं पञ्चलक्ष्मं
 प्रजपतु जुहुयाच्च प्रोक्तकृसाहूलक्ष्मं ।

अमलमतिरलाभे पायसैरमुजानां
 घतसहितसिताभैरारभेहोमकर्म ॥ ११ ॥
 अशक्तानां होमे निगमरसनागेन्द्रगुणितो
 जपः कार्यश्चति हिजन्वपविशालामाहुरपरे ।
 स होमश्चेदेषां सम इह जपो होमवलितो
 य उक्तो वर्णानां स खलु विहितस्तच्च न दृशां ॥ १२ ॥
 यं वर्णमाश्रितो यः
 शूद्रः स च तनुतां ध्रुवं विहितं ।
 विदधीत जपं विधिवत्
 श्रद्धावान् भक्तिभवावनस्तनुः ॥ १३ ॥
 पुनरभिषिक्तो गुरुणा
 विधिवत् विश्रागय दक्षिणां तस्मै ।
 अभ्यवहार्य च विप्रान्
 विभवैः संप्रीणयेच्च भक्तियुतः ॥ १४ ॥
 इति मन्त्रवरं द्वितयान्यवरं
 परिबाध्य जपादिभिरच्युतधीः ।
 प्रथंते त सवनचितये टिनशो
 विधिनाथ मुकुन्दममन्दमतिः ॥ १५ ॥
 अथ श्रीमद्यानसंव्रात हेम-
 स्थलाङ्गासिरलस्फुरन्मण्डपानः ।
 लसत्काल्पदृष्टाध उदीप्तरल-
 स्थलाधिष्ठिताम्भोजपीठाधिरूढः ॥ १६ ॥

महानीलनीलाभमत्यन्तवालं
 गुडस्त्रिघवक्रान्तविस्त्रस्तकेशं ।
 अनिर्वातपर्याकुलोत्फुल्लपद्म-
 प्रमुग्धाननं श्रीमदिन्दीवराक्षं ॥ १७ ॥
 चलत् कुण्डलोल्लासिसोत्फुल्लगण्डं
 सुधोगं सुशोणाधरं सुस्थितास्यं ।
 अनेकाश्मरश्म्युल्लसत्कण्ठभूषं
 लमन्तं वहन्तं नखं पौरण्डरीकं ॥ १८ ॥
 समङ्गुष्ठरोगः स्थलं बेणुधृन्या
 सुपुच्छाङ्गमष्टापदाकल्पदीपं ।
 कटीरस्थले चारुजड्हगन्तयुग्मे
 पिनझं कण्ठकिङ्गिनोजालढास्मा ॥ १९ ॥
 हसन्तं हस्तम्बुजीवप्रसून-
 प्रभं पाणिपादाम्बुजोदारकान्या ।
 करे दक्षिणे पायमं वामहस्ते
 दधानं नवं शुद्धहैयङ्गवीनं ॥ २० ॥
 महीभारभृतामरागारातिथृथा-
 ननः पृतनादीनिहन्तं प्रदृत्तं ।
 प्रभुं गोपिकागोपवृन्दः परीतं
 मरेन्द्रादिभिर्भिर्दितं देवदृन्दः ॥ २१ ॥
 प्रगे पृजयित्वेत्यनुसृत्य कृष्णं
 तद्विन्द्रवज्ञादिभिर्भिर्किनमः ।

सिताभे च हैयङ्गवीनैश्च दध्मा
विमिश्रेण दौघ्येन संप्रीणयेत् ॥ २२ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे लक्ष्मीयरात्रे दशमोऽथायः ॥ १० ॥

एकादशोऽथायः ॥

—*—

श्रीब्राह्म उवाच ॥

इति प्रातरच्छ्वयेदच्युतं यो
नरः प्रत्यहं शश्वदास्त्विक्ययुक्तः ।
लभेत् सोऽचिरेणैव लक्ष्मीं समग्रा-
मिह प्रेत्य शुद्धिं परं धाम भूयात् ॥ १ ॥
अह्नो मुखेऽनुदिनमित्यभिपूज्य शौरि-
दध्माथवा गुडयुतेन निवेद्य तोयैः ।
श्रीमन्मुखे समतिर्थं तद्विद्या तं
जप्यात् सहस्रमय साटकमादरेण ॥ २ ॥
मध्यन्दिने जपविधानविशिष्टरूपं
वन्द्यं सुर्घियतिखेचरमुख्यवृन्दैः ।
गोगोपवनितानिकरैः परीतं
मान्द्राम्बुद्द्वचिसुजातमनोहराङ्गं ॥ ३ ॥

मायूरपचपरिक्लृपतंसरम्यं
 धमिष्ठमुक्तसितचिल्लिकमम्बुजाशं ।
 पूर्णन्दुविम्बवदनं मणिकुण्डलश्री-
 गण्डं सुनासमतिसुन्दरमन्दहासं ॥ ४ ॥
 पीताम्बरं रुचिरगृपुरहारकाञ्ची-
 केयरकार्मिकट्टादर्भमरुच्छलाङ्गं ।
 दिव्यानन्दपनविषङ्गितमसराज-
 दम्लानर्चिवनमालमनङ्गदीमं ॥ ५ ॥
 वेगुं धमन्तमथवा एकर दधानं
 सच्चेतरे पगुपयष्टिमुदारवेशं ।
 दक्षे मणिप्रवरमोमितदानदच्चं
 धात्वैवमर्चयतु नन्दजमिन्दिगासैर ॥ ६ ॥
 दामादिकाङ्गदयितामुहृदड्डिपेन्द्र-
 वज्ञादिभिः समभिपृज्य यथा विधानं ।
 दीक्षाविधानकथितच्च निवद्यजातं
 हेमे निवेदयतु पात्रवरे यथावत् ॥ ७ ॥
 अष्टोत्तरशतमयो जङ्घयात्पयाऽन्नः
 सर्पियतेः सुसितगर्करया विमिश्रैः ।
 दद्याद्विलिङ्गं निजदिक्षु सुर्पियोगि-
 रष्टोपदेवतगणेभ्य उदारचेताः ॥ ८ ॥
 नवनीतमिलितपायमधियाञ्चनान्तं जन्मसुखं तस्य ।
 मंतर्यं जपनु मन्त्री महसुमष्टोत्तरशतं वापि ॥ ९ ॥

अहो मथे बस्त्रीबस्त्रभं तं

नित्यं भक्त्याभ्यर्चयद्यो नराग्रः ।

देवाः सर्वे तं नमस्यन्ति शश्व-

द्वर्त्तेरन् वै तदशे सर्वलोकाः ॥ १० ॥

मेधायुः श्रीकान्तिसौभाग्ययुक्तः

पुच्छैर्मित्रैर्गोमहीरत्रजातैः ।

भागश्वान्यर्भूरिभिः मन्त्रिहाष्टो

भूयाङ्गामाऽन्ते च तस्याच्युताख्यं ॥ ११ ॥

त्रृतीयकालपृजायामस्ति कालविकल्पना ।

मायाह्वे निशि वेत्यच वदन्त्यके विपश्चितः ॥ १२ ॥

दशाक्षरेण चेद्राचौ मायाह्वेऽष्टादशन्ततः ।

उभयीमुभयेनैव कुर्यादित्यपरे जगुः ॥ १३ ॥

सायाह्वे द्वारवत्यान्तु चित्रोद्यानोपश्चोभिते ।

द्वयष्टमाहस्त्रमंख्यातैर्भवनैरभिसंदृते ॥ १४ ॥

हंससारससंकीर्णः कमलोत्पलशालिभिः ।

सरोभिरमलाम्भोभिः परीतं भवनोत्तमे ॥ १५ ॥

उद्यत्यद्यातनोद्योतसद्यतौ मणिमण्डपे ।

मृद्वास्तरे सुद्वासीनं हृमाम्भोजासने हरिं ॥ १६ ॥

नारदाद्यैः परिवृतमात्मतत्त्वविनिर्णये ।

तेभ्यो मुनिभ्यः स्वं धाम दिशन्तं परमकरं ॥ १७ ॥

इन्दीवर्गनिभं सौम्यं पद्मपञ्चायतेष्टणं ।

त्रिग्यकुन्तलसंभिन्नकिरीटमुकुटोच्चलं ॥ १८ ॥

चारुप्रसन्नवदनं स्फुरन्मकरकुण्डलं ।
 श्रीवत्सवक्षसं भ्राजत्कौस्तुभं वनमालिनं ॥ १६ ॥
 काश्मीरकपिशोरखं पीतकौशेयवाससं ।
 हारकंयुरकटकरसनादैः परिष्कृतं ॥ २० ॥
 हृतविश्वम्भगभृतभारं मृदितमानसं ।
 ग्रंखचक्रगदापद्मगजङ्गजन्नतुष्टयं ॥ २१ ॥
 एवं ध्यात्वाऽर्चयेन्मन्त्री स्याद्ग्नैः प्रथमाऽर्थात् ।
 द्वितीया महिषीभिस्तु तृतीयायां मर्मर्चयेत् ॥ २२ ॥
 नारदं पर्वतं जिषणं निश्ठोङ्गवदारुकान् ।
 विश्वकर्मनञ्च मैनेयं दिव्यग्रे विनतामृतं ॥ २३ ॥
 लोकेशस्तत्रहरणैः पुनरावरणद्वयं ।
 इति संपृज्य विधिवत् पायसेन निवेदयेत् ॥ २४ ॥
 तर्पयित्वा ग्वण्डमिश्रदुध्यवुद्धा जलैर्हर्षिं ।
 जपेदृष्टशतं मन्त्री भावयन् पुरुषोत्तमं ॥ २५ ॥
 पृजाम् होमं मर्वामु कुर्यान्मध्यन्दिनश्च ।
 आमनाद्यथपर्यन्तं कृत्वा स्तुत्वा नमेत् सुधीः ॥ २६ ॥
 ममर्यात्मानमदास्य तं सुहृत्सरमीरुहे ।
 विन्यस्य तन्मयो भृत्वा पुनरात्मानमर्चयेत् ॥ २७ ॥
 इति श्रानारदपञ्चरात्रं ज्ञानान्वितसारे तृतीयरात्रे एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

दादशोऽथायः ॥

श्रीब्राह्म उवाच ॥

सायाह्वे वासुदेवं यो नित्यमेवं यजेन्नरः ।
 सर्वान् कामानवाय्यान्ते मयाति परमां गतिं ॥ १ ॥
 गच्छ चन्मन्मथाकान्तमानसं देवकीमृतं ।
 यजेद्रामपरश्रान्तं गोपीमरणलमध्यगं ॥ २ ॥
 वृथुं सुवृत्तं मखणं वितस्ति-
 माचोन्नतं कौ विलिखनशङ्कं ।
 आकम्य पङ्गामितरतरा तु
 हस्तैर्भूमाऽयं खलु रामगोष्ठी ॥ ३ ॥
 स्थलनीरजमखणपरागभृता
 लहरीकणजालभरण सता ।
 मरुता परितापक्रताध्यघिते
 मुघिते यमुनापुलिने विपुले ॥ ४ ॥
 अगरीरनिशातशरोन्नयित-
 प्रमदाशतकोटिभिराकृति ।
 उडुनाथकरैर्विशदीकृतसु-
 प्रसरे विचरङ्गमरीनिकरे ॥ ५ ॥
 विद्याधरकिन्नरसिङ्गसरै-
 गन्धर्वभजङ्गमचारणकैः ।

द्वारोपहितैः सुविमानगतैः
 खस्यैरतिष्ठृष्टसुपुष्यच्युये ॥ ६ ॥
 इतरेतरबद्धतरप्रमदा-
 गमकल्पितरासविहासविधौ ।
 मणिशङ्कुगमध्यमुना वपुषा
 बहुधा विहितस्वकदिव्यतनुं ॥ ७ ॥
 सुट्शामुभयोः पृथगन्तरगं
 द्यिताकुलबद्धभुजद्वितयं ।
 निजसङ्गविजृम्भदनङ्गशिखि-
 च्चलिताङ्गलसत्पुलकालियुजां ॥ ८ ॥
 विविधश्रुतिभिन्नमनोज्ञतया
 मुरमसकम्च्छनतानगर्गाः ।
 अममाणममुभिरुदारमगि-
 स्फुरमन्तनमिञ्जितचारुतरं ॥ ९ ॥
 इति भिन्नतनुं मणिभिर्मनितं
 तपनीयमयैरिव मारकतं ।
 मणिनिर्मितमध्यगशङ्कुलस-
 हिपुलारुगपङ्कजमध्यगतं ॥ १० ॥
 अतसीक्रमावतनुं तरुणं
 तरुणारुणपङ्कपलाशदृशं ।
 नवपङ्कवचिच्चगुलुञ्जुलस-
 च्छग्विपिच्छपिनद्वकरप्रचयं ॥ ११ ॥

चटुलभ्रवमिन्दुसमानमुखं
 मणिकण्डलमण्डितगण्डयुगं ।
 शशिवक्षमद्वदनच्छदनं
 मणिराजदनेकावधाभरणं ॥ १२ ॥
 असनप्रमवच्छदनोच्चलम-
 दसनं सुविलागनिवृत्सभुवं ।
 नवविद्रुमभडकगाड्प्रितलं
 खमराकुलदाम्बिराजभुजं ॥ १३ ॥
 तरुणीकुचयुक्परिगम्भमिल-
 न्यस्तुणारुणवच्छसमुद्घगतिं ।
 शिवधनममीरितगोपवरं
 स्मरविह्वलितं भुवनैकगुरुं ॥ १४ ॥
 प्रमदेति पीठवरे विधरं
 प्रयजोर्दित रूपमरूपमञ्जं ।
 प्रथमं परिपृज्य तदङ्गवृतिं
 मिथुनानि यजेद्रसशालिमतः ॥ १५ ॥
 दलघोडशके स्मरमृत्तिंगणं
 सहश्रात्किकमुन्तमरासगतं ।
 सरमासदनं स्वकल्तामहितं
 मिथुनाङ्गमर्थन्दपरिप्रमुखान् ॥ १६ ॥
 इति सम्यगमुं परिपृज्य हरिं
 चतुरावृतिसंवृतमार्द्रमतिः ।

रजतारचिते चषके सशितं
 सघृतं सुप्रयोऽस्य निवेदयतात् ॥ १७ ॥
 विभवे सति कांस्यमयेषु पृथक्
 स्वकरेषु च षोडशमुक्तमशः ।
 मिथुनेषु निवेद्य पयः सशितं ॥
 विदधीत पुरोवदथो सकलं ॥ १८ ॥
 सकलभुवनमोहनविधिं यो
 नियतमसुनिश्चि निश्चिदारचेताः ।
 भवति स ग्वलु सर्वलोकपृज्यः
 श्रियमतुलां समवाप्य यात्यनन्तं ॥ १९ ॥
 निश्चि वा दिनान्समये
 प्रपृजयेन्नित्यशो हरिं भक्त्या ।
 समफलमभयं हि ततः
 संसाराच्चं समुत्तिर्तीर्पति यः ॥ २० ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानामृतसारे लतीयरात्रे द्वादशोऽस्यायः ॥ २२ ॥

अथदशोऽस्यायः ।

—४—

श्रीब्राह्मण उवाच ॥

इत्येवं मनुविग्रहं मधुरिपुं यो रात्रिकालं यजेत्
 तस्यैवाखिलजन्तु जातदयितस्यामोधिजा वेश्मनः ।

हस्ते धर्मसुखार्थमोक्षविभवाः सद्वर्गसंप्रार्थिताः
 सान्द्रानन्दमहारसद्रवमुचो येषां फलश्रेण्यः ॥ १ ॥
 अथोचते पूर्वसमीरितानां
 पूजावसाने परमस्य पुंसः ।
 कल्पस्तु काम्येष्वपि तर्पणानां
 विनापि पूजां खलु यैः फलं स्यात् ॥ २ ॥
 सन्तर्प्य पीठमान्नं
 शक्तीः सकृत् प्रथममच्युते तत्र ।
 आवाह्य पूजयेत्तं
 तोयैरेवार्थितैः समुपचारैः ॥ ३ ॥
 बद्धाथ धेनुमुद्रां
 तोयैः सम्पाद्य तर्पणद्रव्यं ।
 तद्वद्वाज्ञलिना तं
 सुवर्णचषकीकृतेन तर्पयतु ॥ ४ ॥
 विंश्टिरष्टोपेता
 कालचयतर्पणेषु संखोक्ता ।
 भूयः स कालविहितान्
 सकृत् सकृत्तर्पयेत्त्र परिवारान् ॥ ५ ॥
 प्रातर्दधिगुडमिश्रं
 मध्याह्ने पायसं सनवनीतं ।
 क्षीरं दृतीयकाले
 ससितोपलभित्युदीरितं द्रव्यं ॥ ६ ॥

तर्पयामि पदं योज्यं मन्त्रान्तर्षेषु नामसु ।
 द्वितीयान्ते षु तु पुनः पूजाशेषं समापयेत् ॥ ७ ॥
 अभ्युक्त्य तत्र सादाङ्गिरात्मानं प्रपिवेदपः ।
 तज्जसांख्यमसोद्वास्य तन्मयः प्रजपेन्मनुं ॥ ८ ॥
 अथ द्रव्यानि काम्येषु वक्ष्यन्ते तर्पणोपयत् ।
 तानि प्रोक्तविधानानामाश्रित्यान्यतमं यजेत् ॥ ९ ॥

द्रव्यैः पोडगभिरम् ।

तर्पयेनेकशश्चतुर्वरं ।

स चतुः श्वीराद्यन्तैः

स क्रुञ्जलाद्यन्तमच्युतं भक्त्या ॥ १० ॥

पायमदाधिककृपरं

गौहान्नं पयो दधीनि नवनीतं ।

आज्यं कदलीमोचा-

चोचाद्यामोदकापृपं ॥ ११ ॥

षट्युका लाजसमेता

द्रव्याणां कर्शितमिह पोडगकं ।

लाजान्तङ्क्यर्क्षीरा

प्राक् समर्थं सितोपलापुञ्जं ॥ १२ ॥

प्रागे चतुःसप्ततिवारमित्यं

प्रतपयेद्याऽनुदिनं नरो हरिं ।

अनन्यधीस्तस्य समाप्तम्यदः

करम्यता मण्डलतोऽभिवाञ्छिताः ॥ १३ ॥

धारोषणपक्षपयसी

दधिनवनीते घृतच्च दौग्धानं ।
मत्स्यागडौ मध्वसृतं

द्वादशशस्तर्पयेन्नवभिरेभिः ॥ १४ ॥
तर्पणविधिरथमपरः

पृष्ठोदितः सफलोऽष्टशतसंख्यः ।
कर्मणि कर्मणि विकृतौ

जनसंवलनैर्विशेषतो विहितः ॥ १५ ॥
सम्बरुद्धारोषणाधिया मुकुन्दं
व्रजन् पुरं ग्राममपि प्रतर्थं ।
लभेत भोज्यं सरसं समृद्धै-

र्वासांसि धान्यानि धनानि मन्त्री ॥ १६ ॥

यावत्सन्तर्पयेन्मन्त्री तावत्संख्यं जपेन्मनुं ।

तर्पणैनैव साध्यानि साधयेदखिलान्यपि ॥ १७ ॥

द्विजो भिक्षावृत्तिर्य इह दिनेशो नन्दतनयः

स्वयं भूत्वा भिक्षामटति हसनो गोपसुदृशां ।

असावेताभिः स्वैर्लितलितैर्नर्मविधिभि-

र्द्धिक्षीराज्याभ्यां प्रचरतरभिक्षां स लभते ॥ १८ ॥

मध्ये कोणेपुष्टस्वप्यनलपुरपुरुषालिखत् कर्णिकायां

कन्दपासाध्ययक्तं विवरगतघडणैः द्विशः कंशरेषु ।

शक्तिः श्रीपूर्वकालिद्विनवलिपिमनोरक्षवाणीच्छदानां
मध्ये वर्णन् दशानां दशलिपिमनुवर्यस्य चैकैकशोऽजं

॥ १६ ॥

भृपद्मनाभिष्टतमहृणममयेन
 गोरोचनाभिलिखितं तपनीयम् च्या ।
 पट्टे हिरण्यरचिते गुलिकीकृतनं
 गोपालमन्त्रमखिलार्थदंतदुक्तं ॥ २० ॥
 सम्पातसिक्तमभिजप्तमिटं महाङ्गि-
 धर्यं जगच्चयवशीकरणैकदक्षं ।
 रक्षायशः सुतमहीधनधान्यलक्ष्मी-
 सौभाग्यलिप्तमभिरजस्तमनर्थवीर्यं ॥ २१ ॥
 भूतोन्मादापस्तुति
 विपमूर्च्छाविभ्रमज्वरार्तानां ।
 ध्यायन् शिरसि प्रजपे-
 न्मन्त्रमिदं भट्टिति शमयितुं विकर्ता: ॥ २२ ॥
 स्मरस्त्रिविकमाक्रान्तः कृष्णाय हृदिमित्यसौ ।
 पठस्थरोऽयं संप्रोक्तः सर्वसिद्धिकरो मनुः ॥ २३ ॥
 क्रीडामर्दीस्तो मायावी नवलाञ्छतमस्तकः ।
 सैषा शक्तिः परा सूक्ष्मा नित्या संवित्स्वरूपिणी ॥ २४ ॥
 अस्यग्निगोविन्दनवैर्लक्ष्मीवीजं समीरितं ।
 आद्यामष्टादशा लिंपिः स्याद्विंशत्यस्थरो मनुः ॥ २५ ॥
 शालग्रामे मणी यन्ते मण्डले प्रतिमाम् च ।
 नित्यं पूजा हरे: कार्या न तु केवलभूतने ॥ २६ ॥
 इति जपहुतपूजातर्पणाद्यैर्मकन्दं
 य इह भजति मन्त्रोरकमाश्रित्य नित्यं ।

स तु संचिरमयत्वात् प्राप्य भोगानशेषान्
पुनरमलतरं तद्वाम विष्णोः प्रयाति ॥ २७ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानावृतसारे लतीयरात्रे चयोदशो-
अध्यायः ॥ १३ ॥

चतुर्दशोऽध्यायः ॥

→→→

श्रीव्यास उवाच ॥

विनियोगानयो वच्ये मन्त्रयोरुभयोः समान् ।
तदर्थकारिणोऽनन्तवीर्यान्मन्त्रांश्च कांश्चन ॥ १ ॥
वन्दे तं देवकीसूनुं सद्योजातं द्युसप्रभं ।
पीताम्बरं करलसञ्चकशङ्खगदाम्बुजं ॥ २ ॥
एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं लक्षणं ब्राह्मणे मुहूर्तके ।
स्वादुप्लृतैश्च कुसुमैः पलाशैरयुतं हुनेत् ॥ ३ ॥
मन्त्रोरन्यतरेणैव कुर्याद्यः सुसमाहितः ।
स्मृतिं मेधामतिबलाक्ष्या स कविवाग्मवेत् ॥ ४ ॥
स्यान्मनुस्तन्मयः पूर्वो ध्यानहोमफलोऽपरः ।
श्रीमन्मुकुन्दचरणौ सदेति शरणं ततः ॥ ५ ॥
अहं प्रपद्य इत्युक्तो मौकुन्दाष्टादशाक्तरः ।
नारदोऽस्य तु गायत्री मुकुन्दश्वर्षिपूर्विका ॥ ६ ॥
प्रातः प्रातरिवोत्याय जप्ता योऽष्टोत्तरं शतं ।
अनेन षड्भिर्मासैः स भवेत् श्रुतिधरो नरः ॥ ७ ॥

उपमंहतदिव्याङ्गं परोऽवन्मातुरङ्गकं ।
 चलङ्गोश्चारणं बालं नीलाभासं स्मरन् जपेत् ॥ ८ ॥
 अयुतं तावदेवाज्येर्जुहुयाच्च हुताशने ।
 स लभेदचलां श्रद्धां भक्तिं शान्तिच्च शाश्वतीं ॥ ९ ॥
 मनुनैतत् समस्तान्तो मरुन्नामितशब्दतः ।
 बाललीलात्मने हुं फट् नम् इत्यमुनाथवा ॥ १० ॥
 नलकूवरगायर्चा बालकृष्णा इतीरिता ।
 कृष्णाद्याः सिद्धयः सर्वाः स्युर्जपाद्यैरथामुना ॥ ११ ॥
 लम्बिते वालशयने रुदन्तं बल्मीजनैः ।
 प्रेष्ट्वमानं दुर्घवद्या तर्पयेत् साऽश्वुते फलं ॥ १२ ॥
 अमुना वानुरूपान्तं रसरूपपदं वटेत् ।
 ओष्ठं रूपनमोदन्दमन्नाधिपतये मम ॥ १३ ॥
 अन्वं प्रयच्छ स्वाहेति चिंशदण्डोऽन्नदा मनुः ।
 नारदानुष्टवन्नाधिपतयोऽस्यर्पिष्युर्क्विकाः ॥ १४ ॥
 भूतवालग्रहोन्मादस्मृतिभूतशाद्युपद्रवेः ।
 पृतनास्तनपातारं ग्रस्तं मृद्ग्नि स्मरन् जपेत् ॥ १५ ॥
 मास्यचृष्टग्निर्विस्ममर्वाङ्गीं क्रन्दतीच्च तां ।
 आविश्य सर्वे तं मुक्ता विद्रवन्ति द्रुतं ग्रहाः ॥ १६ ॥
 जुहुयात् ग्वरमञ्चर्या मञ्चरीभिर्विभावसौ ।
 प्रस्तृतेः पञ्चगव्यादैः पृतनाहन्तुरानने ॥ १७ ॥
 प्राशयेच्छिष्टगव्यं तत् कलमेनाभिषेचयेत् ।
 माध्यं सहस्रजस्तन मर्वोपद्रवणान्तये ॥ १८ ॥

मनुनाष्टादशान्तेन हुंफटस्वाहान्तिकेन वा ।
 कृष्णाच्चा ब्रह्मगायत्री ग्रहव्यूहरयोऽस्य तु ॥ १६ ॥
 निजपादाम्बुजाक्षिप्तशकटं चिन्तयन् जपेत् ।
 अयुतं मन्त्रयोरेकं सर्वविघ्नोपशान्तये ॥ २० ॥
 अज्ञानमीषां मन्त्राणामाचक्रादिभिरञ्जना ।
 अङ्गैरिन्द्रादिवज्ञाद्यैरुदिता सम्पदे सदा ॥ २१ ॥
 बालो नीलतनुर्दीर्घां दधुत्यां पायसं दधत् ।
 हविर्वर्द्धा दीपनखकिङ्किनीजालमण्डितः ॥ २२ ॥
 ध्यात्वैवमग्नौ जुहुयाच्छतवीर्याङ्गुरचिकै ।
 पथःसर्पिः प्लुतैर्लक्ष्मेकन्तावज्जपेन्मनुं ॥ २३ ॥
 गुरवे दक्षिणान्वच्चा भोजयेहिजपुङ्गवान् ।
 स ह्यब्दानां शतं जीर्वन्नीरोगो नात्र संशयः ॥ २४ ॥
 अचार्यन्यो मनुर्दीशाणान्ते श्रीपुरुषोत्तमः ।
 आयुर्मे देहि समाध्य विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ २५ ॥
 नमोऽन्ता द्वयधिका चिंशदण्ठोऽस्यर्थिस्तु नारदः ।
 छन्दोऽनुष्टुप्वेता च श्रीकृष्णाङ्गान्यतो ब्रुवे ॥ २६ ॥
 रविभूतेन्द्रियवसुनेचान्तैरात्मना युतैः ।
 महानन्दप्रतिज्योतिर्मयो विद्यादिभिः क्रमात् ॥ २७ ॥
 जस्मा लक्ष्मिमं मन्त्रं पायसैरयुतं हुनेत् ।
 पूर्ववत् दूर्वया जुह्वदायदीर्घतरं लभेत् ॥ २८ ॥
 दारयन्तं वकं दोर्भां क्षणां संगृह्य तुण्डयोः ।
 स्मरन् शिशूनामाचक्षे सृष्टान्यतरमभ्यसेत् ॥ २९ ॥

यज्ञस्तिलजाभ्यङ्गाङ्गवेयुः सुखिनश्च ते ।
 अत्राप्यन्यो मनुर्बालवपुषे वह्निवस्त्रभा ॥ ३० ॥
 गोरक्षायाऽक्षणद्वेणुं चारयन्तं पशूंस्तथा ।
 उक्ता गोपालकपटं पुनर्बैश्यधराय च ॥ ३१ ॥
 वासुदेवाय वर्मस्त्वे शिरांस्यष्टादशाक्षरः ।
 मनुर्नारदगायत्रीकृष्णर्थादिवलेन वा ॥ ३२ ॥
 कुर्याङ्गोबालसंरक्षामाचक्राद्यज्ञिना बुधः ।
 कुम्भीनसादिक्षेडात्तो दष्टमृद्धि स्वरन् हरिं ॥ ३३ ॥
 नृत्यन्तं कालिकाफणामध्येऽन्यतरमध्यसेत् ।
 दृशा पीयूषवर्षिगया सिद्धन्तं तत्तनुं बुधः ॥ ३४ ॥
 तर्जयन् वामतर्जन्या तन्द्रान्मोचयते विघात् ।
 आपृथ्य कलसं तोयैः स्मृत्वा कालियमर्हनं ॥ ३५ ॥
 जस्माष्टशतमासिच्छेदिपिण्णं स सुखी भवेत् ।
 कारुमध्ये निजस्यान्तिफणामध्ये दिवर्णकान् ॥ ३६ ॥
 उक्ता पुनर्वदेन्नृत्यं करोति तमनन्तरं ।
 नमामि देवकोपुच्चमित्युक्ता नृत्यशब्दतः ॥ ३७ ॥
 राजानमच्युतं व्रूपादिति दत्तलिपिर्मनुः ।
 अस्याङ्गान्यद्युग्रिभिर्व्यस्तैः समस्तैर्नारदो मुनिः ॥ ३८ ॥
 ऋन्दोऽनुष्टुप्वेवता च कृष्णः कालियमर्हनः ।
 जप्याङ्गतं मनुवरं होतव्यं सर्पिष्ठायुतं ॥ ३९ ॥
 अङ्गदिक्पालवस्त्राद्यैर्चनाऽस्य समीरिता ।
 क्रियानेनैव वा सर्वा विपन्नी प्रागुदीरिता ॥ ४० ॥

सहक्षोऽनेन जगति नास्ति क्षेडहरो मनुः ।
 अङ्गैः सुरतरोः पिष्टे गुडिकाधेनुवारिणा ॥ ४१ ॥
 विष्वद्वीपाननस्याञ्जनालोपैः साधिताऽमुना ।
 उद्गण्डवामदोर्हृण्डधृतगोवर्जनाचलं ॥ ४२ ॥
 अन्यहस्ताङ्गुलिव्यक्तस्वरवंशार्पिताननं ।
 ध्यायन् जपन् हरिं मन्त्रोरेकं छचं विना ब्रजेत् ॥ ४३ ॥
 वर्षवाताशनिभ्यः स्याङ्गयं तस्य न हि क्वचित् ।
 मोघमेघैघयत्रोपगते तं स्मरणं हुनेत् ॥ ४४ ॥
 लोलैरयतसंख्यातैरनार्दिष्टिनं संशयः ।
 क्रीडनं यमुनातोये मज्जनं मूवनादिभिः ॥ ४५ ॥
 तच्छ्रीकरजलासारैः सिद्धमानं प्रियाजनैः ।
 धात्वाऽयुतं पथः सिक्तैर्हुनेद्वानीरतर्पणैः ॥ ४६ ॥
 दृष्टिर्भवेत्यकालेऽपि महती नात्र संशयः ।
 अमुमेव स्मरन् मूर्डि विस्फोटकञ्चरादिभिः ॥ ४७ ॥
 सदाहमोहैरात्स्य जपाच्छान्तिर्भवेत्क्षणात् ।
 अथवा गरुडारुढं बालप्रचुम्नसंयुतं ॥ ४८ ॥
 निजञ्चरविनिधिष्ठञ्चराभिष्ठुतमच्युतं ।
 धात्वा जुह्वति भूतस्य मूर्डन्यञ्चरमभ्यसेत् ॥ ४९ ॥
 शान्तिं ब्रजेदसाध्योऽपि च्चरस्योपद्रवः क्षणात् ।
 धात्वैवमग्रावम्भर्ज्ञं यथोक्तैश्चतुरङ्गुलैः ॥ ५० ॥
 जुहुयादमृताखण्डैरयुतं च्चरशान्तये ।
 निशातशरनिर्भिन्नभीघ्यतापहरं हरिं ॥ ५१ ॥

स्मृत्वा सृशन् जपेदार्तं पाणिभ्यां रोगशान्तये ।
 अपस्मृत्युविनाशाय सान्दीपनिसुतप्रदं ॥ ५२ ॥
 धात्वाऽमृतलताखण्डे: चीराकैरयुतं हुनेत् ।
 मृतपुच्चाय विप्राय सार्जनं ददतं सुतान् ॥ ५३ ॥
 धात्वा लक्षं जपेदेकं मन्त्रोः सतविवृद्धये ।
 पुच्चजीवेन्यनचिते जुहयादनलैऽयुतं ॥ ५४ ॥
 तत्कलैर्मधुराकैः स्युः पुच्चा दीर्घायुषोऽस्य तु ।
 चीरिद्रुक्षायसंपूर्णमभ्यर्थं कलसं निशि ॥ ५५ ॥
 जप्तुऽयुतं प्रगे नारीमभिपिच्छेदः द्विषड्दिनं ।
 सा वन्ध्यापि सुतान् दीर्घजीविनो गदवर्ज्जितान् ॥ ५६ ॥
 लभते नाचसन्देहस्तज्जान्वाशिनी सती ।
 प्रातर्वाच्यमा नारी रोधिच्छदपुटं जलं ॥ ५७ ॥
 अष्टोत्तरशतं जप्तं मासं पुच्चीयती पिवेत् ।
 देवकीसुत गोविन्द वासुदेव जगत्पते ॥ ५८ ॥
 देहि भं तनयं देव त्वामहं शरणं गतः ।
 प्राहितां काशिगार्जन कृत्यां जित्वा निजारिणा ॥ ५९ ॥
 तत्त्वेजसा तु नगर्ता दहनं भावयन् हरिं ।
 मन्त्रिग्धाकैहुनेद्राचौ सर्षपैः सप्त वासरान् ॥ ६० ॥
 कृत्याकर्त्तारमेवासौ कुपिता नाशयेत् ध्रुवं ।
 आसानमाश्रमे दिव्ये बदरीषण्डमण्डिते ॥ ६१ ॥
 सृशनं पाणिपादाभ्यां घटाकर्णकलेवरं ।
 धात्वाऽच्युतं तिलैर्लक्षं हुनेच्छिर्मधुराम्पुतैः ॥ ६२ ॥

जपेद्वा सर्वपापानां शान्तये कान्तये तनोः ।
द्वेषयन्तं रुकिमबलौ द्यूतासक्तौ स्परन् हरिं ॥ ६३ ॥

जुहुयादिष्टयोर्हिंस्क्यै गुडिका गोमयोङ्गवाः ।
च्वलद्विष्टमुखैर्बार्णवर्षनं गरुडस्थितं ॥ ६४ ॥

ध्यायमानं रिपुगणमनुधावन्तमच्युतं ।
ध्रातृत्वैवमभ्यसेन्मन्त्रोरेकं सप्तसहस्रकं ॥ ६५ ॥

उच्चाटनं भवेदेतद्रिपूणां सप्तभिर्द्विनैः ।
उत्क्षिप्तवत्सकं ध्यायन् कपित्यफलहारिणं ॥ ६६ ॥

अयुतं प्रजपेत् साध्यमुच्चाटयति तत्क्षणात् ।
आत्मानं कंसमथनं ध्रात्रा मच्चान्निपातितं ॥ ६७ ॥

कंसात्मानमरिं कर्षन् गतासुं प्रजपेन्मनुं ।
अयुतं जुहुयाच्चास्य जन्मोरुं हुततर्पणैः ॥ ६८ ॥

अपि सेवितपीयूषो भ्रियतेऽरिन्संशयः ।
अथवा निम्बतैलाक्तैर्हुनेदेघोभिरक्षतैः ॥ ६९ ॥

अयुतं प्रयतो राजौ मरणाय रिपोः क्षणात् ।
दोपारिष्टदलव्योषकर्पाधास्थिकलैर्निशि ॥ ७० ॥

हुनेदेरण्डतैलाक्तैः शमशानस्योऽरिशान्तये ।
न शस्तं मारणं कर्म कुर्याच्चेदयुतं जपेत् ॥ ७१ ॥

हुनेद्वा पायसैस्तद्वच्छान्तये शान्तमानसः ।
जयकामो जपेत्स्त्रिं पारिजातहरं हरिं ॥ ७२ ॥

स्मरन् पराजयस्तस्य त कुतश्चिङ्गविष्यति ।
पर्यं दिशनं गीतार्थं व्याख्यामुद्राकरं हरिं ॥ ७३ ॥

रथस्थं भावयन् जप्याङ्गमवृज्जै समाय च ।
 लक्ष्मं पलाशकुमुमैहनेद्यो मधुराम्बुतैः ॥ ७४ ॥
 व्याख्याता सर्वशास्त्राणां स कविर्वादिराङ्गभंवत् ।
 विश्वरूपधरं प्रोद्यङ्गास्त्वलोटिसमप्रभं ॥ ७५ ॥
 द्रुतचामीकरनिभममीषोमात्मकं हविः ।
 अर्काग्निद्योतदस्याङ्ग्निपङ्कजं दिव्यभूषणं ॥ ७६ ॥
 नानायुधधरं व्यासं विश्वाकाशावकाशकं ।
 राष्ट्रपुर्यामवास्तुनां शरीरस्य च रक्षणे ॥ ७७ ॥
 प्रजपेत्नन्वयोरेकतरं धात्वैवमादरात् ।
 अथवा व्यस्तसर्वाङ्ग्निरचिताङ्गार्जुनर्घिकं ॥ ७८ ॥
 चिष्टुक्षान्दसिकं विश्वरूपविष्णवधिदैवतं ।
 जपेज्ञीतामनुं स्थाने हृषीकेशाद्यमाद्यकैः ॥
 हुनेद्वा सर्वरक्षायै सर्वविघ्नोपशान्तये ॥ ७९ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे लतीयरात्रे चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

पञ्चदशोऽध्यायः ॥

—८८—

श्रीब्राह्म उवाच ॥

वक्ष्येऽस्यधनावास्यं प्रतिपत्तिं श्रियः पतेः ।
 मुग्मां धननाथाद्यैर्धान्यैर्धां क्रियते सदा ॥ १ ॥
 दारवत्यां सहस्रार्कभास्वरैभंवनोत्तमैः ।
 अनल्पैः कल्यदृक्षैश्च परीते मणिमण्डपे ॥ २ ॥

ज्वलद्रब्लमयस्तमद्वारतोरणकुञ्जके ।
 फुखस्तगुञ्जसच्चिचवितानालम्बिमौक्तिके ॥ ३ ॥
 पद्मरागस्थलीराजद्रब्लनद्योश्च मध्यतः ।
 अनारतगलद्रब्लसुमध्यस्तस्तवन्धनैः ॥ ४ ॥
 रत्नप्रदीपावलिभिः प्रदीपितदिगन्तरे ।
 उद्यदादित्यसंझाशमणिसिंहासनाम्बुजे ॥ ५ ॥
 समासीनोऽच्युतो धेययो द्रुतहाटकसन्निभः ।
 समानोदितचन्द्रार्कतडिलोटिसमद्युतिः ॥ ६ ॥
 सर्वज्ञसुन्दरः सौम्यः सर्वाभरणभूषितः ।
 पीतवासाश्चकशङ्खगदापद्मोज्वलङ्घुजः ॥ ७ ॥
 अनारतोज्वलद्रब्लधारौघकलसं स्मृशन् ।
 वामपादाऽम्बुजाग्रेन मुषणता पञ्चवच्छविं ॥ ८ ॥
 रुक्मिणीसत्यभामेऽस्य मूर्द्धि रत्नौघधारया ।
 सिञ्चन्त्यौ दक्षवामस्ये स्वदोःस्थकलसोत्यया ॥ ९ ॥
 नामजिती सुनन्दा च दिशन्त्यौ कलसौ तयोः ।
 ताभ्याच्च दक्षवामस्ये मिच्चिविन्दासुलक्षणे ॥ १० ॥
 रत्ननयोः समुद्रृत्य रत्नपूर्णघटौ तयोः ।
 जाम्बुवती सुशीला च दिशन्त्यौ दक्षवामगे ॥ ११ ॥
 वहिः षोडशसाहस्रसंख्याताः परितः प्रियाः ।
 धेयाः कनकरत्नौघधारायुक्तलसोज्वलाः ॥ १२ ॥
 तद्विहित्वा द्विनिधयः पूर्यन्त्यो धनैर्धरां ।
 तद्विहित्वा द्विनिधयः सर्वे पुरोवच्च सुरादयः ॥ १३ ॥

धात्वैवं परमात्मानं विंशत्यन्तं मनुं जपेत् ।
 चतुर्लक्ष्मं हुनेदाज्यैश्चलारिंशत्सहस्रकं ॥ १४ ॥
 शक्तिः श्रीपूर्विकेत्यष्टादशासोँ विंशतर्सांकः ।
 मन्त्रोऽनेन सट्टश्लोऽन्यो मनुर्हि जगच्छये ॥ १५ ॥
 चृष्टिर्ब्रह्माऽस्य गायत्री च्छन्दः क्षणस्तु देवता ।
 पूर्वप्रोक्तवदेवास्य वीजशक्तादिकल्पना ॥ १६ ॥
 कल्पः सनकमारोक्तो मन्त्रस्यास्योच्यतेऽधना ।
 पीठन्यासान्तिकं कृत्वा पूर्वोक्तकमतः सुधीः ॥ १७ ॥
 करद्वन्दाङ्गुलितलेष्वङ्गष्टकं प्रविन्यसेत् ।
 मन्त्रेण व्यापकं कृत्वा माटकां मनुभंपटां ॥ १८ ॥
 संहारस्त्रृष्टिमार्गेण दश तत्त्वानि विन्यसेत् ।
 पुनश्च व्यापकं कृत्वा मन्त्रवर्णांस्तनौ न्यसेत् ॥ १९ ॥
 मूर्द्धि भाले भ्रुवोर्मध्ये नेत्रयोः कर्णयोर्नसोः ।
 आनने चितुके गण्डे दोर्मूले हृदि तुण्डके ॥ २० ॥
 नाभौ लिङ्गे तथाधारकञ्चोर्जान्वोश्च जड्योः ।
 गुलफयोः पादयोन्यस्येत् स्त्रृष्टिरेपा समीरिता ॥ २१ ॥
 स्थितिर्हदादिनासान्ता संहतिश्चरणादिका ।
 विधायैवं पञ्चकृत्वः स्थित्यन्तं मूर्त्तिपञ्चरं ॥ २२ ॥
 स्त्रृष्टिस्थिती च विन्यस्य पडङ्गन्यासमाचरेत् ।
 गुणाञ्चिवेदकरणाद्याक्षरैरनिश्चमनोः ॥ २३ ॥
 मुद्रां वद्धा किरीटाख्यां दिग्बन्धं पूर्ववच्चरं ।
 एव धात्वा चयेदेहं मूर्त्तिपञ्चरपूर्वकं ॥ २४ ॥

अथवा ह्यर्चयेदिष्टाणं तदर्थं मन्त्रमुच्यते ।
 गोमयेनोपलिष्ठोवीं तत्र पीठं निधापयेत् ॥ २५ ॥
 विलिष्य गन्धपङ्केन लिखेदष्टदलाम्बुजं ।
 कर्णिकायान्तु घट्कोणं स साधग्रस्तच मन्त्रयं ॥ २६ ॥
 शिष्टैस्तं सप्तदशभिरक्षरैर्वेष्टयेत् स्मरं ।
 प्राग्रक्षोऽनिलकोणेषु श्रियं शिष्टेषु संविदं ॥ २७ ॥
 घडक्षरं सन्धिषु च केशवेषु चिशस्तिशः ।
 बिलिखेत् स्मरगायचीमालामन्त्रं इलाष्टके ॥ २८ ॥
 पट्शः संलिख्य तद्वाह्ये वेष्टयेन्माटुकाक्षरैः ।
 भूविम्बच्च लिखेद्वाह्ये इलानां दिमिदिच्छपि ॥ २९ ॥
 एतन्वयं हाटकादिपाचेष्वालिख्य पूर्ववत् ।
 साधितं धारयेद्घोरैः सोऽर्चते चिदशैरपि ॥ ३० ॥
 स्याज्ञायची कामदेवपुष्पवाणौ च डेऽन्तकौ ।
 विद्वहं धीमहियुतौ तन्नोऽनङ्गः प्रचोदयात् ॥ ३१ ॥
 जप्याज्ञपादौ गोपालमनूनां जनरञ्जनीं ।
 नत्यन्ते कामदेवाय डेऽन्तं सर्वजनप्रियं ॥ ३२ ॥
 उक्ता सर्वजनान्ते तु सन्मोहनपदं तथा ।
 ज्वल ज्वल प्रज्वलेति प्रोक्तो सर्वजनस्य च ॥ ३३ ॥
 हृदयच्च मम द्रूयात् वशं कुरुयुगं शिवः ।
 प्रोक्तो मदनमन्त्रोऽष्टचत्वारिंशङ्गिरक्षरैः ॥ ३४ ॥
 जपादौ मारबीजादौ जगच्छयवशीकरः ।
 भूयृहं चतुरस्तं स्यादष्टबज्जविभूषितं ॥ ३५ ॥

पीठं पूर्ववदभ्यर्थं मुक्तिं संकल्प्य पौरुषीं ।
 तचावाह्याच्युतं भक्त्या सकलीकृत्य पूजयेत् ॥ ३६ ॥
 आसनादिविभूषालं पुनर्न्यासक्रमाच्युतेत् ।
 रुष्टिस्थिती घडङ्गच्च किरीटं कुण्डलवृद्धयं ॥ ३७ ॥
 चक्रं शंखं गदां पद्मं मालां श्रीवत्सकौस्तुभौ ।
 गन्धाक्षतप्रसूनैश्च मूलेनाभ्यर्थीं पूर्ववत् ॥ ३८ ॥
 आदौ वह्निपुरदन्वकोणेष्वङ्गानि पूजयेत् ।
 सकृच्छिरःशिखावर्मनेचमन्त्रमिति क्रमात् ॥ ३९ ॥
 वासुदेवः सङ्कर्षणः प्रद्युम्नःशानिरुद्धकः ।
 अग्न्यादिदलमूलेषु शान्तिर्लक्ष्मीः सरस्वती ॥ ४० ॥
 रतिश्च दिग्दलेष्वस्यास्ततोऽष्टौ महिषीर्यजेत् ।
 रुक्मिण्यादा दक्षसव्यक्रमात् पत्राग्रकेषु च ॥ ४१ ॥
 ततः षोडशसाहस्रं सकृदेवार्चयेत् प्रियाः ।
 इन्द्रादीनाम् कुन्दाश्यान् मकरानन्दकच्छपान् ॥ ४२ ॥
 शङ्खपद्मादिकांश्चापि निधीनष्टौ क्रमाद्यजेत् ।
 तद्विश्वेन्द्रबज्जादा आदृतीः संप्रपूजयेत् ॥ ४३ ॥
 इति सप्तादृतिष्ठतमभ्यर्थ्याच्युतमादरात् ।
 प्रीणयेदधिखण्डाज्यमिश्रेण तु पयोमसा ॥ ४४ ॥
 राजोपचारानन्त्वा च स्तुत्वा नत्वा च केशवं ।
 उद्वासयेत् स्वहृदये परिवारगणैः सह ॥ ४५ ॥
 न्यस्तात्मानं समभ्यर्थं तन्मयः प्रजपेमनुं ।
 रत्नाभिषेकधानेज्ञा विंशत्यस्त्राश्रिते रता ॥ ४६ ॥

जपहौमार्चनधानैर्योऽमुं प्रभजते मनुं ।
 तदेशम् पूर्थते रत्नस्वर्णधान्वैरनावृतं ॥ ४७ ॥

पृथ्वी पृथ्वी करे तस्य सर्वसस्यकुलाकुला ।
 पुच्छिर्मिच्चैः स सम्पन्नः प्रयात्यन्ते परां गतिं ॥ ४८ ॥

वह्नावभ्यर्थं गोविन्दं शुक्लपृष्ठैः सतण्डुलैः ।
 आज्याकैरयुतं हृत्वा भस्म तबूर्धि धारयेत् ॥ ४९ ॥

तस्यान्नानां समृद्धिः स्यात्तद्वशे सर्वयोषितः ।
 आज्यैर्लक्षं हुनेद्रक्तपद्मैर्ब्वा मधुराम्बृतैः ॥ ५० ॥

श्रिया तस्यैन्द्रमैश्वर्यैः कृपणेशाय ते ध्रुवं ।
 शुक्लादिवस्त्वलाभाय शुक्राय कुसुमैहुनेत् ॥ ५१ ॥

चिमध्वक्तैर्दशशतमाज्याकैर्ब्वाष्टसंयुतं ।
 चौद्रसिक्तैः सितैः पुष्पैरष्टोत्तरसहस्रकं ॥ ५२ ॥

हुनेनित्यं सैष आसीत् पुरोधा वृपतेभवेत् ।
 दशाष्टादशवर्णोक्तं जपध्यानहुतादिकं ॥ ५३ ॥

विदधात् कर्म चानेन ताभ्यामप्यत्र कीर्तिं ।
 वाम्बवं मारबीजच्च कृष्णाय भुवनेश्वरी ॥ ५४ ॥

गोविन्दाय रमागोपीजनवस्त्रभृते शिवः ।
 चतुहशस्वरोपेतः शुक्रः संदी तदूर्ध्वतः ॥ ५५ ॥

द्वाविंशत्यक्तरो मन्त्रो वागीशत्वप्रदायकः ।
 अष्टादशर्णवत्सर्वं पडृष्ट्यादिकमस्य तु ॥ ५६ ॥

पूजा च विंशत्यर्णोक्ता प्रतिपत्तिस्तु कथ्यते ।
 वामोर्ध्वहस्ते दधतं विद्यासर्वस्वपुस्तकं ॥ ५७ ॥

अक्षमालाच्च दक्षोऽस्त्राटिकीं मातृकामर्थीं ।
 शब्दब्रह्ममयं वेत्यमधः पाणिदयेरितं ॥ ५८ ॥
 गायत्रं पीतवसनं श्यामलं कोमलच्छविं ।
 वर्हिवर्हकृतोन्तसं सर्वज्ञं सर्ववेदिभिः ॥ ५९ ॥
 उपासितं मुनिगणैरुपतिष्ठेइरिं सदा ।
 ध्यात्वैवं प्रमदावेशविलाशभवनेश्वरं ॥ ६० ॥
 चतुर्लक्षं जपन्मन्त्रमिमं मन्त्री सुमंयतः ।
 पालाशपुष्पैः स्वादक्तैश्चत्वारिंशतस्त्रिंश्चकं ॥ ६१ ॥
 जुहुयात् कर्मणानेन ततः सिङ्गो भवेद्वर्वं ।
 योऽस्मिन्निष्णातधीर्मन्त्री वर्तते वभुगद्वात् ॥ ६२ ॥
 गद्यपद्यमयी वाणी तस्य गङ्गाप्रवाहवत् ।
 सर्ववेदेषु शास्त्रेषु पुराणेषु च परिग्रहितः ॥ ६३ ॥
 सम्पत्तिं परमां लघ्या चान्ते^१ याति परं पठं ।
 श्रीशक्तिस्मरकृष्णाय गोविन्दाय शिवो मनुः ॥ ६४ ॥
 द्रवणा व्रह्मगायत्री कृष्णार्घ्यादिरथास्य तु ।
 वदेस्त्रिवेदयुग्मार्गारङ्गपट्कमिहोदितं ॥ ६५ ॥
 विंशत्यार्गोदितजपधानहोमार्चनक्रियः ।
 मन्त्रोऽयं सकलं ग्रवर्थकाङ्गिभिः सेव्यतां वृद्धैः ॥ ६६ ॥
 श्रीशक्तिकामपूर्वाङ्गजन्मशक्तिरमानिकः ।
 दशाश्वरः स गवादौ स्याच्च शक्तिरमान्वितः ॥ ६७ ॥

^१ मृशादितः ।

मन्त्रौ विकृतिरव्यर्णावाचकाद्यज्ञिनाविमौ ।
 विंशत्यर्णोक्तयजनविधा धायेदथाच्युतं ॥ ६८ ॥
 वरदाभयहस्ताभ्यां स्निग्धतं स्वाङ्गके प्रिये ।
 पद्मोत्पलकरे ताभ्यां स्निष्टं चक्रधरोच्चलं ॥ ६९ ॥
 दशलक्षं जपेदाज्यैस्तावत्साहस्रहोमतः ।
 सिङ्गाविमौ मूलसम्पत्सुखसैभाग्यदौ नृणां ॥ ७० ॥
 मारशक्तिरसापूर्वो दशार्णो सूनवस्त्रयः ।
 एतेषां मनुवर्णानामज्ञार्णादिदशार्णवत् ॥ ७१ ॥
 शङ्खचक्रधनुर्बाणपाशाङ्गशधरोऽरुणः ।
 बेणुं धमन् धृतो दोर्भ्यां धेयः कृष्णो दिवाकरे ॥ ७२ ॥
 आद्ये गणे धानमेवं द्वितीये विंशदर्णवत् ।
 दशार्णवत् तृतीयेऽङ्गदिक्पालाद्यैः समर्चना ॥ ७३ ॥
 पञ्चलक्षं जपेत्तावदयुतं पायसैर्हुनेत् ।
 ततः सिङ्गास्तु मनवो नृणां सम्पत्तिकान्तिदाः ॥ ७४ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे तृतीयरात्रे मञ्चपूजाहोमविधिः
 पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ समाप्तस्वेदं तृतीयरात्रं ॥

४ राचं ॥

प्रथमोऽथायः ॥

१२५०

श्रीमहादेव उवाच ॥

१ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि भक्तिमुक्तिप्रसाधनं ।
 नामामष्टोत्रशतं श्रीकृष्णस्य परात्मनः ॥ १ ॥
 पूर्वकल्पे धरोद्गारे पृथिव्या शेषकेण च ।
 संवादं परमाश्रयं शृगार्थं कमलानने ॥ २ ॥
 नातः परतरं स्तोत्रं नातः परतरं तपः ।
 नातः परतरा विद्या तीर्थं नातः परं परं ॥ ३ ॥
 वेदानां च यथा साम तीर्थानां मथुरा परा ।
 श्रेचाणां काशिका देवि मन्त्राणां श्रीदशाचरः ॥ ४ ॥
 वैष्णवानां वैष्णवीनां यथा हृत्वं तथा परा ।
 आश्रमाणां यथा न्यासः मिद्धानां कपिलो यथा ॥ ५ ॥
 आयधानां यथा वज्रं धेनूनां कामधुग्यथा ।
 मनोरथं प्रस्त्रवतां यथा नामां शताष्टकं ॥ ६ ॥

^१ इग्वादिरमापतेरित्यनं स्तोकाष्टकं सर्वपूर्णं नामित ॥

तत्तेऽहं संप्रवच्यामि सावधानावधारय ।
 प्रणम्य वसुधा देवी शेषं संकर्यणात्मकं ॥ ७ ॥
 पप्रच्छ परया भक्त्या जनानां मुक्तिहेतवे ।
 नाम्नामष्टोत्तरशतं श्रीकृष्णस्य रमापतेः ॥ ८ ॥

भूमिरुवाच ॥

कृष्णावतारे रोहिगया रामेणापि त्वया सह ।
 अलङ्कृतं जन्म पुंसामपि दृन्दावनौकसां ॥ ९ ॥
 तस्य देवस्य कृष्णस्य लीलाविग्रहधारिणः ।
 यस्योपाधिनियुक्तानि सन्ति नामान्यनेकशः ॥ १० ॥
 तेषु मुख्यानि नामानि श्रोतुकामा चिरादहं ।
 सङ्कर्षणात्मनः स्तोत्रं यतो जानासि वाङ्मयं ॥ ११ ॥
 तत्तानि यानि नामानि वासुदेवस्य वासुके ।
 नातः परतरं स्तोत्रं चिषु लोकेषु विद्यते ॥ १२ ॥

श्रीशेष उवाच ॥

वसुन्धरे वरारोहे जनानामस्ति मुक्तिदं ।
 सर्वमङ्गलमूर्द्धन्यमणिमाद्यष्टसिद्विदं ॥ १३ ॥
 महापातककोटिप्लं सर्वतीर्थफलप्रदं ।
 समस्तजपयज्ञानां फलदं पापनाशनं ॥ १४ ॥
 शृणु देवि प्रवच्यामि नाम्नामष्टोत्तरं शतं ।
 सहस्रनामां पुण्यानां चिरादृच्या तु यत्कलं ॥ १५ ॥
 एकादृच्या तु कृष्णस्य नामैकं तत्रयच्छति ।
 तस्मात् पुण्यतमचैतत् स्तोत्रं पापप्रणाशनं ॥ १६ ॥

श्रीकृष्णायोत्तरशतनामां श्रीशेष ऋषिरनुषाप्कन्दः श्रीकृष्णो देवता
श्रीकृष्णायोत्तरशतनामजपे विनिधोगः ॥

आं

श्रीकृष्णः कमलानाथो वासुदेवः सनातनः ।
वसुदेवात्मजः पुण्यो लीलामानुषविग्रहः ॥ १७ ॥
श्रीवत्सकौस्तुभधरो यशोदावत्सलो हरिः ।
चतुर्भुजात्तचक्रासिगदाशङ्काम्बुजायुधः ॥ १८ ॥
दैवकीनन्दनः श्रीशो नन्दगोपप्रियात्मजः ।
यमुनावेगसंहारी वलभद्रप्रियानुजः ॥ १९ ॥
पृतनाजीवितहरः शकटासुरभञ्जनः ।
नन्दव्रजजनानन्दी सच्चिदानन्दविग्रहः ॥ २० ॥
नवनीतनवाहारी मचुकन्दप्रसादकः ।
योडशस्त्रीमहस्तेशस्त्रिभङ्गे मधुराकृतिः ॥ २१ ॥
शुकवागमृताश्रीन्दुर्गोविन्दो गोविदां पतिः ।
वत्सपालनसच्चारी धेनुकासुरभञ्जनः ॥ २२ ॥
त्रृणीकृतत्रृणावर्त्तो यमलार्जुनभञ्जनः ।
उत्तानतालभंता च तमालश्यामलाकृतिः ॥ २३ ॥
गोपगोपीश्वरो योगी सूर्यकोटिसमप्रभः ।
इलापतिः परं ज्योतिर्याटवेन्द्रो यदृद्वहः ॥ २४ ॥
वनमाली पीतवामाः पारिजातापहारकः ।
गोवर्द्धनाचलोऽन्तर्गोपालः सर्वपालकः ॥ २५ ॥

अजो निरञ्जनः कामजनकः कञ्जलोचनः ।
 मधुहा मथुरानाथो द्वारकानायको बली ॥ २६ ॥
 दृन्दावनान्तसञ्चारी तुलसीदामभूषणः ।
 स्यमन्तकमण्हेहर्त्ता नरनारायणात्मकः ॥ २७ ॥
 कुञ्जाक्षणाम्बरधरो मायी परमपूरुषः ।
 मुष्टिकासुरचानूरमहायुद्धविशारदः ॥ २८ ॥
 संसारवैरिः कंसारिमुरारिन्द्रकान्तकः ।
 अनादिर्ब्रह्मचारी च कृष्णाव्यसनकर्षकः ॥ २९ ॥
 शिशुपालशिरश्छेत्ता दुर्योधनकुलान्तकत् ।
 विदुराकूरवरदो विश्वरूपप्रदर्शकः ॥ ३० ॥
 सत्यवाक् सत्यसङ्कल्पः सत्यभामारतो जयी ।
 सुभद्रापूर्वजो विष्णुभीष्ममुक्तिप्रदायकः ॥ ३१ ॥
 जगन्नुरुर्जगन्नाथो बेणुवाद्यविशारदः ।
 दृष्टभासुरविध्वंसी वाणासुरबलान्तकत् ॥ ३२ ॥
 युधिष्ठिरप्रतिष्ठाता वर्हिवर्हीवतंसकः ।
 पार्थसारथिरव्यक्तो गीतामृतमहोदधिः ॥ ३३ ॥
 कालीयफणिमाणिक्यरच्चितश्रीपदाम्बुजः ।
 दामोदरो यज्ञभोक्ता दानवेन्द्रविनाशनः ॥ ३४ ॥
 नारायणः परं ब्रह्म पन्नगासनवाहनः ।
 जलक्रीडासमासक्तगोपीवस्त्रापहारकः ॥ ३५ ॥
 पुण्यश्लोकस्तीर्थकरो वेदविद्यादयानिधिः ।
 सर्वतीर्थात्मकः सर्वग्रहरूपी परात्परः ॥ ३६ ॥

इत्येवं कृष्णदेवस्य नामामष्टोत्तरं शतं ।
 कृष्णेन कृष्णभक्तेन श्रुत्वा गीतामृतं पुरा ॥ ३७ ॥
 स्तोत्रं कृष्णप्रियकरं कृतं तस्मान्मया परं ।
 कृष्णनामामृतं नाम परमानन्ददायकं ॥ ३८ ॥
 अनुपद्रवदुःखग्रं परमायुधवर्जनं ।
 दानश्रुतपस्तीर्थं यलूतन्त्रिह जन्मनि ॥ ३९ ॥
 पठतां शृणुतां चैव कोटिकोटिगुणं भवेत् ।
 पुच्छप्रदमपुच्छाणामगतीनां गतिप्रदं ॥ ४० ॥
 धनावहं दरिद्राणां जयेच्छनां जयावहं ।
 शिशूनां गोकुलानाच्च पुष्टिनं पुष्टिवर्जनं ॥ ४१ ॥
 वातयहज्जरादीनां शमनं शान्तिमुक्तिदं ।
 समस्तकामदं सद्यः कोटिजन्माघनाशनं ।
 अन्ते कृष्णमरणां भवतापभयापहं ॥ ४२ ॥
 कृष्णाय यादवेन्द्राय ज्ञानमुद्राय योगिनं ।
 नाथाय सकिर्णीशाय नमो वेदान्तवेदिनं ॥ ४३ ॥
 इमं मन्त्रं महाटेवि जपन्नेव दिवानिशं ।
 सर्वग्रहानुग्रहभाक् सर्वप्रियतमो भवत् ॥ ४४ ॥
 पुच्छपौच्चैः परिवृतः सर्वसिद्धिममृदिमान् ।
 निर्विश्य भोगानन्तेऽपि कृष्णसायुज्यमामृथात् ॥ ४५ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानामृतमारे चतुर्थरात्रे उमामहेश्वरमंवारे
 धर्मोशेषमंवारे श्रीकृष्णाश्चतुर्थशननामस्तोत्रं समाप्तं पद्मोऽथायः ॥

द्वितीयोऽध्यायः ॥

—१०—

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजं ।
प्रसन्नवदनं धारयेत् सर्वविघ्नोपशान्तये ॥ १ ॥

अं नमः कृष्णाय पार्थाय श्रियै नारायणाय देवै च सरस्वत्यै नराय च ॥

ब्रह्मलोकादिह प्राप्तं नारदं भगवत्प्रियं ।
टृष्णा नत्वा सभायान्तु प्रपञ्चमुनयो मुदा ॥ २ ॥

ऋषय ऊचुः ॥

ब्रह्मन् केन प्रकारेण सर्वपापक्षयो भवेत् ।
विना दानेन तपसा विना तीर्थैर्विना मखैः ॥ ३ ॥

विना वेदैर्विना धानैर्विना चेन्द्रियनिग्रहैः ।
विना शास्त्रसमूहैश्च कथं मुक्तिरवाप्तते ॥ ४ ॥

दानेन तपसा तीर्थैर्मखैश्चापि विना मुने ।
देवाधिदेवो देवेशः स्थितस्तपसि शङ्करः ॥

कं समाराधयेद्देवं जपधानपूरायणः ॥ ५ ॥

श्रीनारद उवाच ॥

द्वद्मेव पुरा पृष्ठः पार्वत्या परमेश्वरः ।
यदुवाच शृणु इव हि कथयामि सुविस्तरात् ॥ ६ ॥

कैलासशिखरासीनं देवदेवं जगहुरुं ।
प्रणिपत्य महादेवं पर्यपृच्छदुमापतिं ॥ ७ ॥

श्रीपार्वत्युवाच ॥

भगवंस्तुं परो देवः सर्वज्ञः सर्वपूजितः ।
 त्वस्मिन्नमर्च्यते देवैर्ब्रह्मसूर्यादिकैरपि ॥ ८ ॥
 त्वत्तो लभन्तेऽभिमतां सिद्धिं सर्ववरप्रद ।
 त्वं जन्ममृत्युरहितः स्वयम्भुः सर्वशक्तिमान् ॥ ९ ॥
 सदा धायसि किं स्वामिन् दिग्बासा मदनान्तकः ।
 तपश्चरसि कस्मात्त्वं जटिलो भस्मधृसरः ॥ १० ॥
 किं वा जपसि देवेश परं कौतूहलं हि मे ।
 अनुग्राह्या प्रिया चाहं तन्मे कथय सुव्रत ॥ ११ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

नंदं कस्यापि कथितं गोपनीयमिदं मम ।
 किन्तु वच्यामि भद्रन्ते त्वं भक्तामि प्रियासि मे ॥ १२ ॥
 पुरा सत्ययुगे देवि विशुद्धमतयोऽग्निलाः ।
 यजन्ति विष्णुं मनैकं ज्ञात्वा सर्वश्वरेश्वरं ॥ १३ ॥
 प्रयान्ति परमामृद्भूमैहिकामुपिकीं परां ।
 या न प्राप्ताऽमरैः सर्वरश्या क्लेशवर्जिता ॥ १४ ॥
 न तां मन्तः प्रपद्यन्ते विनाचाररतान्वरान् ।
 मन्मुखादपि मन्मुत्य देवा विष्णुवहिर्मुखाः ॥ १५ ॥
 वेदैः पुराणैः सिद्धान्तैर्भिन्नैर्बिश्रान्तचेतसः ।
 निश्चयं नाधिगच्छन्ति किं तस्मं किं परं पदं ॥ १६ ॥
 तुलापुरुषपदानादैरश्वमेधादिभिर्मन्त्रैः ।
 वाराणसीप्रयागादितीर्थस्नानादिभिः प्रिये ॥ १७ ॥

गयाश्राद्वादिभिः पित्र्यवेदपाठादिभिर्ज्ञपैः ।
 तपोभिरुग्रैर्नियमैर्धर्मैर्भूतदयादिभिः ॥ १८ ॥
 गुरुशुश्रूषणैः सत्यैर्धर्मैर्वर्णाश्रमोदितैः ।
 ज्ञानध्यानादिभिः सम्यक् चरितैर्जन्मजन्मभिः ॥ १९ ॥
 न याति तत्परं श्रेयो विष्णुं सर्वेष्वरेष्वरं ।
 सर्वभावैरनाश्रित्य पुराणं पुरुषोऽन्तम् ॥ २० ॥
 अनन्यगतयो भर्त्या भोगिनोऽपि परन्तपाः ।
 ज्ञानवैराग्यरहिता ब्रह्मचर्यादिवर्जिताः ॥ २१ ॥
 सर्वधर्मो जितो विष्णोर्नाममाचैकजल्पकाः ।
 सुखेन यां गतिं यान्ति न तां सर्वेऽपि धार्मिकाः ॥ २२ ॥
 स्मर्त्यः सततं विष्णुर्बिस्मर्त्यो न कर्हिचित् ।
 सर्वे विधिनिषिद्धाः स्युरेतस्यैव हि किङ्कराः ॥ २३ ॥
 किन्तु ब्रह्मादिभिर्द्वैः पुरा द्वद्वा निरंहसः ।
 निर्भयं विष्णुनाम्नैव यथेष्टं पदमागतान् ॥ २४ ॥
 अलक्ष्य चात्मनः पूजां सम्यगाराधितो हरिः ।
 मया चासादपि श्रैष्ठं वाच्छ्रितोऽयं यतात्मना ॥ २५ ॥
 ततः साक्षात्जगन्नाथः प्रसन्नो भक्तवत्सलः ।
 अंशांशेनात्मनो वैतान् पूजयामास केशवः ॥ २६ ॥
 देवान् पितृन् द्विजान् हव्यकव्याशान् करुणामयः ।
 ततः प्रभृतिं पूज्यन्ते चैलोक्ये सचराचरे ॥ २७ ॥
 ब्रह्मादयः सुराः सर्वे प्रसाद्यं शार्ङ्गधन्वनः ।
 माच्चोवाच तदा मत्तः पूज्यश्रेष्ठो भविष्यति ॥ २८ ॥

त्वामाराध्य यदा शम्भो ग्रहिष्यामि वरन्तव ।
 द्वापरादौ युगे भूत्वा कलया मानुषादिषु ॥ २६ ॥
 आगमैः कल्पितैस्त्वं हि जनान् महिमुखान् कुरु ।
 माच्च गोपयसे न स्यात् स्वष्टिरेवोत्तरोत्तरा ॥
 ततस्तं प्रणिपत्याहमुवाच परमेश्वरं ॥ ३० ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसांरे चतुर्थरात्रे द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

द्वितीयोऽध्यायः ॥

—
श्रीमहादेव उवाच ॥

ब्रह्महत्यासहस्राणां पापं साम्येत् कथच्चन ।
 न पुनस्त्वयविज्ञाते कल्पकोटिश्चतैरपि ॥ १ ॥
 यस्मान्मया कृता स्पर्श्च पविचं स्याल्कयं हरे ।
 नश्यन्ति सर्वपापानि तन्मां वद सुरेश्वर ॥
 तदाह देवो गोविन्दो मम प्रीत्या यथायथं ॥ २ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

सदा नामसहस्रं मे पावनं मत्यदावहं ।
 तत्परोऽनुदिनं शम्भो सर्वेश्वर्यं यदीच्छसि ॥ ३ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

तमेव तपसा नित्यं भजामि स्तौमि चिन्तये ।
 तेनाद्वितीयमहिमो जगत्पृज्योऽस्मि पार्वति ॥ ४ ॥

श्रीपार्वत्युवाच ॥

तन्मे कथय देवेश यथा हमपि शङ्कर ।
श्वेतश्वरी निरूपमा तव स्यां सटशी प्रभो ॥ ५ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

साधु साधु त्वया पृष्ठो विष्णोर्भिर्गवतः शिवे ।
नाम्नां सहस्रं वक्ष्यामि मुख्यं चैलोक्यमङ्गलं ॥ ६ ॥

नमो

नारायणाय पुरुषोत्तमाय च महात्मने ।
विशुद्धसद्गाधिष्ठाय महाहंसाय धीर्माहि ॥ ७ ॥

अं

अस्य श्रीविष्णोः सहस्रनामसवस्य महादेव ऋषिः
परमात्मा देवता सूर्यकोटिप्रतीकाश इति बोजं ।
गङ्गा तीर्थोत्तमा शक्तिः प्रपञ्चाशनि पञ्चर इति बोजं
गङ्गा तीर्थोत्तमा शक्तिः प्रपञ्चाशनिपञ्चर इति कीलकं ॥
वासुदेवं परं ब्रह्म इत्यङ्गुष्ठाभ्यां नमः ।
मूलप्रकृतिर्ज्ञनीभ्यां नमः ।
भूमहावराह इति मध्यमाभ्यां नमः ।
सूर्यवंशध्वजो राम अनामिकाभ्यां नमः ॥
ब्रह्मादि कमलादिगदासूर्यकेशवमिति कनिष्ठाभ्यां नमः ।
शेष इति करतलप्रस्ताभ्यां नमः ॥ ८ ॥

दिव्यात्मा इत्यस्त्र मर्वपापक्षयर्थं मर्वभोगमिद्यर्थं श्रोविष्णोर्नाममहस
जपे विनियोगः ॥

अथ ध्यानं ॥

विष्णुं भास्वल्किरीठाङ्गदवलयगणाकल्पहारोदगाङ्ग-प्रि-
श्रांगीभूयं सुवच्छो मणिमकरमहाकुण्डलं मणिडतांसं ।
हस्तोद्यच्चक्रशङ्खान्वृजगदममलं पीतकौशेयवासो-
विद्युद्गायं समुद्दिनकरमदृशं पद्महस्तं नमामि ॥ ६ ॥
आं

वासुटेवः परं ब्रह्म परमात्मा परात्परं ।
परं धाम परं ज्योतिः परं तत्त्वं परं पदं ॥ १० ॥
परं शिवं परो ध्येयः परं ज्ञानं पूरा गतिः ।
परमार्थः परं श्रेयः परानन्दः परोदयः ॥ ११ ॥
परो व्यक्तः परं व्योम पराईः परमेश्वरः ।
निरामयो निर्विकारो निर्विकल्पो निराश्रयः ॥ १२ ॥
निरञ्जनो निरालम्बो निर्लिपो निरवग्रहः ।
निर्गुणो निष्कलोऽनन्तोऽचिन्त्योऽसावचलोऽच्युतः ॥ १३ ॥
अतीन्द्रियोऽमितोऽरोधोऽन्तोहोऽनीशोऽव्ययोऽक्षयः ।
सर्वज्ञः सर्वगः सर्वः सर्वदः सर्वभावनः ॥ १४ ॥
सर्वः शम्भुः सर्वमात्त्वी पृज्यः सर्वस्य सर्वटक् ।
सर्वशक्तिः सर्वसारः सर्वात्मा सर्वतोमुखः ॥ १५ ॥
सर्वावासः सर्वरूपः सर्वादिः सर्वदुःखहा ।
सर्वार्थः सर्वतोभद्रः सर्वकारणकारणं ॥ १६ ॥

सर्वातिशायकः सर्वाध्यक्षः सर्वेश्वरेश्वरः ।
 षड्बिंश्को महाविष्णुर्महागुह्यो महाहरिः ॥ १७ ॥
 नित्योदितो नित्ययन्त्रो नित्यानन्दः सनातनः ।
 मायापतिर्योगपतिः कैवल्यपतिरात्मभूः ॥ १८ ॥
 जन्ममृत्युजरातीतः कालातीतो भवातिगः ।
 पूर्णः सत्यः शुद्धबुद्धस्वरूपो नित्यचिन्मयः ॥ १९ ॥
 योगिप्रियो योगमयो भववन्धैकमोचकः ।
 पराणः पुरुषः प्रत्यक् चैतन्यं पुरुषोत्तमः ॥ २० ॥
 वैदान्तवेद्योदुर्ज्ञयस्तापत्तयविवर्जितः ।
 ब्रह्मविद्याश्रयोऽलङ्घयः स्वप्रकाशः स्वयंप्रभः ॥ २१ ॥
 सर्वोपेय उदासीनः प्रणवः सर्वतः समः ।
 सर्वानवद्यो दुष्प्रापस्तुरीयस्तमसः परः ॥ २२ ॥
 कूटस्थः सर्वसंक्षिष्ठो वाङ्मनोगोचरातिगः ।
 सङ्कर्षणः सर्वहरः कालः सर्वभयङ्करः ॥ २३ ॥
 अनुखङ्गयः सर्वगतिर्महारुद्रो दुरासदः ।
 मूलप्रकृतिरानन्दः प्रज्ञाता विश्वमोहनः ॥ २४ ॥
 महामायो विश्वबीजं परशक्तिसुखैकभुक् ।
 सर्वकाम्योऽनन्तशीलः सर्वभूतवशङ्करः ॥ २५ ॥
 अनिरुद्धः सर्वजीवो हृषीकेशो मनःपतिः ।
 निरुपाधिः प्रियो हंसोऽक्षरः सर्वनियोजकः ॥ २६ ॥
 ब्रह्मा प्राणेश्वरः सर्वभूतमृद्देहनायकः ।
 क्षेचक्षः प्रकृतिस्वामी पुरुषो विश्वसूचधृक् ॥ २७ ॥

अन्तर्यामी १चिधामाऽन्तःसाक्षी चिगुण ईश्वरः । .
 योगी मृग्यः पद्मनाभः शेषशायी श्रियः पतिः ॥ २८ ॥
 श्रीसत्योपास्यपादाञ्जोऽनन्तः श्रीःश्रीनिकेतनः ।
 नित्यवक्षः स्थलस्थ श्रीः श्रीनिधिः श्रीधरो हरिः ॥ २९ ॥
 रम्यश्रीर्निश्चयश्रीदो विष्णुः श्वीराब्धिमन्दिरः ।
 कौस्तुभोङ्गापितोरस्को माधवो जगदार्त्तिहा ॥ ३० ॥
 श्रीवत्सवक्षोनिः सीमः कल्याणगुणभाजनं ।
 पीताम्बरो जगन्नाथो जगद्वाता जगत्पिता ॥ ३१ ॥
 जगद्व्युर्जगतस्त्रष्टा जगत्कर्ता जगनिधिः ।
 जगदेकस्फुरदीर्थो नाहं वादी जगन्मयः ॥ ३२ ॥
 सर्वाश्चर्थमयः सर्वसिद्धार्थः सर्ववीरजित् ।
 सर्वामोघोद्यमो ब्रह्मरुद्राद्युक्तृष्टचेतनः ॥ ३३ ॥
 शम्भोः पितामहो ब्रह्मपिता शक्राद्यधीश्वरः ।
 सर्वदेवप्रियः सर्वदेववृत्तिरनुत्तमः ॥ ३४ ॥
 सर्वदेवैकं शरणं सर्वदेवैकं देवतं ।
 यज्ञभूग् यज्ञफलदो यज्ञगो यज्ञभावनः ॥ ३५ ॥
 यज्ञवाता यज्ञपुमान् वनमाली द्विजप्रियः ।
 द्विजैकमानदोऽहिंस्तः कुलदेवोऽसुगाल्तकः ॥ ३६ ॥
 सर्वदुष्टान्तकत् सर्वसज्जनानन्दपालकः ।
 सर्वलोकैकं जठरः सर्वलोकैकमण्डलः ॥ ३७ ॥

स्वष्टिश्चित्यन्तकञ्चक्री शार्ङ्गधन्वा गदाधरः ।
 • शङ्खभूमन्दकीपश्चपाणिंगसुदवाहनः ॥ ३८ ॥
 अनिर्दिश्यवपुः सर्वः सर्वलोकैकपावनः^२ ।
 अनन्तकीर्त्तिर्निःश्रीशः पौरुषः सर्वमङ्गलः ॥ ३९ ॥
 सूर्यकोटिप्रतीकाशो यमकोटिविनाशनः ।
 ब्रह्मकोटिजगतस्ता वायुकोटिमहाबलः ॥ ३० ॥
 कोटीन्दुजगदानन्दी शम्भुकोटिमहश्वरः ।
 कुवेरकोटिलक्ष्मीवान् शत्रुकोटिविनाशनः ॥ ३१ ॥
 कन्दर्पकोटिलावगयो दुर्गकोटिविमर्हनः ।
 ममुद्रकोटिगम्भीरस्तीर्थकोटिसमाह्वयः ॥ ३२ ॥
 हिमवत्कोटिनिष्कम्यः कोटिब्रह्माण्डविग्रहः ।
 कोश्चश्वरेधपापश्चो यज्ञकोटिसमाच्चनः ॥ ३३ ॥
 सधाकोटिस्वास्थ्यहेतुः कामधुक्कोटिकामदः ।
 ब्रह्मविद्याकोटिरूपः शिर्पिविष्टः शुचिश्रवाः ॥ ३४ ॥
 विश्वमरस्तीर्थपादः पुण्यश्रवणकीर्तनः ।
 आदिदेवो जगच्छैचो मुकुन्दः कालनेमिहा ॥ ३५ ॥
 वैकुण्ठोऽनन्तमाहात्म्यो महायोगीश्वरेश्वरः ।
 नित्यतृप्तो न सङ्घावो निःशङ्को नरकान्तकः ॥ ३६ ॥
 दीनानाथैकशरणं विश्वैकव्यसनापहा ।
 जगत्क्षमाकृतो नित्यो कृपालुः सज्जनाश्रयः ॥ ३७ ॥

^२ पावन इत्यन्त सत्तम इति S. C. P.

योगेश्वरः सदोदीर्णो वृजिक्षयविवर्जितः ।
 अधोक्षजो विश्वरेता प्रजापतिसभाधिपः ॥ ३८ ॥
 शक्त्रब्रह्मार्चितपटः शम्भुब्रह्मोर्डधामगः ।
 मूर्यसोमेश्वरणो विश्वभोक्ता सर्वस्य पारगः ॥ ३९ ॥
 जगत्सेतुर्धर्मसेतुर्धीरोऽरिष्टधरन्धरः ।
 निर्ममोऽखिललोकेशो निःसङ्गोऽङ्गुतभोगवान् ॥ ४० ॥
 गम्यमायो विश्वविश्वो विश्वक्सेनो नगोत्तमः ।
 सर्वाश्रेयः पतिर्देव्या सर्वभूपणभूपितः ॥ ४१ ॥
 सर्वलक्षणालक्षण्यः सर्वदैत्येन्द्रदर्पहा ।
 समस्तदेवसर्वज्ञः सर्वदैवतनायकः ॥ ४२ ॥
 समस्तदेवतादुर्गः प्रपन्नाशनिपञ्चरः ।
 समस्तदेवकवचं सर्वदैवर्गिरामणिः ॥ ४३ ॥
 समस्तभयनिर्भिन्नो भगवान् विष्टरश्रवाः ।
 विभुः सर्वहितोदर्को हतारिः सुगतिप्रदः ॥ ४४ ॥
 सर्वदैषतजीवेशो ब्राह्मणादिनियोजकः ।
 ब्रह्मशम्भुपरार्डाद्यो ब्रह्मजेष्ठरः शिगुःस्वराट् ॥ ४५ ॥
 विगाट् भक्तपराधीनः स्तुत्यः सर्वार्थसाधकः ।
 सर्वार्थकर्त्ता कृत्यज्ञः स्वार्थकृत्यसदोऽज्ञितः ॥ ४६ ॥
 सदा नवः सदा भद्रः सदा शान्तः सदा शिवः ।
 सदा प्रियः सदा तुष्टः सदा पुष्टः सदाच्चितः ॥ ४७ ॥
 सदा पृतः पावनाग्रां वेदगुह्यो वृषाकपिः ।
 सहस्रनामा चियुगम्बत्तुर्मूर्तिश्वत्तुर्मुजः ॥ ४८ ॥

भूतभव्यभवन्नाथो महापूरुषपूर्वजः ।
 नारायणो मुञ्चकेशः सर्वयोगविनिस्मृतः ॥ ४६ ॥
 वेदमारो यज्ञसारः सामसारस्तपोनिधिः ।
 साथश्रेष्ठः पराणर्घिनिष्ठाशान्तिपरायणः ॥ ४० ॥
 शिवस्त्रिशूलविघ्नसंसी श्रीकरणैकवरप्रदः ।
 नरकषणो हरिर्धर्मनन्दो नो धर्मजीवनः ॥ ४१ ॥
 आदिकर्ता सर्वसत्यः सर्वस्त्रीरत्नदर्पहा ।
 चिकालो जितकन्दर्प उर्वशीटद्युनीश्वरः ॥ ४२ ॥
 आद्यः कविर्हयग्रीवः सर्ववागीश्वरेश्वरः ।
 सर्वदेवमयो ब्रह्म गुरुर्वाग्मीश्वरीपतिः ॥ ४३ ॥
 अनन्तविद्याप्रभवो मूलाविद्याविनाशकः ।
 सर्वार्हणो जगज्जाग्नाशको मधुसूदनः ॥ ४४ ॥
 अनन्तमन्तकोटीशः शब्दब्रह्मैकपावकः ।
 आदिविद्वान् वेदकर्ता वेदात्मा श्रुतिसागरः ॥ ४५ ॥
 ब्रह्मार्थवेदाभरणः सर्वविज्ञानजन्मभूः ।
 विद्याराजो ज्ञानराजो ज्ञानसिन्धुरखण्डधीः ॥ ४६ ॥
 मत्थटेवो महाशृङ्गो जगद्वीजवहिचधुक् ।
 लीलाव्याप्तानिजाभोधिश्वर्तुर्वदप्रवर्तकः ॥ ४७ ॥
 आदिकूर्मोऽखिलाधारस्तुणीकृतजगङ्गवः ।
 अमरीकृतदेवौधः पीयूषोत्पत्तिकारणं ॥ ४८ ॥
 आत्माधारो धराधारो यज्ञाङ्गो धरणीधरः ।
 हिरण्याक्षहरः पृथ्वीपतिः आद्वादिकल्पकः ॥ ४९ ॥

समस्तपितृभीतिम्: समस्तपितृजीवनं ।
 हव्यकच्चैकभुम्भ्यो गुणभव्यैकदायकः ॥ ६० ॥
 लोमान्तलीनजलधिः शोभिताशेषसागरः ।
 महावराहो यज्ञघ्वंसनो याज्ञिकाश्रयः ॥ ६१ ॥
 नरसिंहो दिव्यसिंहः सर्वारिष्टार्त्तिदुःखहा ।
 एकवीरोङ्गुतवलो यन्त्रमन्त्रैकभञ्जनं ॥ ६२ ॥
 व्रह्मादिदुःसहज्योर्तिर्युगान्ताम्यतिभीपणः ।
 कोटिवज्ञाधिकनग्नो गजदुःप्रेक्षमृत्तिधृक् ॥ ६३ ॥
 मातृचक्रप्रमथनो महामातृगणेश्वरः ।
 अचिन्त्यो मोघवीर्याद्यः समस्तासुरघस्मरः ॥ ६४ ॥
 हिरण्यकशिपुच्छेदी कानः मङ्गर्णः पतिः ।
 कृतान्तवाहनः सद्यः समस्तभयनाशनः ॥ ६५ ॥
 सर्वविद्यान्तकः सर्वमिद्विदः सर्वपृगकः ।
 समस्तपातकस्त्रंसी सिद्धमन्त्राधिकाह्वयः ॥ ६६ ॥
 भैरवेणो हरार्त्तिम्: कालकल्पो दुरासदः ।
 दैत्यगर्भस्वाविनामा स्फुटद्वृत्त्यागडवर्जितः ॥ ६७ ॥
 स्मृतिमाचाखिलचाता भृतरूपो महाहरिः ।
 व्रह्मचर्मशिरःपद्मा दिक्पालोऽङ्गार्डभृपणः ॥ ६८ ॥
 द्वादशार्कशिरोदामा कुट्ठर्णीपकनृपुरः ।
 योगिनीग्रस्तगिरिजारतो भैरवतर्जकः ॥ ६९ ॥
 वीरचक्रगवराऽत्युग्रो यमारिः कालसंवरः ।
 क्रोधश्वरो कुट्ठचार्णोपरिवादो सुदुष्टभाक् ॥ ७० ॥

सर्वाक्षः सर्वमृत्युश्च मृत्युमृत्युनिवर्तकः ।
 असाधः सर्वरोगघः सर्वदृग्रहसौम्यकृत् ॥ ७१ ॥
 गणेशकोटिदर्पणो दुःसहोऽशेषगोचहा ।
 देवदानवदुर्धर्पो जगद्वक्ष्यप्रदः पिता ॥ ७२ ॥
 समस्तदुर्गतिचाता जगद्वक्षकभक्षकः ।
 उग्रेशोऽसुरमार्जारः कालमूषिकभक्षकः ॥ ७३ ॥
 अनन्तायुधदोर्दण्डो वृसिंहो वीरभद्रजित् ।
 योगिनीचक्रगुह्येशः शकारिः पशुमांसभुक् ॥ ७४ ॥
 रुद्रो नारायणो मेघरूपशङ्करवाहनः ।
 मेघरूपा शिवचाता दुष्टशक्तिसहस्रभुक् ॥ ७५ ॥
 तुलसीबल्लभो वीरोऽचिन्त्यमायोऽखिलेष्टदः ।
 महाशिवः शिवरुद्रो भैरवैककपालभृत् ॥ ७६ ॥
 भिल्लीचक्रेश्वरः शक्रो दिव्यमोहनरूपधृक् ।
 गौरीसौभाग्यदो मायानिधिर्मायाभयापहः ॥ ७७ ॥
 ब्रह्मतेजोमयो ब्रह्म श्रीमयश्च चयोमयः ।
 सब्रह्मगयो बलिध्वंसी वामनोऽदितिदुःखहा ॥ ७८ ॥
 उपेन्द्रो वृपतिर्विष्णुः कश्यपान्वयमण्डनः ।
 बलिस्ताराज्यदः सर्वदेवविप्रांत्मदोऽच्युतः ॥ ७९ ॥
 उरुकमस्तीर्थपादस्त्रिदशश्च चिविकमः ।
 व्योमपादः स्वपादाभ्यः पवित्रितजगच्चयः ॥ ८० ॥
 ब्रह्मेशाद्यभिवन्द्याड्ग्रिद्रुतकर्माद्रिधारणः ।
 अचिन्त्याद्वृतविस्तारो विश्वदक्षो महाबलः ॥ ८१ ॥

बहुमूर्द्धा पराङ्गलिङ्गुगुपतीशिरोहरः ।
 पापस्तेयः सदापुण्यो दैत्येशो नित्यवण्डकः ॥ ८२ ॥
 पूरिताग्निलदेवेशो विश्वार्थैकावतारकृत् ।
 ॐरो नित्यगुप्तात्मा भक्तचिन्तामणिः सदा ॥ ८३ ॥
 वरदः कार्त्तवीर्यादिराजराज्यप्रदोऽनघः ।
 विश्वश्नाध्योऽभिताचारो दत्ताचेयो मुनीश्वरः ॥ ८४ ॥
 परशक्तिसमायुक्तो योगानन्दमदोन्मदः ।
 समस्तेन्द्रारितेजोहृत् परमानन्दपादपः ॥ ८५ ॥
 अनसृयागर्भरत्रो भोगमोक्षसुखप्रदः ।
 जमदग्निकुलादित्यो रण्णकाङ्गुतशक्तिहृत् ॥ ८६ ॥
 मातृहत्याधीनिर्लेपः *स्कन्दजिह्वप्रगाज्यदः ।
 सर्वक्षत्रान्तकृदीरदर्पहा कार्त्तवीर्यजित् ॥ ८७ ॥
 योगी योगावतारश्च योगीशो योगतत्परः ।
 परमानन्ददाता च शिवाचार्ययशःप्रदः ॥ ८८ ॥
 भीमः परशुरामश्च शिवाचार्यैकविश्वभुः ।
 शिवाग्निलज्जानकोपो भीष्माचार्योऽग्निदैवतः ॥ ८९ ॥
 द्रोणाचार्यगुरुर्विश्वजैचधन्वा कृतान्तकृत् ।
 अद्वितीयतमोमृत्तिव्रह्मचर्यैकदक्षिणः ॥ ९० ॥
 मनुश्चेष्ठः मतां मेतुर्महीयान् वृषभो विराट् ।
 आदिराजः क्षितिपिता सर्वरत्नैकदोहकृत् ॥ ९१ ॥

^३ त्वमाशानित्यलृप्ताक्षेति ।

^४ स्कन्दजिह्वनाशक इति ।

पृथुजन्मादेकदक्षो हीः श्रीः कीर्तिः स्वयं धृतिः ।
 जगद्वृत्तिप्रदच्चक्रवर्त्तिश्चो दुरस्त्वधृत् ॥ ६२ ॥
 सनकादिमुनिप्रापद्गगवद्गक्तिवर्हनः ।
 वर्षाश्रमादिधर्माणां कर्ता वक्ता प्रवर्त्तकः ॥ ६३ ॥
 सूर्यवंशध्वजो रामो राघवः महुणार्णवः ।
 काकस्थवीरताधर्मोराजधर्मधुरन्धरः ॥ ६४ ॥
 नित्यस्थाप्तयः सर्वभद्रग्राही शुभैकदक् ।
 नवगत्वं रत्ननिधिः सर्वाध्यक्षो महानिधिः ॥ ६५ ॥
 सर्वश्रेष्ठाश्रयः सर्वशस्त्रास्त्रग्रामवीर्यवान् ।
 जगद्वशी दाशरथिः सर्वरत्नाश्रयो वृपः ॥ ६६ ॥
 धर्मः समस्तधर्मस्थां धर्मद्रष्टाखिलार्त्तिहृत् ।
 अतीन्द्रो ज्ञानविज्ञानपारदृष्ट्वा क्षमान्वृधिः ॥ ६७ ॥
 सर्वप्रकृष्टः शिष्टेष्टो हर्षशोकाद्यनाकलः ।
 पित्राज्ञात्यक्तसाम्बाज्यः सपलोदयनिर्भयः ॥ ६८ ॥
 गुहादेशार्पितैश्चर्यः शिवस्यद्वाजटाधरः ।
 चिचकुटासरत्नाद्विजगटीशो रणेच्चरः ॥ ६९ ॥
 यथेष्टामोघशस्त्रास्त्रो देवेन्द्रतनयान्तिहा ।
 ब्रह्मेन्द्रादिनतैषीको मारीचम्बो विराधहा ॥ १०० ॥
 ब्रह्मशापहताशेषदण्डकारग्रायपावनः ।
 चतुर्दशसहस्राग्ररक्षोमैकशरैकभृत् ॥ १०१ ॥
 खरारिस्त्रिशिरोहन्ता दूषणम्बो जनार्दनः ।
 जटायुषोऽग्निगतिदो कवन्यस्वर्गदायकः ॥ १०२ ॥

लीलाधनः कोश्युपास्तदुन्दुभ्यस्थिमहाचयः ।
 सप्ततालव्यथाकृष्टध्वजपातालदानवः ॥ १०३ ॥
 मुग्रीवे राज्यदो धीमान् मनसैवाभयप्रदः ।
 हनुमद्रुदमुख्येशः समस्तकपिदेहभृत ॥ १०४ ॥
 अग्निदेवत्यवाणैकव्याकलीकृतसागरः ।
 मम्लुक्तकोशिबाणैकशुष्कनिर्दिग्धमागरः ॥ १०५ ॥
 मनागदैत्यधामैकव्याकुलीकृतमागरः ।
 समद्राङ्गतपूर्वकवद्दमेतुर्यशोनिधिः ॥ १०६ ॥
 असाध्यमाधको लङ्घासमूलोत्कर्षदच्छिणः ।
 वरट्टमजनस्थानपौलस्यकुलकृन्तनः ॥ १०७ ॥
 रावणाम्बः प्रहस्तच्छित् कम्भकर्णभिदुग्रहा ।
 रावणैकमुखच्छेत्ता निःशङ्केन्द्रकराज्यदः ॥ १०८ ॥
 स्वर्गस्त्रांत्रविच्छेदा देवेन्द्रानिन्द्रताहरः ।
 रक्षोदेवत्वहङ्कर्मा धर्महर्यः पुरुषृतः ॥ १०९ ॥
 नातिमाचदग्नास्याग्निहत्तराज्यविभीषणः ।
 सधास्त्रिष्ठुताशेषावसैन्यजीवनैककृत् ॥ ११० ॥
 देवब्राह्मणनामैकधाता सर्वामर्गचितः ।
 ब्रह्मस्यन्द्रकुडादिवन्योऽच्छ्रितमतां प्रियः ॥ १११ ॥
 अयोध्याग्निलग्नाजाग्रः सर्वभृतमनोहरः ।
 स्वाम्यतुल्यकृपादत्तो हीनोकुष्टैकमत्रियः ॥ ११२ ॥
 स्वपष्ठादिन्यायदग्नी हीनार्थोऽधिकसाधकः ।
 बाधव्याजानुचितकृत्तावकोऽग्निलतुष्टिकृत् ॥ ११३ ॥

पार्वत्यधिक्युक्तात्मा प्रियात्यक्तः सुरारिजित् ।
 साक्षात्कश्लवत्सद्वेन्द्राग्निनातोऽपराजितः ॥ ११४ ॥
 कोशलेन्द्रो वीरबाहुः सत्यार्थ्यक्तसोदरः ।
 यशोदानन्दनो नन्दी धरणीमण्डलोदयः ॥ ११५ ॥
 ब्रह्मादिकाम्यसान्निध्यसनाथीकृतदैवतः ।
 ब्रह्मलोकासचाण्डालाद्यशेषप्राणिसार्थपः ॥ ११६ ॥
 स्वर्णीतगर्दभश्वादिचिरायोध्याबलैककृत् ।
 रामाद्वितीयः सौमित्रिलक्ष्मणप्रहतेन्द्रजित् ॥ ११७ ॥
 विष्णुभक्ताश्विंहः चित्पादुकाराज्यनिर्दतः ।
 भरतोऽमह्यगन्धर्वकोटिन्द्रो लवणान्तकः ॥ ११८ ॥
 शत्रुघ्नो वैद्यराढायर्वेदगम्भैर्पधीपतिः ।
 नियानित्यकरो धन्वन्तरियज्ञो जगद्वरः ॥ ११९ ॥
 सूर्यविघ्नः सुराजीवो दक्षिणेशो द्विजप्रियः ।
 छिन्नमृद्दीपदेशार्कतनूजवृत्तमैचिकः ॥ १२० ॥
 शेषाङ्गस्थापितनरः कपिलः कर्द्मात्मजः ।
 योगात्मकध्यानभज्ञसगरात्मजभस्तकृत् ॥ १२१ ॥
 धर्मो विश्वेन्द्रसुरभीपतिः शुद्धात्मभावितः ।
 शम्भुचिपुरदाहैकस्यैर्यविश्वरथोद्वतः ॥ १२२ ॥
 विश्वात्माशेषपूर्वदार्थशिरश्छेदाच्चताकृतिः ।
 वाजंपयादिनामाग्निर्वेदधर्मपरायणः ॥ १२३ ॥
 श्वेतद्वीपपतिः सांख्यप्रणेता सर्वसिद्धिराट् ।
 विश्वप्रकाशितध्यानयोगो मोहनमिस्तहाः ॥ १२४ ॥

भक्तशमुजितो दैत्यासृतवापीसमस्तपः ।
 महाप्रलयविश्वेकोऽद्वितीयोऽखिलदैत्यगाट् ॥ १२५ ॥
 शषट्वः सहस्राश्रः सहस्राऽग्निशिराभुजः ।
 फणी फणिफणाकारयोजिताऽग्न्युदक्षितः ॥ १२६ ॥
 कालाग्निरुद्रजनको मुषलास्त्रा हलायुधः ।
 नीलाम्बरो वारुणीशो मनोवाङ्कायदोपहा ॥ १२७ ॥
 स्वसन्तोपत्रप्रिमाचः पातितकटशाननः ।
 वलिसंयमनो धोरो रौहिण्यः प्रलम्बहा ॥ १२८ ॥
 मृष्टिकम्बो दिविद्वा कालिन्दीभेदनो बलः ।
 रेवतोरमणः पूर्वभक्तिरेवाच्यताग्रजः ॥ १२९ ॥
 दंबकोवसुदेवोत्योऽर्टितिकश्यपनन्दनः ।
 वार्ष्णेयः सात्त्वतां श्रेष्ठः शौरियदुकुलोऽवहः ॥ १३० ॥
 नराकृतिः पूर्णब्रह्म सव्यसाची परन्तपः ।
 ब्रह्मादिकामनानित्यजगत्पूर्वतंशवः ॥ १३१ ॥
 पूर्तनाम्बः शक्तभिद्यमलाञ्जुनभञ्जनः ।
 वत्सासुरारिः कंशिष्ठो धेनुकारिगर्वीश्वरः ॥ १३२ ॥
 दामोदरो गोपदेवो यशोदानन्दकारकः ।
 कालीयमर्हनः सर्वगापगोपीजनप्रियः ॥ १३३ ॥
 लीलागोवर्द्धनधरो गोविन्दो गोकुलात्सवः ।
 अग्रिष्टमथनः कामोन्मत्तगोपीविमुक्तिदः ॥ १३४ ॥

मद्यः कवलयापीडघाती चानूरमर्हनः ।
 कंसारिरुग्रसेनाटिराज्यस्याथरिहाऽमरः ॥ १३५ ॥
 सुधर्माङ्कितभूतोको जरासन्धवलान्तकः ।
 व्यक्तभक्तजरासन्धभोमसनयशःप्रदः ॥ १३६ ॥
 सान्दीपनिष्ठतापत्यदाता कालान्तकादिजित् ।
 रुक्मिणोरमणो रुक्मिशासनो नरकान्तकत् ॥ १३७ ॥
 समस्तनरकचाता सर्वभूपतिकोटिजित् ।
 समस्तसुन्दरीकान्तोऽसुगारिर्गरुडब्लजः ॥ १३८ ॥
 एकाकी जितरुद्रार्थमरुदापोऽस्विलेश्वरः ।
 देवेन्द्रदर्पहा कल्पद्रुमालङ्कृतभूतलः ॥ १३९ ॥
 बाणवाहुसहस्रच्छित्स्तन्यादिगणकोटिजित् ।
 लीलाजितमहादेवो महादेवैकपृजितः ॥ १४० ॥
 इन्द्रार्थार्जुननिर्भत्सर्जयदः पारुडवैकधृक् ।
 काशीराजशिरश्छेत्ता रुद्रशक्त्येकमर्हनः ॥ १४१ ॥
 विश्वेश्वरप्रसादाश्यः काशीराजसुतार्हनः ।
 शम्भुप्रतिज्ञापाता च स्वयम्भुगणपूजकः ॥ १४२ ॥
 काशीशगणकोटिष्ठो लोकशिक्षादिजार्चकः ।
 शिवतीव्रतपोवश्यः पुरा शिववरप्रदः ॥ १४३ ॥
 गयामुरप्रतिज्ञाधृक् स्वांशशङ्करपूजकः ।
 शिवकन्याव्रतपतिः कृष्णरूपशिवारिहा ॥ १४४ ॥
 महालक्ष्मीवपुगौरीचाणो देवलवातहा ।
 विनिद्रमचकुन्दैकब्रह्मास्वयुवनाश्वहृत् ॥ १४५ ॥

अकृगोऽकृगमुखैकभक्तस्वच्छन्दमुक्तिदः ।
 मवालस्वीजलक्रीडासृतवापीकृतार्णवः ॥ १४६ ॥
 यमनापतिरानीतपरिणीतद्विजात्मकः ।
 श्रीदामशङ्कभक्तार्थभूम्यानीतेन्द्रभैरवः ॥ १४७ ॥
 दुर्घटशिशुपालैकमृक्तिकोऽग्नारकेश्वरः ।
 आचारणडालादिकं प्राण्य द्वारकानिधिकोठिकृत् ॥ १४८ ॥
 ब्रह्मास्त्रदग्धगर्भस्यपरीक्षिज्जीवनैककृत् ।
 परिणीतद्विजसुतानेताऽर्जुनमदापहः ॥ १४९ ॥
 गृढमृद्राकृतिग्रस्तमीप्याद्यग्विलगौरवः ।
 पार्थार्थविगडताण्यपदव्यास्तः पार्थमाहमृत् ॥ १५० ॥
 ब्रह्मणापच्छलध्यस्तयादवो विभवावहः ।
 अनज्ञा जितगौरीग्नो रतिकान्तः सदैषितः ॥ १५१ ॥
 पुर्णपुर्विश्वविजयी स्मरः कामङ्गरीपतिः ।
 उपापतिर्विश्वं हतुर्विश्वत्सेऽधिपृथुपः ॥ १५२ ॥
 चतुरात्मा चतुर्वर्गश्चतुर्वेदविधायकः ।
 चतुर्विश्वैकविश्वात्मा सब्बोल्कृष्टासु कोटिषु ॥ १५३ ॥
 आश्रयात्मा पुराणपर्यासः शास्त्रसहस्रकृत् ।
 महाभारतनिर्माता कवीन्द्रो वादरायणः ॥ १५४ ॥
 लक्ष्मैपायनः सर्वपुरुपार्थकोधकः ।
 वेदान्तकर्त्ता ब्रह्मैकश्चकः पुरुवंशकृत् ॥ १५५ ॥
 बुद्धा ध्यानजिताशेषदेवदेवो जगत्प्रियः ।
 निरायुधो जगज्जैवः श्रीघनो दुष्टमोहनः ॥ १५६ ॥

देत्यवेदवहिष्कर्ता वेदार्थश्रुतिगोपकः ।
 शुद्धेदनिनष्टदिष्टः सखदः सदसर्वातः ॥ १५७ ॥
 यथार्याग्याखिलकृपः सर्वशून्योऽखिलेष्टदः ।
 चतुष्कोटिष्ठृश्यकतच्चं प्रज्ञापारमितश्वरः ॥ १५८ ॥
 पापण्डश्रुतिमार्गण पापण्डश्रुतिगोपकः ।
 कल्की ० विष्णुयशः पृतः कर्णिकालविनोपकः ॥ १५९ ॥
 समस्तम्लेन्नहस्तग्नः सर्वशिष्टद्विजातिकृत् ।
 सत्यप्रवर्त्तको देवदिजदीर्घशुधापहः ॥ १६० ॥
 अश्वरावादिवेदेन पृथ्वीदुर्गतिनाशनः ।
 मद्यः न्नानन्नलक्ष्मीकृत् नष्टनिः गंपथमकृत ॥ १६१ ॥
 अनन्तस्त्रग्यागेकहेमपूर्णाखिलद्विजः ।
 असाध्यैकजाच्छास्ता विश्ववन्द्यो जयधजः ॥ १६२ ॥
 आत्मतच्चार्थपः कर्त्तश्चेष्ठो विधिरुमार्पतिः ।
 भर्तुः श्वेषुः प्रज्ञाशाश्रयो मर्गचित्रनकाशणः ॥ १६३ ॥
 कश्यपो देवराडिन्द्रः प्रल्लादो देत्यराटुगणी ।
 नश्चाच्छो रविस्तेजः श्रद्धः शुक्रः कर्वाश्वरः ॥ १६४ ॥
 महर्पिराटुभृगुर्विष्णुरागदित्येष्ठो वन्निः स्वराट् ।
 वायुर्वह्निः शुचिश्चेष्टः शङ्करो रुद्रराटुगुरुः ॥ १६५ ॥
 प्रिद्वत्तमश्चिचरथो गन्धर्वाश्रयो वसृतमः ।
 वर्णादिरग्न्या स्त्री गौरी शक्त्यग्न्या श्रीश्च नारदः ॥ १६६ ॥

० विष्णुयशः पृत इति ।

देवर्पिंगाट् पाण्डवाग्रोऽर्जुनो नारदवादगाट् ।
 पवनः पवनेणानो वरुणो यादसाम्पतिः ॥ १६७ ॥
 गङ्गातीर्थोत्तमोऽनुं छ्वचकाढ़ं वरौषधं ।
 अन्नं मुदर्शनास्वाग्रो बज्जप्रहरणोत्तमं ॥ १६८ ॥
 उच्चैश्वरा वाजिराजे रंगवत इभेष्वरः ।
 अरुन्धत्यकपलीणो ल्लाखत्योऽशंषपवचराट् ॥ १६९ ॥
 अश्यात्मविद्याविद्यात्मा प्रणवश्छन्दसां वरः ।
 मेरुर्गिरिष्टिमार्गो मामाग्रः कालसत्तमः ॥ १७० ॥
 दिनाद्यात्मा पूर्वमिद्दः कर्पलः सामवद्वराट् ।
 तार्चिः स्वगन्धं ऋत्वग्रो वसन्तः कल्पपादपः ॥ १७१ ॥
 दात्रयेषः कामधनुरार्त्तिग्राग्रः सुरोत्तमः ।
 चिन्तामणिर्गुरुश्चष्टो माता हिततमः पिता ॥ १७२ ॥
 मिंहो स्वगन्धो नागेन्द्रो वासुकिर्भूधरो नृपः ।
 वणश्च ब्राह्मणश्चात्मः करणायं नमो नमः ॥ १७३ ॥
 इत्येतद्वासुदवस्य विषणार्नामसहस्रकं ।
 मर्वापराधशमनं परं भक्तिविवर्हनं ॥ १७४ ॥
 अद्यव्वद्यनोकादिसर्वार्थात्येकसाधनं ।
 विष्णुलोकैकसापानं सर्वदुःखविनाशनं ॥ १७५ ॥
 समस्तसुखदं सत्यं परं निर्झणदायकं ।
 कामकोधादिनिःशेषमनोमलविशेषनं ॥ १७६ ॥
 शान्तिः पावनं नृणां महापातकिनामपि ।
 मर्वपां ग्राणिनामाग्नु सर्वाभीष्टफलप्रदं ॥ १७७ ॥

सर्वविष्वप्रशमनं सर्वारिष्टविनाशनं ।
 घारदःस्वप्रशमनं तीव्रदारिद्रग्नाशनं ॥ १७८ ॥
 तापचयापहं गृह्ण धनधानयशस्करं ।
 सर्वैश्वर्यप्रटं सर्वमिहिदं सर्वकामदं ॥ १७९ ॥
 तीर्थयज्ञतपोदानव्रतकांठिफलप्रदं ।
 अप्रज्ञजाङ्गशमनं सर्वविद्याप्रवर्तकं ॥ १८० ॥
 राज्यदं राज्यकामानां रोगिणां सर्वरोगनुत ।
 वन्ध्यानां सृतदच्चागु सर्वश्चेष्टफलप्रदं ॥ १८१ ॥
 अस्त्वग्रामविषध्वंसी यहपांडाविनाशनं ।
 मङ्गल्यं पृथग्मायुषं अवग्नात पठनाज्जपात ॥ १८२ ॥
 सकृदस्याविला वदाः साङ्गा मन्त्राश्च कोठिणः ।
 पुराणशास्त्रं स्मृतयः पठिताः पाठितास्तथा ॥ १८३ ॥
 जघाश्य श्लोकं श्लोकार्हं पादं वा पठतः प्रियं ।
 नित्यं मिद्वृति सर्वपामचिरात् क्रिमुतोऽग्निलं ॥ १८४ ॥
 प्राणोन भट्टणं सद्यः प्रत्यहं सत्त्वकर्मस ।
 इदं भट्टे त्वया गोप्यं पाण्यं स्वार्थैकमिद्वय ॥ १८५ ॥
 नावप्रावाय दात्यव्यं विकल्पापहतात्मनं ।
 भक्तिश्रद्धाविहीनाय विष्णुमामान्यदर्शिने ॥ १८६ ॥
 देयं पृच्छाय शिष्याय शुद्धाय हितकाम्यया ।
 मत्प्रसादादृतं नेदं ग्रहिष्यन्त्यल्पमंधसः ॥ १८७ ॥
 कल्पो मद्यः फलं कल्पग्रामर्मर्यति नारदः ।
 लोकानां भाग्यहीनानां येन दःखं विनश्यति ॥ १८८ ॥

चेचेषु वैष्णवं व्येतदार्थावर्त्ते भविष्यति ।
 नास्ति विष्णोः परं सत्यं नास्ति विष्णोः परं पदं ॥ १८८ ॥
 नास्ति विष्णोः परं ज्ञानं नास्ति मोक्षो ह्यैष्णवः ।
 नास्ति विष्णोः परो मन्वो नास्ति विष्णोः परं तपः ॥ १८९ ॥
 नास्ति विष्णोः परं ध्यानं नास्ति मन्वा ह्यैष्णवः ।
 किन्तस्य वहुभिर्मन्त्रैः किं जपैर्बहुविस्तरैः ॥ १९० ॥
 वाजपेयसहस्रैः किं भक्तिर्थस्य जनार्दने ।
 सर्वतीर्थमयो विष्णुः सर्वगास्त्रमयः प्रभुः ॥ १९१ ॥
 • सर्वक्रतुमयो विष्णुः सत्यं सत्यं वदाम्यहं ।
 आत्रह्यमागसर्वस्वं सर्वमत्मयोदितं ॥ १९२ ॥

श्रीणार्चल्यवाच ॥

धन्यास्म्यनुग्रहीतास्मि कृतार्थास्मि जगज्ञुरो ।
 यन्मयेदं श्रुतं स्तोत्रं लद्रहस्यं मुद्र्न्लमं ॥ १९३ ॥
 अहो वत महल्कटं समस्तं सुखदे हरौ ।
 विद्यमानेऽपि सर्वशे मृढाः क्लिश्यन्ति संख्यतौ ॥ १९४ ॥
 यम् दिश्य सदा नाथो महेशोऽपि दिग्म्बरः ।
 जटिलो भम्मनिसाङ्गस्तपम्बी वीश्यितो जनैः ॥ १९५ ॥
 अतोऽधिको न देवोऽस्ति लक्ष्मीकान्तान्मधुद्विषः ।
 यतच्चं चिन्त्यते नित्यं त्वया योगीश्वरं ग्रहि ॥ १९६ ॥
 अतःपरं किमधिकं पदं श्रीपुरुषोत्तमात् ।
 तमविज्ञाय तान् मृढा यजन्ते ज्ञानमानिनः ॥ १९७ ॥
 मृषितास्मि त्वया नाथ चिरं यद्यमोश्वरः ।

प्रकाशितो न मे यस्य दत्तादा दिव्यगत्त्वः ॥ १६८ ॥
 अहो सर्वेष्वरो विषणः सर्वदेवोत्तमोत्तमः ।
 भवदादिगुरुमूढैः सामान्य इव लक्ष्यते ॥ २०० ॥
 महीयसां हि माहात्म्यं भजमानान् भजन्ति चत ।
 द्विषतोऽपि तथा पापानुपेक्ष्यन्ते शमालयाः ॥ २०१ ॥
 मयापि बाल्यं स्वपितुः प्रजा दृष्टा बुभृश्निताः ।
 दुःखादगत्त्वाः स्वं पोष्ट् श्रिया नाथासिताः पूरा ॥ २०२ ॥
 त्वया संवर्द्धिताभिश्च प्रजाभिविवृधादयः ।
 विसमद्भूः स्वगत्त्वाद्याः समुह्नन्मित्रवान्धवाः ॥ २०३ ॥
 त्वया विना क्व देवत्वं क्व धर्यं क्व परिग्रहः ।
 सर्वे भवन्ति जीवलो यातनाः शिरसि स्थिताः ॥ २०४ ॥
 तास्तं नैव धर्मार्थैः कामो मोक्षोऽपि दुर्लभः ।
 क्षुधितानां दुर्गतानां कृतां योगममाधयः ॥ २०५ ॥
 मा च संसारसारैका सर्वलोकैकपालिका ।
 वश्या सा कमला यस्य त्यक्ता त्वामर्पि ग्राङ्म ॥ २०६ ॥
 श्रिया धर्मग्ने शौर्यग्ने रूपेणार्ज्जवमम्पदा ।
 सर्वातिशयर्वार्थैऽन्न सम्पर्गस्य महात्मनः ॥ २०७ ॥
 कस्तेन तुल्यतामेति देवदेवेन विष्णुना ।
 यस्यांशंशकभागेन विना सर्वं विनीयते ॥ २०८ ॥
 जगदंतत्तथा प्राहुर्दोषार्थैतदिमोहिताः ।

नास्य जन्म जरा मृत्युर्नप्राप्यं वार्थमेव वा ॥ २०८ ॥
 तथापि कुरुते धर्मान् पालनाय सतां कृते ।
 विज्ञापय महादेवं प्रणम्यैकं महेश्वरं ॥ २१० ॥
 अवधार्य तथा साहं कालं कामद शाश्वत ।
 कामाद्यासक्तचित्तत्वात् किन्तु सर्वेश्वर प्रभो ॥ २११ ॥
 त्वन्मयत्वात्प्रसादाद्वा शक्तोऽस्मि पठितुं नचेत् ।
 विष्णोः सहस्रनामैतत् प्रत्यहं दृष्टमध्यज ॥
 नाम्नैकेन तु येन स्यात्तकलं ब्रूहि मे प्रभो ॥ २१२ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

गम गमेति रामेति रामरामो मनोरमे ।
 सहस्रनामभिस्तुत्यं रामनाम वरानने ॥ २१३ ॥
 अतः सर्वाणि तीर्थानि जलच्छैव प्रयागजं ।
 विष्णोर्नामसहस्रस्य कलां नार्हन्ति पाण्डशी ॥ २१४ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानाभ्युत्सारे चतुर्थशत्रे पार्वतीशिवसंवादे
 श्रीविष्णोर्नामसहस्रं द्वतीयोऽथायः ॥ ५ ॥

चतुर्थोऽथायः ॥

—४४—

श्रीमहादेव उवाच ॥

श्रान्तु देवि प्रवक्ष्यामि स्तोतं परमदुर्लभं ।
 यज्ञात्वा न पुनर्गच्छेन्नरो निरययातनां ॥ १ ॥

कवचच्च महेशानि चैलोक्यमङ्गलादिकं ।
नारदाय च यत्प्रोक्तं ब्रह्मपुच्चे र्धीमता ॥
सनकुमारण पुरा योगीन्द्रगृहवर्त्मना ॥ २ ॥

श्रीनारद उवाच ॥

प्रसीद भगवन् मह्यमज्ञानात् कुरुगिठतामने ।
तवाद्विपद्मजरजोरागिणीं भक्तिमुत्तमां ॥ ३ ॥
अज प्रसीद भगवन्नर्मितद्युतिपञ्चर ।
अप्रसेय प्रसीदामदुर्लभन् पुरुषोत्तम ॥ ४ ॥
स्वसंवेद्य प्रसीदामदानन्दात्मननामय ।
अचिन्त्यसार विज्ञात्मन प्रसीद परमेष्वर ॥ ५ ॥
प्रसीद तुङ्गं तुङ्गानां प्रसीद शिव शोभन ।
प्रसीद गुणगम्भीरं गम्भीराणां महाद्युते ॥ ६ ॥
प्रसीद व्यक्तं विस्तीर्णं विस्तीर्णानामगोचर ।
प्रसीदाद्र्द्रिंजातीनां प्रसीदानन्तदायिनां ॥ ७ ॥
गुरोर्गरीयः सर्वेषं प्रसीदानन्न दर्शनानां ।
जय माधव मायात्मन् जय शश्वत शङ्खभृत ॥ ८ ॥
जय शङ्खधर श्रीमन जय नन्दकनन्दन ।
जय चक्रगदापाणे जय देव जनार्दन ॥ ९ ॥
जय रत्नवरावद्विकिर्णिटाकान्तमस्तक ।
जय पर्श्वपतिच्छायानिरुद्धार्ककर्णकरुण ॥ १० ॥
नमस्ते नरकाशते नमस्ते मधुमदन ।
नमस्ते लर्लितापाङ्गे नमस्ते नरकानक ॥ ११ ॥

नमः पापहरेशान् नमः सर्वभयापह ।
 नमः समृतसर्वात्मन् नमः समृतकौस्तुभ ॥ १३ ॥
 नमस्ते नयनातीत नमस्ते भयहारक ।
 नमो विभिन्नवेशाय नमः श्रुतिपथातिग ॥ १४ ॥
 नमस्त्रिमूर्तिर्भद्रेन स्वर्गस्थित्यनहेतवे ।
 विष्णवे चिदशारातिजिषणवे परमात्मने ॥ १५ ॥
 चक्रभिन्नारिचक्राय चक्रिगो चक्रवज्ञभे ।
 विश्वाय विश्ववन्द्याय विश्वभूतानुवर्त्तिने ॥ १६ ॥
 नमोऽस्तु योगिधेयात्मनमोऽस्त्वध्यात्मस्तुपिगो ।
 भक्तिप्रदाय भक्तानां नमस्ते भक्तिदायिने ॥ १७ ॥
 पञ्चनं हवनं चंज्या ध्यानं पश्चात्मर्मस्त्रिया ।
 देवेण कर्म सर्वं मे भवेदाग्राधनं तव ॥ १८ ॥
 इति हवनजपाच्छार्भद्रतो विष्णुपूजा
 नियतहृदयकर्मा यस्तु मन्त्री चिराय ।
 स खलु सकलकामान् प्राप्य कृष्णान्तरात्मा
 जननस्त्रिविमुक्तामुक्तमां भक्तिमेति ॥ १९ ॥
 गोगोपगोपिकावीतं गोपालं गोपु गोप्रदं ।
 गोपेरीद्यं गोपहस्तैन्नैमि गोकुलनायकं ॥ २० ॥
 प्रीणयेदनया स्तुत्या जगन्नाथं जगन्मयं ।
 धर्मार्थकाममाचारामासये पूरुषोन्नमं ॥ २१ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे आनामृतमार्गे चतुर्थग्रन्थे श्रीकृष्णस्तान
 चतुर्थोऽस्यायः ॥ २ ॥

पञ्चमोऽध्यायः ॥

→ १ →

श्रीनारद उवाच ॥

भगवन् सर्वधर्मज्ञ कवचं यत्प्रकाशितं ।
चैलोक्यमङ्गलं नाम ऋपया कथय प्रभो ॥ १ ॥

सनकः मारु उवाच ॥

शृणु वच्यामि विप्रेन्द्र कवचं परमाङ्गतं ।
नागयणेन कथितं ऋपया ब्रह्मणे परा ॥ २ ॥
ब्रह्मणा कथितं महं परं संहाइदर्मामिते ।
श्रतिगुह्यतरं तत्त्वं ब्रह्ममन्त्रौघविषयं ॥ ३ ॥
यद्भूत्वा पठनाइह्या स्फृष्टिं वितनुते ध्रुवं ।
यद्भूत्वा पठनात्पाति महालक्ष्मीजर्जगच्छयं ॥ ४ ॥
पठनाइरणात् शम्भुः संहर्ता सर्वमन्त्रवित् ।
चैलोक्यजननी दुर्गा महिपार्दिमहासुरान् ॥ ५ ॥
वरद्वसान् जघानंव पठनाइरणात्यते ।
एवमिन्द्रादयः सर्वं सर्वश्वर्यमवाप्नुयः ॥ ६ ॥
इदं कवचमत्यन्तगुसं क्रापि नो वदेत् ।
शिष्याय भक्तियुक्ताय माधकाय प्रकाणयत ॥ ७ ॥
शठाय परणिष्याय इत्वा मृत्युमवाप्नुयात् ।
चैलोक्यमङ्गलम्यास्य कवचस्य प्रजापतिः ॥ ८ ॥

ऋषिश्वन्दश्च गायत्री देवो नारायणः स्वयं ।
 धर्मार्थकाममोक्षेपु विनियोगः प्रकीर्तिः ॥ ६ ॥
 प्रणवा मे शिरः पातु नमो नारायणाय च ।
 भालं मे नंत्रयगल्मष्टार्णो भक्तिमुक्तिः ॥ १० ॥
 क्लीं पायाच्छ्राच्युगच्चैकाच्चरः सर्वमोहनः ।
 क्लींकृष्णाय सदा ब्राह्मणं गोविन्दायेति जिह्विकां ॥ ११ ॥
 गोपीजनपदं बङ्गभाय स्वाहाननं मम ।
 अष्टादशाक्षरा मन्त्रः करुणं पातु दशाश्ररः ॥ १२ ॥
 गोपीजनपदं बङ्गभाय स्वाहा भुजद्यं ।
 क्लीं ग्लौं क्लीं श्वामलाङ्गाय नमः स्कन्धौ दशाश्ररः ॥ १३ ॥
 क्लीं कृष्णं क्लीं करौ पायात् क्लीं कृष्णायाङ्गतोऽवतु ।
 हृदयं भुवनेशानो क्लींकृष्णाय क्लीं स्तनौ मम ॥ १४ ॥
 गापालायामिजायानं कक्षियग्मं सदावतु ।
 क्लींकृष्णाय सदा पातु पार्श्वयग्ममनन्तमः ॥ १५ ॥
 कृष्णगोविन्दकौ पातु स्मराद्यौ डेयुतौ मनुः ।
 अष्टाश्ररः पातु नाभिं कृष्णेति द्वयश्वरोऽवतु ॥ १६ ॥
 पृष्ठं क्लींकृष्णं कङ्कालं कींकृष्णाय द्विठान्तकः ।
 शक्तिनी मततं पातु श्रीं ह्रीं कीं कृष्णठदयं ॥ १७ ॥
 उरु सप्ताक्षरः पायात् चयोदशाच्चरोऽवतु ।
 श्रीं ह्रीं कीं पदतो गोपीजनबङ्गभदन्तः ॥ १८ ॥
 भाय स्वाहेति पायूं वे कीं ह्रीं श्रीं सदशार्णकः ।
 जानुनी च सदा पातु ह्रीं श्रीं कीं च दशाक्षरः ॥ १९ ॥

चयोदशाश्ररः पातु जड्वं चक्राद्युदायुधः ।
 अष्टादशाश्ररो ह्रीं श्रीं पूर्वको विंशदर्गकः ॥ २० ॥
 सर्वाङ्गं मे सदा पातु द्वारकानायको वली ।
 नमो भगवते पश्चाद्वामुद्वाय तत्परं ॥ २१ ॥
 ताराद्यो द्वादशार्णोऽयं प्राच्यां मां सर्वदावतु ।
 श्रीं ह्रीं कूर्तुं च दशार्णस्तु कूर्तुं ह्रीं श्रीं पोदशार्णकः ॥ २२ ॥
 गदाद्युदायुधो दिष्णुर्मासमेद्दिग्नि रक्षतु ।
 ह्रीं श्रीं दशाच्चरो मन्त्रो दश्मिणे मां सदावतु ॥ २३ ॥
 तारा नमो भगवते कूर्क्षार्णावस्त्रभाय च ।
 स्वाहेति पोदशार्णोऽयं नेत्रृत्यां दिग्नि रक्षतु ॥ २४ ॥
 कूर्तुं हृषीकेपदं शाय नमो मां वारुणाऽवतु । .
 अष्टादशार्णः कामान्तो वायच्ये मां सदावतु ॥ २५ ॥
 श्रीं माया काम कृष्णाय गोविन्दाय द्विठो मनुः ।
 द्वादशार्णत्वको विष्णुरक्तरं मां सदावतु ॥ २६ ॥
 वाम्भवं काम कृष्णाय ह्रीं गोविन्दाय तत्परं ।
 श्रीं गोपीजनवलभान्ते भाय स्वाहा ॥ ह्रींस्ततः ॥ २७ ॥
 द्वाविंशत्यश्ररो मन्त्रो मार्मशन्ये सदावतु ।
 कालीयस्य फणामय्ये दिक्ष्यं वृत्यं करोति तं ॥ २८ ॥
 नमामि देवकीपुत्रं वृत्यराजानमच्युतं ।
 द्वाचिंशदशरो मन्त्रोऽप्यथां मां सर्वदावतु ॥ २९ ॥

¹ चमौः इति तत्त्वसारः चमौः इति ॥ १ ॥

कामदेवाय विद्महे पुण्यबाणाय धीमहि ।
 तत्त्वोऽनङ्गः प्रचोदयादेषा मां पात् चोर्द्धतः ॥ ३० ॥
 इति ते कथितं विप्र ब्रह्ममन्त्रौघविग्रहं ।
 चैत्योक्यमङ्गलं नाम कवचं ब्रह्मरूपकं ॥ ३१ ॥
 ब्रह्माणा कथितं पृष्ठं नारायणमुखाच्छ्रुतं ।
 तत्र स्ते हान्मयाऽस्यात् प्रवक्त्रव्यं न कस्यचित् ॥ ३२ ॥
 गुरुं प्रणाम्य विधिवत् कवचं प्रपठेत्ततः ।
 मरुत् दिस्त्रियथाज्ञानं सोऽपि मर्वतपोमयः ॥ ३३ ॥
 मन्त्रेषु मकरंष्वेव देशिको नाच संशयः ।
 शतमष्टोन्नरच्चास्य पुरश्चर्याविधिः स्मृतः ॥ ३४ ॥
 हवनादीन्दशांशेन कृत्वा तत्साधयेत् ध्रवं ।
 यदि स्यात् मिर्द्विकवचो विष्णुरेव भवेत् स्वयं ॥ ३५ ॥
 मन्त्रामिर्द्विभवेत् तस्य पुरश्चर्याविधानतः ।
 स्पद्ममुद्घय सततं लक्ष्मीर्वाणी वसेत्ततः ॥ ३६ ॥
 पुण्याच्चल्यष्टकं दत्त्वा मूलनैव पठेत्सकृत् ।
 दशवर्षसहस्राणां पृजायाः फलमाप्नुयात् ॥ ३७ ॥
 भूर्जं विनिख्य गलिकां स्वर्णस्थां धारयद्यदि ।
 करुणे वा दक्षिणे वाहौ सोऽपि विष्णुर्न संशयः ॥ ३८ ॥
 अश्वमधमहस्ताणि वाजपेयशतानि च ।
 महादानानि यान्येव प्रादक्षिण्यं भुवस्तथा ॥ ३९ ॥
 कनां नर्हन्ति तान्येव सकृदुच्चारणात्ततः ।
 कवचस्य प्रसादनं जीवन्मुक्तो भवेन्नरः ॥ ४० ॥

चैलोक्यं श्रोभयत्येव चैलोक्यविजयी भवेत् ।
इटं कवचमज्ञात्वा यजेद्यः पूर्णोत्तमं ॥
शतलश्शप्रजस ॥ पि न मन्त्रस्तस्य भिर्ज्ञात ॥ ४१ ॥

इति श्रोतारदपन्नमात्रे ज्ञानाभ्युत्तमात्रे तत्पुर्वमात्रे नैर्गीणम् तुल नाम
कवचं पञ्चमोऽथायः समाप्तः ॥ ५ ॥

मणि अथायः ।

४४४४

श्रोतारद उत्तम ।

नवीननीरदश्यामं नीलेन्द्रीवरलात्रनं ।
वस्त्रवीनन्दनं वन्द कुशं गोपालर्हापगं ॥ १ ॥
सफुरदहृदलोद्दिनीलकृच्छ्रितमृहंज ।
कटम्बकमुमोद्दिवनमालाविभृपतं ॥ २ ॥
गगडमण्डलसंसर्गचलत्कृच्छ्रितकृन्तलं ।
स्थूलमुक्ताफलोदार हाराद्वारातितवज्ज्ञं ॥ ३ ॥
हेमाद्रादतुल्नाका टिकिरीटोज्ज्वलाविग्रह ।
मन्दमारुतमंकोभर्चनिताम्बरमञ्चयं ॥ ४ ॥
कृचिराष्टपृष्ठन्यस्तवंशीमधुरनिम्बनः ।
लमह्नापालिकाचेतो मोहयलं पुनः पुनः ॥ ५ ॥
वल्खवीवदनाभाजमधुपानमधुत्रतं ।
श्रोभयन्तं मनस्तामां सम्यगपाद्रवीश्वर्गः ॥ ६ ॥

२ क

यौवनोऽन्नव्रदेहाभिः संसक्ताभिः परस्यरं ।
 विचित्राम्बरभूषाभिर्गोपनारीभिरावतं ॥ ७ ॥
 प्रभिन्नाञ्जनकालिन्दीजलकेलिकलोत्सुकं ।
 योधयनं क्वचिन्नोपान् व्याहरन्तं गवाङ्गणं ॥ ८ ॥
 कालिन्दीजलसंसर्गशीतलानिलमेविते ।
 कदम्बपादपच्छार्य स्थितं दृन्दावने क्वचित् ॥ ९ ॥
 रत्नभूधरसंलग्नत्रासनपरिग्रहं ।
 कल्पपादपमध्यस्थहेममण्डपिकागतं ॥ १० ॥
 वसन्तकमुमामोदसुरभीकृतदिङ्गुवे ।
 गोवर्द्धनगिरौ रम्ये स्थितं रामरसोत्सुकं ॥ ११ ॥
 सत्रहस्ततलन्यस्तगिरिवर्यातपत्रकं ।
 गणिताखण्डलोन्मुक्तमुक्तासारघनाघनं ॥ १२ ॥
 वेणुवाद्यमहोस्त्रासकृतद्वाकरनिम्बनैः ।
 सरस्सरुन्मुखःशश्वर्णोकुलैरभिवीक्षितं ॥ १३ ॥
 कृष्णमेवानुगायङ्गिस्तत्त्वेष्टावशवर्त्तिभिः ।
 दण्डपाशोद्यतकरैर्गोपालैरुपशोभितं ॥ १४ ॥
 नारदाद्यमुनिश्रेष्ठैर्बैदेवदाङ्गपारगैः ।
 प्रीतिसुस्तिग्यया वाचा स्त्रयमानं परात्यरं ॥ १५ ॥
 य एवं ^१चित्तयेद्येवं भक्त्या संस्तौति मानवः ।
 चित्तस्यं तस्य तुष्टोऽसौ ददाति वर्मोऽप्मितं ॥ १६ ॥

^१ चित्तयन्ति समीचीनः पाठः ॥

राजवस्तुभतामेति भवेत् सर्वजनप्रियः ।
 अचलां श्रियमाप्नोति स वाग्मी जायते ध्रुवं ॥ १७ ॥
 इति गोपालस्त्रोतं समाप्तं । इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानाभ्युत्सर्वे
 चतुर्थरात्रे गोपालस्त्रोतं षष्ठोऽथायः ॥

सप्तमोऽथायः ।

०००००

श्रीमद्भाद्रव उवाच ।

अथ वश्यामि कवचं गोपालस्य जगद्गुरोः ।
 यस्य स्मरणमाचेण जीवन्मुक्ती भवेन्नरः ॥ १ ॥
 शृणु दर्शि प्रवच्यामि सावधानाऽवधारय ।
 नारदोऽस्य कृष्णपर्देवि कृन्दोऽनुष्टुपुदाहृतं ॥ २ ॥
 देवता बालकृष्णश्च चतुर्वर्गप्रदायकः ।
 शिरो मे बालकृष्णश्च पातु नित्यं मम श्रुती ॥ ३ ॥
 नारायणः पातु करणं गोपीवन्द्यः कर्पालकं ।
 नासिके मधुहा पातु चक्रपी नन्दनन्दनः ॥ ४ ॥
 जनार्दनः पातु दन्तानधरे माधवस्तथा ।
 जङ्घोषं पातु वाराहश्चिवुकं केशमृदनः ॥ ५ ॥
 हृदयं गोपिकानाथो नाभिं संतुप्रदः सदा ।
 हस्तौ गोवर्हनधरः पादौ पीताम्बरोऽवत् ॥ ६ ॥
 कराङ्गुलीन् श्रीधरो मं पादाङ्गुल्यः कृपामयः ।
 लिङ्गं पातु गदापाणिर्बालकोऽमनोरमः ॥ ७ ॥

जगन्नाथः पातु पूर्वं श्रीरामोऽवतु पश्चिमं ।
 उत्तरं केटभारिष्व दक्षिणं हनुमत्प्रभुः ॥ ८ ॥
 आग्नेयां पातु गोविन्दो नैऋतिं पातु केशवः ।
 वायव्यां पातु दत्यागिरेशान्यां गोपनन्दनः ॥ ९ ॥
 ऊर्ध्वं पातु ग्रन्थवारिग्रधः केटभमर्हनः ।
 शश्वानं पातु पृतात्मा गतौ प्रातु श्रियः पतिः ॥ १० ॥
 शेषः पातु निरालम्बे जाग्रद्वावे ह्यपां पतिः ।
 भाजनं कांगडा पातु ऋषेः सर्वाङ्गसर्वन्धिषु ॥ ११ ॥
 गणनातु निशाजागा दिवानाथो दिनक्षये ।
 इति ते ऋथितं दिक्ष्यं कवचं परमाङ्गतं ॥ १२ ॥
 यः पटुलित्यमर्जदं लक्ष्यं प्रयतो नरः ।
 तत्त्वाशु विषयः । देवि नश्यन्ति रिपुसङ्घृतः ॥ १३ ॥
 आनं गोपालचरणं प्राप्नुति परमश्वरि ।
 चिरात्यमेकसञ्च नायः पठेत् शुशुयादाप ॥ १४ ॥
 तस्मवदा रमानाथः परिषार्ति चतुर्मूजः ।
 अग्रात्वा कवचं दाय भाषात्कं पूजर्यशारद ॥ १५ ॥
 सर्वं तस्य दृथा देवि जयहाराङ्गनादिकं ।
 स शस्त्रधातं लग्नाय सत्यमति न संगयः ॥ १६ ॥
 इति आगोपालकवचं समाप्तं ॥

इति आगोपालदपञ्चरात्रे नानामृतमात्रे चतुर्थरात्रे मप्तमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

अथमात्राय ॥

—००—

श्रोपार्चन्यवाच ॥

भगवन् मर्वदेवेश देवदेव जगहुर्गा ।
 कथितं कवचं दिव्यं बालगोपालरूपिणीं ॥ १ ॥
 अतं मया तय मुखात् परं कैतृहल्ल मम ।
 इदानीं श्रोतुमिहामि शोपालस्य परात्मनः ॥ २ ॥
 महसं नाम दिव्यानामशेषणानुकीर्तय ।
 तमव शरणं नाथ चाहि मां भक्तत्मल ॥ ३ ॥
 यदि स्त्रेहोऽस्ति देवेश मां प्रति प्राणवक्षभ ।
 येन प्रकाशितं पूर्वं कृच किंवा कटा क्वनु ॥
 पिवतोऽच्युतपीयथं नमेऽचास्ति दिवामता ॥ ४ ॥

श्रीमज्जादेव उत्तराच ।

श्रीबालकृष्णस्य नहस्तनामः
 स्तोत्रस्य कल्पाख्यमुग्रद्रुमम् ।
 व्यासो वटत्यक्षिलगाम्बनिटेशकर्ता
 शुगवन् शुकं मुनिगणेषु मर्पिष्वर्यः ॥ ५ ॥
 पुरा भर्घद्यः स्वं लारटं दण्डके वने ।
 जिज्ञासन्नि मा भक्ष्या च गोपालस्य परात्मनः ॥ ६ ॥

१ जिज्ञासन्नि मा भक्ष्या ॥

नामः सहस्रं परमं गृणु देवि समासतः ।
 श्रुत्वा श्रीबालकृष्णस्य नामः साहस्रकं प्रिये ॥ ७ ॥
 अपेति सर्वपापानि ब्रह्महत्यादिकानि च ।
 कल्लौ बालेश्वरो देवः कल्लौ वृन्दावनं वनं ॥ ८ ॥
 कल्लौ गङ्गा मुक्तिदाची कल्लौ गीता परागतिः ।
 नाम्ति यज्ञादिकार्याणि हरेनामैव केवलं ॥
 कल्लौ विमुक्तये नृणां नाम्नेव गतिरन्यथा ॥ ९ ॥

अस्य श्रीबालकृष्णस्य सहस्रनामस्त्रोतस्य नारद ऋषिः श्रीबालकृष्णं
 देनता पूर्वार्थसिद्धये विनियोगः ॥

बालकृष्णः सुराधीशो भृतावासो व्रजेश्वरः ।
 व्रजेन्द्रनन्दनो नन्दी व्रजाङ्गनविहारणः ॥ १० ॥
 गोगोपर्गापिकानन्दकारको भक्तिवर्डनः ।
 गोवत्सपुच्छसंकर्षजातानन्दभरोऽजयः ॥ ११ ॥
 रिङ्गमाणगतिः श्रीमानतिभक्तिप्रकाशनः ।
 धृतिधृषरसर्वाङ्गो धटीपीतपरिच्छदः ॥ १२ ॥
 परटाभरणः श्रीशो गतिर्गतिमतां सदा ।
 योगीशो योगवन्द्यश्च योगाधीशो यशःप्रदः ॥ १३ ॥
 यशोदानन्दनः कृष्णो गोवत्सपरिचारकः ।
 गवेन्द्रश्च गवाक्षश्च ^२गवाथ्यक्षो गवां पतिः ॥ १४ ॥

गवेशश्च गवीशश्च गोचारणपरायणः ।
 गोधूलिधामप्रियको गोधूलिकृतभूषणः ॥ १५ ॥
 गोगस्यो गोरसाश्रोगो गोरसाच्चितधामकः ।
 गोरसास्वादको वैद्यो वेदातीतो वसुप्रदः ॥ १६ ॥
 विपुलांशो रिपुहरो विश्वरो जयदो जयः ।
 जगद्वन्द्यो जगन्नाथो जगद्वाराध्यपादकः ॥ १७ ॥
 जगदीशो जगलक्ती जगत्पृथ्यो ^३जयारिहा ।
 जयतां जयशीलश्च जयातीतो जगद्वलः ॥ १८ ॥
 जगर्हित्ता पालयिता पाता धाता महेश्वरः ।
 राधिकानन्दनो राधाप्राणनाथो रसप्रदः ॥ १९ ॥
 राधाभक्तिकरः शुद्धो राधाराध्या रमाप्रियः ।
 गोकुलानन्ददाता च गोकुलानन्दरूपधृक् ॥ २० ॥
 गोकुलेश्वरकल्याणो गोकुलेश्वरनन्दनः ।
 गोलोकाभिरतिः स्त्रग्वी गोलोकेश्वरनायकः ॥ २१ ॥
 नित्यं गोलोकवस्तिर्नित्यं गोगोपनन्दनः ।
 गणेश्वरो गणाध्यशो गणानां परिपूरकः ॥ २२ ॥
 गुणी गुणोत्कर्ता गणयो गुणातीतो गुणाकरः ।
 गुणप्रियो गुणाधारा गुणाराध्या गणाग्रणीः ॥ २३ ॥
 गणनायको विघ्नहरो हरस्वः पार्वतीसुतः ।
 पर्वतार्धनिवासी च गोवर्डनधरो गुरुः ॥ २४ ॥

^३ जयारिहति P. S. R.

गोवर्द्धनपतिः शान्तो गोवर्द्धनविहारकः ।
 गोवर्द्धनो गीतगतिर्गवाक्षो गोष्ठेत्वणः ॥ २५ ॥
 एभस्तिनेमिगर्तितात्मा गीतगम्यो गतिप्रदः ।
 गवामयो यज्ञनमिर्यज्ञाङ्गो यज्ञरूपधृक् ॥ २६ ॥
 यज्ञप्रियो यज्ञहर्त्ता यज्ञगम्यो यजुर्गतिः ।
 यज्ञाङ्गो यज्ञगम्यश्च यज्ञप्राप्यो विमत्सरः ॥ २७ ॥
 यज्ञानलक्रृत् यज्ञगुह्यो यज्ञातीतो यजुःप्रियः ।
 मनुर्मन्वादरूपी च मन्वन्तरवहारकः ॥ २८ ॥
 मनुप्रियं मनोवंशधारी *माधवमापतिः ।
 मायाप्रियो महामायो मायातीतो मयान्तकः ॥ २९ ॥
 मायाभिगामी मायाख्यो महामायावरप्रदः ।
 महामायाप्रदो मायानन्दो मायश्वरः कविः ॥ ३० ॥
 करणं कारणं कर्ता कार्यं कर्म क्रिया मर्तिः ।
 कार्यर्तीतो गवां नाथो जगन्नाथो गुणाकरः ॥ ३१ ॥
 विश्वरूपो विश्वपाख्यो विद्यानन्दो वसुप्रदः ।
 वासुदेवो वशिष्ठेशो वाणीशो वाक्पूर्तमहः ॥ ३२ ॥
 वसुदेवो वसुश्रेष्ठो देवकीनन्दनोऽरिहा ।
 वसुपाता वसुपतिर्वसुधापरिपालकः ॥ ३३ ॥
 कंसारिः कंसहन्ता च कंसाराधो गतिर्गवां ।
 गोविन्दो गोमतां पाला गोपनारीजनाधिपः ॥ ३४ ॥

* मायारमायतिरिति समीक्षीनः पाठः ॥

गोपीरतो रुहनखधारी हारी जगह्नुः ।
 जानुजद्वालरालश्च पीताम्बरधरो हरिः ॥ ३५ ॥
 हैयङ्गवीनसभोक्ता पायसाश्चो गवां गुरुः ।
 ब्रह्मगयो ब्रह्मणाऽराथो नित्यं गाविप्रपालकः ॥ ३६ ॥
 भक्तप्रियो भक्तलभ्यो ^३भक्त्यातीतो भुवाङ्गतिः ।
 भूत्योकिपाता हर्त्ता च भूगोलपरिचिन्तकः ॥ ३७ ॥
 नित्यं भूलौकवासी च जनक्केकनिवासकः ।
 तपोलोकनिवासी च वैकुण्ठो विष्टरस्त्रवाः ॥ ३८ ॥
 विकुण्ठवासी वैकुण्ठवासी हासी रसप्रदः ।
 रसिकागोपिकानन्ददायको वालधूमव्युः ॥ ३९ ॥
 यशस्वी यमनातीरपुलिनेऽतीवमोहनः ।
 वस्त्रहर्त्ता गापिकानां मनोहारी वरप्रदः ॥ ४० ॥
 दधिभक्तो दयाधारो दाता पाता हृताहृतः ।
 मण्डपा मण्डलाधीशो राजराजेश्वरो विभुः ॥ ४१ ॥
 विश्वधृक् विश्वभृक् विश्वपालको विश्वमोहनः ।
 विद्विद्विद्या वीतहर्यो हृष्टगव्यकृताशनः ॥ ४२ ॥
 कव्यभक्त् पितृवर्ती च कव्यात्मा कव्यभाजनः ।
 रामो विगमो रतिटो रतिभर्ता रतिप्रियः ॥ ४३ ॥
 प्रद्युम्नोऽकरदम्यश्च कृगात्मा कृरमहनः ।
 कृपालुश्च दयालुश्च शयालुः सरितां पर्तिः ॥ ४४ ॥

^३ भक्त्या नात इति समोच्चानः पातः ॥

नदीनदविधाता च नदीनदविहारकः ।
 सिन्धुः सिन्धुप्रियो दान्तः शान्तः कान्तः कलानिधिः ॥ ४५ ॥
 संन्यासकृत्सतां भर्ता साधुच्छिष्टकृताशनः ।
 साधुप्रियः साधुगम्यो साध्वाचारनिषेवकः ॥ ४६ ॥
 जन्मकर्मफलत्यागी योगी भोगी सुगीपतिः ।
 मार्गातीतो योगमार्गे मार्गमाणो महोरविः ॥ ४७ ॥
 गविलोचनो रवेरंशभागी द्वादशरूपधृक् ।
 गोपालो वालगोपालो वालकानन्ददायकः ॥ ४८ ॥
 वालकानां पतिः श्रीशो विरतिः सर्वपापिनां ।
 श्रीलः श्रीमान् श्रीयुतश्च श्रीनिवासः श्रियः पतिः ॥ ४९ ॥
 श्रीदः श्रीशः श्रियः कान्तो रमाकान्तो रमेश्वरः ।
 श्रीकान्तो धरणीकान्त उमाकान्तप्रियः प्रभुः ॥ ५० ॥
 दृष्टोऽभिलापी वरदो वेदगम्यो दुराशयः ।
 दुःखहर्ता दुःखनाशो भवदुःखनिवारकः ॥ ५१ ॥
 यथेच्छाचारनिरतो यथेच्छाचारसुप्रियः ।
 यथेच्छालाभसन्तुष्टो यथेच्छस्य मनोऽन्तरः ॥ ५२ ॥
 नवीननीरदाभासां नीलाञ्जनचयप्रभः ।
 नवदुर्दिनमेघाभो नवमेघच्छविः क्वचित् ॥ ५३ ॥
 स्वर्णवर्णो न्यासधारी द्विभुजो वहुवाहुकः ।
 किरीटधारी मुकुटी मूर्त्तिपञ्चरसुन्दरः ॥ ५४ ॥
 मनोरथपथातीतकारको भक्तवत्सलः ।
 कन्वान्नभोक्ता कपिलो कपिशो गरुडात्मकः ॥ ५५ ॥

सुवर्णपणो हेमाभः पृतनान्तक इत्यपि ।
 पृतनास्तनपाता च प्राणान्तकरणो रिषोः ॥ ५६ ॥
 वत्सनाशो वत्सपालो वत्सश्वरवसूत्रमः ।
 हेमाभो हेमकण्ठश्च श्रीवत्सः श्रीमतां पतिः ॥ ५७ ॥
 सनन्दनपथाराधी धातुर्धातुमतां पतिः ।
 सनक्तुमारयोगात्मा सनकेश्वररूपधृक् ॥ ५८ ॥
 सनातनपदो दाता नित्यच्चैव सनातनः ।
 भाण्डीरवनवासी च श्रीदृष्ट्वावननायकः ॥ ५९ ॥
 दृष्ट्वावनेश्वरीपञ्चो दृष्ट्वारगयविहारकः ।
 यमुनातीरगोर्धनपालको मेघमन्मथः ॥ ६० ॥
 कन्दर्पदर्पहरणो मनोनयननन्दनः ।
 बालकेलिप्रियः कान्तो बालकीडापरिच्छदः ॥ ६१ ॥
 बालानां रक्षको बालः क्रीडाकौतुककारकः ।
 बाल्यरूपधरो धन्वी धानुष्की शूलधृक् विभुः ॥ ६२ ॥
 अस्तांशोऽस्तवपः पीयृषपरिपालकः ।
 पीयृषपायी पौरव्यानन्दनो नन्दिवर्जनः ॥ ६३ ॥
 श्रीदामांशुकपाता च श्रीदामपरिभूपणः ।
 दृष्ट्वारगयप्रियः कृष्णः किंगोरः कालरूपधृक् ॥ ६४ ॥
 कामराजः कलातोतो योगिनां परिचिन्तकः ।
 दृष्ट्वरः कृष्णपालो गायत्रीगतिवस्त्रभः ॥ ६५ ॥
 निर्बाणदायको मोक्षदायी वेदविभागकः ।
 वेदव्यामप्रियो वैद्यो वैद्यानन्दप्रियः शुभः ॥ ६६ ॥

शुकदेवो गयानाथो गयासुरगतिप्रटः ।
 विष्णुर्जिष्णुर्गिष्ठश्च स्थविष्ठश्च स्थवीयसां ॥ ६७ ॥
 वरिष्ठश्च यविष्ठश्च भूयिष्ठश्च भुवः पतिः ।
 दुर्गतेनाशको दुर्गपालको दुष्टनाशकः ॥ ६८ ॥
 कालोयमर्पदमनो यमुनानिर्मलोदकः ।
 यमुनापुलिने रम्ये निर्मले प्रावनोदके ॥ ६९ ॥
 यमनं बालगोपालरूपधारी गिरां पतिः ।
 वागदाता वाक् प्रदा बाणीनाथो ब्रह्मणरक्षकः ॥ ७० ॥
 ब्रह्मण्यो ब्रह्मकृद्वर्ध्य ब्रह्मकमंप्रदायकः ।
 ब्रह्मगयदेवो ब्रह्मगयदायकां ब्राह्मणप्रियः ॥ ७१ ॥
 स्वस्तिप्रियोऽस्वस्थधरोऽस्वस्थनाशो धियां पतिः ।
 कणन्तपुरधृतिवरूपी विश्वेश्वरः शिवः ॥ ७२ ॥
 शिवात्मको बाल्यवपुः शिवात्मा शिवरूपधृक् ।
 सदाशिवप्रियो दंवः शिववन्द्यो जगत् शिवः ॥ ७३ ॥
 गोमध्यवासी गोवासी गोपगोपीमनोऽन्तरः ।
 धर्मो धर्मधुरीणश्च धर्मरूपो धराधरः ॥ ७४ ॥
 स्वोपार्जितयशाः कीर्त्तिवर्जनो नन्दिरूपकः ।
 देवह्वतिज्ञानदाता योगमाहृतनिवर्तकः ॥ ७५ ॥
 तृणवर्त्तप्राणहारी शकटासुरभज्जनः ।
 प्रलभ्वहारी रिपुहा तथा धेनुकमर्दनः ॥ ७६ ॥
 अरिष्ठनाशनोऽचन्त्यः केशिहा केशिनाशनः ।
 कङ्कहा कंसहा कंसनाशनो रिपुनाशनः ॥ ७७ ॥

यमनाजलकस्त्रोलदशी हर्षी प्रियंवदः ।
 म्बच्छन्दहारी यमुमाजलहारी सुरप्रियः ॥ ७८ ॥
 लीलाधुतवपुः केलिकारको धरणीधरः ।
 गोपा गरिष्ठो गतिदो गतिकारी गयेश्वरः ॥ ७९ ॥
 श्रोभाप्रियः शुभकरो विपुलश्रीप्रतापनः ।
 केशिदैत्यहरो दानी टाता धर्मार्थमाधनः ॥ ८० ॥
 चिसामा चिककृत्मामः मर्वामा मर्वटीपनः ।
 सर्वज्ञः सुगतां वुद्धो बौद्धरूपो जनार्दनः ॥ ८१ ॥
 दैत्यारिः पुण्डरीकाशः पद्मनाभोऽच्युतोऽसितः ।
 पद्माशः पद्मजाकान्तो गरुडामर्नविग्रहः ॥ ८२ ॥
 गारुदतधरा धेनुपालकः मुस्तविग्रहः ।
 आर्तिहा पापहानेहा भूतिहा भृतिवर्द्धनः ॥ ८३ ॥
 वाञ्छाकल्पद्रुमः साश्रान्त्यधावी गरुडध्वजः ।
 नीलःखेतः सितः कृष्णो गौरः पीताम्बरद्वयः ॥ ८४ ॥
 भक्तार्त्तिनाशनो गीर्गः गीर्गो जार्गतनुकृटः ।
 वल्लिप्रियो वल्लिहरो वल्लिवन्धनतपरः ॥ ८५ ॥
 वामनो वामदेवश्च दैत्यारिः कञ्जलोचनः ।
 उदीर्गः सर्वतो गोपा योगगम्यः पूरगतनः ॥ ८६ ॥
 नारायणो नरवपुः कृष्णार्जुनवपुर्धरः ।
 चिनाभिस्त्रवतां सर्वो युगातीतो युगात्मकः ॥ ८७ ॥
 हंसो हंसि हंसवपुहंसरूपो कृपामयः ।
 हरात्मको हरवपुर्हरभावनतपरः ॥ ८८ ॥

धर्मरागो यमवपुस्तिपुरान्तकविग्रहः ।
 युधिष्ठिरप्रियो राज्यदाता राजेन्द्रविग्रहः ॥ ८८ ॥
 इन्द्रयज्ञहरो गोवर्द्धनधारी गिरां पतिः ।
 यज्ञभुग्यज्ञकारी च हितकारी हितान्तकः ॥ ८९ ॥
 अकृतवन्द्यो विश्वध्रुगश्वहारी हयास्यकः ।
 हयग्रीवः स्मितमुखो गोपीक्रान्तोऽरुणध्वजः ॥ ९० ॥
 निरस्तसाम्यातिशयः सर्वात्मा सर्ववर्णनः ।
 गोपीप्रीतिकरं गोपीमनोहारी हरिहरिः ॥ ९१ ॥
 लक्ष्मणो भरतो रामः शत्रुघ्नो नीलरूपकः ।
 हनूमज्ञानदाता च जानकीवस्त्रभो गिरिः ॥ ९२ ॥
 गिरिरुपी गिरिमुखो गिरियज्ञप्रवर्त्तकः ।
 गिरेरङ्गधरो गोपगोपीगोतापनाशनः ॥ ९३ ॥
 भवाच्यिपोतः शुभक्ष्युभमुक् शुभवर्द्धनः ।
 वरारोहो हरिमुखो मण्डकगतिलालसः ॥ ९४ ॥
 नेत्रबद्धकियो गोपवालको वालको गुणः ।
 गुणार्णवप्रियो भूतनाथो भूतात्मकश्च सः ॥ ९५ ॥
 इन्द्रजिङ्गयदाता च यजूपां पतिरप्यतिः ।
 गोवर्द्धणवन्द्यो गोवर्द्धणगतिगिष्ठोगुरुगंतिः ॥ ९६ ॥
 चतुर्मुखस्तुतिमुखो ब्रह्मनारदसेवितः ।
 उमाकान्तधियाऽराध्यो गणनागुणसीमकः ॥ ९७ ॥
 सीमान्तमार्गो गणिकागणमण्डलसेवितः ।
 गोपीटकपद्ममधुपो गोपीटद्वण्डलेश्वरः ॥ ९८ ॥

गोप्यालिङ्गं नक्षीपी हृदयानन्दकारकः ।
 मयूरपुच्छशिखरः कङ्कणाङ्गं दभूषणः ॥ १०० ॥
 स्वर्णचम्पकसन्दोलः स्वर्णनुपुरभूषणः ।
 स्वर्णताटङ्ककर्णश्च स्वर्णचम्पकभूषितः ॥ १०१ ॥
 चृडाग्रार्पितरत्नेन्द्रसारः स्वर्णाम्बरच्छदः ।
 आजानुवाहुः सुमुखो जगज्जननतपरः ॥ १०२ ॥
 वालक्रीडाऽतिचपलो भाएडीरवननन्दनः ।
 महाशालः श्रुतिमुखो गङ्गाचरणसेवनः ॥ १०३ ॥
 गङ्गाम्बुपादः करजाकरतोयाजलेश्वरः ।
 गण्डकीतीरसमृतो गण्डकीजलमर्दनः ॥ १०४ ॥
 शालग्रामः शालरूपी शशिभूषणभूषणः ।
 शशिपादः शशिनखो वराहो युवतीप्रियः ॥ १०५ ॥
 प्रेमप्रदः प्रेमलभ्या भक्त्यातीतो भवप्रदः ।
 अनन्तशार्यो शवक्लृयनो योगिनोश्वरः ॥ १०६ ॥
 पूतनाशकुनिप्राणहारको भवपालकः ।
 सर्वलक्षणलक्षण्यो लक्ष्मीमान् लक्ष्मणाग्रजः ॥ १०७ ॥
 सर्वान्तकृत् सर्वगुह्यः सर्वातीतोऽसुरान्तकः ।
 प्रातराशनसम्पूर्णो धरणीरण्गुणितः ॥ १०८ ॥
 इज्यो महेज्यः सर्वज्य इज्यरूपीज्यभोजनः ।
 ब्रह्मार्पणपरो नित्यं ब्रह्मगिनप्रीतिलालसः ॥ १०९ ॥
 मदनो मदनाराध्या मनोमथनरूपकः ।
 नीलाञ्जिताकुञ्जितको वालहन्दविभूषितः ॥ ११० ॥

स्तोककीडापरो नित्यं स्तोकभोजनतत्यरः ।
 ललिताविशखाश्यामलतावन्दितपाटकः ॥ १११ ॥
 श्रीमतीप्रियकारी च श्रीमत्या पादपूजितः ।
 श्रीसंसेवितपादोजो बेणुवाद्यविशारदः ॥ ११२ ॥
 शृङ्गवेचकरं नित्यं शृङ्गवाद्यप्रियः सदा ।
 बलग्रामानुजः श्रीमान् गजेन्द्रस्तुतपाटकः ॥ ११३ ॥
 हलायुधः पीतवासा नीलाम्बरपरिकृदः ।
 गजेन्द्रवक्षो हेरम्बो ललनाकुलपालकः ॥ ११४ ॥
 ग्रासकीडाविनोदश्च गोपीनयनहारकः ।
 बलप्रदो वीतभयो भक्तार्त्तिपरिनाशनः ॥ ११५ ॥
 भक्तप्रियो भक्तिदाता दामोदर ^१इभस्यतिः ।
 इन्द्रदर्पहर्णोऽनलो नित्यानन्दश्चिदात्मकः ॥ ११६ ॥
 चैतनाहृष्टश्चेतन्यश्चेतनागुणवर्जितः ।
 अद्वैताचारनिपुणोऽद्वैतः परमनायकः ॥ ११७ ॥
 शिवभक्तिप्रदा भक्तो भक्तानामलग्राशयः ।
 विद्वत्तमा दुर्गतिहा पुण्यात्मा पुण्यपालकः ॥ ११८ ॥
 ज्येष्ठः श्रेष्ठः कनिष्ठश्च निष्ठोऽतिष्ठ उमापतिः ।
 सुरेन्द्रवन्द्यचरणो गोचहा गोचवर्जितः ॥ ११९ ॥
 नारायणप्रियो नारणायी नारदसेवितः ।
 गोपालबालसंसेव्यः सदानिर्मलमानसः ॥ १२० ॥

^१ इभस्यतिरिति ।

मनुमन्त्रो मन्त्रपतिर्धाता धामविवर्जितः ।
 धराप्रदो धृतिगुणो योगीन्द्रः कल्पपादपः ॥ १२१ ॥
 अचिन्त्यातिशयानन्दरूपी पाण्डवर्जितः ।
 शिशुपालप्राणहारी दन्तवक्निसृदनः ॥ १२२ ॥
 अनादिरादिपुरुषो गोची गाचविवर्जितः ।
 सर्वापत्तारकोदुर्गो दुष्टदैत्यकुलान्तकः ॥ १२३ ॥
 निरन्तरःशुचिमुखो निकुम्भकुलदीपनः ।
 ५भानुर्हन्द्वनुःस्थाणुः कृशानुः कृतनुर्धनुः ॥ १२४ ॥
 जनुजंनामादिरहितो जातिगोचविवर्जितः ।
 दावानलनिहन्ता च दनुजारिवकापहा ॥ १२५ ॥
 प्रह्लादभक्तो भक्तेष्टदाता दानवगोचहा ।
 सुरभिर्दुर्घणो दुर्घहारी शोरिः शुचां ह्रागः ॥ १२६ ॥
 यथेष्टदोऽतिसुलभः सर्वज्ञः सर्वतोमुखः ।
 दैत्यारिः कैटभारिश्च कंसारिः सर्वतापनः ॥ १२७ ॥
 हिभुजः पड्भुजा ह्यन्तर्भुजो मातलिमार्गथः ।
 शेषः शेषाधिनायश्च शेषीं शेषान्तविग्रहः ॥ १२८ ॥
 केतुर्धेरिचीचारिचश्चतुर्मूर्त्तिश्चतुर्गतिः ।
 चतुर्द्वा चतुरात्मा च चतुर्वर्गप्रदायकः ॥ १२९ ॥
 कन्दपद्मपहारी च नित्यः सर्वाङ्गमुन्दरः ।
 शर्चोपतिपतिनंता दाता मोक्षगुरुर्हिजः ॥ १३० ॥

अपरिस्फुटमेतदत्तराधि ।

२ ग

हृतस्वनाथोऽनाथस्य नाथः श्रीगृहडासनः ।
 श्रीघरः श्रीकरः श्रेयः पतिर्गतिरपां पतिः ॥ १३१ ॥
 अशेषवन्द्यो गीतात्मा गीतागानपरायणः ।
 गायत्रीधामशुभदो वेलामोदपरायणः ॥ १३२ ॥
 धनाधिपः कल्पतिर्वसुदेवात्मजोऽरिहा ।
 अजैकपात् सहस्राक्षो नित्यात्मा नित्यविग्रहः ॥ १३३ ॥
 नित्यः सर्वगतः स्थाणुरजोऽर्मर्गिरिनायकः ।
 गोनायकः शोकहन्ता कामारिः कामदीपनः ॥ १३४ ॥
 विजितात्मा विधेयात्मा सोमात्मा सोमविग्रहः ।
 ग्रहरूपी ग्रहाध्यक्षो ग्रहमर्द्दनकारकः ॥ १३५ ॥
 वग्वानसः पुण्यजनो जगदादिर्जगत्पतिः ।
 नीलेन्दीवरभो नीलवपुः कामाङ्गनाशनः ॥ १३६ ॥
 कामवीजान्वितः स्थूलः कृषः कृशतनुर्निजः ।
 नैगमेयोऽग्निपुच्छ याणमातुर उमापतिः ॥ १३७ ॥
 मण्डुकवेशाध्यक्षश्च तथा नकुलनाशनः ।
 सिंहो हरीन्द्रः केशीन्द्रहन्ता तापनिवारणः ॥ १३८ ॥
 गिरीन्द्रजापादसंव्यः सदा निर्मलमानसः ।
 सदाशिवप्रियो देवः शिवः सर्व उमापतिः ॥ १३९ ॥
 शिवभक्तो गिरामादिः शिवाराध्यो जगद्गृहः ।
 शिवप्रियो नीलकण्ठः शितिकण्ठ ऊषापतिः ॥ १४० ॥
 प्रद्युम्नपुच्छो निश्ठः शठः शठधनापहा ।
 धूपप्रियो धूपदाता गुग्गत्वगुरुधूपितः ॥ १४१ ॥

नीलाम्बरः पीतवासा रक्तश्वेतपरिच्छदः ।
 निशापतिर्दिवानाथो देवब्राह्मणपालकः ॥ १४२ ॥
 उमाप्रियो योगिमनोहारी हारविभूषितः ।
 खगन्द्रवन्द्यपादाञ्जः सेवातपपराञ्जुखः ॥ १४३ ॥
 परार्थदोऽपरपतिः परात्परतरो गुरुः ।
 सेवाप्रियो निर्गुणश्च सगुणः.श्रुतिसुन्दरः ॥ १४४ ॥
 देवाधिदेवो देवेशो देवपूज्यो.दिवापतिः ।
 दिवः पतिर्द्वहङ्गानुः सेवितेष्मितदायकः ॥ १४५ ॥
 गोतमाश्रमवासी च गोतमश्रीनियेवितः ।
 रक्ताम्बरधरो दिशो देवीपादाञ्जपृजितः ॥ १४६ ॥
 सेवितार्थप्रदाता च सेवासंब्यगिरीन्द्रजः ।
 धातुर्मनोविहारी च विधाता धातुरुत्तमः ॥ १४७ ॥
 अज्ञानहन्ता ज्ञानेन्द्रवन्द्यो वन्द्यधनाधिपः ।
 अपां पतिर्जलनिर्धरापतिरशेषकः ॥ १४८ ॥
 देवेन्द्रवन्द्यो लोकात्मा चिलोकात्मा चिलोकपात् ।
 गोपालदायको गन्धप्रदो गुह्यकसेवितः ॥ १४९ ॥
 निर्गुणः पुरुषातीतः प्रकृतेः प्रय उच्चलः ।
 कार्त्तिकेयोऽसृताहर्त्ता नागारिनांगहारकः ॥ १५० ॥
 नागेन्द्रशायी धरणीपतिरादित्यरूपकः ।
 यशस्वी विगताशी च कुरुक्षेचाधिपः शशी ॥ १५१ ॥
 शशकारिःशुभाचारो गीर्वाणगणसेवितः ।
 गतिप्रदो नरसखःश्रीतलात्मा यशःपतिः ॥ १५२ ॥

विजितारिगणाध्यक्षो योगात्मा योगपालकः ।
 देवेन्द्रसेव्यो देवेन्द्रपापहारी यशोधनः ॥ १५३ ॥
 अकिञ्चनधनः श्रीमानमेयात्मा महाद्रिभूक् ।
 महाप्रलयकारी च शचीसुतजयप्रदः ॥ १५४ ॥
 जनेश्वरः सर्वविधिरूपी ब्रह्मणपालकः ।
 सिंहासननिवासी च चेतनारहितः शिवः ॥ १५५ ॥
 शिवप्रदो दक्षयज्ञहन्ता भृगुनिवारकः ।
 वीरभद्रभयावर्त्तः कालः परमनिर्वणः ॥ १५६ ॥
 उदूखलनिबद्धश्च शोकात्मा शोकनाशनः ।
 आत्मयोनिः स्वयंजातो वैखानःपापहारकः ॥ १५७ ॥
 कीर्तिप्रदः कीर्तिदाता गजेन्द्रभुजपृजितः ।
 सर्वान्तरात्मा सर्वात्मा मोक्षरूपी निरायुधः ॥ १५८ ॥
 उद्धवज्ञानदाता च यमलाञ्जुनभञ्जनः ।
 इत्येतत् कथितं देवि सहस्रं नाम चोक्तमं ॥ १५९ ॥
 आदिदेवस्य वै विष्णोर्बालकत्वमुपेयुषः ।
 यः पठेत् पाठ्यद्वापि शृणुयात् श्रावयीत वा ॥ १६० ॥
 किम्फलं लभते देवि वक्तुं नास्ति मम प्रिये ।
 शक्तिर्गोपालनाम्बश्च सहस्रस्य महेश्वरि ॥ १६१ ॥
 ब्रह्महत्यादिकानीह पापानि च महान्ति च ।
 विलयं यान्ति देवेशं गोपालस्य प्रसादतः ॥ १६२ ॥
 द्वादश्यां पौर्णमास्यां वा सप्तम्यां रविवासरे ।
 पश्चद्वये च सम्माय हरिवासरमेव च ॥ १६३ ॥

यः पठेच्छण्याद्वापि न जनुस्तस्य विद्यते ।
 सत्यं सत्यं महेशानि सत्यं सत्यं न संशयः ॥ १६४ ॥
 एकादश्यां शुचिर्भूत्वा सेव्या भक्तिर्हर्षः शुभा ।
 श्रुत्वा नामसहस्राणि नरो मुच्येत पातकात् ॥ १६५ ॥
 न शठाय प्रदातव्यं न धर्मध्वजिने पुनः ।
 निन्दकाय च विप्राणां देवात्मां वैष्णवस्य च ॥ १६६ ॥
 गुरुभक्तिविहीनाय शिवदेपरताय च ।
 राधादुर्गाभेदमतौ सत्यं सत्यं न संशयः ॥ १६७ ॥
 यदि निन्देन्महेशानि गुरुहा स भवेद्भ्रवं ।
 वैष्णवेषु च शान्तेषु नित्यं वैराग्यगाग्निषु ॥ १६८ ॥
 ब्राह्मणाय विशुद्धाय सन्ध्यार्चनरताय च ।
 अद्वैताचारनिरते शिवभक्तिरताय च ॥ १६९ ॥
 गुरुवाक्यरतायैव नित्यं देयं महेश्वरि ।
 गोपितं सर्वतन्त्रेषु तत्र स्त्रहात् प्रकीर्तिं ॥ १७० ॥
 नातःपरतरं स्तोत्रं नातःपरतरो मनः ।
 नातःपरतरो देवो युग्मपि चतुर्पर्षपि ॥ १७१ ॥
 हरिभक्तेःपरा नास्ति माष्ठश्वेषी नगेन्द्रजे ।
 वैष्णवेभ्यः परं नास्ति प्राणेभ्योऽपि प्रिया मम ॥ १७२ ॥
 वैष्णवेषु च सङ्गे मे सदा भवतु सुन्दरि ।
 यस्य वंशे क्वचिदैवात् वैष्णवो रागवज्जितः ॥ १७३ ॥
 भवेत्तदंशके ये ये पृच्छे स्युः पितरस्तथा ।
 भवान्ति निर्मलास्ते हि यान्ति निर्वाणतां हरेः ॥ १७४ ॥

वहुना किमिहोक्तेन वैष्णवानान् दर्शनात् ।
 निर्मलाः पापरहिताः पापिनः स्युर्न मंशयः ॥ १७५ ॥
 कलौ बालेश्वरो देवः कलौ गङ्गैव केवला ।
 कलौ नास्त्वेव नास्त्वेव गतिरन्यथा ॥ १७६ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे चतुर्थरात्रे गोपालसहस्रनामस्तोत्र-
 मष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

नवमोऽध्यायः ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

परिभाषामयो वश्ये उपचारविधौ हरेः ।
 द्रव्याणां यावती संख्या पाचाणां द्रव्यसङ्गतिः ॥ १ ॥
 हाटकं राजतं ताम्रं मारकूटसृगादिना ।
 उपचारविधावेतत् द्रव्यमाहर्मनोपिणः ॥ २ ॥
 आसनं पञ्च पुण्याणि स्वागते षट् चतुष्पलं ।
 जलं श्यामाकटूर्बाजविष्णुक्रान्ताभिरीरितं ॥ ३ ॥
 पादे चार्घ्ये जलं तावङ्गन्धपुण्याच्छतान्वितं ।
 दूर्बास्तिलाक्तज्ज्वैव कुशाग्रवेतसर्षपाः ॥ ४ ॥
 जातीफलं लवज्ज्वैव कक्षोलं तोयघटपलं ।
 प्राक्तमाचमनं कांस्ये मधुपर्कं घृतं मधु ॥ ५ ॥
 दध्रा सह पलैकन्तु शुद्धं वारि तथाचमे ।
 परिमाणन्तु पञ्चाशत् पलं वा शुद्धमस्तः ॥ ६ ॥

निर्मलेनोदकेनाथ सर्वच परिपूर्णता ।
 सलिलं गहितं सर्वं त्यजेत् पूजाविधौ हरेः ॥ ७ ॥
 वितस्त्रिमाचादधिकं मूलं^१ ।
 स्वर्णाद्याभरणान्येव मुक्तारत्नयुतानि च ॥ ८ ॥
 चन्दनागुरुकर्पूरपद्मगन्धपत्तावधि ।
 नानाविधानि पुष्पाणि पञ्चाशदधिकानि च ॥ ९ ॥
 कांस्यादिनिर्मिते पात्रे धृपगुग्गलुकर्मभाक् ।
 यावङ्गश्यं भवेत् पुंसस्तावद्याज्जनार्दनं ॥ १० ॥
 नेवेद्यं यत्तु भव्यच्च तदादिकचतुर्विधं ।
 कर्पूरादिघृतावृत्तिः सा च कार्पासनिर्मिता ॥ ११ ॥
 सप्ताष्ट्या सुसंजसो दीपः स्यात्तुरङ्गुलः ।
 शिलापिष्ठं वन्दनायां सप्तधा वर्णयेन्नरः ॥ १२ ॥
 कार्या ताम्रादिपात्रं तत् प्रीतये हरिमेधसः ।
 दूर्बाच्चतप्रमाणन्तु विज्ञेयन्तु शताधिकं ॥ १३ ॥
 तत्त्वतोऽयं विधिः प्राक्तो विभवे सति सर्वदा ।
 एषामभावं सर्वपां यथा शक्त्यार्भपूजयेत् ॥
 सर्वभोगान्विता भृत्वा ब्रजेदुत्ते हरेः पुरं ॥ १४ ॥
 इति श्रीनारदपश्चरात्रे चतुर्थरात्रे पूजादव्यविधान नवमोऽध्यायः ॥ १ ॥

^१ सर्वचेवं पाठः प्रमादपरम्परापतिः परन्तु मूलसर्वप्य यच्चकर्मिति भवितुमहंति ॥

दशमोऽथायः ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

यस्य दर्शनमिच्छन्ति देवा ब्रह्महरादयः ।
 कृपया देवदेवेश मदग्रे सन्निधीभव ॥ १ ॥
 तस्य तं परमेशान स्वागतं स्वागतं प्रभो ।
 कृतार्थोऽनुग्रहीतोऽस्मि सफलं जीवितं मम ॥ २ ॥
 यदागतोऽसि देवेशा चिदानन्दमयाच्यु ।
 अज्ञानादा प्रमादादा वैकल्यात् साधनस्य च ॥
 यद्यपूर्णं भवेत् कल्यं तथाप्यभिमुखो भव ॥ ३ ॥
 इत्यावाहनं ।

यद्वक्तिलेशसम्पर्कात् परमानन्दसम्भव ।
 तस्मै ते परमेशाय पादं शुद्धाय कल्पये ॥ ४ ॥

इति ॥ १ ॥

देवानामपि देवाय देवानां देवतात्मने ।
 आचामं कल्पयामीश चात्मनां शुद्धिष्ठेतवे ॥ ५ ॥

इत्याचमनीयं ।

तापचयहरं दिव्यं परमानन्दसम्भवं ।
 तापचयविमोक्षाय तवार्घ्यं कल्पयाम्यहं ॥ ६ ॥

इत्यर्घ्यं ।

सर्वकल्पहीनाय परिपूर्णसुखात्मने ।
मधुपर्कमिदं देव कल्पयामि प्रसीद मे ॥ ७ ॥

इति मधुपर्कः ।

उच्छिष्टोऽप्यशुचिर्वापि यस्य स्मरणमाचतः ।
शुद्धिमाप्नोति तस्मै ते पुनराचमनीयकं ॥ ८ ॥

• इति पुनराचमनीयं ।

परमानन्दबोधाय निमंभनिजमूर्तये ।
साङ्गोपाङ्गमिदं स्वानं कल्पयाम्यहमीश ते ॥ ९ ॥

इति खानीयं ।

मायाचिचपटाक्षमनिजगुह्योरुतेजसे ।
निरावरणविज्ञाय वासस्ते कल्पयाम्यहं ॥ १० ॥

इति वस्ते ।

यमाश्रित्य महामाया जगत्समोहनी सदा ।
तस्मै ते परमेशाय कल्पयाम्युत्तरीयकं ॥ ११ ॥

इत्युत्तरीयं ।

यस्य शक्तिचयेणेहं सम्प्रोतमविलं जगत् ।
यज्ञसूचाय तस्मै ते यज्ञसूचं प्रकल्पये ॥ १२ ॥

इति यज्ञोपवीतं ।

स्वभावसुन्दराङ्गाय नानाशक्त्याश्रयाय ते ।
भूषणानि विचित्राणि कल्पयामि सुरार्चित ॥ १३ ॥

इति भूषणानि ।

समस्तदेवदेवेश सर्वत्रप्रिकरं परं ।
अखण्डानन्दसम्पूर्णं यहाण जलमुक्तमं ॥ १४ ॥
इति जलं ।

परमानन्दसौरभ्यपरिपूर्णदिग्न्तरं ।
यहाण परमं गन्धं कृपया परमेश्वर ॥ १५ ॥
. इति गन्धः ।

तुरीयवनसमूतं नानागुणमनोहरं ।
सुमन्दसौरभं पुष्पं यद्यतामिदमुक्तमं ॥ १६ ॥
इति पुष्पं ।

वनस्पतिरसो दिव्यो गन्धाद्यः सुमनोहरः ।
आश्रेयः सर्वदेवानां धूपोऽयं प्रतियद्यतां ॥ १७ ॥
इति धूपः ।

सुप्रकाशो महादीपः सर्वतस्तिमिरापहः ।
सवाहाभ्यन्तरं ज्योतिर्दीपोऽयं प्रतियद्यतां ॥ १८ ॥
इति दीपः ।

सत्पाचसिङ्गं सुभगं विविधानेकभक्षणं ।
निवेदयामि देवेश सानुगाय यहाण तत् ॥ १९ ॥
इति निवेद्य ।

ततो जलं ‘समस्तदेवदेवेश’ इत्यादिगा ।

पूजा च पञ्चधा प्रोक्ता तासां भेदान् शृणुत्वं मे ।
अभिगमनमुपादानं योगः स्वाध्याय एव च ।
इच्छा पञ्चप्रकाराच्चो क्रमेण कथयामि ते ॥ २० ॥

ततोऽभिगमनं नाम देवतास्थानमार्जनं ।
 उपलेपननिर्मात्यदूरीकरणमेव च ॥ २१ ॥
 उपादानं नाम गन्धपुण्ड्रादिचयनन्तथा ।
 योगो नाम स्वदेहस्य स्वात्मत्वेनैव भावना ॥ २२ ॥
 स्वाध्यायो नाम मन्त्रार्थसम्बन्धानपूर्वको जपः ।
 सूक्ष्मस्तोत्रादिपाठस्तु हरिसंकीर्तनन्तथा ॥ २३ ॥
 तत्त्वादिशास्त्राद्यभ्यासः स्वाध्यायः परिकीर्तिः ।
 इज्या नाम स्वदेवस्य पूजनन्तु यथार्थतः ॥ २४ ॥
 इति पञ्चप्रकारार्द्धा कथिता तत्र सुव्रते ।
 सार्थिणसामीयसालोक्यसायुज्यसारुप्यदा क्रमात् ॥ २५ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे चतुर्थरात्रे पञ्चप्रकारार्द्धाविधिर्भूमोऽध्यायः ॥ १० ॥

एकादशोऽध्यायः ।

→●●●←

श्रीशिव उवाच ।

अथ इदशसंशुद्धिर्विषयवानाभिहोच्यते ।
 यहोपसर्पणज्ञैव तथानुगमनं इरेः ॥ १ ॥
 भक्तिप्रदश्चिणज्ञैव पादयोः शोधनं पुनः ।
 पूजार्थं पञ्चपूजाखां भक्तैवोत्तोलनं इरेः ॥ २ ॥
 करयोः सर्वशुद्धीनामियं शुद्धिर्विशिष्यते ।
 तत्त्वामकीर्तनज्ञैव गुणानामपि कीर्तनं ॥ ३ ॥

भक्ष्या श्रीकृष्णदेवस्य वचसः शुद्धिरिष्यते ।
 तत्कथाश्वरणच्चैव तस्योत्सवनिरीक्षणं ॥ ४ ॥
 श्रोत्योन्मेंत्योश्चैव शुद्धिः सम्यगिहोच्यते ।
 पादोदकस्य निर्माल्यमालानामपि धारणं ॥ ५ ॥
 उच्चते शिरसः शुद्धिः प्रणतस्य हरे: पुनः ।
 आत्राणं गन्धपृष्ठादेनिर्माल्यस्य तपोधनं ॥ ६ ॥
 विशुद्धिः स्यादनन्तस्य ब्राणस्यापि विधीयते ।
 पञ्चं पुण्ड्रादिकं यज्ञ कृष्णपादयुगार्पितं ॥ ७ ॥
 तदेकं पावनं लोके तद्वि सर्वं विशोधयेत् ।
 ललाटे च गदा कार्या मूर्खिं चापं शरांस्तथा ॥ ८ ॥
 नन्दकच्चैव हन्मध्ये शहूः चक्रं भुजद्ये ।
 शहूः चक्रान्वितो विप्रः शशाने मिथ्यते यदि ॥ ९ ॥
 प्रथागे या गतिः प्रोक्ता सा गतिस्तस्य गोतम ।
 यानैर्वा पादुकाभिर्वा यानं भगवतो यहे ॥ १० ॥
 देवोत्सवेष्वासवी च अप्रणामो मदग्रतः ।
 उच्छिष्टे चैव वाऽशौचे भगवद्वन्दनादिकं ॥ ११ ॥
 एकहस्तप्रणामश्च तत्पुरस्तात् प्रदक्षिणं ।
 पादप्रसारणच्चैव तथा पर्यङ्कवन्धनं ॥ १२ ॥
 शयनं भक्षणच्चापि मिथ्याभाषणमेव च ।
 उच्चैर्माषो मिथो वैरं रोदनानि च विग्रहः ॥ १३ ॥
 निग्रहान्युग्रहश्चैव स्त्रीषु च क्रूरभाषणं ।
 कन्धलावरणच्चैव परनिन्दा परस्तुतिः ॥ १४ ॥

अस्तीलभाषणच्चैव अधोवायुविमोक्षणं ।
 शक्तौ गौणोपचारश्च अनिवेदितभक्षणं ॥ १५ ॥
 तत्तत्कालभवानाच्च फलादीनामनर्पणं ।
 विनियुक्तावशिष्टस्य प्रदानं व्यञ्जनस्य च ॥ १६ ॥
 स्पष्टीकृत्वासनच्चैव परनिन्दा परस्तुतिः ।
 गुरौ मौनं निजस्तोत्रं देवतानिन्दनतथा ॥
 अपराधस्तथा विष्णोर्द्दीर्चिंशत् परिकीर्तिः ॥ १७ ॥
 सालग्रामशिलातोयं न पीत्वा यस्तु मस्तके ।
 प्रक्षेपणं प्रकुर्वीत ब्रह्माहा स निगद्यते ॥ १८ ॥
 विष्णोः पादोदकं पीतं कोटिजन्माघनाशनं ।
 तदेवाष्टगुणं पापं भूमौ बिन्दुनिपातनात् ॥ १९ ॥

धारणमवलु ।

अकालमृत्युहरणं सर्वव्याधिविनाशनं ।
 विष्णोः पादोदकं पुराणं शिरसा धारयाम्यहं ॥ २० ॥
 हत्यां हन्ति तदङ्गजापि तुलसी स्तेयच्च तोयं पदे ।
 नैवेद्यं बहु अन्वयानजनितं गुर्वङ्गनासङ्गं ॥ २१ ॥
 श्रीशाधीनमतिःस्थितिर्हरिजनैस्तत्सङ्गं किल्खिषं ।
 सालग्रामशिलाच्चनस्य महिमा कोऽप्येष लोकोत्तरः ॥ २२ ॥
 केशवाग्रे वृत्यगीतं यःकरोति कलौ नरः ।
 पदे पदेऽखमेधस्य फलमाप्नोति नित्यशः ॥ २३ ॥

वाचिष्ठे ।

केशवाये वृत्त्यगीतं न करोति हरेदिने ।
वहिना किं न दग्धोऽसौ गतः किं न रसातलं ॥ २४ ॥

नारदीये ।

स्मरणं कर्त्तनं विष्णोः कलौ मन्त्रजपादिषु ।
दानन्तु प्रीतये तस्य नान्यथा गतिरिष्यते ॥ २५ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानावृतसीरे चतुर्थरात्रे दादशशुद्धिरेका-
दशोऽथायः समाप्तस्यायं चतुर्थरात्रः ॥ ११ ॥

५ राचं ॥

प्रथमोऽध्यायः ॥

•••••

श्रीमहादेव उवाच ।

अथोचने पुनर्मन्त्राः शृणु षष्ठैकमनाः प्रिये ।
 येषां विज्ञानमाचेण नरो भक्तत्वमाब्रजेत् ॥ १ ॥
 येषां तन्त्रादिशास्त्राणां विचारो नैव हि क्वचित् ।
 करोम्यशेषतो देवि भक्तिमुक्तिप्रदो व्यणां ॥ २ ॥
 उपदेशविधिं वक्ष्ये श्रीकृष्णस्य कलौ यथा ।
 दद्यान्मन्त्रं गुरुः स्वरूपः शिष्यं भक्तिसमन्वितं ॥ ३ ॥
 उपोष्ट्यैकदिनं पूर्वं यदा भुज्ञा इविष्यकं ।
 स्नात्वा तु निर्मले तोये पूर्वास्यः सुस्थामानसः ॥ ४ ॥
 शिष्यब्दोद्भुतस्यच्च हरेन्तामस्तु षोडश ।
 स आव्यैव ततो दद्यान्मन्त्रं चैलोक्यमङ्गलं ॥ ५ ॥
 ततो गुरुः स्वयं देवं सम्पूज्य विधिवद्वुनेत् ।
 वैष्णवोक्तविधानेन स्थग्निले संखृतेऽपि च ॥ ६ ॥
 ततस्तु दक्षिणा देया शिष्येण गुरवे यथा ।
 सामर्थ्येन स्वशक्त्या तु विज्ञानाव्यविवर्जितः ॥ ७ ॥

अथोचने महामन्त्राः कृष्णस्य बालरूपिणः ।

नान्नः सहस्रं शतकं कवचच्च सुरेश्वरि ॥ ८ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ॥

अष्टादशार्णे मारान्तो मनुः सत्तधनप्रदः ।

कृष्णाद्यष्टादशार्णेत्रं माररूढस्त्रैः क्रमात् ।

अङ्गान्यस्य मनोरङ्गदिक्पालस्त्रैः समर्चना ॥ ९ ॥

पाणी पायसपङ्कमाहितरसं विभव्युदा दक्षिणे ।

सब्य शारदचन्द्रमण्डलनिभं हैयङ्गवीनं दधत् ॥ १० ॥

कण्ठे कल्पितपुण्डरीकनखवदाम प्रदीपं वहन् ।

देवो दिव्यदिग्म्बरो दिश्तु नः सौख्यं यशोदासुतः ॥ ११ ॥

दिनशोऽभ्यर्थ्यं गोविन्दं इच्छिंशङ्खक्षमानतः ।

जप्ता दशांशं जुहुयात् सितान्वेन पथोन्यसा^१ ॥ १२ ॥

पद्मस्थं देवमध्यर्थं तर्पयेत्तनुखान्वुजे ।

श्रीरेण कदलीपङ्कैर्दभ्ना हैयङ्गवेन च ॥ १३ ॥

सुतार्थी तर्पयेदेवं वत्सराङ्गभते सुतं ।

यद्यदिच्छति तत्सर्वं तर्पणादेव सिङ्गाति ॥ १४ ॥

तारं हङ्गगवान् डेऽन्तो नन्दपुच्चपदं तथा ।

नन्दान्ते वपुषे हस्ताग्निमयोऽन्ते दशार्णकः ॥ १५ ॥

अष्टाविंशत्यक्षरोऽयं ब्रुवेद्वाचिंशदक्षरं ।

नन्दपुच्चपदं डेऽन्तं श्यामलाङ्गपदन्तथा ॥ १६ ॥

^१ लिङ्गान्वेन पथोऽभ्यसेति बुद्धतरः प्राठः ।

तथा बालवपुः कृष्णो गोविन्दो दशवर्णकः ।
 अनयोन्नीरदं कृषिश्वन्दस्तुणीगनुष्टभौ ॥ १७ ॥
 आचकाद्यैरङ्गसंस्थैर्दिक्पालास्तैः प्रपूजनं ।
 दक्षिणे रत्नचषकं वामे सौवर्णवेचकं ॥ १८ ॥
 करे दधानं देवीभ्यामास्त्रिष्ठं चिन्तयेहरिं ।
 जपेक्षुचं मनुवरो पायसैरयुतं हुनेत् ॥ १९ ॥
 एवं सिद्धमनुर्मन्त्री चैलोकैश्वर्यभाग्मवेत् ।
 तारादिर्भवगान् डेऽन्तो रुक्मिणीबस्त्रभस्तथा ॥ २० ॥
 शिरोऽन्तः षोडशाण्णोऽयं रुक्मिणीबस्त्रभाङ्गयः ।
 सर्वसाक्षात्रदो मन्त्रो नारदोऽस्य मुनिः स्मृतः ॥ २१ ॥
 छन्दोऽनुष्टुव्देवता च रुक्मिणीबस्त्रभो हरिः ।
 एकटुवेदमुनिद्वयोरस्याङ्गकल्पना ॥ २२ ॥
 तापिच्छच्छविरङ्गां प्रियतमां स्वर्णप्रभामन्तुज-
 प्रोद्यहामभुजां स्वबाहुलतयाऽस्त्रिष्ठन् स चिन्ताश्यया ।
 स्त्रिष्ठनर्तीं सायमानहस्तविलसत्सौवर्णवेचक्षिरं
 पायादः शणसूनपीतवसनो नानाविभूषो हरिः ॥ २३ ॥
 ध्यालैवं रुक्मिणीनाथं जप्याख्यातमिमं मनुं ।
 अथुतं जुहुयात् पश्चैररुणैर्मधुराम्बुतैः ॥ २४ ॥
 अर्चयेन्तिमङ्गैस्तं नारदाद्यैर्दिशोऽधिपैः ।
 वच्चाद्यैरपि धर्मार्थकाममोक्षातये नरः ॥ २५ ॥
 लीलादण्डधरो गोपीजनसंसक्तदोःपदं ।
 दस्तान्ते वालरूपेति मेषश्यामपदन्ततः ॥ २६ ॥

भगवन् विष्णुरित्युक्तो वह्निजायान्तको मनुः ।
 एकोनचिंशदन्तोऽस्य मुनिनारद ईरितः ॥ २७ ॥
 छन्दोऽनुष्टुप्देवता च लीलादण्डहरिमतः ।
 मुन्यविकरणाङ्गाभ्युवर्णेरङ्गक्रिया मता ॥ २८ ॥
 सम्मोहयन्निजकरा मकरस्यलीला
 दण्डेन गोपयुवतीः सुरसुन्दरीश ।
 दिश्यान्निजप्रियथमासगदक्षहस्तो
 देवः श्रियं निहतकंस उरुकमो वः ॥ २९ ॥
 ध्यात्वैवं प्रजपेत्पूर्वं अयुतं सिततण्डुलैः ।
 चिमध्वकौर्हुनेदङ्ग दिक्पालास्त्रैः समर्चयेत् ॥ ३० ॥
 लीलादण्डहरिं यो वै भजते नित्यमादरात् ।
 स पूज्यते सर्वलोकैस्तं भजेदिन्दिरा सदा ॥ ३१ ॥
 चयोदशस्वरयुतः शाङ्गीं मोहः स केशवः ।
 तथा मां सयुगस्तारः शिवः सप्ताङ्गरोऽपरः ॥ ३२ ॥
 आचकाच्यैरङ्गकृपिनारदोऽस्य मुनिः स्मृतः ।
 छन्द उष्णिमदेवता च गोवस्त्रभ उदाहृतः ॥ ३३ ॥
 थेयोऽच्युतः स कपिलागणमध्यसंस्थो
 य आङ्गयन् दधि दक्षिणदोषिण वेणुं ।
 पाशं सयष्ठि सपचपयोदनीलः
 पीताम्बरोऽहिरिपुपिच्छकृतावतंसः ॥ ३४ ॥
 मनुं लक्ष्म अपेदेतं हुनेत् सप्तसहस्रां ।
 गोक्षीरैरङ्गदिक्पालमध्येऽर्चं गोगसान्तकं ॥ ३५ ॥

अष्टोत्तरसहस्रं यः पयोभिर्द्विनश्चो हुनेत् ।
 पतञ्जलीग्वैराच्चो दशांनैव वा विधिः ॥ ३६ ॥
 स नरो वासुदेवो हनु ढेन्नच्च भगवत्पदं ।
 श्रीगोविन्दपदं तद्वादशाखोऽयमीरितः ॥ ३७ ॥
 मनुर्नारदगायचीकृष्णर्थादिरथाङ्गकं ।
 एकाच्चिवेदभूतार्णेः समस्तैरपि कल्पयेत् ॥ ३८ ॥
 वन्दे कल्पद्रुममूलाश्रितमण्मयसिंहासने सक्रिविष्टं
 नीलाभं पीतवस्त्रं करकमललसच्छृङ्खेणुं मुरारिं ।
 गोभिः सप्रसवाभिर्द्वितममरपतिपौढहस्तस्यकुम्भ-
 प्रच्योतत्सौधधाराम्बितमभिनवाम्भोजपचामनेषं ॥ ३९ ॥
 धात्वैवमच्युतं जप्ता रविलक्षं हुनेत्ततः ।
 दुग्धैर्दादशसाहस्रं दिनशोऽमुं समर्चयेत् ॥ ४० ॥
 गोष्ठे प्रतिष्ठितं वापि गंहे वा प्रतिमादिषु ।
 समस्तपरिवाराञ्चास्ता; पुनर्विष्णुपार्षदाः ॥ ४१ ॥
 द्वाराग्रेऽवनिपीठच्छाः पचीन्द्रच्च तदग्रतः ।
 चण्डप्रचण्डौ प्राप्नोहविधातारौ च दक्षिणे ॥ ४२ ॥
 जयः सविजयः पश्चाद्वलप्रबले उत्तरे ।
 चक्रे द्वारि श्रियं श्रेष्ठान् द्वार्थतान् युग्मशोऽर्थयेत् ॥ ४३ ॥
 पूज्यो वासुपमांस्तच तच द्वाः पीठमध्यतः ।
 द्वारान्तपार्थ्योरर्थ्या गङ्गा च यमुना नदी ॥ ४४ ॥
 कोषेषु विन्नं दुर्गाच्च वाणी क्षेषेशमर्चयेत् ।
 अर्थयेद्वासुपुरुषं वेशमध्ये समाहितः ॥ ४५ ॥

तारं शार्ङ्गपदं डेन्नतं सपर्वच्च शरासनं ।
 हूँ फट् नम उक्ताऽस्तमुद्रयाऽग्ने स्थितो हरेः ॥ ४६ ॥
 पुष्पाच्चतं क्षिपेहिकु समासीतासने ततः ।
 विधेयमेतत्सर्वच स्थापिते तु विशेषतः ॥ ४७ ॥
 आत्मार्चनान्तं कलाथ गुरुपक्ति पुरोक्तवत् ।
 श्रीगुरुं परमाद्यांश्च महासूत्रसर्वपूर्वकान् ॥ ४८ ॥
 तत्पादुकानारदादीन् पूर्वसिद्धाननन्तरं ।
 ततो भगवतश्चेष्टा विग्नग्नान् दक्षिणोऽर्चयेत् ॥ ४९ ॥
 पूर्ववत् पीठमभ्यर्च्य श्रीगोविन्दमथार्चयेत् ।
 रक्तिणीं सत्यभामाच्च पाश्वयोरिन्द्रमग्रतः ॥ ५० ॥
 पृष्ठतः सुरभिष्ठेष्टा केशरेष्वङ्गदेवताः ।
 अर्चां हृदादिवर्मान्तं दिव्वस्त्रं कोणकेषु च ॥ ५१ ॥
 कालिन्दी रोहिणी नामजित्याद्याः षट्कशक्तयः ।
 इत्येषु पीठकोणेषु बह्वादर्चाय किञ्चिणी ॥ ५२ ॥
 दामानि यष्टयो वेश्म पुरः श्रीवत्सकौस्तुभौ ।
 अग्रतो वनमालाच्च दिव्वष्टासु ततोऽर्चयेत् ॥ ५३ ॥
 पाच्चजन्यं गदाच्चक्रं वसुदेवच्च द्रेवकीं ।
 नन्दगोपं यशोदाच्च सगोगोपालगोपिकाः ॥ ५४ ॥
 इन्द्राद्या देवताः सर्वा विश्वकृसेनन्तयोन्तरे ।
 कुमुदः कुमुदाक्षश्च पुण्डरीकोऽय वामनः ॥ ५५ ॥
 शङ्खकर्णः सर्वनेत्रः सुमुखः सुप्रतिष्ठितः ।
 एककालं दिकालं वा चिकालं वेति गोष्ठिकां ॥ ५६ ॥

श्रीगोविन्दं यजेत्क्रित्यं गोभूष्म यवसः प्रदं ।
 दीर्घजीवी निरातङ्को धेनुधान्यधनादिभिः ॥ ५७ ॥
 पुच्छैर्मिचैर्धनाङ्कोऽन्ते प्रयाति परमां गतिं ।
 ऊर्ज्जदन्तयुतः शाङ्की चक्री दक्षिणकर्णयुक् ॥ ५८ ॥
 मां सनाथाय नत्यन्तो मृत्युमन्त्रोऽष्टवर्णकः ।
 ऋषिर्ब्रह्मास्य गायत्री छन्दः कृष्णस्तु दंवता ॥
 वर्णयुग्मैः समस्तेन प्रोक्तं स्यादङ्गपञ्चकं ॥ ५९ ॥

पञ्चवर्षमतिष्ठसमङ्गने

धावमानमतिचञ्चलेच्चणं ।

किङ्कीणीबलयहारनृपूरै-

रञ्जितं नमत गोपबालकं ॥ ६० ॥

ध्यात्वैवं प्रजपेदष्टलक्षं तावत् सहस्रकं ।

जुहुयाद्वृह्ण्यष्टक्षोत्यसमिङ्गः पायसेन वा ॥ ६१ ॥

प्रासादस्यापितं कृष्णममुना नित्यमर्चयेत् ।

द्वारपूजादि पीठान्तं कुर्यात् पूर्वोक्तमार्गतः ॥ ६२ ॥

मध्येऽर्चयेहरिं दिशु विदिष्वज्ञानि च क्रमात् ।

वासुदेवः सङ्कर्षणः प्रद्युम्नश्चानिषद्वकः ॥ ६३ ॥

हक्षिणी सत्यभामा च लक्ष्मणा जान्वत्यपि ।

दिविदिव्यर्चयेदेता इन्द्रबज्ञादिकान् वहिः ॥ ६४ ॥

योऽमुं मनुं जपेत्क्रित्यं विधिनाभ्यर्चयन् हरिं ।

सर्वसम्यद्सुसम्पूर्खो नित्यं शुद्धं पदं व्रजेत् ॥ ६५ ॥

तारश्रीशक्तिमारान्ते श्रीकृष्णाय पदं वदेत् ।

श्रीगोविन्दाय तस्योऽं श्रीगोपीजन इत्यपि ॥ ६६ ॥
 वक्षुभाय ततस्त्रिः श्रीः सिङ्गोपालको मनुः ।
 माधवीमण्डपासीनो गरुडेनातिपालितौ ॥ ६७ ॥
 दिव्यक्रीडासु निरतौ रामकृष्णौ स्वरन् जपेत् ।
 खक्की वस्त्रजरथृतः स ह्येकार्णे मनुर्मतः ॥ ६८ ॥
 कृष्णेति हरक्षरः कामपूर्वस्वार्थः स एव तु ।
 स एव चतुरर्णः स्यान् डेन्तोऽन्यश्चतुरक्षरः ॥ ६९ ॥
 रक्षते पञ्चवर्णः स्यात् कृष्णाय नम इत्यपि ।
 कृष्णायेति स्मरदन्वमध्ये पञ्चाक्षरोऽपरः ॥ ७० ॥
 गोपालायानिजायान्तः पडक्षर उदाहृतः ।
 कृष्णाय वायुबीजाद्यो वह्निजायान्तकोऽपरः ॥ ७१ ॥
 कृष्णाय स्मरबीजाद्यो वह्निजायान्तकोऽपरः ।
 पडक्षरः प्रागुदितः कृष्णगोविन्दकौ पुनः ॥ ७२ ॥
 श्रीशक्तिमारकृष्णाय मारः समाक्षरोऽपरः ।
 कृष्णगोविन्दकौ डेन्तो स्मराद्यौ वसुवर्णकः ॥ ७३ ॥
 दधिभक्षण डेवह्निजयाभिरपरोऽष्टकः ।
 सुप्रसन्नात्मने प्रोच्य नम इत्यपरोऽष्टकः ॥ ७४ ॥
 क्लीं म्लौं क्लीं श्यामलाङ्गाय नमस्तु स्याहश्चार्णकः ।
 शिरोऽन्तो बालवपुषे कृष्णायान्यो मनुर्मतः ॥ ७५ ॥
 शिरोऽन्तो बालवपुषे क्लीं कृष्णाय सृतो बुधैः ।
 एकादशश्चरो मन्त्र एतेषां नारदो मुनिः ॥ ७६ ॥
 उक्तं कवचस्तु गायत्री देवस्तु कृष्ण ईरितः ।

कलषड्दीर्घकैरङ्गमयामुं चिन्तयेहरिं ॥ ७७ ॥
 अव्याहगाकोघनीलान्वुवरुचिररुणाम्बोजनेचोऽन्वजसो
 वालो जह्नाकटीरस्थलकलितरणत्किङ्गीको मकुन्दः ।
 दोर्भां हैयङ्गवीनं दधदत्तिविमलं पायमं विश्ववन्द्यो
 गोगोपीगोपवीतो रुनखविलसल्कराहुभूषिरं वः ॥ ७८ ॥
 धात्वैवमेकमेतेषां लक्षं अप्यान्मनुं ततः ।
 सर्पिः सितोपलोपेतैः पायसैरयुतं हुनेत् ॥ ७९ ॥
 तर्पयेत्तावदेतेषां मनूनां हुतसंखया ।
 तर्पयां विहितं नियमर्चयेत् सुसमाहितः ॥ ८० ॥
 वद्धगादीशान्तमङ्गानि हृदादिकवचानिकां ।
 अर्चयेत् पुरतो नेचमस्तं दिक्षु वहिः क्रमात् ॥ ८१ ॥
 इन्द्रवज्ञादिकाः पूज्याः सपर्येषां समीरिता ।
 इत्येकमेषां मन्दाणां यजेष्ठो मनुजोप्तमः ॥ ८२ ॥
 करप्रचेयाः सर्वार्थास्तयामौ पूज्यतेऽमरैः ।
 सद्यः फलप्रदं मन्त्रं वश्येऽन्यं चतुरक्षरं ॥ ८३ ॥
 सम्मोक्तो मारयग्मान्तरस्थकष्टापदेन तु ।
 कृष्णाचमङ्गपटकम् प्रागुक्तं प्रोक्तमस्य तु ॥ ८४ ॥
 श्रीमलाल्पद्वृक्षोदयतकमलस्तसल्कर्णिकासंस्थितोऽयं
 तत्कालाल्पिपद्वृद्धिरविषयदसंख्यातरब्राभिपितः ।
 एमाभः स्वप्रभाभिस्त्रिभुवनमविलं भासयन् वासुदेवः
 पायादः पायसादोऽनवतनुवनितामृगश्चिरसि सः ॥ ८५ ॥
 —अमरतनुर्जनश्च भगवतो भुवीनै रित्वेताहृष्टः पादः वर्जित्वस्त्रीयः ।

धात्वैवं प्रजपेक्षच्चतुष्कं जुहुयात्तः ।
 चिमध्वकैर्बिल्लफलैश्चत्वारिंशत्सहस्रकं ॥ ८६ ॥
 अङ्गैर्चर्षिभिरन्द्राद्यैर्वज्ञादैर्चनोदिता ।
 तर्पयेद्विनशः क्षणं स्वादुचयधिया जनैः ॥ ८७ ॥
 मारयोरस्य मां साधो रक्तचेदपरो मनः ।
 षडङ्गान्यस्य कलवदीर्घमन्त्रशिखा मनाः ॥ ८८ ॥
 आरक्तोद्यानकल्पद्रमशिखरलसत्कर्णदोलाधिरूढं
 गोपीभ्यां प्रेष्ट्यमानं विकसितनवबन्धकसिन्दूरभासं ।
 बालं नीलालकानं कटितटविलसत्क्षुद्रघणाघटाव्यं
 वन्दे शार्दूलकामाङ्गश्लसितगल्लाकल्पदीप्तं मुकुन्दं ॥ ८९ ॥
 धात्वैवं पूर्वकृतेन जप्त्वा रक्तोत्पत्तैर्नवैः ।
 मधुचययुतं हृत्वाभ्यर्थयेत् पूर्ववद्वारं ॥ ९० ॥
 मधुरचयसंयुक्तामारकां शालिमञ्चरीं ।
 जुहुयान्नित्यशोऽषोऽर्छशतमेकेन मन्त्रयोः ॥ ९१ ॥
 तस्य मण्डलतः पृथ्वी पृथ्वी शस्यकुलाकुला ।
 स्याच्चालिपुच्चपूर्णस्वं तदेश्माशु प्रजायते ॥ ९२ ॥
 यश्चैतयोर्नियतमन्यतरं भजेत
 मन्त्रोर्जपार्चनहुतादिभिरात्मभक्तिः ।
 श्रीमान् स मन्मथ इव प्रमदासु राज्ञी
 भूयात्तनोर्विपदि तत्र महाच्युताख्यं ॥ ९३ ॥
 इति श्रीगारदपञ्चरात्रे ज्ञानावृतसारे पञ्चमरात्रे प्रथमोऽथावः ॥ ९४ ॥

३१३

द्वितीयोऽध्यायः ॥

—
—
—

श्रीमहादेव उवाच ॥

अथोच्यते वश्यविधिः पुरोक्त-

दशार्णतोऽष्टादशवर्णतश्च ।

स्मृत्यैतयोः सर्वजगत्प्रियत्वं

मनुर्मनुज्ञस्य सदा विधत्ते ॥ १ ॥

फुलैर्वन्यप्रसूनैरमुमरुणतरैरच्चयिला दिनादौ

नित्यं नित्यक्रियायां रतमथ दिनमधोक्तक्षया मुकुन्दं ।

अष्टोपेतं सहस्रं दशलिपिमनुवर्यं जपेयः स मन्त्री

कुर्यादश्यान्यवश्यं स्वसुखसुखभवां मन्त्रवन्माण्डलानि ॥

२ ॥

जातिप्रसूनैर्वरगोपवेशं

कीडारतं रक्तहयारिपुष्ट्यैः ।

नीलात्पलैर्गर्तिरतं पुरोऽव-

द्वद्वा द्वपादान् वश्येत् क्रमेण ॥ ३ ॥

सितकुसुमसमेतैस्तण्डूलैराज्यसिक्षै-

दशशतमथ हुत्वा नित्यशः सप्तवारं ।

कच्चभुवि च खलाटे भस्म तद्वारथना

वश्यति युवतीं स्त्री तत्पतिं सा तदैव ॥ ४ ॥

ताम्बूलवस्त्रकुसुमाङ्गनचन्दनाच्चं

जप्ता सहस्रमयमन्यतरेण मन्त्रोः ।

२ ४

यस्मै ददाति मनुवित् स जनोऽस्य साक्षात्
 स्यात् किङ्करो न खलु तत्र विचारणीयं ॥ ५ ॥
 राजद्वारे व्यवहारे सभायां
 दूते वाहे चाष्टयुक्तं शतच्च ।
 जस्मा वाचं प्रमथामोरयेद्यो
 वर्त्तेतासौ तत्र तत्रोपरिष्टात् ॥ ६ ॥
 आसीनं सुरमथनं कदम्बमूले
 गायनं मधुरतरं ब्रजाङ्गनाभिः ।
 मृत्वामौ मधुमिलितैर्मयूरकेष्मै-
 हुत्वासौ वशयति मन्त्रवित् चिलोकीं ॥ ७ ॥
 रासमध्यगतमच्युतं सरन्
 यो जपेहशशतं दशक्षरं ।
 नित्यशो भट्टिति मासतो नरो
 वाञ्छितामतिवहेत् स कन्यकां ॥ ८ ॥
 दुङ्गकुञ्जमधिरूढमच्युतं
 या विचिन्य दिनशः सहस्रकं ।
 साष्टकं जपति सा हि मण्डलात्
 वाञ्छितं वरमुपैति कन्यका ॥ ९ ॥
 वृत्यनं ब्रजसुन्दरीजनकरामोजालिसंग्राहितं
 धात्वाष्टादशवर्णकं मनुवरं लक्षं जपेव्यन्त्रवित् ।
 लाजानामथवा मधुद्रुततरैर्हुत्वायुतं चूर्णकै-
 रुद्गोढं प्रजपेत् तावदचिरादाकाञ्जितां कन्यकां ॥ १० ॥

अष्टादशाक्षरेण द्विजतद्वजैस्त्रिमध्वकैरयुतं ।
 कुशैस्तिलैर्बा सिततण्डलैरशयितुं द्विजान् जुहुयात् ।
 जुहुयात् उत्तमानभरैश्येन्नपतीन् कुलैः कुरुणकजैः ।
 विषर्द्दच्चुरसैरपि पाटलजैरितरानपि तद्वद्यो वशयेत् ॥

११ ॥

अभिनवैः कमलैररुणोत्पलैः
 समधुरैरपि चम्पकपाटलैः ।
 प्रतिहुनेदयुतं कमश्चोच्चिरा-
 द्वशयितुं सुखजादिवराङ्गनाः ॥ १२ ॥
 हयारिकुसुमैर्नवैस्त्रिमधुरास्त्रुतैर्नित्यशः
 सहस्रमुषिरासवं प्रतिहुनेन्निशीये बुधः ।
 सुगर्वितधियं हठात् भट्टिति वारयोषामसौ
 करोति निजकिङ्करीं स्मरश्लीमुखैरहिंतां ॥ १३ ॥
 पटुसंयुतैस्त्रिमधुराद्रभवै-
 रपि सर्षपैर्हशशतचितयं ।
 निशि जुह्वतोऽस्य शची दयिता-
 इयवशो वशीभवति क्रिन्त्वपरे ॥ १४ ॥
 अखण्डविल्वजैः फलसमित-
 प्रसवच्छदनैर्मधुद्रुततरैर्हवनात् ।
 कमलैः सिताक्षतयुतैश्च पृथक
 कमलां चिराय वशयेदचिरात् ॥ १५ ॥

अपहृत्य गोपवनिताम्बरजातं
 हृदयैः कदम्बमधिरूढमच्युतं ।
 प्रजपन् महानिशि सहस्रमानयेत्
 द्रुतमुर्वशीर्मपि हठात् दशाहतः ॥ १६ ॥
 वह्ना किमच कथितेन मन्त्रयो-
 रनयोः सहड् नहि परो वशीकृतौ ।
 अपि द्रुमिकर्मणि विदग्धयोधितां
 कुसुमायथास्त्रमयवर्धिणोरिह ॥ १७ ॥
 वन्दे कुन्देन्दुगौरं तरुणमरुणपाथोजपचाभनेचं
 शङ्खं चक्रं गदाजो निजभुजपरिघैरायतैरादधानं ।
 दिव्यैर्भूषाङ्गरागे नवनलिनलसन्मालया च प्रदीप्तं
 द्योतत्पीताम्बराण्यं मुनिभिरभिष्टतं पङ्कजस्थं मुकुन्दं ॥ १८ ॥
 एवं ध्यात्वा पुमांसं स्फुटहृदयसरोजासनासीनमाद्यं
 सान्द्राभोजच्छविं वा द्रुतकनकनिभं वा यो जपेदकलक्षं ।
 मन्त्रोरेकं हि सम्यग्वशमपि च हुनेदर्कसाहस्रमिभैः
 चीरिद्रुत्यैः पयोभिः समधुघृतसितेनाथ वा पायसेन ॥ १९ ॥
 ततो लोकाध्यक्षं भ्रुवचितिसदानन्दवपुषं
 हृदा पाथोजाविर्भवतिमिरसंहारमिहिरं ।
 निजैक्येन ध्यायन्मनुममलचेताः प्रतिदिनं
 चिसाहस्रं जप्येत् प्रयजतु च सायाह्नविधिना ॥ २० ॥
 विधिं योऽमुं भक्त्या भजति नियतं सुस्थिरमति-
 र्भवाभ्योधिं भीमं विषमविषयग्राहनिकरैः ।

तरङ्गैरुत्तङ्गैर्जनिस्त्रिसमाख्यैः प्रविततं
 समुत्तीर्थानल्यं व्रजति परमं धाम स हरेः ॥ २१ ॥
 शृण्गस्तस्य नामानि शृण्गस्तदीयाः
 कथाः संसारस्तस्य रूपाणि नित्यं ।
 समस्तं तत्पदामोरुहं भक्तिनम्बः
 स पूज्या बुधैर्निर्व्युक्तः स एव ॥ २२ ॥
 वच्ये मनुदयमथातिरहस्यमन्यत्
 संक्षेपतो भुवनमाहननामधेयं ।
 ब्रह्मेन्द्रवामनयनेन्दुभिरादिमोऽन्य-
 स्तत्पूर्वको विष्वर्षीकयुतश्च डंडनः ॥ २३ ॥
 नमोऽस्तु समोहननारदो मनि-
 श्वन्दस्तु गायत्रमुदीरितं बुधैः ।
 चैलोक्यसमोहनविष्णुरेतयोः
 स्याहंवता वच्यधुना पडङ्गं ॥ २४ ॥
 अक्लीवकलादोषैः
 सलवैस्तदपि च कलासमारुद्धैः ।
 उक्तं पूर्ववदासन-
 विन्यासान्तं समाचरेदथ तु ॥ २५ ॥
 करयोः शास्त्रासु तसे
 विन्यस्य षडङ्गानि चाङ्गुलीय शरान् ।
 मनुपुटितमात्रका-
 वर्णविन्यस्याङ्गानि विन्यसेच्च शरान् ॥ २६ ॥

विषहृषीकयुतेशान् डंहृत्-
 करशाखाभिन्नमोऽनिकान्।
 शोषण मोहन सन्दी- .
 पनतापनमादनकादिकान् क्रमशः ॥ २७ ॥
 पञ्चैते सम्योक्ता ह्रांह्रीं-
 क्लीङ्गुसआदिकरणाः ।
 समोहनमथ जगतां
 धायेत् पुरुषोक्तम् समाहितधीः ॥ २८ ॥
 दिव्यतरुद्वानोद्यद्-
 रुचिरमहाकल्पपादपाधस्तात् ।
 मणिमयभूतलविलस-
 ङ्ग्रदपयोजनमपीठनिष्ठस्य ॥ २९ ॥
 विश्वप्राणिप्रोद्यत्-
 प्रद्योतेन सद्युतेः सुपर्णस्य ।
 आसीनमुन्नतांश्च
 विद्रुमभङ्गाङ्गमङ्गजोन्मथितं ॥ ३० ॥
 चक्रगदाङ्गुशपाशान्
 सुमनोबाणेक्षचापकमखगदाः ।
 दधतं स्वदोर्भिररुणा-
 यतविशालघूर्णिताक्षियुगललोलं ॥ ३१ ॥
 मणिमयकुण्डलकिरी-
 टहाराङ्गदकङ्गलोर्मिरसनायैः ।

अहणैर्मात्यविलेपै-

शोद्दीप्तं पीतवस्त्रपरिधानं ॥ ३२ ॥

निजवामोरुनिषम्भा-

श्निष्ठन्तीं वामहस्तधृतनलिनीं ।

क्षियद्योनिं कमला-

मोदमदनव्याकुलमङ्गलतां ॥ ३३ ॥

मुखचिरभूषणमाल्या-

उनुखेपनां सुसितवसनपरिवेतां ।

निजसुखकमलव्यापृत-

चटुलायितनयनमधुकरां तरुणीं ॥ ३४ ॥

श्निष्ठन्तं वामभुजा-

दण्डेन हृदं धृतेचचापेन ।

तज्जनितपरमनिर्वति-

निर्भरहृदयस्त्राचैकगुरुं ॥ ३५ ॥

सुरदितिजभुजगग-

द्युकगन्धव्यादङ्गनाजनसहस्रैः ।

मदमनमथालसाङ्गैः ।

रभिवीतं दिव्यभूषोऽङ्गसितैः ॥ ३६ ॥

आत्माभेदूतयेत्य-

ध्यात्वैकाचरमथाष्टादशर्णं ।

प्रजपेहिनकरलक्ष्य-

चिमधुरसित्तैश्च किंशुकप्रसवैः ॥ ३७ ॥

जुहुयादक्षसहस्रं
 विमलैः सलिलैश्च तर्पयेत्तावत् ।
 विश्वर्णं प्रोक्तं
 मन्त्रे दिनशोऽमुमर्चयेऽन्नतथा ॥ ३८ ॥
 १ पोठावन्दोवच्यान्तरा-
 जय सिरोसनाभिः पूजावपुं ।
 हरिमावह्य स्कन्धे
 तस्यार्घादैः समभर्त्य भूषणतैः ॥ ३९ ॥
 अङ्गानि प्राणांश्च न्यसेत्
 क्रमतः किरीटमपि शिरसि अवसोश्च ।
 कुण्डले हरिप्रमुखानि
 प्रहरणानि पाणिपु च ॥ ४० ॥
 श्रीवत्सकौस्तभौ च
 स्तनयोर्मूर्धिं गले च वनमालां ।
 पीतवसनं नितम्बे
 वामांशे श्रियमपि स्वबीजेन ॥ ४१ ॥
 इष्टाथकर्णिकाया-
 मङ्गानि विदिशासु दिक्षु शरान् ।
 कोणोषु पञ्चमं वै
 पुनरभ्यगादिदत्तेषु शक्तयः पूज्याः ॥ ४२ ॥

^१ निताक्षमस्फुटमस्याद्यपादद्वयं ।

सक्षीः सरस्वती च
 स्वर्णावदातनिभे अतिप्रीत्यै ।
 कीर्तिः कान्तिश्च सिते
 तुष्टिः पुष्टिरकतप्रतिमे ॥ ४३ ॥
 दिव्याङ्गरागभूषण-
 माल्यदुकूलरजङ्गृताङ्गुलताः ।
 स्मराननाः स्मरन्तरा
 धृतचामरचारुकरतला एताः ॥ ४४ ॥
 लोकेशा बहिरच्चाः
 कथिताच्चां मनुदयोङ्गृताः ।
 प्रायः पुरुषोत्तमविधि-
 २रथसैरसनोच्यते बहुमस्तात् ॥ ४५ ॥
 चैलोक्यमोहनाये-
 त्युक्ता विश्वह इति स्मरायेति ततः ।
 धीमहि तक्ता चान्ते
 विष्णुस्तदनु प्रचोदयाहायची ॥ ४६ ॥
 जयैषा तु जपादौ
 हरितहली श्रीकरी च अपहरणैः ।
 ग्रोक्षयिण्युहिविधये-
 ३चान्यात्मयागभूद्व्यानि ॥ ४७ ॥

^१ इत्यादमस्तुं ।

मन्वोरेकेन शतं
 प्रतपर्येन्मोहनीप्रसूनद्युतेयः ।
 तोयैर्हिनशः प्रातः
 म हु लभते वाञ्छितान् पश्चात् कामान् ॥ ४८ ॥
 हुत्वाऽयुतं हुतशेषं
 पाताऽज्येन तावद्विजसेन ।
 भोजयेत् स्वसभिकं
 रमणीं मनोऽर्पितां स्ववशतां नेतुं ॥ ४९ ॥
 अष्टादशार्णविहिता
 विधयः कार्यं वश्यकृतास्ताभ्यां ।
 मन्वोरनयोः संहशो
 न हि जातस्त्रिलोकवश्यकर्मणि कथित् ॥ ५० ॥
 अचैकस्तु जपादा-
 वथवा कृष्णः सबेणुगीतिर्थेयः ।
 अस्त्रणनूपुराङ्गवेशः
 कन्दर्पो वा प्रसूनचापेषुधारी च ॥ ५१ ॥
 यस्त्वेकतरं मनुमेतयो-
 र्विमस्तधीः सदा भजति मन्वो ।
 स द्राढ्न्मद्राण्विततथा
 तथा सिद्धिं विग्राणामतितरामेति ॥ ५२ ॥
 रति श्रीगारदपञ्चरात्रे शानाहतसारे पश्चमरात्रे मुग्निरूपे
 दितीयोऽध्यायः । २ ।

तृतीयोऽध्यायः ॥

०१४४

श्रीमहादेव उवाच ।

अथ सत्यसौ द्वितीयतूर्थकाः
शिखिवामनेषशशिखरुमण्डिताः ।
जय कृष्ण युगनिरन्तरात्मभूमि-
शिखिशक्तिस्यद्विशक्तिवर्णकाः ॥ १ ॥
प्रणि मध्यतो मुदितचेतसे ततोऽन्त्या-
नुपरक्तद्भूमतगुरुमारुताच्चराः ।
स चतुर्थकृष्णपदमिच्छुकार्मुको
दशवर्णकश्च मनुवर्यकस्त्वसौ ॥ २ ॥
सलवाधराचलसुतारमाच्चरः
पुटितः क्रमात् क्रमागतैः समुद्दिर्त ।
इति दन्तमूर्यवसुवर्ण उद्भृतः
कवितानुरञ्जनरमाकराद्यहत् ॥ ३ ॥
मुखृष्टनन्दयुतनारदो मुनि-
लिलृष्ट छन्द उक्तममृतो विराङ्गपि ।
चिजगद्विमोहनसमाहृयो हरिः
खलु देवतास्य मुनिभिः समीरिता ॥ ४ ॥

^१ अर्थादि श्लोकचयमपरिस्फुटम् ।

वसुमिच्चभूधरगजात्मदिक्षयै-
 मनुरणकैस्त्रिपुटीक्षतः पृथक् ।
 निजजातिमुड्निगदितं षड्ङ्गकं
 क्रिययैव तत् खलु जनानुरञ्जनं ॥ ५ ॥
 अथ संविशेष्य तनुयुक्तमनिन्दतः
 प्ररचय पीठमपि चाहचर्मणा ।
 करयोर्दशाक्षरविधिं क्रमात् न्यसत्
 षड्ङ्गसायकमनङ्गपञ्चकं च ॥ ६ ॥
 २मनुमीट्टशं न्यसत् सर्वतस्तनौ
 स्परसम्पृष्टस्तदनु माटकाक्षरैः ।
 दशतत्त्वादि दशार्णकीर्तिं
 तथ मूर्त्तिपञ्चरविधानमाचरेत् ॥ ७ ॥
 खजतिस्थितिदशषड्ङ्गसायकान्
 न्यसतात्ततोऽन्यदखिलं पुरोक्तवत् ।
 प्रविधाय सकलभुवनैकसाक्षिणं
 सरताम्बुद्मनवद्यधीरधीः ॥ ८ ॥
 अथ भूधरोदधिपरिकृते महो-
 दतशालगोपरविशालवीयिके ।
 मूलछम्भसितसौधसङ्कुले
 मणिइर्म्यविस्तृतकबाटवेदिके ॥ ९ ॥

* मनुगा निष्ठो न्यसतिं वर्षं पुरो ।

हिजभूपविट्चरणजन्मनां यहै-
 विविधैश्च शिल्पिजनवेशमित्यथा ।
 इभवाञ्छुरभ्वखरधेनुसौरभ-
 च्छगलालयैश्च लसिते सहस्रशः ॥ १० ॥
 विविधापणाश्रितमहाजनाक्षे
 क्रयविक्रयद्विणसच्याच्चिते ।
 जनमानसाकृतिविद्यसुन्दरी-
 जनमन्दिरैः सुरचरैश्च मणिते ॥ ११ ॥
 पृथुटीर्थिकाविमलपाथसि स्फुर-
 द्विकचारविन्दमकरन्दलम्पटैः ।
 कलहंससारसरथाङ्गनामभि-
 विहगैविष्वष्टककुम्भैस्वके पुरो ॥ १२ ॥
 स्वरपादपैः सुरभिपुष्पलोलुप-
 भ्रमराकुलैविविधकामदैर्वणां ।
 शिवमन्दमारुतचलद्विखैर्दृते
 मणिमण्डपे रविसहस्रसमग्रभे ॥ १३ ॥
 मणिदीपितान्तरे तनुचित्रविस्तृतवितान-
 शालिनि विलसिते विकस्वरविचित्रदामभिः ।
 सुगन्धिगन्धसलिलोक्षितस्थले प्रमदाद्यते-
 र्मदनालसैः कवरिभारलोलचाहचामरैः ॥ १४ ॥
 अभिसेविते खुलितमञ्जुभाषिभिः
 स्वनभारभङ्गरक्षावसम्बैः ।

अधिवासधारमनिवार्यवर्षिणः
 सुमहानदामृतरसस्तुतेरधः ॥ १५ ॥
 सुरपादपस्य मणिभूतलोक्षसत्-
 पृथुसिंहवक्त्रचरणाम्बुजासने ।
 अभिचिन्तयेत् सुखनिविष्टमच्युतं
 नवनीलनीररुहकोमलद्विं ॥ १६ ॥
 कुटिलाग्रकुन्नललसत्किरीटकं
 स्थितरत्नपुष्परचितावतंसकं ।
 सुखलाटमुदच्छितभ्रुवं मनोज्ञं
 विपुलायतविलोलचारुलोचनं ॥ १७ ॥
 मणिमण्डलोक्षपरिदीपगण्डकं
 नवबन्धुजीवकुमुमारुणाधरं ।
 स्मितचन्द्रिकोच्चलितदिद्युखं स्फुरत्
 पुलकश्रमान्जुकणमणिताननं ॥ १८ ॥
 स्फुरदंशुरत्नगणदीपभूषणो-
 त्तमहारदामभिरस्थलीयकं ।
 घनसारकुङ्कुमविलिप्तविग्रहं
 पृथुदीपषड्हयमुजाविराजितं ॥
 अदण्डाजनेचमङ्गजोमयिताङ्ग-
 मङ्गगसुशोभनकरान्मुजद्वयं ॥ १९ ॥

^३ अधिवासधारमनिवार्यवर्षिणः । इति वर्ष० य० ।

स्वाक्षर्यभीष्मकसुतोऽयुगान्तरस्यं
तां तप्तहेमरुचिमात्मकराम्बुजाभ्यां ।

श्लिष्ट्यन्तमार्द्धजघनामुपगृहमाना-

मात्मानमायतलसत्करपङ्गवाभ्यां ॥ २० ॥

आनन्दोद्देकनिष्ठां मुकुलितनयनेन्दीवरां चाहहासां
प्रोद्यद्वोमाच्छलमश्रमजलकणिकामौक्तिकालंकृताङ्गीं ।
आत्मन्यालीनबाह्यान्वरकरणगणामङ्गकैर्निस्तरङ्गं
मञ्जन्तं लोलनानामतिमतलमहानन्दसन्दोहसित्यौ ॥

२१ ॥

स इभ्यां युवतीभ्यां

दिव्यदुकूलानुलेपननिर्मलाभ्यां ।

मन्मथशरणयुताभ्यां

मुखकमललोकलोचनभ्यमराभ्यां ॥ २२ ॥

भुजयुगलाञ्जिष्टाभ्यां

श्यामारुणललितकोमलाङ्गलताभ्यां ।

आञ्जिष्टमात्मदक्षिण-

वामगताभ्यां करोङ्गसत्कमलाभ्यां ॥ २३ ॥

पृष्ठगतया कलिन्दसुतया करकमलयुजा

सम्परिरद्धमञ्जनरुचा च मदनमवितया ।

पद्मगंदारथाङ्गजलश्वरुजयुगयुगलं

दोर्ष्यसंसक्तवंशविलसमुखसरसीरुहं ॥ २४ ॥

दिक्षु वहिः सुरर्षियतिभिः भक्तिभागवनम्भतनुभिः ।

स्तुतिमुखरमुखैः सन्ततं सेव्यमानं कमलाखोचनं ॥
 ज्ञानविषयमर्थचतुष्टयप्रदं चिभुवनजगनकं ॥ २५ ॥
 सान्द्रानन्दसुधाब्धिमग्नममले धाम्नि^१स्वकेऽवस्थितं
 धात्वैवं परमं पुमांसमनघात् सम्प्रेक्षा दीक्षागुरोः ।
 लक्ष्म्बामुं मनुमादरेण शितधीर्लक्ष्मं जपेद्योषितां
 वार्ताकर्णनदर्शनादिरहितो मन्त्री गुरुणामपि ॥ २६ ॥
 जहुयात्तदशंशं, सशर्करातिलक्ष्मौद्रघृतेन पायसेन ।
 प्रथमोक्तपीठवर्थ्यकेऽमुं प्रथजेदनित्यताविमुक्त्यै ॥ २७ ॥
 आरभ्य विभूतिमर्थं न्यसेत् क्रमतः शरान्तमभ्यर्ज्य ।
 आद्येन्तरात्मानं विश्वर्णोदिते यन्त्रवरे ॥ २८ ॥
 मध्ये वीजं परितो वरुणेश्यमेन्द्रदिक्षु संलिख्य ।
 पूर्वं वीजचतुष्कं तदपि च चत्वारिंशद्विरक्षरैर्द्वयधिकैः ॥

२९ ॥

शिष्टैश्च प्रवेशे शिवहरिवद्वाशास्त्रियुक्तांश्च विलिखेत् ।
 वास्त्रायाश्रीभन्द्रास्तद्व्यग्रोऽनुपालिता लिखिताः ॥ ३० ॥
 शेषं पूर्वोदितवत् विधाय पीठमधस्तादभ्यर्ज्य ।
 संकल्प्य मूर्त्तिमाचमावाह्याभ्यर्थं मध्यवीजे तत् ॥ ३१ ॥
 सुखदक्षसव्य एष्टगवीजेष्वर्ज्यास्तु शक्तयः क्रमशः ।
 दक्षिणायाश्च षट्सु कोणेष्वद्वानि केसरेषु शरान् ॥

३२ ॥

लक्ष्मीगादा दलमध्येष्वभग्नादिषु तदहिर्धर्वजप्रमुखान् ।
 अग्रे केतुं श्वामं पृष्ठे विप्रमस्तुममलरक्तरुचं ॥ ३३ ॥
 पार्श्वदये निधीशनलौ तदभिपूजयेत् क्रमशः ।
 हेरम्बशास्त्रूदन्विश्वकसेनानधिदिक्षु वहनाद्यं ॥ ३४ ॥
 विद्रुममरकातदूर्वास्वर्णभान् वहिरथेन्द्रवज्ञाद्यान् ।
 यजनविधानमितीरितमादृत्तिसप्तयुतं मुकुन्दस्य ॥ ३५ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानाद्यतसारे पञ्चमरात्रे लतीयोऽध्यायः । ३ ।

चतुर्थोऽध्यायः ॥

—०—

श्रीमहादेव उवाच ॥

इत्यच्चयन्नच्युतमादरेण
 योऽमुं जपेन्नत्वरं यतात्मा ।
 सोऽभ्यच्यंते दिव्यजनैर्जनानां
 हृक्षेचप्लेशहतिगमभानुः ॥ १ ॥
 सितशर्करोत्तरपयः प्रतिपक्ष्या
 वितर्पयेद्दिनमुखे दिनशस्तं ।
 सलिलैःशतं शतमखश्रियमेष
 स्वविभूत्युद्भ्राति करोत्युद्विन्दुः ॥ २ ॥
 विद्वद्वृहैःसुमनसः
 सुमनोभिर्घनद्रवमग्नैः ।
 मनुना ऽमुना इवनतोऽयुतसंख्यं
 चिजगत्श्रेयः स मन्त्रवित् कविराट् स्यात् ॥ ३ ॥

धानादेवास्य सद्यस्तिदशमृगटशो वश्यतां यान्त्यवश्यं
कन्दर्पात्तौ जपाच्यैः किमय न सुलभं मन्त्रतोऽस्यान्तरस्यं।
सर्वामुद्भूय चित्तं महादिदमपि नैसर्गिकीं शश्वदेनं
सेवतेन चिलक्षं सरसिजनिलयाधीश्वरीं वापि वाचां ॥

४ ॥

आधिव्याधिजरापमृत्युदुरितैर्भूतैः समस्तैर्विधि-
ज्ञो भाग्येन दरिद्रतादिभिरसौ दूरं विमुक्तैश्चिरं ।
सत्पुच्छैः सहितैश्च मिचनिवहैर्जुषोऽखिलामिः सदा
सम्पाद्नः परिपुष्टभूरियशसा जीवेदनेकाः समाः ॥ ५ ॥

अखिलमनुषु मन्त्रा वैष्णवा वीर्यवन्तो
महितरफलाज्ञास्तेषु गोपालमन्त्राः ।
प्रबलतर इहैषोऽशिष्टसमोहनाख्यो
मनुरनुपमसम्पल्लयनाकल्पशाखी ॥ ६ ॥
मनुमिममतिहृदयं यो भजेद्वक्तिनम्भो
जपहृतयजनाच्यैर्थानवन्मन्त्रिमुखः ।
चुटितसकलकर्मग्रन्थिरुद्भुद्वचेता

व्रजति स तु पदं तन्त्रित्यशुडं मुरारेः ॥ ७ ॥
अङ्गीकृत्यैकमेषां मनुमय जपहोमार्चनाच्यैर्मनू-
मष्टाङ्गोत्सारितारिः प्रमुदितपरिशुद्धोपसन्नान्तरामा ।
योगीयुज्जीत योगान् समुचितविकृतिः सपुरोधाकृतिः सन्
स्त्रीमन्याधाय चित्तं विषयसमस्त्वोन्मोखिताच्चो निविष्टः

१८ ॥

विश्वमूतेन्द्रियान्तः करणमयमिवेन्दुस्त्रूपं समस्तं
वर्णात्मैतत्यधाने कलनलयमये वीजरूपे भ्रुवेण ।
नीत्वा तत् पुंसि विश्वात्मनि तमपि परासम्बन्धे कालतस्ये
तं वै शक्तौ चिदामून्यपि नयतु चन्द्रांशके वा निशाने

॥ ६ ॥

निर्द्वन्द्वे निर्विशेषे निरतिशयमहानन्दसान्द्रे वसानो
नापार्थं कृष्णपूर्वामलसहितपरे शाश्वतेऽभ्यासनीयं ।
सूक्ष्मं संकृष्टं वीजोन्नममथ शनकेनीतनिश्वासचेताः
प्रक्षीणापुरग्रथपुरग्रयो निरूपमसुखसंवित्स्त्रूपः स भृयात् ॥

१० ॥

मूलाधारे चिकोणे तस्मातरणिभे भास्वरे विभ्रमनं
बालार्कालोकलोलं जरठतरकुरक्षाङ्कोटिप्रभाभिः ।
विद्युन्मालासहस्रद्युतिरुचिरहसद्व्यजीवाभिरामं
चैगुण्याक्रान्तविन्दुं जगदुदयलयावंकहेतुं विचिन्त्य ॥

११ ॥

तस्योद्देशं विस्फुरन्तीं स्फुटरुचिरतडित्यज्ञभां भास्वरन्त-
मुहूर्छन्तीं सुघुमणासरणिमनुशिखामाललाटेन्दुविम्बं ।
चिन्माचां सूक्ष्मारूपां कलितसकलविश्वां कलानादगम्यां
मूलं या सर्वधान्नां स्वरत् निरूपमां हुंकृतीदाच्चिरं वः ।

१२ ॥

नीत्वा तां शनकैरधोमग्वसहस्रार्कारुणाभोदधे
द्वैतत्पूर्णशशशाङ्कविम्बमनुतः पीयूषधारास्तुतिं ।

वक्ता मन्त्रमर्यो निपीय च सुधानिःस्यन्दरूपां विश्वे-
ङ्गुयोऽप्यात्मनिकेतनं पुनरपि व्युत्थाय पीत्वा विशेत् ॥

१३ ॥

योऽप्यस्यत्यनुदिनमेवमात्मनामुं
वीजोत्थान्दरितजरापस्त्वुरोगान् ।
जित्वाऽसौ स्वयमिव मूर्त्तिमाननङ्गः
संजीवेच्चिरमलिनीलकेशजालः ॥ १४ ॥
स्फुटभवुरपदार्णश्चेणिरत्यदङ्गतार्थी
भट्टिति वदनपद्मान्निःसरत्यस्य वाणी ।
अपिच सकलमन्वास्तस्य सिङ्गान्ति संकु-
ञ्चपरमघनसौख्यैकास्पदं वर्तते सः ॥ १५ ॥
भाग्यन्मूर्त्तिं मूलचक्रादनङ्गं
श्रीभिर्भीरक्तपीयूथयुङ्गिः ।
विश्वाकाशं पूर्यन्तं विचिन्त्य
प्रत्यावेश्यास्तत्र वश्यायसाध्याः ॥ १६ ॥
नार्थो नरा वा नगरी सभा वा
प्रवेशितास्तत्र निषक्तचेतसः ।
स्यः किङ्गरास्तस्य भट्टित्यनारतं
चिराय तन्निघ्नधियो न संशयः ॥ १७ ॥
तरणिदलसनाथे शक्तगोपारुणे यो
रविशशिशिखिविम्बप्रस्फुरहारुमध्ये ।

हृदयसरसिंजेऽमुं श्यामलाङ्गं सुवेशं
 ससुखमुपनिषसां संस्करेहासुदेवं ॥ १८ ॥

पादाभोजद्वयेऽन्त्यमलकिशलये स्वावनौ सम्भानां
 सङ्गमोदारकान्तौ प्रपदयुजि लसञ्जङ्गिकादण्डयोश्च ।
 जान्मोरुब्बोःप्रसङ्गे नववसनवरे मेखलादान्त्रि नाभौ
 रोभावल्यामुदारोदरभुवि विपुले वक्षसि प्रौढहारे ॥ १९ ॥

श्रीवत्सकौस्तुभावस्फुटकमललसहन्दसङ्गान्त्रि बाह्यो
 मूले केयूरदीप्ते जगद्वनपटोदर्देव्ये कङ्गनाश्च ।
 पाणिदन्वाङ्गुलिषु मधुरालीनविश्वे च बेणौ
 करणे सत्कुण्डलोगे सफुटरुचिरमणौ दीप्तगण्डस्यले च
 ॥ २० ॥

किन्तु द्वन्द्वे च शोणे नयननलिनयोर्भूविलासे खलाटे
 केशेष्वालोलवर्हष्वतिसुरभिमनोज्ञप्रसूनोत्यलेयु ।
 शोणे विन्यस्तवेणावधर्किशलये दन्तपंक्त्यां सितास्य-
 ज्योत्त्वामायादिपुंसःक्रमत इति शनैः स्वं मनः सम्प्रिप्तां
 ॥ २१ ॥

यावन्ननो विलयमेति हरेरुदारे
 मन्दसिते जपतु तावदनङ्गवीजं ।
 अष्टादशार्णमथवापि दशार्णकं वा
 मन्त्रं शनैरथ जपेत्समयेत्स्तनिष्ठः ॥ २२ ॥

आरोप्यारोप्य मनः
 पदारविन्दादि मन्दहसितान्तं ।

तत्र विलायं श्रीणे
 चेत् सुखचित्सदात्मको भवति ॥ २३ ॥
 न्यासजपहोमपूजा
 तर्पणमन्त्राभिषेकविनियोगानां ।
 दीपिकाकारमयो
 झावित कमः कृष्णमन्त्रगणकथितानां ॥ २४ ॥
 संशयतिमिरछिदुरा-
 इशेषाऽक्रमदीपिका करेण महङ्गः ।
 करदीपिकेव धार्या
 सम्बेहमहर्निशं समस्तमुखात्यै ॥ २५ ॥
 यश्चकं निजकेलिसाधनमधिष्ठानस्थितोऽपि प्रभ-
 हृत्तं मन्मथशुण्डाऽवनकृते व्याकृत्तलोकोत्तरं ।
 धत्ते दीपनवेन्दुभानुनयनोपेताङ्गमायं भ्रुवं
 वन्दे कायविमर्हनं वधकृतां भक्तिप्रदं यादवं ॥ २० ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानामृतसारे पञ्चमरात्रे चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

पञ्चमोऽध्यायः ॥

—४०—
श्रीपर्वत्युवाच ॥

देवदेव जगन्नाय भक्तानुग्रहकारक ।
 यद्यक्ति मयि कारुण्यं मयि यद्यस्ति ते दया ॥ १ ॥

यद्यत् त्वया प्रगदितं तत् सर्वं मे श्रुतं प्रभो ।
गुह्यानुद्धनरं यत्तु यत्ते मनसि काशते । २ ॥
त्वया न गदितं यत्तु यस्मै कस्मै कदाचन ।
तन्मां कथय देवेश सहस्रं नाम चोक्तमं ॥ ३ ॥
श्रीराधायां महादेव्या गोप्या भक्तिप्रसाधनं ।
ब्रह्माण्डकर्त्ता हर्त्ता सा कथं गोपीत्वमागता ॥ ४ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

शृणु देवि विचिच्चार्थां कथां पापहरां शुभां ।
नास्ति जन्मानि कर्माणि तस्या नूनं महेष्वरि ॥ ५ ॥
यदा हरिश्चरिचाणि कुरुते कार्यगैरवात् ।
तदा विधात्रूपाणि हरिसान्निधसाधिनी ॥ ६ ॥
तस्या गोपीत्वभावस्य कारणं गदितं पुरा ।
इदानीं शृणु देवेशि नामाञ्चैव सहस्रं ॥ ७ ॥
यन्मया कथितं नैव तन्मेष्यपि कदापि न ।
तव स्त्रेहात् प्रवच्यामि भक्त्या धार्यं मुमुक्षुभिः ॥ ८ ॥
मम प्राणसमा विद्या भाव्यते मे त्वहर्निशं ।
शृणुष्व गिरिजे नित्यं पठस्व च यथामति ॥ ९ ॥
यस्याः प्रसादात् कृष्णस्तु गोलोकेशः परःप्रभुः ।
अस्या नामसहस्रस्य कृष्णिर्नारद एव च ॥ १० ॥
देवो राधा परा ग्रोक्ता चतुर्वर्गप्रसाधिनी ।
ओ

श्रीराधा राधिका कृष्णबहुभा कृष्णमंयुता ॥ ११ ॥

वृन्दावनेश्वरी कृष्णप्रिया मदनमोहनी ।
 श्रीमती कृष्णकान्ता च कृष्णानन्दप्रदायिनी ॥ १२ ॥
 यशस्विनी यशोगम्या यशोदानन्दवस्त्रभा ।
 दामोदरप्रिया गोपी गोपानन्दकरी तथा ॥ १३ ॥
 कृष्णाङ्गवासिनी हृद्या हरिकान्ता हरिप्रिया ।
 प्रधानगोपिका गोपकन्या चैलोक्यसुन्दरी ॥ १४ ॥
 वृन्दावनविहारी च विकाशितमुखाम्बुजा ।
 गोकुलानन्दकर्ती च गोकुलानन्ददायिनी ॥ १५ ॥
 गतिप्रदा गीतगम्या गमनागमनप्रिया ।
 विष्णुप्रिया विष्णुकान्ता विष्णोरङ्गनिवासिनी ॥ १६ ॥
 यशोदानन्दपत्नी च यशोदानन्दगेहिनी ।
 कामारिकान्ता कामेशी कामलालसविग्रहा ॥ १७ ॥
 जयप्रदा जया जीवा जीवानन्दप्रदायिनी ।
 नन्दनन्दनपत्नी च वृषभानुसुता शिवा ॥ १८ ॥
 गणाध्यक्षा गवाध्यक्षा गवां गतिरनुत्तमा ।
 काञ्चनाभा हेमगाढा काञ्चनाङ्गदधारिणी ॥ १९ ॥
 अशोका शोकरहिता विशोका शोकनाशिनी ।
 गायघी वेदमाता च वेदातीता विदुत्तमा ॥ २० ॥
 नीतिशास्त्रप्रिया नीतिगतिर्मतिरभीष्टदा ।
 वेदप्रिया वेदगर्भा वेदमार्गप्रवर्द्धिनी ॥ २१ ॥

वेदगम्या वेदपरा विचित्रकनकोऽवला ।
 तथोऽवलप्रदा नित्या तथैवोऽवलगाचिका ॥ २२ ॥
 नन्दप्रिया नन्दसुताराध्याऽनन्दप्रदा शुभा ।
 शुभाङ्गी विमलाङ्गी च विलासिन्यपराजिता ॥ २३ ॥
 अनन्ती जन्मशून्या च जन्ममृत्युजरापहा ।
 गतिर्गतिमतां धाची धाचाबन्दप्रदायिनी ॥ २४ ॥
 जगन्नाथप्रिया शैलवासिनी हेमसुन्दरी ।
 किशोरी कमला पद्मा पद्महस्ता पयोददा ॥ २५ ॥
 पयस्त्रिनी पयोदाची पवित्रा सर्वमङ्गला ॥
 महाजीवप्रदा कृष्णाकान्ता कमलसुन्दरी ॥ २६ ॥
 विचित्रवासिनी चित्रवासिनी चित्ररूपिणी ।
 निर्गुणा सुकुलीना च निष्कुलीना निराकुला ॥ २७ ॥
 गोकुलान्तरगेहा च योगानन्दकरी तथा ।
 बैणुवाद्या बैणुरतिर्बैणुवाद्यपरायणा ॥ २८ ॥
 गोपालस्य प्रिया सौम्यरूपा सोम्यकुलोदशा ।
 मोहाऽमोहा विमोहा च गतिनिष्ठा गतिप्रदा ॥ २९ ॥
 गीर्वाणवन्दा गीर्वाणा गीर्वाणगणसेविता ।
 ललिता च विशेषका च विशाखा चित्रमालिनी ॥ ३० ॥
 जितेन्द्रिया शुद्धसत्त्वा कुलीना कुलदीपिका ।
 दीपप्रिया दीपदाची विमला विमलोदका ॥ ३१ ॥
 कान्तारवासिनी कृष्णा कृष्णचन्द्रप्रिया मतिः ।
 अनुत्तरा दुःखहन्ती दुःखकर्ती कुलोदशा ॥ ३२ ॥

मतिर्लक्ष्मीधृतिर्लक्ष्मा कान्तिः पुष्टिः सूतिः क्षमा ।
 क्षीरोदशायिनी देवी देवारिकुलमहिनी ॥ ३३ ॥
 वैश्वावी च महालक्ष्मीः कुलपूज्या कुलप्रिया ।
 संहर्ची सर्वदैत्यानां साविची वेदगामिनी ॥ ३४ ॥
 वेदातीता निरासन्ना निरालम्बगणप्रिया ।
 निरालम्बजनैः पूज्या निरालोका निराश्रया ॥ ३५ ॥
 एकाङ्गा सर्वगा सेव्या ^२ ब्रह्मपली सरस्वती ।
 रासप्रिया रासगम्या रासाधिष्ठातृदेवता ॥ ३६ ॥
 रसिका रसिकीनन्दा स्वयं रासेश्वरी परा ।
 रासमण्डलमध्यस्था रासमण्डलशोभिता ॥ ३७ ॥
 रासमण्डलसेव्या च रासकीडामनोहरा ।
 पुण्डरीकाक्षनिलया पुण्डरीकाक्षगेहिनी ॥ ३८ ॥
 पुण्डरीकाक्षसेव्या च पुण्डरीकाक्षब्रह्मा ।
 सर्वजीवेश्वरी सर्वजीववन्द्या परात्परा ॥ ३९ ॥
 प्रकृतिः शम्भुकान्ता च सदाशिवमनोहरा ।
 क्षुतिपासा दया निद्रा भान्तिः आन्तिः क्षमाकुला ॥ ४० ॥
 वधूरूपा गोपपली भारती सिंहयोगिनी ।
 सत्यरूपा नित्यरूपा नित्याङ्गी नित्यगेहिनी ॥ ४१ ॥
 स्थानदाची तदा धाची महालक्ष्मीः स्वयंग्रभा ।
 सिंहुकन्या स्थानदाची दारकावासिनी तदा ॥ ४२ ॥

^१ विष्णोऽपलीति क्षं० ।

बुद्धिः स्थितिः स्थानरूपा सर्वकारणकारणा ।
 भक्तिप्रिया भक्तगम्या भक्तानन्दप्रदायिनी ॥ ४३ ॥
 भक्तकल्पद्रुमासीता तथातीतगुणा तथा ।
 मनोऽधिष्ठात्रदेवी च कृष्णप्रेमपरायणा ॥ ४४ ॥
 निरामया सौम्यदाची तथा मदनमोहनी ।
 एकाइनंशा शिवा क्षेमा दुर्गा दुर्गतिनाशिनी ॥ ४५ ॥
 ईश्वरी सर्ववन्द्या च गोपनीया शुभक्षरी ।
 पालिनी सर्वभूतानां तथा कामाङ्गाहारिणी ॥ ४६ ॥
 सद्यो मुक्तिप्रदा देवी वेदसागा परात्परा ।
 हिमालयसुता सर्वा पार्वती गिरिजा सती ॥ ४७ ॥
 दक्षकन्या देवमाता मन्दसज्जा इरेस्तनुः ।
 उन्दरगण्यप्रिया हृन्दा उन्द्रावनविलासिनी ॥ ४८ ॥
 लेलासिनी वैष्णवी च ब्रह्मालोकप्रतिष्ठिता ।
 रुक्मिणी रेवती सत्यभामा जान्मवती तथा ॥ ४९ ॥
 सुखन्दणा मिष्विन्दा कालिन्दी जड्डकन्यका ।
 परिपूर्णा पूर्णतरा तथा इमवती गतिः ॥ ५० ॥
 अपूर्वा ब्रह्मरूपा च ब्रह्मारुपरिपालिनी ।
 ब्रह्मारुपभारुपमध्यस्या ब्रह्मारुपभारुपरिपिणी ॥ ५१ ॥
 अरुपारुपारुपमध्यस्या तथारुपरिपालिनी ।
 अरुपब्रह्मारुपसंहर्षी शिवब्रह्माहरिप्रिया ॥ ५२ ॥
 महाविष्णुप्रिया कल्पदक्षरूपा निरन्तरा ।
 रम्भूता स्थिरा गौरी गौराङ्गी शशिशेखरा ॥ ५३ ॥

श्वेतचम्पकवर्णभा शशिकोटिसमग्रभा ।
 मालतीमाल्यभूषाञ्चा मालतीमाल्यधारिणी ॥ ५४ ॥
 कृष्णस्तुता कृष्णकान्ता उन्द्रावनविलासिनी ।
 तुलस्यधिष्ठात्रहेवी संसारार्णवपारदा ॥ ५५ ॥
 सारदाऽऽहारदाऽभोदा यशोदा गोपनन्दिनी ।
 अतीतगमना गौरी परानुग्रहकारिणी ॥ ५६ ॥
 करुणार्णवसम्पूर्णा करुणार्णवधास्त्रिणी ।
 माधवी माधवमनोहारिणी श्यामबस्त्रभा ॥ ५७ ॥
 अन्यकारभयध्वस्ता मङ्गल्या मङ्गलप्रदा ।
 श्रीगर्भा श्रीप्रदा श्रीशा श्रीनिवासाऽच्युतप्रिया ॥ ५८ ॥
 श्रीरूपा श्रीहरा श्रीदा श्रीकामा श्रीस्वरूपिणी ।
 श्रीदामानन्ददाष्टी च श्रीदामेश्वरबस्त्रभा ॥ ५९ ॥
 श्रीनितम्बा श्रीगणेशा श्रीस्वरूपाच्चिता श्रुतिः ।
 श्रीक्रियारूपिणी श्रीला श्रीकृष्णभजनाच्चिता ॥ ६० ॥
 श्रीराधा श्रीमती श्रेष्ठा श्रेष्ठरूपा श्रुतिप्रिया ।
 योगेशा योगमाता च योगातीता युगप्रिया ॥ ६१ ॥
 योगप्रिया योगगम्या योगिनीगणवन्दिता ।
 जवाकुसुमसङ्काशा दाढ़िमीकुसुमोपमा ॥ ६२ ॥
 नीलान्वरधरा धीरा धैर्यरूपधरा धृतिः ।
 रत्नसिंहासनस्था॑ च॒रत्रकुरुद्दलभूषिता ॥ ६३ ॥
 रत्नालङ्कारसंयुक्ता रत्नमाल्यधरा परा ।
 रत्नोद्धरसारजाराञ्चा रत्नमालाविभूषिता ॥ ६४ ॥

इन्द्रनीलमणिन्यस्तपादपश्चशुभा शुचिः ।
 कार्त्तिको पौर्णमासी च अमावस्या भवापहा ॥ ६५ ॥
 गोविन्दराजसृष्टिली गोविन्दगणपूजिता ।
 वैकुण्ठनाथदृष्टिली वैकुण्ठपरमालया ॥ ६६ ॥
 वैकुण्ठदेवदेवाद्या तथा वैकुण्ठसुन्दरी ।
 मदालसा वेदवती सीता साध्वी पतिव्रता ॥ ६७ ॥
 अन्नपूर्णा सदानन्दरूपा कैवल्यसुन्दरी ।
 कैवल्यदयिनी श्रेष्ठा गोपीनाथमनोहरा ॥ ६८ ॥
 गोपीनाथेष्वरी चण्डी नायिकानयनान्विता ।
 नायिका नायकप्रीता नायकानन्दरूपिणी ॥ ६९ ॥
 श्रेष्ठा श्रेष्ठती श्रेष्ठरूपिणी जगदन्विका ।
 शोपालपालिका माया जायाऽनन्दप्रदा तथा ॥ ७० ॥
 शुभमारी घौवनानन्दा युवती गोपसुन्दरी ।
 गोपमाता जानकी च जनकानन्दकारिणी ॥ ७१ ॥
 कैखासवासिनी रमा वैराग्यकुसलीपिका ।
 कमलाकान्तदृष्टिली कमला कमलालया ॥ ७२ ॥
 चैत्रोक्तमाता जगतामधिष्ठात्री प्रियाऽन्विका ।
 इरकाना इरता इरानन्दप्रदायिनी ॥ ७३ ॥
 हरपत्नी इरप्रीता इरतोष्वतत्परा ।
 इरेष्वरी रामरता रामा रामेष्वरी रमा ॥ ७४ ॥
 ना चित्तलेखा च तदा भवनमोहिनी ।
 विवर्णिया नवनिता गोपराजप्रदा शुभा ॥ ७५ ॥

अङ्गवपर्णा माहेयी मत्सराजसुता सती ।
 कौमारी नारसिंही च वाराही नवदुर्गिका ॥ ७६ ॥
 चक्षुला चक्षुलामोदा नारी भुवनसुन्दरी ।
 दक्षयज्ञहरा दाक्षी दक्षकन्या सुलोचना ॥ ७७ ॥
 रतिरूपा रतिप्रीता रतिश्रेष्ठा रतिप्रदा ।
 रतिरूपांगेहस्था विरजा भुवनेश्वरी ॥ ७८ ॥
 शङ्खास्पदा हरेर्जाया जामातुकुलव्रन्धिता ।
 वकुला वकुलामोदधारिणी यमुना जया ॥ ७९ ॥
 विजया जयपत्री च जमलाञ्जुनभञ्जिनी ।
 वक्रेश्वरी वक्ररूपा वक्रवीक्षणवीक्षिता ॥ ८० ॥
 अपराजिता जगन्नाथा जगन्नाथेश्वरी यतिः ।
 खेचरी खेचरसुता खेचरत्वप्रदायिनी ॥ ८१ ॥
 विष्णुवस्त्रःस्थलस्था च विष्णुभावनतत्परा ।
 चन्द्रकोटिसुगाढी च चन्द्राननमनोहरा ॥ ८२ ॥
 सेवा सेव्या शिवा क्षेमा तथा क्षेमकरी बधूः ।
 यादवेन्द्रबधूः सेव्या शिवभक्ता शिवान्विता ॥ ८३ ॥
 केवला निष्कला सूक्ष्मा महाभीमाऽभयप्रदा ।
 जीमूतरूपा जैमूती जितामिष्प्रमोदिनी ॥ ८४ ॥
 गोपालवनिता नन्दा कुलजेन्द्रनिवासिनी ।
 यथन्ती यमुनाङ्गी च यमुनातोषकारिणी ॥ ८५ ॥
 कलिकल्पघमङ्गा च कलिकल्पघनाशिनी ।
 कलिकल्पघरूपा च नित्यानन्दकरी कृपा ॥ ८६ ॥

कृपावती कुलवती केलासाखवासिनी ।
 वामदेवी वामभागा गोविन्दप्रियकारिणी ॥ ८७ ॥
 नरेन्द्रकन्या योगेश्वी योगिनी योगरूपिणी ।
 योगसिद्धा सिद्धरूपा सिद्धेचनिवासिनी ॥ ८८ ॥
 केशाधिष्ठात्रहूपा च केशातीता कुलप्रदा ।
 केशवानन्ददात्री च केशवानन्ददायिनी ॥ ८९ ॥
 केशवा केशवप्रीता केशवी केशवप्रिया ।
 रासकीडाकरी रासवासिनी राससुन्दरी ॥ ९० ॥
 गोकुलान्वितदेहा च गोकुलत्वप्रदायिनी ।
 नारद्जनानी नारद्जी नारद्जकुलमण्डना ॥ ९१ ॥
 शखालवज्ञकपूरमुखवासमुखान्विता ।
 मुख्या मुख्यप्रदा मुखरूपा मुखनिवासिनी ॥ ९२ ॥
 नारायणी कृपातीता करुणामयकारिणी ।
 करुणा करुणा कर्णा गोकर्णा नागकर्णिका ॥ ९३ ॥
 कर्पिणी कौलिनी क्षेचवासिनी जगद्वया ।
 कुटिला कुटिला नीला नीलान्वरधरा शुभा ॥ ९४ ॥
 नीलान्वरविधात्री च नीलकण्ठप्रिया तथा ।
 भगिनी भागिनी भोग्या कृष्णभोग्या भगेष्वरी ॥ ९५ ॥
 लेखरी बलारथा कान्ता कान्तनितन्विनी ।
 नितन्विनी रूपवती युवती कृष्णपीवरी ॥ ९६ ॥
 विभावरी वेचवती सङ्कटा कुटिलालका ।
 नारायणप्रिया शैला छङ्गलीपरिमोहिता ॥ ९७ ॥

दृक्षातमोहिता प्रातराश्रिनी नवनीतिका ।
 नवीना नवनारी च नारङ्गफलशोभिता ॥ ६८ ॥
 हैमी हेममुखी चन्द्रमुखी शशिसुशोभना ।
 अर्हचन्द्रधरा चन्द्रबङ्गभा रोहिणी तमिः ॥ ६९ ॥
 तिभिन्निलकुलामोदमस्तरूपाऽङ्गहारिणी ।
 कारणी सर्वभूतानां कार्यातीता किशोरिणी ॥ १०० ॥
 किशोरबङ्गभा केशकारिका कामकारिका ।
 कामेष्वरी कामकला कालिन्दीकुलदीपिका ॥ १०१ ॥
 कलिन्दतनयातीरवासिनी तीरगेहिनी ।
 कादम्बरीपानपरा कुसुमामोदधारिणी ॥ १०२ ॥
 कुमुदा कुमुदानन्दा कृष्णेशी कामबङ्गभा ।
 तर्कालीवैजयन्ती च निम्बदाढिम्बरूपिणी ॥ १०३ ॥
 विल्लूरक्षप्रिया कृष्णाम्बरा विल्लोपमस्तनी ।
 विल्लात्मिका विल्लवपुर्विल्लूरक्षनिवासिनी ॥ १०४ ॥
 दुलसीतोषिका तैतिलानन्दपरितोषिका ।
 गजमुक्ता महामुक्ता महामुक्तिफलप्रदा ॥ १०५ ॥
 अनङ्गमोहिनी शक्तिरूपा शक्तिस्तरूपिणी ।
 यज्ञशक्तिस्तरूपा च शैशवानन्दकारिणी ॥ १०६ ॥
 गजेन्द्रगामिनी श्वामस्ताऽनङ्गता तथा ।
 योषितशक्तिस्तरूपा च योषिदानन्दकारिणी ॥ १०७ ॥
 प्रेमप्रिया प्रेमरूपा प्रेमानन्दतरङ्गिनी ।
 प्रेमहारा प्रेमहारी प्रेमशक्तिमयी तथा ॥ १०८ ॥

हृष्णप्रेमवती धन्या कृष्णप्रेमत ॥१०६॥
 प्रेमभक्तिप्रदा प्रेमा प्रेमानन्दतरङ्गिणी ॥ १०८ ॥
 प्रेमकीडापरीताङ्गी प्रेमभक्तिरङ्गिणी ।
 प्रेमार्थदायिनी सर्वश्वेता नित्यतरङ्गिणी ॥ ११० ॥
 हावभावान्विता रौद्रा रुद्रानन्दप्रकाशिनी ।
 कपिला शृङ्खला केशपाशसञ्चिनी धटी ॥ १११ ॥
 कुटीरवासिनी धूमा धूमकेशा जलोदरी ।
 ब्रह्मारण्डगोचरा ब्रह्मरूपिणी भवभाविनी ॥ ११२ ॥
 संसारनाशिनी शैवा शैवलानन्ददायिनी ।
 शिशिरा हेमरागाळा मेषरूपाऽतिसुन्दरी ॥ ११३ ॥
 मनोरमा वेगवती वेगाळा वेदवादिनी ।
 दयान्विता दयाधारा दयारूपा सुसेविनी ॥ ११४ ॥
 किशोरसङ्गसंसर्गा गौरचन्द्रानना कला ।
 कलाधिनाथवदना कलानाथाधिरोहिणी ॥ ११५ ॥
 विरागकुशला हेमपिङ्गला हेममण्डना ।
 भारण्डीरतालवनगा कौवर्ती पीवरी शुकी ॥ ११६ ॥
 शुकदेवगुणातीता शुकदेवग्रिया सखी ।
 विकलोत्कर्षिणी कोषा कौवेयान्वरधारिणी ॥ ११७ ॥
 कौषावरी कोषरूपा जगदुत्पत्तिकारिका ।
 उत्स्थितिकरी संहारिणी संहारकारिणी ॥ ११८ ॥
 केशशैवलधाची च चन्द्रगाढा शुकोमला ।
 पद्माङ्गरागसंरागा विन्ध्याद्विपरिवासिनी ॥ ११९ ॥

विन्ध्यालया श्यामसखी सखी संसाररागिणी ।
 भूता भविष्या भव्या च भव्यगाचा भवातिगा ॥ १२० ॥
 भवनाशान्तकारिगद्याकाशरूपा सुवेशिनी ।
 रतिरङ्गपरित्यागा रतिवेगा रतिप्रदा ॥ १२१ ॥
 तेजस्विनी तेजरूपा कौवल्यपथदा शुभा ।
 मुक्तिहेतुमुक्तिहेतुलहृनी लहृनक्षमा ॥ १२२ ॥
 विशालनेत्रा वैशाली विशालकुलसम्भवा ।
 विशालगृहवासा च विशालवदरी रतिः ॥ १२३ ॥
 भक्ष्यतीता भक्तिगतिर्भक्तिका शिवभक्तिदा ।
 शिवशक्तिरूपा च शिवार्द्धाङ्गविहारिणी ॥ १२४ ॥
 शिरीषकुसुमामोदा शिरीषकुसुमोच्चला ।
 शिरीषमृद्दो शैरीषी शिरीषकुसुमाकृतिः ॥ १२५ ॥
 वामाङ्गाहारिणी विष्णोः शिवभक्तिसुखान्विता ।
 विजिता विजितामोदा गगणा गणतोषिता ॥ १२६ ॥
 हयस्या हेरम्बसुता गणमाता सुखेश्वरी ।
 दुःखहन्त्री दुःखहरा सेवितेस्थितसर्वदा ॥ १२७ ॥
 सर्वज्ञत्वविधाची च कुलक्षेष्वनिवासिनी ।
 लकड़ा पाण्डवसखी सखीमध्यनिवासिनी ॥ १२८ ॥
 ग्राम्या गीता गथा गम्या गमनातीतनिर्भरा ।
 सर्वाङ्गसुन्दरी गङ्गा गङ्गाजलमयी तथा ॥ १२९ ॥
 गङ्गेरिता पूतगाचा पवित्रकुलदीपिका ।
 पवित्रगुणभीकाचा पवित्रानन्ददायिनी ॥ १३० ॥

पवित्रगुरुसीमाक्षा पवित्रकुरुदीपनी ।
 कम्यमाना कंसहरा विन्ध्याचलनिवासिनी ॥ १३१ ॥
 गोवर्हनेश्वरी गोवर्हनहास्या हयाकृतिः ।
 मीनावतारा मीनेशी गगणेशी हया गजी ॥ १३२ ॥
 हरिणी हारिणी हारधारिणी कनकाकृतिः ।
 विशुलभा विप्रमाता गोपमाता गयेश्वरी ॥ १३३ ॥
 गवेश्वरी गवेशी च गवीशी गवि वासिनी ।
 गतिज्ञा गीतकुशला दनञ्जन्ननिवारिणी ॥ १३४ ॥
 निर्बाणधारी नैर्बाणी हेतुयुक्ता गयोत्तरा ।
 पर्वताधिनिवासा च निवासकुशला तथा ॥ १३५ ॥
 संन्यासधर्मकुशला संन्यासेशी शरम्भुखी ।
 अरचन्द्रमुखी श्यामहारा क्षेत्रनिवासिनी ॥ १३६ ॥
 असन्तरागसंरागा वसन्तवसनाकृतिः ।
 चर्दुभुजा षड्भुजा च द्विभुजा गौरविग्रहा ॥ १३७ ॥
 सहस्रास्या विहास्या च मुद्रास्या मुद्दायिनी ।
 प्राणप्रिया प्राणरूपा प्राणरूपिण्यपादता ॥ १३८ ॥
 कृष्णप्रीता कृष्णरता कृष्णतोषण्यत्यरा ।
 कृष्णप्रेमरता कृष्णभक्ता भक्तफलप्रदा ॥ १३९ ॥
 कृष्णप्रेमा प्रेमभक्ता हरिभक्तिप्रदायिनी ।
 चैतन्यरूपा चैतन्यप्रिया चैतन्यरूपिणी ॥ १४० ॥
 उग्ररूपा शिवकोडा कृष्णकोडा जलोदरी ।
 महोदरी महादुर्गकान्तारसुखवासिनी ॥ १४१ ॥

चन्द्रावली चन्द्रकेशी चन्द्रप्रेमतरङ्गिणी ।
 समुद्रमथनोङ्गता समुद्रजलवासिनी ॥ १४२ ॥
 समुद्रास्तरूपा च समुद्रजलवासिका ।
 केशपाशरता निद्रा कुधा प्रेमतरङ्गिका ॥ १४३ ॥
 दूर्बादलश्यामतनुर्दूर्बादलतनुच्छविः ।
 नागरा नागरीरागा नागरानन्दकारिणी ॥ १४४ ॥
 नागरालिङ्गनपरा नागराङ्गनमङ्गला ।
 उच्चनीचा हैमवतीप्रिया कृष्णतरङ्गदा ॥ १४५ ॥
 प्रेमालिङ्गनसिङ्गाङ्गी सिङ्गसाधविलासिका ।
 मङ्गलामोदजननी मेखलामोदधारिणी ॥ १४६ ॥
 रत्नमञ्जीरभूषणज्ञी रत्नभूषणभूषणा ।
 जग्मालमालिका कृष्णप्राणा प्राणविमोचना ॥ १४७ ॥
 सत्यप्रदा सत्यवती सेवकानन्ददायिका ।
 जगद्योनिर्जंगद्वीजा विच्चिचमणिभूषणा ॥ १४८ ॥
 राधारमणकान्ता च राधा राधनरूपिणी ।
 कैलासवासिनी कृष्णप्राणसर्वस्वदायिनी ॥ १४९ ॥
 कृष्णावतारनिरता कृष्णभक्तफलार्थिनी ।
 याचकायाचकानन्दकारिणी याचकोच्चन्ता ॥ १५० ॥
 हरिभूषणभूषाक्षात्तनन्दयुक्ताऽङ्गपादगा ।
 है है—तालधरा यै यैशब्दशक्तिप्रकाशिनी ॥ १५१ ॥
 हे हे—शब्दसरूपा च हीही—वाक्यविशारदा ।
 अगदानन्दकर्त्ता च सान्द्रानन्दविशारदा ॥ १५२ ॥

परिषुद्धता परिषुद्धतगुणा परिषुद्धतानन्दकारिणी ।
 परिपालनकर्त्तर्च च तथा स्थितिविनोदिनी ॥ १५३ ॥
 तथा संहारशब्दाद्या विद्वज्जनमनोहरा ।
 विदुषां प्रीतिजननी विद्वत्प्रेमविवर्जिनी ॥ १५४ ॥
 नादेशी नादरूपा च नादविन्दुविधारिणी ।
 शून्यस्थानस्थिता शून्यरूपपादपवासिनी ॥ १५५ ॥
 कार्त्तिकव्रतकर्त्तर्च च वसनाहारिणी तथा ।
 जलाशया जलतला शिलातलनिवासिनी ॥ १५६ ॥
 चुद्रकीटाङ्गसंसर्गा सङ्घन्दोषविनाशिनी ।
 कोटिकन्दर्पलावण्या कन्दर्पकोटिसुन्दरी ॥ १५७ ॥
 कन्दर्पकोटिजननी कामवीजप्रदायिनी ।
 कामशास्त्रविनोदा च कामशास्त्रप्रकाशिनी ॥ १५८ ॥
 कामप्रकाशिका कामिन्यणिमाद्यसिद्धिदा ।
 यामिनी यामिनीनाथवदना यामिनीश्वरी ॥ १५९ ॥
 यागयोगहरा भुक्तिमुक्तिदाची हिरण्यदा ।
 कपालमालिनी देवी धामरूपिण्यपूर्वदा ॥ १६० ॥
 कृपान्विता गुणा गौणया गुणातीतफलप्रदा ।
 कुमारेष्ठभूतवेतालनाशिनी शरदाऽन्विता ॥ १६१ ॥
 श्रीतला श्रवला हेला लीला लावग्यमङ्गला ।
 विद्यार्थिनी विद्यमाना विद्या विद्यास्वरूपिणी ॥ १६२ ॥
 आम्बोक्षिकी शास्त्ररूपा शास्त्रसिद्धान्तकारिणी ।
 नागेन्द्रा नागमाता च क्रीडाकौतुकरूपिणी ॥ १६३ ॥

हरिभावनशीला च हरितोघणतत्परा ।
 हरिग्राणा हरग्राणा शिवग्राणा शिवान्विता ॥ १६४ ॥
 नरकार्णवसंहन्त्री नरकार्णवनाशिनी ।
 नरेष्वरी नरातीता नरसेव्या नराङ्गना ॥ १६५ ॥
 यशोदानन्दनप्राणवस्त्रभा हरिवस्त्रभा ।
 यशोदानन्दना रम्या यशोदानन्दनेष्वरी ॥ १६६ ॥
 यशोदानन्दना क्रीड़ा यशोदाक्रोड़वासिनी ।
 यशोदानन्दनप्राणा यशोदानन्दनार्थदा ॥ १६७ ॥
 वत्सला कोशला काला करुणार्णवरूपिणी ।
 सर्वगलक्ष्मीर्भमिलक्ष्मीद्रौपदी पाण्डवप्रिया ॥ १६८ ॥
 तथार्जुनसखी भौमी भैमी भीमकुलोद्धाहा ।
 भुवना मोहना क्षीणा पानासक्ततरा तथा ॥ १६९ ॥
 पानार्थिनी पानपाचा पानपानन्ददायिनी ।
 दुर्घमन्यनकर्माद्या दधिमन्यनतत्परा ॥ १७० ॥
 दधिभाण्डार्थिनी कृष्णकोधिनी नन्दनाङ्गना ।
 घृतलिपा तक्रयुक्ता यमनापारकौतुका ॥ १७१ ॥
 विचिचकथका कृष्णहास्यभाषणतत्परा ।
 गोपाङ्गनावेष्टिता च कृष्णसङ्गार्थिनी तथा ॥ १७२ ॥
 रासासक्ता रासरतिरासवासक्तवासना ।
 हरिद्रा हरिता हारीण्यानन्दार्पितचेतना ॥ १७३ ॥
 निश्चैतन्या च निश्चेता तथा दारुहरिद्रिका ।
 सुष्वस्य खसा कृष्णभार्या भाषातिवेगिनी ॥ १७४ ॥

श्रीदामस्य सखी दाम दामिनी दामधारिणी ।
 कंलासिनी केशिनी च हरिदम्बरधारिणी ॥ १७५ ॥
 हरिसान्तिथदाची च हरिकौतुकमङ्गला ।
 हरिप्रदा हरिदारा यमुनाजलवासिनी ॥ १७६ ॥
 जैचप्रदा जितार्थी च चतुरा चातुरी तमी ।
 तमिस्त्रात्तपरूपा च रौद्ररूपा यशोर्थिनी ॥ १७७ ॥
 कृष्णार्थिनी कृष्णकला कृष्णानन्दविधायिनी ।
 कृष्णार्थवासना कृष्णरागिणी भवभाविनी ॥ १७८ ॥
 कृष्णार्थरहिता भक्ता भक्तभक्तिशुभप्रदा ।
 श्रीकृष्णरहिता दीना तथा विरहिणी हरे ॥ १७९ ॥
 मथुरा मथुराराजगंभावनभावना ।
 श्रीकृष्णभावनामोदा तथोन्मादविधायिनी ॥ १८० ॥
 कृष्णार्थव्याकुला कृष्णसारचर्मधरा शुभा ।
 अलकेश्वरपूज्या च कुर्वेश्वरबलभा ॥ १८१ ॥
 प्रत्यान्विधाची च जाया काया हया हयी ।
 प्रणवा प्रणवेशी च प्रणवार्थस्वरूपिणी ॥ १८२ ॥
 श्रद्धविष्णुशिवार्धाङ्गारिणी शैवशिंसपा ।
 श्रद्धसीनाशिनी भूतप्रतप्राणविनाशिनी ॥ १८३ ॥
 श्रद्धेश्चितदाची च शची साध्वी अश्वती ।
 पतिव्रता पतिप्राणा पतिवाक्यविनोदिनी ॥
 श्रद्धेष्वसाधनी कल्पवासिनी कल्परूपिणी ॥ १८४ ॥
 श्री श्रीनारदप्रहराने शानारतवारे पदमराजे श्रीराधिकानामसहजं
 पदमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

षष्ठीऽधायः ॥

•••••

श्रीमहारेव उवाच ।

इत्येतत् कथितं देवि राधानामसहस्रकं ।
 यः पठेत् पाठ्यंद्वापि तस्य तुष्ट्यति माधवः ॥ १ ॥
 किन्तस्य यमुनाभिर्बा नदीभिः सर्वतः प्रिये ।
 कुरुचेचादिनीर्थैश्च यस्य तुष्टो जनार्हनः ॥ २ ॥
 स्तोचस्यास्य प्रसादेन किं न सिद्ध्यति भूतले ।
 ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चस्त्री शृचियो जगतीपतिः ॥ ३ ॥
 वैश्यो निधिपतिर्भूयात् शूद्रो मुच्येत जन्मतः ।
 ब्रह्महत्यासुरापानस्तेयादेरतिपातकात् ॥ ४ ॥
 सद्यो मुच्येत देवेशि सत्यं सत्यं न संशयः ।
 राधानामसहस्रस्य समानं नास्ति भूतले ॥ ५ ॥
 स्वर्गे वाप्यथ पाताले गिरौ वा जलतोऽपि वा ।
 नातःपरं शुभं स्तोत्रं तीर्थं नातःपरं परं ॥ ६ ॥
 एकादश्यां शृचिर्भूत्वा यः पठेत् सुसमाहितः ।
 तस्य सर्वार्थसिद्धिः स्याच्छृणुयाद्वा सुशोभने ॥ ७ ॥
 द्वादश्यां पौर्णमास्यां वा तुलसीसन्निधी शिवे ।
 यः पठेत् शृणुयाद्वापि तस्य तत्तत् फलं शृणु ॥ ८ ॥
 अखमेधं राजसयं वाईस्यत्यं तथा चिकं ।
 अतिराचं वाजपैयममिष्टोमं तथा शुभं ॥ ९ ॥

यत् फलमाप्नोति अत्त्वा तत्कलमाप्नुयात् ।
 कार्तिके चाष्टमीं प्राप्य पठेदा शृणुयादपि ॥ १० ॥
 सहस्रयुगकल्पान्तं वैकुण्ठवसतिं लभेत् ।
 ततश्च ब्रह्मभवने शिवस्य भवने पनः ॥ ११ ॥
 सुराधिनाथभवने पुनर्याति मलोकतां ।
 गङ्गातीरं समासाद्य यः पठेत् शृणुयादपि ॥ १२ ॥
 विष्णोः सारूप्यमायाति सत्यं सत्यं सुरेश्वरि ।
 मम वक्त्रगिरेर्जाता पार्वतीवदनाश्रिता ॥ १३ ॥
 राधानाममहस्ताख्या नदीं चैलोक्यपावनी ।
 पव्यते हि मया नित्यं भक्त्या शक्त्या यथोचितं ॥ १४ ॥
 मम प्राणसमं द्वेतत् तव प्रीत्या प्रकाशितं ।
 नाभक्ताय प्रदातव्यं पापरुडाय कदाचन ॥
 नास्तिकायाविरागाय रागयुक्ताय सुन्दरि ॥ १५ ॥
 सथा देयं महासौचं हरिभक्ताय शङ्करि ।
 वैष्णवेषु यथाशक्ति दाचे पुण्यार्थशालिने ॥ १६ ॥
 राधा नाम सुधावारि मम वक्त्रसुधामुखः ।
 उद्गुताऽसौत्वया यद्रात् यतः रुचं वैष्णवाग्रणीः ॥ १७ ॥
 विशुद्धसत्त्वाय यथार्थवादिने
 द्विजस्य सेवानिरताय मन्त्रिणे ।
 दाचे यथाशक्ति मुभक्तमानसे
 राधापद्थानपराय शोभने ॥ १८ ॥
 इरिपादाज्ञामधुपमनोभूताय मानसे ।

राधापादसुधास्वादशालिने वैष्णवाय च ॥ १६ ॥
 दद्यात् स्तोचं महापुण्यं हरिभक्तिप्रसाधनं ।
 जन्मान्तरं न तस्यास्ति राधाकृष्णपदार्थिनः ॥ २० ॥
 मम ग्राणा वैष्णवा हि तेषां रक्षार्थमेव हि ।
 शूलं मया धार्यते हि नान्यथा मैचकारणं ॥ २१ ॥
 हरिभक्तिद्विषामर्थं शूलं संधार्यते मया ।
 शृणु देवि यथार्थं मे गदितं त्वयि सुव्रते ॥ २२ ॥
 भक्तासि मे प्रियासि त्वमदः स्त्रेहात् प्रकाशितं ।
 कदापि नोचते देवि मया नामसहस्रकं ॥ २३ ॥
 किं परं त्वां प्रवश्यामि ग्राणतुल्यं मम प्रिये ।
 स्तोचं मन्त्रं राधिकाया यन्त्रं कवचमेव हि ॥ २४ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे पञ्चमरात्रे षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

सप्तमोऽध्यायः ॥

«१०१»

श्रीपार्बत्युवाच ॥

कैलासवासिन् भगवन् भक्तानुग्रहकारक ।
 राधिकाकवचं पुरुणं कथयस्व मम प्रभो ॥ १ ॥
 यद्यस्ति करुणा नाथ चाहि मां दुःखतो भयात् ।
 त्वमेव शरणं नाथ शूलपाणे पिनाकधृक् ॥ २ ॥

श्रीमहादेव उवाच ।

अृणुष्व गिरिजे तुभ्यं कवचं पूर्वसूचितं ।
 सर्वरक्षाकरं पुण्यं सर्वहत्याहरं परं ॥ ३ ॥

हरिभक्तिप्रदं साक्षात् भक्तिमुक्तिप्रसाधनं ।
 चैलोक्याकर्षणं देवि हरिसान्निधकारकं ॥ ४ ॥

सर्वच जयदं देवि सर्वशशुभयावहं ।
 सर्वेषाच्चैव भूतानां मनोदृत्तिकरं परं ॥ ५ ॥

चतुर्द्वामुक्तिजनकं सदानन्दकरं परं ।
 राजसूयाश्वमेधानां यज्ञानां फलदायकं ॥ ६ ॥

इदं कवचमज्जात्वा राधामन्त्रच्च यो जपेत् ।
 स नाप्रोति फलन्तस्य विघ्नस्तस्य पदे पदे ॥ ७ ॥

ऋषिरस्य महादेवोऽनुष्टुप्छब्दच्च कीर्तिः ।
 राधाऽस्य देवता प्रोक्ता रां—वीजं कीलकं सूतं ॥ ८ ॥

धर्मार्थकाममोक्षेषु विनियोगः प्रकर्त्तिः ।
 श्रीराधा मे शिरः पातु ललाटं राधिका तथा ॥ ९ ॥

श्रीमती नेचयुगलं कर्णै गोपेन्द्रनन्दिनी ।
 हरिप्रिया नासिकाच्च भूयुगं शशिशोभना ॥ १० ॥

ओष्ठं पातु छपा देवी अधरं गोपिका तथा ।
 ऋषभानुसुता दन्तान् चिवुकं गोपनन्दिनी ॥ ११ ॥

चन्द्रावली पातु गण्डं जिह्वां कृष्णप्रिया तथा ।
 कारणं पातु हरिप्राणा हृदयं विजया तथा ॥ १२ ॥

माहू इौ चन्द्रवदना उदरं सुबलस्त्रसा ।

कोटियोगान्विता पातु पादौ सौभद्रिका तथा ॥ १३ ॥
 नखान् चन्द्रमुखी पातु गुलूफौ गोपालबङ्गभा ।
 नखान् विघुमुखी देवी गोपी पादतलं तथा ॥ १४ ॥
 शुभप्रदा पातु पृष्ठं कच्छौ श्रीकालबङ्गभा ।
 जानुदेशं जया पातु हरिणी पातु सर्वतः ॥ १५ ॥
 वाक्यं बाणी सदा पातु धनागारं धनेश्वरी ।
 पूर्वान्दिशं कृष्णरता कृष्णप्राणा न पश्चिमां ॥ १६ ॥
 उत्तरां हरिता पातु दक्षिणां दृष्टभानुजा ।
 चन्द्रावली नैश्मेव दिवा द्वेडितमेखला ॥ १७ ॥
 सौभाग्यदा मध्यदिने सायाह्ने कामरूपिणी ।
 रौद्री प्रातः पातु मां हि गोपिनी रजनीक्षये ॥ १८ ॥
 हेतुदा सङ्गवे पातु केतुमाला दिवार्द्धके ।
 शेषाऽपराह्नसमये शमिता सर्वसन्धिषु ॥ १९ ॥
 योगिनी भोगसमये रत्नौ रतिप्रदा सदा ।
 कामेशी कौतुके नित्यं योगे रत्नावली मम ॥ २० ॥
 सर्वदा सर्वकार्येषु राधिका कृष्णमानसा ।
 इत्येतत् कथितं देवि कवचं परमाङ्गुतं ॥ २१ ॥
 सर्वरक्षाकरं नाम महारक्षाकरं परं ।
 ग्रातर्मध्याह्नसमये सायाह्ने प्रपठेद्यदि ॥ २२ ॥
 सर्वार्थसिद्धिस्तस्य स्यात् यद्यन्मनसि वर्तते ।
 राजद्वारे सभायाज्ञ संग्रामे शचुसङ्कटे ॥ २३ ॥
 ग्राणार्थनाशसमये यः प्रठेत् प्रयतो नरः ।

तस्य सिद्धिर्भवेदेवि न भयं विद्यते क्वचित् ॥ २५ ॥
 आराधिता राधिका च तेन सत्यं न संशयः ।
 गङ्गास्नानात् हरेनामग्रहणाद्यत् फलं लभेत् ॥ २६ ॥
 तत् फलं तस्य भवति यः पठेत् प्रयतः मुचिः ।
 हरिद्रारोचनाचन्द्रमण्डितं हरिचन्दनं ॥ २७ ॥
 कृत्वा लिखित्वा भूज्जे च श्वारयेत् मस्तके भुजे ।
 करणे वा देवदेवेशि स हरिनाच संशयः ॥ २८ ॥
 कवचस्य प्रसादेन ब्रह्मा स्फृष्टिं स्थितिं हरिः ।
 संहारच्चाहं नियतं करोमि कुरुते तथा ॥ २९ ॥
 वैष्णवाय विशुद्धाय विरागगुणशालिने ।
 दद्यात् कवचमव्यग्रमन्यथा नाशमाप्नुयात् ॥ ३० ॥

इति श्रीनारदपञ्चराजे ज्ञानावृतसारे पञ्चमराजे सर्वरक्षाकरं राधाकवचं
 समाप्तं सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

अष्टमोऽध्यायः ॥

श्रीनारद उवाच ।

महादेव महादेव देवदेव जगत् पते ।
 मन्त्रार्थं कृष्णमन्त्रानां गूढं राधामनुं प्रभो ॥
 वक्तुमईसि देवेश भक्तं मां शशिखण्डधृक् ॥ १ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

कृष्णमन्त्रार्थमेवाशु वच्यामि शृणु नारद ।
 ककारात् स्तुष्टिरूपोऽसौ लकारात् स्थितिरेव च ॥ २ ॥
 संहारात् ई भवेन्नित्यं निर्बाणाद्विन्दुरेव च ।
 ककाराङ्गीतिमापन्ना यमदूता भवन्ति हि ॥ ३ ॥
 ऋकारात् पातकानि स्युः पलायनपराणि च ।
 षकारोऽचारणात् सर्वे भूता राक्षसपन्नगाः ॥ ४ ॥
 विद्रवन्ति भयार्ता वै णकाराद्वोगराशयः ।
 अकारात् सर्वतः शान्तिरेष कल्पद्रुमो मनुः ॥ ५ ॥
 ककारो मुखचन्द्रोऽस्य ऋकारो नेचमण्डलं ।
 षकारो बाहुयुगलं णकारः पादमेव च ॥ ६ ॥
 अकारः सर्वगाचाणि शृणुष्व द्विजसत्तम ।
 पुनरन्यत् प्रवच्यामि शृणुष्व द्विजसत्तम ॥ ७ ॥
 ककाराद्वृद्धरूपत्वात् स्तुष्टिकर्ता जनार्दनः ।
 ऋकारात् स्तुष्टिकर्त्ताऽसौ वेदवेद्यो हरिः स्वयं ॥ ८ ॥
 षकारात् शिवरूपत्वात् स्तुष्टिस्थित्यन्तकारकः ।
 णकारात् श्वेतरूपत्वात् निर्बाणफलदायकः ॥ ९ ॥
 जगद्वीजसर्वमायाविसर्गः परिकीर्तिः ।
 कृष्णनामार्थं एवोक्तः परं शृणु महामते ॥ १० ॥
 मा लक्ष्मीः प्रोच्यते वेदे धवस्त्वयाः पतिर्हरिः ।
 अतो माधवनामाऽसौ प्रोच्यते पुरुषोक्तमः ॥ ११ ॥
 मा शोभा तेजसो मूर्त्तिर्निराकारस्य तेजसः ।

धवस्तस्य हरिः साक्षान्माधवोऽसौ प्रकीर्तिः ॥ १२ ॥
 विष्णुर्विभवनत्वाच्च व्यापकत्वाच्च नारद ।
 भावनत्वाच्च वर्णानां विष्णुरेव ततः सूतः ॥ १३ ॥
 काशो दीप्तिमतो यस्मात् प्रकाशः सर्वजन्मनां ।
 प्रभुः प्रभवनत्वाच्च ततः काशः प्रभुः सूतः ॥ १४ ॥
 चैतन्यभूतो जीवानां यतश्चैतन्यवर्जिताः ।
 जडीभूता भवन्तीह चैतन्यस्तु ततः सूतः ॥ १५ ॥
 सेवते एष वा भूत्वा यस्मिन् कृष्णशरीरतः ।
 अतः केशवनामाऽसौ सेव्यते पुरुषः परः ॥ १६ ॥
 हृषीकाणामिन्द्रियाणामीशः संप्रोच्यते यतः ।
 अतो नारद लोकेस्मिन् हृषीकेश इति सूतः ॥ १७ ॥
 जनानर्दयते यस्मात् प्रलये महति द्विज ।
 अतः स प्रोच्यते वेदे जनार्दन इति प्रभुः ॥ १८ ॥
 नारा जलमिति प्रोक्ता अयनं तस्य ता यतः ।
 अतो नारायणो नाम गीयते पुरुषोत्तमः ॥ १९ ॥
 नारं नरसमूहे च अयनं ते यतः प्रभो ।
 अयनं स साक्षिभूतो यतो नारायणः परः ॥ २० ॥
 गां गृथ्वीं स्वर्गमेवाथ वाचं वा पश्वोऽपिवा ।
 तिजसो वा पालकोऽसौ गोपालस्तु ततः सूतः ॥ २१ ॥
 बालकत्वाच्च बालोऽसौ कृष्णवर्णगतो यतः ।
 बालकश्च इति प्रोक्तो यतोऽसौ पुरुषस्तमः ॥ २२ ॥
 बाशब्दबोधे वायुश्च लादान—ग्रहणेन च ।

ककारो ब्रह्मणो रूपमतो बालक उच्यते ॥ २३ ॥
 कर्ता हर्ता पालयिता दाता भोक्ता कृपामयः ।
 नाथोऽयं जगतां यस्मात् जगन्नाथस्ततः सूतः ॥ २४ ॥
 हरिहरणशीलत्वात् पापानां दुःखयोनिनां ।
 नरसिंहवपुर्यस्मादतो ब्रह्मन् हरिः सूतः ॥ २५ ॥
 न च्यवन्ति यतो भक्ता महति प्रलये सति ।
 अतोऽच्युतः स विश्वात्मा गीयते पुरुषोत्तमः ॥ २६ ॥
 च्युतिहीनोऽव्ययो यस्मादथवाच्युत इष्यते ।
 जगतामादिभूतश्च मध्यश्वान्तश्च यः सूतः ॥ २७ ॥
 अतो वेदे पुराणे च अनादिः परिकीर्तिः ।
 गवामिन्द्रः सूतो यस्माद्वाचामिन्द्रस्ततःपरं ॥ २८ ॥
 अतो गोविन्द इति च कीर्त्यते वेदवादिभिः ।
 इति नामरहस्यं ते गदितं परमाङ्गतं ॥ २९ ॥
 नास्त्वयन्तं नामतस्तस्य याथार्थं मुनिपूज्ञवं ।
 यदि पृथिव्या धूत्यादेर्गणाकरणक्षमः ॥ ३० ॥
 भविष्यति तथापीशो नाम्नां नैव तु शब्दयते ।
 जन्मान्तरसङ्ख्येषु नैव नैव द्विजत्तम ॥ ३१ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे पञ्चमरात्रे मन्त्रनामरहस्यं
 अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

नवमोऽध्यायः ॥

नारद उवाच ।

शुद्धुना श्रोतुमिश्रामि रहस्यं परमाङ्गुतं ।
ये ये मन्त्राश्च श्रीमत्या राधिकायाः सुगोपिताः ।
तन्मे ब्रूहि महादेव यद्यनुग्राह्यतां मयि ॥ १ ॥

महादेव उवाच ।

शृणु नारद वक्ष्यामि पार्वत्यै यत् प्रकाशितं ।
नैव तत्त्वां प्रवक्ष्यामि शृणुष्व गदतो मम ॥ २ ॥
वह्निवीजं क्रोशयुक्तं तथा विन्दुविभूषितं ।
एतद्वीजं मुनिश्रेष्ठ वीजं चैलोक्यपूजितं ॥ ३ ॥
एकाश्मरोऽयं विप्रेन्द्र मनुः सर्वफलप्रदः ।
पुरस्वरणकन्मची जपेऽस्त्रददयं सुधीः ॥ ४ ॥
अथान्यं मन्त्रराजन्तु शृणु कल्पद्रुमं महत् ।
निजवीजं ततो माया कामवीजमतः परं ॥ ५ ॥
राधायै वह्निजायान्तो मन्त्रोऽयं कल्पपादपः ।
प्रातःकृत्यादिकं सर्वं पूर्ववत् परिकल्पयेत् ॥ ६ ॥
यामस्यानं ततो गत्वा स्थानासनपरिग्रहं ।
भूतशुद्धादिकं कृत्वा प्राणायामन्तु मूलतः ॥ ७ ॥
कृषिरस्य महादेवो गायत्री छन्द एव च ।
दोषता राधिका प्रोक्ता सर्वशास्त्रेषु गोपिता ॥ ८ ॥

एवं कृष्णादिकं कृत्वा रां-वीजेनाङ्गकल्पना ।
 ततो ध्यायेत् परां देवीं काञ्चनाभां वरप्रदां ॥ ६ ॥
 किशोरीं कृष्णसहितां नीलाम्बरधरां शुभां ।
 दक्षिणे धूतताम्बूलां पाणौ वासे समुङ्कां ॥ १० ॥
 धारयन्तीं स्वर्णभूषां सदा कृष्णानुरागिणीं ।
 कृष्णास्यनयनासक्तां हारनुपुरभूषितां ॥ ११ ॥
 एवं ध्यात्वा मानसैस्तामुपचारैः समर्चयेत् ।
 ततो ध्यात्वा पुनर्देवीं संस्थाप्य स्तपुरःस्थले ॥ १२ ॥
 प्राणप्रतिष्ठामन्त्रेण प्राणान् प्राणेषु योजयेत् ।
 ततः पाद्यादिकं दत्त्वा मूलमन्त्रेण मन्त्रवित् ॥ १३ ॥
 यथाविधि धूपदीपनैवेद्यैः परिपूजयेत् ।
 पुष्पाञ्जलिं पञ्चधा च दत्त्वा मन्त्रेण वैष्णवः ॥ १४ ॥
 शुक्रपुष्टैः सदा पूज्या तुलसीपत्रसंयुता ।
 करवीरं तथा पद्मं वकं काञ्चनमेव च ॥ १५ ॥
 शुक्रैरक्तैस्तथा पूज्या अन्यथा न समाचरेत् ।
 वैष्णवे सङ्गतिः कार्या वैष्णवे च सदा रतिः ॥ १६ ॥
 जन्माष्टमीं समाप्ताद्य रोहिणीसंयुता यदि ।
 लभ्यते चोपवासो हि कर्त्तव्यः सर्वथा तदा ॥ १७ ॥
 नालाभे रोहिणीभे च सप्तमीं परिवर्जयेत् ।
 एव मग्नकारतो ब्रह्मन् तथा गोष्ठाष्टमीं तिथिं ॥ १८ ॥
 उपवासः सदा कार्यो नान्यथा सिद्धिहानिकृत् ।
 वैष्णवो यदि भुज्ञीत एकादश्यां ग्रमादतः ॥ १९ ॥

विष्णवर्चनं वृथा तस्य नरकं घोरमामुयात् ।
वरं पितृबधं ब्रह्मन् मातृणां गमनं वरं ॥ २० ॥
एकादश्यां वैष्णवस्तु न भुज्जीत कदाचन ।
इत्येतत् कथितं सर्वं यत् पृष्ठोऽहमिह द्विज ॥
हरेराश्र्वर्थमृतस्य किमन्यत् ओतुमिच्छसि ॥ २१ ॥

इति नारदपञ्चरात्रे ज्ञानावृतसारे पञ्चमरात्रे राधामन्त्रकथनं
नवमोऽथायः ॥ ६ ॥

दशमोऽथायः ॥

—
नारद उवाच ॥

अधुना ओतुमिच्छामि शरीरस्य यथाक्रमं ।
का नाञ्चः कतिधास्तच गतयो वायुसम्मुमाः ॥ १ ॥
विशेषेण महादेव वक्तुमर्हसि माम्रति ।
त्वदन्यः संशयस्यास्योच्छेत्ता नैवोपलभ्यते ॥ २ ॥

महादेव उवाच ॥

शृणु नारद वच्यामि योगधारणमुत्तमं ।
तेषां कोश्यस्तदर्ढेन शरीरे नाडयो मताः ॥ ३ ॥
प्राप्तु मुख्या दश प्रोक्तास्ताप्तु तिस्रोऽभ्यवस्थिताः ।
धान्तो मेरुदण्डोऽच चन्द्रसूर्यामिरूपिणी ॥ ४ ॥
शक्तिरूपा च सा नाडी साक्षादमृतविग्रहं ।
दक्षिणो पिङ्गलाख्या तु पुरुषा सूर्यविग्रहा ॥ ५ ॥

दाढिमीकुसुमप्रखा विषाखा मुनिभिः सृता ।
 मेरुमध्ये स्थिता या तु मूलदा ब्रह्मविग्रहा ॥ ६ ॥
 सर्वतेजोमयी सा तु सुषमा बहुरूपिणी ।
 तस्या मध्ये विचिचाखा अस्तप्लाविनी शुभा ॥ ७ ॥
 सर्वदेवमयी सा तु योगिनां हृदयज्ञमा ।
 विसर्गाद्विन्दुपर्यन्तं व्याप्ति तिष्ठति तच्चतः ॥ ८ ॥
 मूलाधारे चिकोणाखे इच्छाजालक्रियात्मके ।
 मध्ये स्वयम्भुलिङ्गन्तु कोटिसूर्यसमप्रभं ॥ ९ ॥
 तदूर्ध्वं कामवीजन्तु फलशान्तीन्दुनादकं ।
 तदूर्ध्वं तु शिखाकारा कुण्डली ब्रह्मविग्रहा ॥ १० ॥
 तद्वाच्ये हेमवर्णाभं रसवर्णं चतुर्दलं ।
 द्रुतहेमसमप्रखं पद्मं तत्र विभावयेत् ॥ ११ ॥
 तदूर्ध्वं निसमप्रखं षड्दलं हीरकप्रभं ।
 कादिचान्तपडवर्णेन युक्ताधिष्ठानसंज्ञकं ॥ १२ ॥
 मूलमाधाय षट्कोणं मूलाधारं ततो विदुः ।
 स्वशब्देन परं लिङ्गं स्वाधिष्ठानं ततो विदुः ॥ १३ ॥
 तदूर्ध्वं नाभिदेशे तु मणिपूरं महत्प्रभं ।
 मेघाभं विद्युताभच्च बहुतेजोमयं ततः ॥ १४ ॥
 मणिवङ्गन्तत्पद्मं मणिपूरं तथोच्यते ।
 दशभिश्वन्दनैर्युक्तं डादिफान्ताक्षराच्चितं ॥ १५ ॥
 शिखेनाधिष्ठितं पद्मं विश्वलोकैककारणं ।
 तदूर्ध्वं न हितं पद्ममुच्चदादित्यसन्निभं ॥ १६ ॥

यदैकमासनं योगी योगमार्गपरो भवेत् ।
ज्ञात्वा भूतो यत्र देहे यथावत् प्राणवायुना ॥
तत्र भूतो यजेहेहे दृढलावासये सुधीः ॥ १३ ॥

चासनभूतोदये प्राणुक्ते ॥

अङ्गुखीभिर्दृढं बब्धा करणानि समाहितः ।
अङ्गुष्ठाभ्यामुभे श्रोते तर्जनीभ्यां विलोचने ॥ १४ ॥
नासारन्प्रे च मध्याभ्यामन्याभिर्वदनं दृढं ।
वैद्याऽत्मप्राणमनसामेकत्वं समनुस्मरन् ॥ १५ ॥
धारयेन्मारुतं सम्यग्योगोऽयं योगिदुर्लभः ।
नादः सञ्चायते तस्य क्रमादभ्यस्यतः शनैः ॥ १६ ॥
स तु भृङ्गाङ्गनागीतसदृशः प्रथमो ध्वनिः ।
वंशिकांस्यानिलापूर्णं वंशभावानिलोपमं ॥ १७ ॥
घण्टारवसमं पश्चात् घनमेघस्वनोऽपरः ।
एवमभ्यस्यतः पुंसः संसारध्वान्तनाशनः ॥ १८ ॥
ज्ञानमुत्पद्यते सर्वं हंसक्षेपणमव्ययं ।
पुंग्रकृत्यात्मकौ प्रोक्तौ विन्दुसर्गौ मनीषिभिः ॥ १९ ॥
ताभ्यां क्रमात् समुद्भूतौ विन्दुसर्गोवसानकौ ।
हंसौ हंसप्रकृत्याख्यौ हंसवान् प्रकृतिस्तु सः ॥ २० ॥
अजपा कथिता ताभ्यां जीवो यामुपतिष्ठते ।
पुरुषत्वाश्रयं मत्वा प्रकृतिर्नित्यमात्मनः ॥
यदा तद्वावमाप्नोति तदा सोऽहमिदं भवेत् ॥ २१ ॥
साकारार्णं लोपयित्वा प्रयत्नश्च ततः परं ।

सन्ध्यां कुर्यात् पूर्वरूपां तदासौ प्रणवो भवेत् ॥ २२ ॥

परानन्दमयं नित्यं चैतन्यैकगुणात्मकं ।

आत्माभेदस्थितं योगी प्रणवं भावयेत् सदा ॥ २३ ॥

आस्थाय वाचामतिदूरमाद्यं

वेदां स्वसंवेद्यगुणेन सन्तः ।

आत्मानमानन्दरसैकसिम्बुं

पश्यन्ति ते तारकमात्मनिष्ठाः ॥ २४ ॥

सत्यं हेतुविवर्जितं शुतिगिरामाद्यं जगत्कारणं

व्यासं स्थावरजड्डमं निरूपमं चैतन्यमन्तर्गतं ।

आत्मानं रविचन्द्रवह्निवपुषं तारात्मकं सन्ततं

नित्यानन्दगुणालयं सुकृतिनः पश्यन्ति रुद्धेन्द्रियाः ॥ २५ ॥

अङ्गुष्ठमाद्यं पुरुषं भजन्ते

चैतन्यमाद्यं रविमण्डलस्यं ।

ध्यायन्ति दुर्घास्त्रिभुजड्डभोगे

श्यानमाद्यं कमलासहायं ॥

प्रफुल्लनेत्रोत्पलमञ्जनाभं

चतुर्मुखेनाश्रितपादपद्मं ॥ २६ ॥

आस्त्रायगन्तचरणं घननीलमद्यत-

श्रीवत्सकौस्तुभगदाम्बुजशङ्खचक्रं ।

हत्पुण्डरीकनिलयं जगदेकमूल-

मालोकयन्ति कृतिनः पुरुषं पुराणं ॥ २७ ॥

नारद उवाच ॥

इति मे योगशास्त्रस्य ज्ञातं माहात्म्यमुक्तम् ।
 प्रकाशितच्च यत्केन ज्ञानामृतमिदं भुवि ॥ २८ ॥
 बुधाः पिवत यत्केन परं ब्रह्म रसायनं ।
 पीत्वेदमसृतं भूयोऽसृतं जन्म न विद्यते ॥ २९ ॥
 येऽभ्यस्यन्ति त्विदं शास्त्रं प्रठान्ति पाठयन्ति वा ।
 सिङ्गयोऽष्टौ करे तस्य धनधान्यादिसम्पदः ॥ ३० ॥
 आटताः सर्वशास्त्रं पुभोगिनः शोभकारकाः ।
 आप्नुवन्ति परं ब्रह्म सर्वशास्त्रविशारदाः ॥ ३१ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानामृतसारे पञ्चमरात्रे योगप्रकरणं नाम
 एकादशोऽथायः ॥ १९ ॥

समाप्तेऽप्ने पञ्चमरात्रं ।

आदिठान्ताक्षरैर्कंपचैश्चाज्यमधिष्ठितं ।
 सन्माध्ये वाणलिङ्गन्तु सूर्यायुतसमप्रभं ॥ १७ ॥
 शब्दब्रह्मयं शब्देनाहतं तत्र दृश्यते ।
 लिङ्गाहताख्यं पद्मनु मुनिभिः परिकीर्त्तते ॥ १८ ॥
 आनन्दसदनं तत्तु पुरुषावेष्टितं परं ।
 तदूर्ध्वं नु विशुद्धाख्यं दलघोडशपङ्कजं ॥ १९ ॥
 रवेः घोडशकैर्युक्तं धूम्रवर्णं महत् प्रभं ।
 विशुद्धं तनुते यस्ताज्जीवस्याहं सलोकनात् ॥ २० ॥
 विशुद्धं पद्ममाख्यातं आकाशाख्यं महत् परं ।
 आज्ञाचक्रं तदूर्ध्वं तु आत्मनाधिष्ठितं परं ॥ २१ ॥
 आज्ञासंक्रमणं तत्र गुरोराज्ञति कीर्त्तिं ।
 कैलासाख्ये तदूर्ध्वं तु बोधनी तु तदूर्ध्वतः ॥ २२ ॥
 एवच्च सर्वचक्राणि प्रोक्ताणि तत्र सुव्रत ।
 सहस्राराम्बुजं विन्दुस्थानं तदूर्ध्वमीरितं ॥ २३ ॥
 इत्येतत् कथितं सर्वं योगमार्गमनुक्तम् ।
 आदौ पूरकयोगेन आधारे योजयेन्मनः ॥ २४ ॥
 गुदमेढान्तरे शक्तिं तामर्जच्च प्रबोधयेत् ।
 लिङ्गमेदक्रमेणैव विन्दुचक्रन्तु प्रापयेत् ॥ २५ ॥
 शम्भुना तां परां शक्तिं रकीभावं विचिन्तयेत् ।
 तत्रोद्यितास्ततरसं द्रुतलाक्षारसोपमं ॥ २६ ॥
 प्राययित्वा च तां शक्तिं कृषणाख्यां योगसिद्धिदां ।
 षट्चक्रदेवतास्तत्र सन्तर्यास्तिथारया ॥ २७ ॥

अनेन ज्ञानमागण मूलाधारं ततः सुधीः ।
 एवमध्यस्य चायम्य अहन्वहनि मारुतं ॥ २८ ॥
 जरामरणदुःखाद्यैर्मुच्यते भववन्धनात् ।
 पूर्वोक्तदूषिता मन्द्राः सर्वे सिद्धान्ति नान्यथा ॥ २९ ॥
 ये गुणाः सन्ति देवस्य पञ्चकृत्वो विधायिनः ।
 ते गुणाः साधकवरे भवन्त्येव न चान्यथा ॥ ३० ॥
 इत्येतत् कथितं सर्वं योगमार्गमनुन्नमं ।
 इदन्तु धारणाध्यानं शृणु ध्वावहितो मम ॥ ३१ ॥
 दिक्कालाद्यनवच्छिन्ने कृष्णे चेतो विधाय च ।
 तन्मयो भवति क्षिप्रं जीवो ब्रह्मणि योजनात् ॥ ३२ ॥
 अथवा समलं चित्तं यदा क्षिप्रं न सिद्धति ।
 तदावयवसंयोगाद्योगी योगान् समभ्यसेत् ॥ ३३ ॥
 पदाभ्योजे मनो दद्यात् नखकिञ्चलकचिचिते ।
 जड्डायुग्मे तथा रामकद्लीकाण्डशोभिते ॥ ३४ ॥
 ऊरुद्वये मत्तहस्तिकरदण्डसमप्रभे ।
 गङ्गावर्तगभीरे तु नाभौ सिद्धविलो ततः ॥ ३५ ॥
 उदरे वक्षसि तथा हरे: श्रीवत्सकौस्तुभे ।
 पूर्णचन्द्रायुतप्रख्ये ललाटे चारुमण्डले ॥ ३६ ॥
 शङ्खचक्रगदाभोजदोर्दण्डपरिमण्डिते ।
 सहस्रादित्यसंकाशे किरीटकुण्डलद्वये ॥ ३७ ॥
 कृष्ण इत्युपलब्धः ॥
 स्थाने स्थाने यजेन्मन्त्री विशुद्धशुद्धचेतसा ।

मनो निवेश्य कृष्णे वै तन्मयो भवति भ्रुवं ॥
 यावन्मनो लयं याति कृष्णे स्वात्मनि चिन्तयेत् ॥ ३८ ॥
 तारादिष्टमनुं मन्त्री जपहोमं समभ्यस्त ।
 अतःपरं न किञ्चिच्च छत्यमास्ते मनोहरे ॥ ३९ ॥
 विदिते परतच्चे तु समस्तैर्नियमैरलं ।
 तालटन्तेन किं कार्यं लब्धे मलयमारुते ॥ ४० ॥
 मन्त्राभ्यासेन योगेन ज्ञानं ज्ञानाय कल्पते ।
 न योगेन विना मन्त्रो न मन्त्रेण विना हरिः ॥ ४१ ॥
 द्वयोरभ्यासयोगो हि ब्रह्मसंसिद्धिकारणं ।
 तमःपरिष्टते गेहे घटो दीपेन दृश्यते ॥ ४२ ॥
 एवं मायाद्वतो ह्यात्मा मनुना गोचरीकृतः ।
 एवं ते कथितं ब्रह्मन्मन्त्रयोगमनुत्तमं ॥
 दुर्लभं विषयासक्तैः सुखभं तादशामपि ॥ ४३ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानाम्बसारे पञ्चमरात्रे योगकथने
 दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

एकादशोऽध्यायः ॥

स्त्रीमहादेव उवाच ।

अथ प्रकाशन्तरं, तत्र शारदायां ॥

षष्ठ्यवत्यज्ञुलायामं शरीरमुभयात्मकं ।
 गजध्वजान्तरे कन्दमुत्सेधादुद्ग्राङ्गुलं विदुः ॥ १ ॥

तस्य हिगुणविस्तारं वृत्तरूपेण शोभितं ।
 नाभ्यस्तत्र समुद्भूतः मुख्यास्तिस्थः प्रकीर्तितः ॥ २ ॥
 इडा वामे स्थिता नाडी पिङ्गला दक्षिणे मता ।
 तयोर्मध्यगता नाडी सुषुम्ना तत्समाश्रिता ॥ ३ ॥
 पादाङ्गुष्ठद्वयं याता शिवाख्या शिरसा पुनः ।
 ब्रह्मस्थानं समापन्ना सोमसूर्यामिरूपिणी ॥ ४ ॥
 तस्य मध्यगता नाडी विचिच्चा योगिगुरुभ्यमा ।
 ब्रह्मरन्ध्रं विदुस्तस्याः पद्मसूचनिभं परं ॥ ५ ॥
 आधारास्तु गतास्तत्र मतभेदादनेकधा ।
 दिव्यमार्गमिमं प्राहुरस्तानन्दकारकं ॥ ६ ॥
 इडायां सञ्चलेच्चेन्द्रः पिङ्गलायां दिवाकरः ।
 जातौ तु योगनिद्रायां सुषुम्नायाज्ञ तावुभौ ॥ ७ ॥
 आधारकन्दमध्यस्थं चिकोणमतिसुन्दरं ।
 ज्योतिषां निलयं दिव्यं प्राहुरागमवेदिनं ॥ ८ ॥
 तत्र विद्युत्ताकारा कुण्डली परदेवता ।
 परिस्फुरति सर्वात्मा सुप्ताहिसटशाक्तिः ॥ ९ ॥
 विभर्ति कुण्डली शक्तिरात्मानं हंसमाश्रिता ।
 हंसः प्राणाश्रयो नित्यं प्राणा नाडीपथाश्रयाः ॥ १० ॥
 आधारादूर्ध्वतो वार्यद्यथावत् सर्वदेहिनां ।
 देहं प्राप्य स्वनाडीभिः प्रयाणं कुरुते वह्निः ॥ ११ ॥
 द्वादशाङ्गुलमानेन तस्मात् प्राण इति स्मृतः ।
 रथे द्वासने शुद्धे पठाजिनकुशोत्तरे ॥ १२ ॥